

II 7016(27)

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMINE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII ȘI MATERIALE
PRIVITOARE
LA

FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

VOL. al III-lea

LINGVISTICĂ
1699

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMINE

1962

Redactor responsabil :

Acad. Al. GRAUR

PREFIXE NOI NEPRODUCTIVE ȘI PUȚIN PRODUCTIVE

DE

I. RIZESCU

Limba română este o limbă de tip sufical, căci ea a moștenit din latină procedeul derivării cu prefixe numai într-o mică măsură; în schimb are și a avut un număr mare de sufixe.

Cred că este necesar să prezint pe scurt atât prefixele vechi românești cât și pe cele noi pentru a putea cunoaște procesul dezvoltării prefixelor.

Dintre prefixele moștenite, cele mai productive în limba română veche au fost : *în-* (*îndrepta*) și *des-* (*desface*). Tot din latină au fost moștenite și următoarele prefixe (mai puțin productive) : *stră-* (*străbate*), *a-* (*acasă*, *aduce*), *pre-* (*presăra*), *s-* (*sfărîma*).

Limba română a primit prefixe și din vechea slavă. Dintre acestea cel mai productiv prefix este *ne-* (*nedreptate*); din aceeași limbă provin și *răs-* (*răsfira*), *pre-* (*preface*).

Acestea sînt în general prefixele de care a dispus limba română pînă acum un veac și jumătate. După cum se vede numărul lor era destul de restrîns (8).

Secolul al XIX-lea înseamnă o nouă etapă nu numai în dezvoltarea limbii romîne, în ansamblul ei, ci și în procesul formării cuvintelor.

În această epocă pătrund o mulțime de prefixe noi și anume : *re-* (*retrage*), *ante-* (*antebrat*), *anti-* (*antifeudal*), *con-* (*consfătui*), *contra-* (*contrabaraj*), *între-* (*întrepătrunde*), *sub-* (*subalpin*), *trans-* (*transpune*)¹. Trebuie să mai amintim prefixele superlative : *extra-*, *hiper-*, *super-*, *supra-*, *ultra-*.

Între aceste prefixe² nu există diferență din punctul de vedere al vechimii (în prima jumătate a secolului al XIX-lea, ele sînt încă rare),

¹ H. Tiktin menționează și prefixul *vice-* „ținînd loc de” : *vicepresident* (*Gramatica romînă*, ed. a II-a, București, 1895, p. 208). În acest caz însă avem de-a face cu un cuvînt compus și nu cu un derivat, deoarece *vice* are valoare lexicală.

² Fără a fi analizate mai pe larg, prefixele de mai sus au fost menționate în unele lucrări, ca de exemplu în *Gramatica romînă* a lui H. Tiktin (p. 207—209); de asemenea și în *Limba romînă actuală* a acad. Iorgu Iordan (București, 1947, p. 194—214).

dar gradul lor de productivitate este diferit. Astfel *con-*, *re-*, *inter-*, *hiper-*, *supra-* sînt mai productive decît *trans-*, *contra-*.

În lucrarea de față, mă voi ocupa mai întîi de cuvinte împrumutate ca *ab*(ține), *circum*(scrie), *cis*(alpin), *dis*(trage), *dis*(pepsie), *epi*(dermă), *ex*(pune), *hipo*(aciditate), *infra*(structură), *meta*(tars), *ob*(ține), *par*(curge), *pen*(ultim), *per*(muta), *peri*(card), *post*(față), *retro*(ceda), *sim*(patriot), *sur*(veni) care în limba de origine sînt derivate.

Ar trebui lămurit mai întîi dacă în cuvintele de mai sus *ab-*, *circum-* etc. pot fi socotite prefixe sau fac parte din tema cuvîntului, mai precis, dacă aceste cuvinte sînt sau nu analizabile în romînește.

„În general, se împrumută cuvinte gata făcute, arată acad. Al. Graur, dar, avînd în vedere că limba noastră cunoaște — împrumutate sau moștenite — și elementele lor radicale, aceste cuvinte deși împrumutate sau moștenite sînt ușor de analizat pentru vorbitorul de limbă romînă, și astfel, indiferent cine a fabricat cuvintele, pentru vorbitorul romîn prefixele joacă același rol ca și în celelalte limbi care le folosesc. În afară de aceasta trebuie să recunoaștem că multe din aceste prefixe încep să fie productive și în romînește”¹.

Toate aceste prefixe au anumite caracteristici comune și anume:

a) nu formează și n-au format vreodată derivate pe teren romînesc, fără model străin; sînt împrumuturi și calcuri (sau semicalcure);

b) cele mai multe au pătruns în limbă într-o perioadă destul de recentă;

c) au un caracter livresc;

d) în genere, sînt monosemantice.

Într-adevăr, vorbitorul își dă seama că cuvintele: *abține*, *circum-scrie* sînt derivate cu prefixe, deoarece cuvintele de bază (*ține*, *scrie*) există independent în limbă.

Existența prefixelor reiese și din opoziția semantică a două derivate în care cuvintele de bază nu apar independent în limbă, ca de ex.: *disimila* — *asimila*.

Dar indiferent de faptul că cuvintele de bază există sau nu independent în limbă, derivatele cu aceste prefixe împreună cu altele, productive, formează anumite serii lexical-gramaticale, ca de exemplu:

sur-	} VENI	{	contra-
par-			inter-
re-			con-
de-			pre-
pro-			

Schimbările morfologice care au loc cu prilejul formării cuvintelor sînt de asemenea o dovadă că oamenii „simt” aceste prefixe. Astfel fr. *absorber* dacă ar fi un simplu împrumut, în romînește ar trebui să aibă forma *absorba și nu *absorbî*. Cel care a creat (sau cei care au creat) cuvîntul au legat *ab-* de *sorbî*.

¹ Acad. Al. Graur, *Aspecte ale luptei între nou și vechi în limbă*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. II, p. 26.

Căile de pătrundere și vechimea noilor prefixe în limbă

Unii lingviști sînt înclinați să acorde un loc prea mare cuvintelor împrumutate în romînește din franceză¹.

Este adevărat că multe derivate cu prefixele arătate mai sus au intrat în limba noastră din franceză: *expectora*, *retrospectiv* etc.

Nu trebuie însă subapreciată nici posibilitatea ca ele să fi provenit din latină, ca și din alte limbi romanice (nu numai franceza):

<i>permite</i>	—	lat. <i>permittere</i>
<i>extrage</i>	—	lat. <i>extrahere</i> , it. <i>estrarre</i>
<i>expune</i>	—	lat. <i>exponere</i>
<i>dispăcea</i>	—	it. <i>dispiacere</i>
<i>disloca</i>	—	it. <i>dislocare</i>

De asemenea din germană:

<i>distona</i>	—	germ. <i>distonieren</i>
<i>exmatricula</i>	—	germ. <i>exmatrikulieren</i>

Din greaca modernă:

<i>ipodiaton</i>	—	gr. ἰποδιάκονος
<i>epitrahil</i>	—	gr. ἐπιτραχήλιον.

Deși aceste prefixe au etimologii diferite (latină: *ab-*, *cis-*, *circum-*, *dis-*, *ex-*, *infra-*, *meta-*, *ob-*, *per-*, *post-*, *retro-*; greacă: *dis-*, *epi-*, *hipo-*, *meta-*, *peri-*, *sym-*; franceză: *par-*, *sur-*, *sus-*), ele au fost împrumutate toate fie direct din latină, franceză, fie prin intermediul acestor limbi (de ex. cele grecești).

Aceste prefixe nu sînt mai recente în romînește decît celelalte prefixe neologice. Se poate afirma, cu toată certitudinea, că sînt la fel de „vechi”.

În secolul al XVIII-lea găsim unele atestări cu aceste prefixe (în opera lui Cantemir: *excentru*, *dispune*; într-un document din 1793 publicat în GASTER, CR. II 32, 9: *ipodiaton*²).

În prima jumătate a veacului trecut, apar derivate cu aceste prefixe: *dispoziție* (1817) URICARIUL V 29, *disperat* (1817) IORGA, S.D. XII 173; *extermina* (1821) URICARIUL VI 29, *espun* (1848) URICARIUL X 2, *surprindere* (1849) URICARIUL X 369, *dispoza* (1850) URICARIUL VII 119, *sustînea* (1850) URICARIUL IV 411. Dar aceste prefixe sînt încă rare.

Nu numai în scrierile literare, ci și în gazetele timpului, derivatele cu aceste prefixe sînt rare în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Din parcurgerea periodicelor *Muzeul național* (1835, nr. 1—5) și *Albina romînească* (1831, nr. 1—10, numerele scrise în romînă și franceză),

¹ Vezi Alf Lombard, *Le verbe roumain, Étude morphologique*, vol. II, Lund, 1954 — 1955, p. 936.

² În afară de vechile dicționare bilingve (I. A. Vaillant, G. A. Polizu, E. Protopopescu și V. Popescu, G. M. Antonescu, I. Costinescu etc.) am mai folosit diferite periodice, opere literare, DA, DA (ms), DLRC.

am putut observa că în coloana franțuzească apar numeroase derivate cu asemenea prefixe, pe când în coloana românească întâlnim fie cuvinte nederivate, fie sinonime formate cu prefixe vechi.

I Derivate românești cu prefixe vechi

<i>obtenir</i>	<i>împlini</i> (o sumă), <i>dobîndi</i>
<i>disposer</i> (d'une somme)	<i>întrebuința</i>
<i>disposition</i>	<i>coprindere</i>
<i>permettre</i>	<i>înlesni</i>
<i>disproportionné</i>	<i>nepotrivit</i>

II Cuvinte simple și perifraze

<i>oppression</i>	<i>asuprire</i>
<i>displaire</i>	<i>a nu plăcea</i>
<i>parcourt</i>	<i>urmează</i>
<i>soutient</i>	<i>sprijinăște</i>
<i>abnégation</i>	<i>lepădare de alte interesuri</i>
<i>a été surpris</i>	<i>s-ar fi lovit</i>
<i>parvenir</i>	<i>a ajunge (la bogăție).</i>

Din cele de mai sus se observă că în locul derivatelor din textul străin cu prefixe noi se foloseau mijloacele interne ale limbii române.

Voi expune pe scurt faptele mai importante legate de aceste prefixe pentru a putea trage unele concluzii cu privire la rolul lor în sistemul prefixelor românești.

În lucrare voi împărți derivatele în două categorii: neanalizabile și analizabile. În a doua categorie voi îngloba atât derivatele care au cuvîntul de bază independent în limbă (*expune—pune*) cât și acelea care, deși n-au cuvîntul de bază distinct, intră în relație cu alte derivate (*excluide — include, disjunctior — conjunctior, surfila — filatură*).

AB-(ABS-) ¹.

În latina populară, acest prefix era puțin folosit ². Așa se explică de ce a dispărut în limbile romanice, fiind ulterior împrumutat ³.

Cuvinte neanalizabile: *abces, abdica, absent, absolvi, abstracție, abstenență* ⁴.

¹ În latină, *abs-* apare înainte de *c, q, t*: *abstraho, abscondo*; *as-* înainte de *p*: *asporto* (Cf. Ernout-Meillet, *Dictionnaire historique de la langue latine — Histoire des mots*, ed. a III-a, Paris, 1951, s.v.).

² C. H. Grandgent, *Introducere în latina vulgară* (trad. în rom. de E. Tănase, curs litografiat, după ediția spaniolă a lui B. Moll, Cluj, 1958, p. 12).

³ A. Darmesteter, *Traité de la formation des mots composés dans la langue française comparée aux autres langues romanes et au latin*, ed. a II-a, Paris, 1894, p. 205.

⁴ În DA (s.v. *abține*) se arată că grupul *abs-* e neobișnuit în limba română, de aceea a fost înlocuit, în anumite cazuri, prin *ab-*. Există totuși *abstenență, abstrage, abstract*.

Valorile cuvintelor analizabile:

1. „îndepărtare, absență, lipsă”

- a. Verbe: *abstrage*, „a desprinde dintr-un complex” — lat. *abstrahere*
abține ¹, „a se ține la o parte față de ceva” — lat. *abstinere* (și fr. *s'abstenir*)
abjura, „a se lepăda de credință” — lat. *abjurare*.

În vechile dicționare sînt atestate cuvinte care n-au avut probabil o circulație prea mare (sau au fost create de autorii dicționarelor):

ablega, „a desface, a depărta; a scoate din serviciu” — lat. *ablegare* (PROTOPODESCU, D., s.v.; COSTINESCU, V., s.v.)

abduce, „a apuca altă cale” — lat. *abducere* (COSTINESCU, V., s.v.).

b. Substantive ²:

abnegație, „îndepărtare, renunțare la interesele personale” — fr. *abnégation* (lat. *abnegatio*).

2. „Ducerea acțiunii pînă la capăt”

Verbe: *absorbi*, „a suge, a înghiți” — fr. *absorber*.

În *abrupt*, „cu pantă repede, greu accesibil” — lat. *abruptus* (<*ab-rumpo*, „a despărți, a separa prin violență”) e greu de precizat sensul prefixului.

CIRCUM-

Cuvinte neanalizabile: *circumferință, circumspect, circumstanță, circumvoluție, circumvalațiune* (GHICA, S. II 35), „întăritură în jurul unui oraș, unei cetăți” — lat. *circumvallare*.

În cuvintele analizabile, prefixul are valoare de „mișcarea sau situarea împrejurul unui obiect” ³.

Substantive:

- circumnavigație*, „călătorie în jurul coastelor” — lat. *circumnavigatio*
circumlocuție, „perifrază” — lat. *circumlocutio*.

Adjective:

- circumpolar*, „care e în jurul polilor” — lat. *circumpolus*
circumvecinat, „învecinat” (PROTOPODESCU, D., s.v.) — fr. *circonvoisin*.

Verbe:

- circumscrie*, „a descrie o figură în jurul alteia” — lat. *circumscribere*
circumveni, „a înconjura” fig. „a înșela” (PONTBRIANT, D., s.v.).

Pe teren romînesc, probabil fără model străin, s-au format:

¹ Grupul *bst* a fost înlocuit cu *bf*, care e mai popular.

² În latină *ab-* forma derivate și cu adjective: *absimilis, abnormis*.

³ În latină, prefixul avea și sensul de „șiretenie, dușmănie” (Ernout-Meillet, *op. cit.*, p. 218).

circumlunar {
circumsolar { SCINTEIA, nr. 4490 și nr. 4670, 1959

CIS- are valoarea „dincoace de”

Substantive :

Cisleitania (în Ardeal : „teritoriu situat dincoace de râul Leita”. E format fără model străin.

Adjective :

Cisalpin „de dincoace de Alpi” — lat. *cisalpinus*
Cisrenan „de dincoace de Rin” — lat. *cisrhenanus*.

DIS-

Prefixul românesc *dis-* reflectă atât lat. *dis-* (împrumutat direct din latină sau venit prin filiera limbilor romanice)¹, cu valoarea de „separare, negare”, cât și prefixul grecesc peiorativ *δυσ-* (intrat pe aceeași cale). Așadar, nu numai forma fonetică apropiată ci și valorile apropiate mă determină să consider că avem de-a face cu un singur prefix în românește.

Ca și *ex-*, prefixul *dis-* a fost mult folosit în latina populară², deoarece a cîștigat din concurența cu *de-*³ (*devestire*—*disvestire*)⁴.

Printre cuvintele neanalizabile în românește amintim : *discorda* „a nu se potrivi” — fr. *discorder*, *disjunge* „a despărți două pricini care fuseseră unite” — lat. *disjungere*, fr. *disjoindre*, *dispepsie* „digestie grea” — gr. *δυσπεψία*.

În cuvintele analizabile valorile prefixului sînt :

1. „Despărțire, îndepărtare, separare”

disloca (BARIȚIU, P.A. II 37) „a mișca din loc, a strămuta, a scoate dintr-un întreg” — it. *dislocare*, fr. *disloquer*

disocia „a despărți” lat. *dissociare*, fr. *dissocier*

dispărea „a se face nevăzut” — lat. *disparere*, fr. *disparaître*.

2. „Sens negativ, lipsă de, contrar”⁵

Verbe :

disculpa „dezvinovăți” — fr. *disculper*

disimila „a se modifica căpătînd un aspect deosebit” — fr. *dissimiler*

¹ Acolo unde e *dis-* în italiană, întîlnim de obicei în franceză *de(s)* : it. *disperare* — fr. *désespérer* ; it. *dispiacere* — fr. *déplaire*.

² C. H. Grandgent, *op. cit.*, p. 26.

³ A. Darmesteter, *op. cit.*, p. 209 ; vezi și E. Bourciez, *Eléments de linguistique romane*. Deuxième édition, Paris, 1923, p. 68.

⁴ În limba romînă veche există cuvîntul *dezvești* „a dezbrăca”, care poate fi socotit fie moștenit din lat. *disvestire*, fie format pe teren românesc după (*in*)*vești* < lat. *vestire*.

⁵ În latină avem și sensul de „intensificare” : *discupio* „doresc foarte mult”, *distaedet* „moare de necaz” (Ernout-Meillet, *op. cit.*, p. 176).

discredita „a face să-și piardă creditul, încrederea altora” — fr. *discréditer*

displăcea „a fi neplăcut” — it. *dispiacere*

distona „a fi în dezacord” — germ. *distonieren*

dizgrația „a lipsi pe cineva de grație” — fr. *disgracier*

distrage „a trage în sens contrar ; a amuza”¹ — lat. *distrahere*.

Substantive :

disimetrie „lipsă de simetrie” — fr. *dissymétrie*

discordanță „nepotrivire, dezacord” — fr. *discordance*

discredit „lipsă de credit”

disjuncție „despărțire”

disonanță „unire de sunete ce nu se potrivesc” — fr. *dissonance*

disproporție „lipsă de proporție” — fr. *disproportion*

displăcere „lipsă de plăcere” (*Glasul ei stîrnise în el plăcere*. SADOVEANU, O. VII 184)

discontinuu „lipsit de continuitate” — fr. *discontinuu*.

3. „Greutatea de a”

disgravidie „toxicoză de sarcină”

discromatopsie „tulburări în percepția culorilor” — fr. *dyschromatopsie*

distonie (vegetativă) „tulburări de tonus”

dispneemie „tulburări în respirație” — fr. *dyspneemie*.

În unele cuvinte *dis-* face parte din temă, deoarece sensul derivatului s-a îndepărtat mult de cuvîntul de bază : *discerne*, *dispune*².

EX — (E-)

Ca și *ab-*, *ex-*³ a fost înlăturat în limbile romanice de prefixul *de-*⁴.

În limba romînă *ex-* a fost moștenit sub forma *s-*⁵. Acum un veac și jumătate a fost împrumutat din latină.

Dintre cuvintele neanalizabile cu *ex-* amintesc : *extirpa*, *excava*, *emite*.

În cuvintele analizabile valorile prefixului sînt :

1. „A scoate, a pune în afară” ; „ceea ce e situat în afară”

Verbe :

extrage „a scoate o materie dintr-un loc” — lat. *extrahere*

erupe „a ieși brusc și violent dintr-un loc” — lat. *erumpere*

expune „a așeza la vedere, în afară” — lat. *exponere*.

¹ În dicționarul lui Costinescu apare și sensul „a despărți”.

² În *disemina* „împrăștierea (semințele)” (PROTOPODESCU, D. s.v.), cuvîntul de bază este apropiat de *semăna* — lat. *seminare*.

³ Înainte de *l*, *m*, *n*, *r*, *v* apare *e-* pentru *ex-*. *Es-* pentru *ex-* e influență italiană.

⁴ Ernout-Meillet, *op. cit.*, p. 204.

⁵ În latina populară erau multe derivate cu aceste prefixe : *exbattere*, *excadere* (așa cum o dovedesc faptele din limbile romanice : rom. *zbate*, *scădea*, it. *sbatte*, *scadere*, fr. *ébat*, *échoir* (E. Bourciez, *op. cit.*, p. 67).

Substantive :

excentric s.n. „organ de mașină” — fr. *excentrique*, germ. *Exzenter*,
exteritorialitate „regim de excepții de la normele de drept comun, de
 care se bucură membrii corpului diplomatic, în baza
 presupunerii că ei se află pe un teritoriu în afara sta-
 tului respectiv (adică pe al statului lor națio-
 nal)” — fr. *exterritorialité*.

Adjective :

exinscris „care este desenat în afara altei figuri” — fr. (cerce) *exinscrit*

excentric (geom.) „care nu se află în centrul unei figuri”¹.

Substantivul respectiv, *excentricitate*, apare sub forma mai veche
*excentru*².

exteritorial (derivat regresiv de la *exteritorialitate*).

Strîns legat de sensul „a pune în afară” este și cel de „a îndepărta,
 a lipsi de ceva” :

expatria „a-și părăsi țara” — fr. *s'expatrier*

exmatricula „a exclude un elev, ștergîndu-i nu-
 mele din registrul matricol” — germ. *exmatrikulieren*

excluce „a înlătura” — lat. *excludere*

excomunica „a exclude dintr-o comunitate reli-
 gioasă” — lat. *excommunicare*

*exporta*³ „a trimite mărfuri peste graniță pen-
 tru a le vinde” — it. *esportare*

exeredita (COSTINESCU, v. s.v.) „a dezmoșteni”
 — lat. *exhereditare* „a deposeda pe
 exploatatori de mijloacele de pro-
 ducție” — fr. *expropriier*

expropria „abatere de la (cursul unui) subiect”
 — lat. *excursus*

excurs „abatere de la (cursul unui) subiect”
 — lat. *excursus*

exacțiune „spoliere” (GHICA, s. 170) — lat.
exactio

export „trimitere de produse dintr-o țară
 în altă țară”

exfoliere (DICT. POLITEHNIC) „desprindere de
 foi” — fr. *exfoliation*, lat. *exfoliare*

¹ Și cu sensul de „neobișnuit” (după it. *eccentrico*): *O ce toaletă eccentrică la dama asta mică*. NEGRUZZI, I 27.

² La Cantemir cuvîntul are sensul de *excentricitate*: *Lăcomia nici în hotarele gheometricești se oprește, nici de excentrurile astrologhicești se covîrșește, nici caută materia și forma filosofască* (CANTEMIR, IST. IER. 45/30).

³ DA ms. consideră verbul *exporta* împrumutat din franceză, iar substantivul *export*, din germană. Este posibil ca substantivul să se fi format pe teren românesc (postverbal de la *exporta*).

extinde „a întinde, a face să ocupe un spațiu
 mai mare” — lat. *extendere*.

2. Rol de a forma verbe¹

enerva „a irita, a înfuria” — fr. *énervier*, lat. *enervare*

evapora „a se transforma în vapori” — fr. *évaporer*, lat. *evapo-
 rare* (e- + *vapor*)

elibera „a da libertate (cuiva)” — lat. *eliberare*

elucida „a clarifica, a scoate la lumină” — fr. *élucider*, lat. *elu-
 cidare* (e- + *lucidus*)

enumera „a număra unul câte unul, a înșira” — fr. *énumérer*,
 lat. *enumerare* (din e- + *numerus*).

În unele derivate de mai sus, prefixul are și valoarea de „a scoate,
 a pune în afară”.

În cuvîntul *exacerba* — fr. *exacerber*, prefixul nu are sensul de „in-
 tensificare”; sensul de „a mări, a intensifica” provine de la cuvîntul
 de bază. Este posibil ca și în acest caz, *ex-* să aibă doar rolul de a forma
 un derivat.

Sensul unor derivate² s-a îndepărtat de înțelesul cuvîntului de
 bază, ca de exemplu *extermina* (față de *termina*) „a distruge complet”³.

EPI-

În cuvinte ca: *episod*, *epitrahil* prefixul e neanalizabil. În altele,
 în care există cuvîntul de bază independent, ne dăm seama de valoarea
 „deasupra, înainte de” a prefixului, ca în:

epidermă „stratul de deasupra dermei” — fr. *épiderme*, gr. *ἐπίδερμις*

epigraf „citat dintr-un autor pus la începutul unei cărți” — fr.
épigraphie, gr. *ἐπιγραφή*

epigastru „partea superioară a abdomenului” — fr. *épigastre*.

HIPO- (IPO-)

Prefixul grecesc *ὑπό-* a pătruns pe două căi în limba română:

1) direct din grecește, 2) prin filieră franceză.

În derivatele venite pe prima cale, prefixul are valoarea de „sub”:

ipodiascon (1743) GASTER, CR. II 32 < gr. *ὑποδιάκωνος*

ipodidascal (1765) URICARIUL I 274 „învățător pentru începători”
 < gr. *ὑποδιδάσκαλος*

¹ Acest rol, pe care l-a avut prefixul în latină, poate fi înțeles și în franceză (Vezi E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, t. II, Paris, 1873, s.v.).

² În latină *ex-* avea și sensul de „ducere a acțiunii pînă la capăt” (cf. Ernout-Meillet, *op. cit.*, p. 204).

³ În ce privește pe *extrăda* „a preda altui stat o persoană”, deși prefixul are valoare de „în afară”, totuși derivatul nu e legat de verbul de bază.

ipocomisar „subcomisar” < *ipo* + *comisar* (făcut pe teren românesc). În celelalte derivate prefixul are pe lângă valoarea de „sub” și pe aceea de „diminuare, insuficiență”:

- hipogastru* „partea inferioară a abdomenului — fr. *hypogastre*, gr. ὑπογάστρος
hipoaciditate „aciditate [a stomacului] mai mică decât cea normală” — fr. *hypoacidité*
hipotrofie „dezvoltarea insuficientă a volumului unui organ” — fr. *hypotrophie*
hipotensiune „tensiune arterială micșorată” — fr. *hypotension*.

În termenii de chimie, *hipo-* arată diminuarea cantității de oxigen: *acid hipoazotic* (față de *acid azotic*)¹.

Derivatele enumerate sînt substantive; ca exemplu de adjective amintim: *hipotensiv*, *hipogastric*.

INFRA-

Are valoare de „sub, dedesubt, dincolo de”²

Substantive:

- infrastructură* „ansamblul elementelor de sub o construcție” — fr. *infrastructure*
infrasunet „sunet neperceptibil de ureche” — fr. *infrason*
inframicrob „microb foarte mic” — fr. *inframicrobe*

Adjective:

- infraroșu* „dincolo de roșu” — fr. *infrarouge*
inframicrobian.

META-

Apare în cuvintele neanalizabile în românește: *metabolism*, *metaforă* (l-am găsit în manuscrisul lexiconului lui Budai-Deleanu s.v.), *metonimie*, *metahirisi* „obișnui”.

Din studiul cuvintelor analizabile se desprind valorile:

1. „după, dincolo de”

- metacarp* „parte a mîinii așezată după carp (între carp și degete)” — fr. *métacarbe*, gr. μετακάρπιον
metatars „parte a labei piciorului așezată după tars (între tars și degete)” — fr. *métatarse*
metazoar „animal multicelular apărut după protozoare” — fr. *métazoire*

¹ În cuvinte ca: *ipotenuză* (fr. *hypoténuse*, gr. ὑποτένουσα, *ipotecă* (fr. *hypothèque*, gr. ὑποθήκη), prefixul e neanalizabil.

² În latină, *infra* era adverb și prepoziție. A fost moștenit numai în italiană (Gerhard Rohlf, *Historische Grammatik der italienischen Sprache*, vol. III, Berna, p. 243) ca prefix verbal cu sensul de „între”: *frammentare*, de asemenea, sens privativ sau peiorativ: *fraintendere*.

metafonie „deschiderea unei vocale sub influența unor vocale din silaba următoare” — fr. *métaphonie*.

2. „trecere, schimbare, transformare”¹

- metafrază* „traducere cuvînt cu cuvînt a unui text; exprimarea unui pasaj în altă formă” — fr. *métaphore*, gr. μεταφρασις
metastază „deplasarea unei boli dintr-un loc în altul al organismului” — fr. *métastase*, gr. μετάστασις².

OB- (O-)

În latină *ob-* era puțin productiv fiind înlocuit uneori de *ad-*: *obdormire* — *addormire*³. Fenomenul se reflectă și în limbile romanice: lat. *obdurare*, prov. *abdurar*, v. fr. *adurer*⁴; lat. *obturare* — it. *atturare*, sp., port. *aturar*. Prefixul apare în puține cuvinte moștenite (care nu mai sînt analizabile): lat. *obedire* > fr. *obéir*, lat. *occidere* > rom. *ucide*, fr. *occire*; lat. **oblitare* > rom. *uita*, fr. *oublier*.

Înainte de consoanelor: *c*, *f*, *p* prefixul apare sub forma *o-*.

Prefixul *ob-* a fost împrumutat în limbile romanice, pătrunzînd și în romînește (în unele cazuri, derivatul a fost luat direct din latină).

Unele cuvinte nu sînt analizabile: *observație*, *obliga*, *obiecta*, *oprîma*, *oferi*, *obstacol* etc.

În cele analizabile, puține la număr, unele au sensul de „apropiere, direcția spre ceva”: *obține* — lat. *obtineo*, altele sensul de „contrar, îndepărtare”: *opune* (ASACHI, S.L. II 37) — lat. *oppono*, *opozitie*⁵ < fr. *opposition*. În *oblitera* „a șterge literele” — lat. *oblittero*, probabil că sensul prefixului este tot de „îndepărtare” (*Plicuri cu mărci obliterate cu ștampilă specială*. SCINTEIA, nr. 4557, 1959); cit despre *opresiune* (fr. *oppression*), acesta nu poate fi socotit ca derivat cu prefixul *o-*, ci sinonim cu *presiune*, ambele cuvinte avînd un sens apropiat și anume: „asuprire, constrîngere”.

PAR-

Prefixul are sensul de „străbater, ducere pînă la capăt”. Această valoare o avea în latină *per-* și a fost moștenită în franceză de *par-*⁶ (< lat. *per-*). În romînește prefixul e rar și numai în cuvintele:

¹ În chimie, *meta-* arată că o substanță e mai puțin hidratată: *acid metafosforic*.

² Ar mai trebui amintite și cuvintele: *metalimbă*, *metafizică*.

³ C. H. Grandgent, *op. cit.*, p. 26.

⁴ W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 667; vezi și F. T. Cooper, *Word formation in the Roman sermo plebeius*, New York, 1895, p. 247.

⁵ Ca și *con-*, *ob-*, în unele derivate din latină, pierde valoarea sa semantică, arătînd doar aspectul determinat: *caedo* „lovesc”, *occido* „lovesc de moarte” (Ernout-Meillet, *op. cit.*, p. 149).

⁶ În vechea franceză derivatele cu *par-*, în care prefixul are valoarea de „ducere pînă la capăt”, erau frecvente: *parsuivre*, *pardire* (Darmesteter, *op. cit.*, p. 87).

*parcurge*¹ „a străbate” — fr. *parcourir*
parveni „a ajunge la destinație, a ajunge fără merite la o situație” — fr. *parvenir*.

Cuvîntul fr. *parsemer* a fost împrumutat sub forma *parsema* „preșăra” (folosit rar) și nu e analizabil (COL. LĂCUST. A. 84).

PEN-

Are valoare de „aproape, înainte de”

Substantive :

penumbră „zonă slab luminată aproape de umbră” — fr. *pénombre* (la PONI, F. 64 apare *anteumbră*)

peninsulă (GASTER, CR. I 1829; FILIMON, O. II 307) < lat. *paeninsula*, fr. *péninsule* (și *presqu'île*).

Adjective :

penultim „care este înaintea celui din urmă” < lat. *paenultimus*.

PER²

A intrat prin împrumuturi, dintre care unele sînt neanalizabile : *percepe*, *perfect*, *perturba*, *persuada*, *persevera*, *permite*, *persifla*, *perspectivă*, *persecuta*.

Are următoarele valori :

1. „Străbateră, mutare dintr-un loc în altul” (ca și *par*³) :

Verbe :

permuta „transfera” < lat. *permutare*

perfora „străpunge” < fr. *perforer*, lat. *perforare*.

Substantive :

permutare (CARAGIALE, O. I 40); *permutație* (*Termenile unei proporții geometrice pot fi supuse la deosebite permutații (strămutări) fără a fi jicnite a ei însușiri*. ASACHI, E. I 119).

¹ Derivatul a fost împrumutat mai întîi sub forma *parcure* (I. IONESCU, M. 65), *parcura* (GHICA, A. 52), iar mai tîrziu, *parcurge*. Pentru ultima formă s-au adus mai multe explicații : 1. *Parcure*, *acure* > *parcurge*, *acurge* (deci apariția grupului *rg* pentru *r*) s-ar datora necesității de a evita o omonimie supărătoare la pers. I. sing. (S. Pușcariu, DE IV, 1314), 2. Influența lui *merge*, *șterge* care au aceeași formă de perfect : *cursei* ca și *mersei* (Lombard, op. cit., p. 1048, nota 1). Se știe însă că fr. *découler* a fost calchiat în românește sub forma *decurge*. Este posibil ca acest verb să fi influențat și pe *parcure*, care a ajuns la forma *parcurge*. În ce privește *concurge* (*Mulți stăpînitori concușeră spre a fi aleși*. BĂLCESCU, O. II 35) acesta a fost înlocuit de *concura*.

² *Per* există și ca prepoziție (termen comercial), cu valoarea de „pentru” indicînd raportul dintre prețuri și unitatea de măsură a mărfii respective : 5 lei per kilo.

³ În franceză *per-* apare în derivatele de origine savantă iar în cele populare, *par-*

2. „Intensificare¹, mărire, creștere”

a) a unei acțiuni, activități sau a unei calități :

pertracta „a trata îndelung” (MAIORESCU, CR. I 139) — lat. *pertractare*

perlucid „foarte strălucitor” (NEGULICI, V., s.v.) — lat. *perlucidus*

b) a elementelor electronegative dintr-un compus : *peroxid* — fr. *peroxyde*.

În dicționarul lui Costinescu, găsim unele derivate cu *per-* pentru *par-* : *percurge* (și în dicționarul lui Pisone), *parveni*, *perface* (pentru *perfecta*).

PERI-

Deși grecesc la origine (περι-), ca și *meta-*, *dia-*, *hipo-* etc. a pătruns tot prin filiera limbilor romanice.

În unele derivate cuvîntul de bază nu e analizabil², ca de exemplu *periferie*.

Prefixul are valoarea de „împrejur” în următoarele :

Substantive :

perifrază „circumlocuție” — < fr. *périphrase*

pericarp „partea care înconjoară semințele” — fr. *péricarpe*

pericard „membrană din jurul inimii” — fr. *péricarde*

peripneumonie „pneumonie combinată cu pleurezie” — fr. *péri-pneumonie*

perimetru „linie închisă în jurul unei suprafețe” — fr. *périmètre*

perilîmfă „lichid care se găsește între labirintul osos și labirintul membranos al urechii” — fr. *perilymphe*

periscop „aparatură cu care se observă cîmpul de operații (dintr-o tranșee, dintr-un submarin etc.)” — fr. *périscopes*

periderm (LEX. TEHN.) totalitatea țesuturilor protectoare care înlocuiesc fiziologic *epiderma* cînd aceasta dispăre din cauza creșterii în grosime a organelor” — fr. *périderme*.

Adjective :

pericentric „care e așezat în jurul centrului”.

Deși după formă putem presupune că cuvintele de mai sus au fost împrumutate din italiană (rom. *pericard* — it. *pericardio*), cred totuși că termenii medicali provin din franceză, de unde am luat cei mai mulți termeni de acest fel. Cît despre celelalte cuvinte, putem presupune că au la bază atît un etimon francez, cît și unul italian (*perifrază* — it. *perifrasi*, fr. *périphrase*).

¹ În latină, valoarea de „ducere pînă la capăt a acțiunii” a lui *per-* era frecventă : *turboperturbo* „tulbur puternic”.

² Neanalizabil este și *periplizon* din expr. *a lua în periplizon* „a-și bate joc de”, un derivat de la gr. περιπαλίζω (vezi Al. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, în BL IV, p. 108).

POST-

Are valorile :

1) Care urmează după ceva (în spațiu)

Substantive : *postfață* — fr. *postface*.

Adjective : *postpalatal* „care se articulează la partea posterioară a vălului palatului — fr. *postpalatal*
posttonic „care urmează după silaba tonică — fr. *posttonique*
postpone — fr. *postposer*.

2. „Care se referă la ceva, ce se petrece după ceva (în timp)”

Substantive : *postdată*.

Adjective : *postdiluvian* „care a avut loc după diluviu” — fr. *postdiluvien*
postbelic „care se referă la perioada de după un război”
postmeridian „de după amiază” — fr. *postméridien*
postoperatoriu „care se produce după o operație” — fr. *postopératoire*.

Verbe : *postdata* „a pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată posterioară datei redactării” — fr. *postdater*.

3. Legat de al doilea sens este și cel care arată „un raport de subordonare, subsumare” : *postverbal*, *postnominal* — fr. *postnominal*.

RETRO-

Are valoarea de „ceea ce e în urmă, în trecut ; acțiunea de înapoiere, revenire”.

Substantive¹ : *retroacțiune* „acțiunea care se exercită asupra situațiilor și faptelor din trecut”

retrogradație (astron.) „mișcare aparentă de la est la vest a planetelor printre stele” — lat. *retrogradatio*

retrocesiune „actul prin care se retrocedează ceva” — fr. *rétrocession*

retrovizor „oglină la vehicule pentru a vedea ce e în urmă” — fr. *retroviseur*

retroversiune „traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus” — fr. *retroversion*, it. *retroversione*

retromorfism (LEX. TEHN.) „trecerea la o stare inferioară de metamorfism a unora dintre rocile cristaline” — fr. *retromorphisme*.

¹ Și substantivul *retro* (cuvânt folosit în jocul de biliard).

Adjective : *retrograd* „care merge înapoi” — lat. *retrogradus*
retroactiv „care se aplică unui fapt din trecut” — fr. *rétroactif*, it. *retroattivo*
retrospectiv „care privește în urmă, care se referă la faptele trecute” — fr. *retrospectif*.

Verbe : *retroceda* „a da cuiva înapoi un drept, un teritoriu etc. pe care acesta îl cedase mai înainte” — lat. *retrocedere*
retrograda „a trece pe cineva într-un post mai mic” — lat. *retrogradare*.

SIM- (SIN-)

Prefixul există și în cuvinte neanalizabile în românește : *simetrie*, *sintaxă*, *sistem*.

Are valoare de „împreună cu, apropiat”.

Substantive : *simpatriot*¹ „compatriot” (CARAGIALE, O. VII 63) — ngr. συμπατριώτης

simpatie „apropiere sufletească” — fr. *sympathie*
sinarmonism „apropierea, uniformizarea consecvență a timbrului unor foneme contigue din interiorul aceleiași silabe”. (*Cercetări de lingvistică*, Academia Republicii Populare Române, Filiala Cluj, Institutul de lingvistică Cluj, II, 1957, p. 97)
sinsemantism „dependență semantică și gramaticală” (SG II 142).

Adjective : *simpatetic* „care simte la fel” (ASACHI, S.L. II 125) — germ. *sympathetisch*
simpatie „care inspiră simpatie” — fr. *sympathique*.

SUR-

Reprezintă prefixul francez *sur-* <lat. *super-*. Apare în unele împrumuturi neanalizabile : *surmenaj*, *surpriză*, *survol* („zborul deasupra unui teritoriu determinat”) etc.

Are valoare de „pe, peste, deasupra”; de asemenea o valoare intensivă.

Substantive :

surplus „ceea ce este în plus” — fr. *surplus*
surfață „suprafață” — fr. *surface*

¹ Deoarece primele sunete se pronunță în grecește *simb*- (nu *simp*-) este posibil ca în românește să fi exercitat o anumită influență atât cuvântul de bază din limba română (*patriot*), cât și derivatul dintr-o altă limbă.

surrealism „suprarealism” fr. *surréalisme*
survoltor (LEX. TEHN.) aparat cu ajutorul căruia se mărește o sursă de energie electrică — fr. *survolteur*
surnatural „supranatural” (*Priveau pe dascăl ca pe o ființă surnaturală*. NEGRUZZI, I 6) — fr. *surnaturel*
surnumerar (PONTBRIANT, D. s.v.) „supranumerar” — fr. *surnuméraire*.

Verbe:

surnumi „supranumi” (*Noi, tinerii surnumiți bonjuriști, v-am admirat*. ALECSANDRI, P. I 1365) — fr. *surnommer*
surveghea „supraveghea” (GHICA, S. 108) — fr. *surveiller*
surpasa „a depăși, a întrece” — fr. *surpasser*
surescita „a cauza o sporire excesivă a energiei vitale” (*Mintea lui... surescită de basme...* VLAHUȚĂ, D. 25) — fr. *surexciter*
surfila „a coase superficial, rar” — fr. *surfiler*
surveni „a veni deasupra, a se produce pe neașteptate” — fr. *survenir*
surprinde „a da peste cineva pe neașteptate” — fr. *surprendre*¹.

Cauzele neproductivității acestor prefixe

1) Sensul unor prefixe noi e apropiat de al unor prefixe vechi românești (dintre care unele productive). Astfel *ab-*, *pen-*, *per-*, *par-* au sensuri apropiate de: *des-*, *ne-*, *răs-*, *pre-*, *stră-*. (A se compara: *abstrage* — *desprinde*; *parcurge* — *străbate* etc.). Alteori prefixul neproductiv este sinonim cu un alt prefix nou, care a devenit productiv (*ob-* — *contra-*; *sim-* — *con-*; *ipo-* — *sub-*).

2) Formarea unor derivate care aparțin, în special, unei terminologii științifice restrinse (medicină, științele naturii): *meta-*, *peri-*, *epi-*. Așadar, productivitatea este limitată de valoarea lexicală a temelor².

3) Neproductivitatea unor prefixe este o continuare a situației din limba latină și din limbile romanice: *ob-*, *cis-*, *hipo-* (pentru ultimul trebuie să ținem seama și de faptul că limba are nevoie să marcheze mai cu seamă ideea de superlativ decât cea de diminuare).

4) În cazul în care dubletele pot forma deopotrivă derivate cu diferite părți de vorbire și dacă unul din ele e neproductiv, acestea nu se vor putea dezvolta (de exemplu *sur-* va rămâne neproductiv din cauza lui *supra-*, care e productiv).

¹ De asemenea și termenul sportiv *surclasa*: *Meciurile restanță disputate ieri în cadrul categoriei A la fotbal s-au încheiat cu rezultatele: la Cluj Știința a surelăsat pe Metalul Tîrgoviște* (6-1) INF. BUC., nr. 2560, 1961.

² Un caz similar găsim în limba rusă, în care sufixele *-am*, *-acm* sînt neproductive deoarece formează adjective cu precădere de la substantive, ce indică membrele și organele corpului omenesc (cf. V. V. Vinogradov, *Современный русский язык, Морфология*, 1952, p. 51-53).

Așadar aceste prefixe pot fi împărțite în: 1) neproductive propriu-zise și 2) puțin productive.

Trecerea unor prefixe neproductive în categoria celor puțin productive. Cauzele care determină acest proces¹

Nu toate prefixele neproductive pot fi puse pe același plan în ceea ce privește dezvoltarea lor. Unele, ca de exemplu: *circum-*, *dis-*, *ex-*, *post-*, *retro-* au mai multe șanse de a deveni productive decât altele. De pe acum se observă că unele derivate sînt mai frecvent folosite (implicit și prefixele lor), sînt în număr mai mare. Derivate noi, chiar fără model străin, se formează și azi sub ochii noștri: *circumlunar*, *circumsolar*².

Cauzele care determină acest proces sînt multiple:

1. Unele au sensuri care nu pot fi întîlnite la celelalte prefixe, ca de exemplu: *ex-* „acțiunea de a scoate”, *retro-* „acțiunea de a înapoia”, *post-*, *meta-* „după”. O dată cu completarea golurilor din sistemul valorilor prefixelor românești, noile prefixe intră în opoziție semantică cu celelalte (*ex-/în-*; *post-/pre-* etc.).

Opoziția semantică este una din cauzele care determină trecerea unor prefixe neproductive în categoria celor productive. Se știe, de exemplu, că folosirea frecventă a lui *în-* a influențat în același sens și pe *des-*³ (antonimul lui *în-*). Din aceleași motive, *în-* va influența și pe *ex-*: de asemenea *pre-* va determina ca prefixul *post-* să devină productiv.

Este posibil ca influența lui *în-* asupra lui *ex-* să se exercite și din alte motive. Se știe că primul prefix are un rol important în formarea de noi verbe. Această valoare, care apare și la *ex-*, se va dezvolta, probabil, deoarece în procesul istoric al formării cuvintelor în limba română se observă subordonarea verbului față de substantiv. Acest lucru devine mai vizibil deoarece de la verbe formate prin simpla alipire a desinențelor personale (*iarnă* > *ierna*) se trece la verbe derivate cu sufixe și prefixe care marchează că verbul derivă de la substantiv (*bumb* > *îmbumba*)⁴. Deși în românește *ex-* nu a format verbe ca în franceză, latină (*énerver*, lat. *eneruare* < *e-* + *neruus*)⁵ este posibil ca după *enerva*, *enumera*, *elibera*, *elucida* (împrumuturi și calcuri din franceză, latină), prefixul să capete această valoare și pe terenul limbii române.

2. Unele prefixe intră în derivate care denumesc acțiuni, unele legate de tehnică, ca de exemplu: *extrage*, *extracție*, *erupție* etc. Aceasta

¹ Pentru explicarea acestui proces, vezi și *Probleme de lingvistică generală*, vol. III, p. 124-136.

² În limba rusă cuvîntului *circumlunar* îi corespunde: „zbor în jurul lunii” *облет лунь*. Pravda 8 n. 1959.

³ Cf. Sextil Pușcariu, *Das rumänische Präfix des-* in *Zeitschrift für romanische Philologie*, Halle, Berlin, 1943, p. 7.

⁴ Acad. Al. Graur, *Caracterul sistematic al limbii*, în *Viața românească*, nr. 6, 1958, p. 99-100.

⁵ E. Littré, *op. cit.*, s.v.

este o dovadă că productivitatea prefixelor este organic legată de procesele vii ale dezvoltării vocabularului¹.

3. Unele derivate cu prefixe neproductive sînt legate de alte derivate, prin cuvîntul de bază comun, în cadrul aceleiași serii lexical gramaticale (*extrage* — *sustrage* — *retrage* — *distrage* — *abstrage* — *contrage*).

4. Se știe că prefixele în limba romînă, ca și în cele mai multe limbi indo-europene², formează derivate mai ales cu verbe. Aceasta se explică prin faptul că cele mai multe prefixe sînt la origine adverbe și prepoziții.

Multe dintre prefixele neproductive formează însă derivate nominale.

Următorul tablou este elocvent:

Substantive și adjective :	subst.	adj.	
peri-	7	1	
sim-	4	2	
cis-	1	2	
infra-	3		
meta-	3		
epi-	4		
hipo-	7		
pen-	2	1	
Substantive, adjective și verbe :	subst.	adj.	vb.
circum-	6		1
retro-	10		2
dis-	17		8
ex-	1	1	14
post-	8		1

Așadar, prefixele neproductive, prin rolul deosebit pe care-l au în sistemul nominal, conțin în germene posibilitatea de a depăși granițele neproductivității. Și aceasta mai cu seamă prefixele care formează un număr mai mare de derivate. Astfel *dis-*, sinonim cu *des-*, are toată șansa de a deveni productiv deoarece primul formează substantive, adjective și verbe, pe cînd al doilea, în special verbe. Astfel trebuie relevat faptul că *dis-*³ intră în concurență cu *a-*: *disimetrie* — *asimetrie*; *disonanță* — *asonanță* și poate cu *in-*: *disconvenabil* (COSTINESCU, V.) „inconvenabil”.

¹ O dovadă că aceste derivate se răspîdesc este și faptul că ele pot fi întîlnite și în vorbirea populară. Astfel în textele dialectale culese de colectivul Centrului de cercetări fonetice și dialectale am găsit numeroase derivate cu aceste prefixe: *icspozîție*, *ivaporează*, (tipînd) *disperată*; prin *surprindere*; *impărate sînt la dispoziția dumneavoastră*. De multe ori vorbitorii folosesc după derivatul neologic și sinonimul respectiv, mai vechi: *să parcurgă*, *să meargă*.

² În legătură cu limba rusă, K. A. Levkovskaia arată că în sistemul nominal prefixele nu constituie mijlocul principal de formare a noi cuvinte „iar majoritatea prefixelor nominale nu sînt legate cu formele paradigmatică ale cuvîntului” (*О префиксации в системе словообразования*, Moscova, 1956, p. 26).

³ Este posibil ca *dispreț* să fie format pe teren romînesc și nu luat din italiană *disprezzo* (DLRM s.v.). Sub forma *despreț* apare la CREANGĂ, A. 145, RUSSO, S. 61, M. I. CARAGIALE, C. 90 etc.

5. Folosirea unor derivate în locul perifrizei ușurează, în genere, procesul de comunicare (a se compara: *zborul împrejurul lunii* — *zborul circumlunar*). Funcția comunicativă a limbii poate fi realizată mai bine și atunci cînd folosim derivatul în locul cuvîntului de bază care este prea încărcat de sensuri (în cazul în care ambele cuvinte au sensuri apropiate).

TRAGE

Subiectele mai tuturor acestor producții au fost **trase** din istoria națională. CARAGIALE, O. III 221.
Trage miere dintr-o plantă. CONACHI, P. 278.

EXTRAGE

Din vîna populară **extrage** Delavrancea și unele motive de basm. VIANU, A. P. 172.
Mașinile **extrag** zahărul din sfeclă. DLRC, s.v. *extrage*

VENI

De-ar veni o întîmplare nouă, pe care am ajuta-o să se prefacă în minune. SADOVEANU, D. P. 110.

SURVENI

Dacă nu **survine** vreo complicație... în două săptămîni e zdravăn ca mine și ca dumneata. CEZ. PETRESCU, C. V. 206.

ȚINE¹

Boierul... se tot silea ca să nu pufnească de rîs, dar la urmă nu s-a mai putut **ține**. SEIERA, P. 266.

ABȚINE

Se **abține** de la fumat.

VENI

Firește că în două-trei zile **îmi vin**[banii]. CARAGIALE, O.VII 7.

PARVENI

Să **însărcineze** pe Bolliac să facă să **parvie** în mîinile comandîrului armatei turcești un dar de valoare. GHICA, A. 625.

PRINDE

Spînul răpede își aținteste **pri-virile** asupra lui Harap Alb, și nu știu cum **îl prinde zîmbînd**. CREANGĂ, P. 233.

SURPRINDE

Alaltăieri balul, ieri **întîlnirea** aceea unde **i-am surprins**. NEGRUZZI, III 491.

¹ Ține cu același sens, în *Carte cu învățătură* (1581) a diaconului Coresi: *Postulul iasti nu numai să ne ținem de bucate*. 51/28.

În genere, se admite că un prefix devine productiv într-o limbă atunci când formează derivate pe terenul acelei limbi, fără un model străin¹. Prefixele pe care le-am avut în vedere în lucrarea de față sînt împrumuturi și calcuri. Ar trebui poate găsite formații fără model străin pentru a dovedi că unele dintre aceste prefixe au trecut limitele neproductivității, apropiindu-se de tipul celor productive. Dar chiar și simpla calchiere e o dovadă a tendinței spre productivitate.

Acest lucru e destul de greu de demonstrat în cazul unor cuvinte noi în limbă și care au corespondente în alte limbi nu numai ca sens, ci și ca formă internă. Prefixul *post-*, despre care am arătat că poate fi socotit printre cele puțin productive, are ca derivat adjectivul *postbelic*, în opoziție cu *antebelic*. Sînt acestea împrumuturi, calcuri sau sînt formate pe terenul limbii romîne fără model străin? Acestor cuvinte le corespund în franceză *d'avant-guerre, d'arrière-guerre*. În italiană după cum ne asigură mai multe dicționare² există cuvîntul *anteguerra* (nu *antebellico*) „il tempo primo della guerra, e s'intende prima della guerra mondiale del 1914” și *dopoguerra* „il periodo turbolento di disagio morale e materiale che è seguito alla guerra mondiale del 1915—1918”. Cît despre *postbellico* acesta e rar folosit. De aceea e posibil ca *postbelic*³, *antebelic* să fie formații romînești deși cuvîntul de bază nu există independent.

Tot pentru a dovedi că acest prefix a început să devină productiv trebuie luat în considerație că unele derivate cu *post-*⁴ sînt mai rar folosite în alte limbi decît cuvintele corespunzătoare din limba romînă, ca de exemplu fr. *postposer* față de rom. *postpune*.

De altfel dacă am forma azi noi derivate cu *post-* (de exemplu *postmerge*) sau chiar cu alte prefixe care încep să devină productive (*retroservi*)⁵ am avea impresia că aceste cuvinte circulă de mult în limbă.

NOTĂ

În limba romînă prefixele n-au nici un rol gramatical⁶. Este adevărat că uneori putem constata, în cazul derivatelor cu prefixele studiate în această lucrare (ca și cu

¹ De multe ori, etimologiile înregistrate în dicționare ne pot înșela asupra productivității unui prefix. Astfel, DLRM arată că *inframicrob* e format din *infra-*+*microb*. S-ar părea deci că prefixul a început să devină productiv pe terenul limbii romîne. Acest cuvînt e împrumutat din franceză (unde a fost creat de Ch. Nicolle). (E adevărat că azi în franceză se folosește mai mult termenul *virus*, decît *inframicrobe*). Așadar, nu avem nici un motiv să considerăm că prefixul *infra-* a depășit granițele neproductivității.

² Fernando Palazzi, *Novissimo dizionario della lingua italiana*, Milano, 1940, s.v.; Nicola Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna, 1942, s.v.

³ E curios că în DLRM se arată că *antebelic* are ca etimologie: *ante* + lat. lit. *bellicus*, iar *postbelic* din *post* + *belic*.

⁴ Am întîlnit și cuvîntul *postcalculație* Vinzarea cu clauza *postcalculație este interzisă*. *Buletinul Oficial* (București), 1953, p. 115.

⁵ Cred că *retroacțiune* e format pe teren romînesc fără model străin (*retro-*+*acțiune* sau de la *retroactiv*).

⁶ În latină, există verbe intransitive care devin, prin derivare cu prefixe, tranzitive: *adire aliquem, circumire urbem, transcendere Alpes* (în care și prepozițiile respective cer acuzativul); de asemenea *exire limen* (probabil prin opoziție semantică cu *intrare locum* (Ernout-Thomas. *Syntaxe latine*, ediția a II-a, Paris, 1953, p. 20—21).

alte prefixe), anumite schimbări față de cuvîntul de bază, ca de exemplu în *erupe* care e intransitiv pe cînd *rupe* e tranzitiv. Această transformare nu e provocată de *ex(-e)* deoarece prezența prefixului ar fi trebuit să afecteze în același sens (cuvînt de bază, tranzitiv — derivatul, intransitiv) toate derivatele cu acest prefix.

Schimbarea tranzitivității verbului *a rupe* se datorește unor cauze de ordin lexical și anume derivatul *erupe* a căpătat sensul de „a ieși” care este intransitiv. Din aceleași motive *parcurge* e tranzitiv față de *curge* (intransitiv), deoarece are înțelesul de „a străbate”.

Uneori se poate constata că derivatul e folosit mai ales la una dintre diateze, cuvîntul de bază la alta. Astfel: *abține* (refl.) — *ține* (act.).

În aceste cazuri, derivatul provine de la unul din sensurile verbului care se găsește la aceeași diateză (*abține* de la unul din sensurile verbului *a ține* și care este la diateza reflexivă).

Se știe că multe derivate cu prefixe neproductive au la bază cuvinte vechi romînești: *ab-*, *sus-* (*ține*); *par-*, *sur-* (*veni*) etc.

Dacă sub raport lexical aceste prefixe întăresc elementele vechi ale fondului principal lexical, este posibil ca ele să aibă un anumit rol și în regularizarea sistemului gramatical. Astfel de exemplu derivatele formate de la *a pune, a ține, a veni* etc. sînt folosite rar (sau chiar de loc) în formele regionale la care sînt întrebuițate cuvintele de bază: *eu expun, (mă) abțin, susțin* și nu *eu expui, abțiu, surviu*; de asemenea *să survină* și nu *să survie*.

Faptul că nici prefixele noi neproductive n-au rol gramatical, ca și celelalte prefixe, dovedește că ele se supun legilor prefixației romînești¹.

Variante formale și dublete

Printre prefixele neproductive noi putem găsi unele care au dublete printre cele vechi moștenite: *dis-/des-*²; *ex-/s-*; *per-/pre-*.

În cazul unor derivate sinonime, primul prefix apare în derivate cu cuvinte noi, al doilea, cu cuvinte vechi, ca de exemplu:

disculpa — *dezvinovăți*
disparat — *desperecheat*
disjunge — *despărți*.

Chiar dacă la început, derivatul — cu cuvîntul de bază nou — era format cu *des-*, ulterior prefixul *dis-* i-a luat locul:

desprețui (NEGRUZZI, I 19, ALEXANDRESCU, M. 6) — *disprețui*
despune (*Deci crăiile ce despărțea, și supt hatmani oblăduitori le despunea*. CANTEMIR, HR. 243) — *dispune*.

¹ Iată de ce nu avea dreptate A. Darmesteter atunci cînd considera că prefixele noi „nu se supun legilor prefixației care guvernează compunerea în franceză, ci legilor din limbile din care provin” (*op. cit.*, p. 210).

² Și în franceză există dubletele: *dis-* (savant) — *dés-* (popular) *discrediter* — *décrediter*.

Situația nu poate fi generalizată. Uneori, derivatele sinonime (cu cuvîntul de bază nou) folosesc ambele prefixe :

*disociație — descompunere*¹

*dispreț — desconsiderație*².

Pot fi și cazuri în care unul din dublete este împrumutat, iar celălalt moștenit. În acest caz apare fiecare prefix cu forma respectivă, ca de exemplu : *ex-/s- : spune — expune*.

Alte prefixe noi apar sub forma în care au fost împrumutate dintr-o limbă romanică, dar și sub forma corespunzătoare latină : fr. *sur-/lat. super-*. Cele mai multe derivate cu *sur-* au fost înlocuite prin *supra-* deoarece ultimul era simțit ca „un element lingvistic autohton” datorită asemănării fonetice și semantice cu *asupra* și *deasupra*³. Astfel *surfață* (NEGRUZZI, II 44, ODOBESCU, I 376, IONESCU, D. 140) apare chiar în perioada pătrunderii noilor prefixe sub forma *suprafață* (1859 URI-CARIUL, V 171).

Cu toate acestea au rămas unele derivate numai cu prefixul *sur-* : *surplus, surprinde, surveni*.

„De ce nu-i posibil să spunem *supraplus, surpraprinde, surprapriză*” etc. se întreabă acad. Iorgu Iordan. Și în continuare : „Să fie numai o chestie de obișnuință? Dar se pare că încă de la început românii n-au „putut” să înlocuiască pe *sur-* prin *supra-*”⁴.

Mult mai greu este de răspuns de ce n-au fost înlocuite derivatele *surveni, surprinde* prin *supraveni, surpraprinde*. Este posibil ca un anumit rol să-l fi avut faptul că vorbitorii n-au simțit în aceste cuvinte valoarea locală sau cea de intensificare caracteristice acestui prefix. Pentru ei *sur-* a avut în aceste cazuri sensul de „brusc, pe neașteptate”, sens care-l deosebea de celelalte derivate cu *supra-*. Nici în *surclasa* vorbitorii nu și-au dat seama de sensul de „supra” al prefixului.

O situație asemănătoare cu *sur-*, *supra-* o au și prefixele *sus-*⁵, *sub-* în : *susține, sustrage*. Popular cuvintele apar sub forma : *substrage* (*substrage apa din tarlaua de orez*. Centrul de cercetări fonetice și dialectale) și — *subține*⁶ (MAT. FOLK. 17), *suptine* (VÎRCOL, V. 48). Forma cu *sus-* pentru *sub-* se datorește probabil influenței formei latinești *sustinere*.

¹ Unele derivate noi sint formate cu prefixul *des-* (*descalifica*).

² Regional *des-* apare sub forma *dis-* : *disbinare* (KOGĂLNICEANU, S.A. 41), *disfăra „expatria”* (*Părintele meu împărțea în disterare soarta multor boieri*. ASACHI, S.L. II 131) ; *dizlega* (ibid. 136) ; *pinză distrămată* (ibid. 65) ; *dizgruma „strangula”* (KOGĂLNICEANU), *distrona „detrona”* (STAMATI, D., s.v.).

³ Cf. R. Ocheșeanu, *Prefixele superlative în limba română*, în SFC I, p. 45.

⁴ Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, ediția a II-a, București, 1947, p. 214.

⁵ În *Observații asupra prefixului sub-* în limba română în *Omagiu lui Iorgu Iordan* București, 1958, L. Vasiliu arată că redarea fr. *sous-* prin *su-* (ca în *suscire, subarbă*) ar fi „un accident” (p. 884, nota 4).

⁶ În dicționarul lui Stamatî apare *suscripție* „subscriptie”.

Printre variantele formale ar trebui amintite și lat. *circum-*, fr. *circon-*¹ *circumferință — circonferență* ; *circumvecin — circonvecin* (PROTOPOESCU, D., COSTINESCU, V., PONTBRIANT, D.).

În vorbirea populară, prefixul nou *per-* e pronunțat *pre-* (fiind asociat la vechiul prefix românesc *pre-*) : *Ne-o premuța la artilerie* (GRAIUL, I 436).

★

Numărul prefixelor neproductive noi este destul de mare (21) ; împreună cu celelalte prefixe noi numărul lor se ridică la 32. Ele au, în genere, un caracter livresc. Față de 8 prefixe vechi aceasta reprezintă o creștere și o dezvoltare importantă. Marele număr de prefixe noi, savante, nu este specific limbii române, ci poate fi întâlnit și în alte limbi romanice. Astfel în franceză sint 27 prefixe latine, de origine populară, 20 latine savante și 3 din alte limbi².

Îmbogățirea sistemului prefixelor românești, ca și trecerea unor prefixe neproductive în categoria celor productive, duce la o serioasă îmbunătățire a mijloacelor de formare a cuvintelor în românește.

Ca și sistemul sufixelor, sistemul prefixelor românești înregistrează o creștere și o dezvoltare importantă. Nu aceeași este situația în alte limbi. În rusă, de exemplu, unde numărul sufixelor a crescut de-a lungul veacurilor într-o mare măsură, sistemul prefixelor s-a schimbat puțin. „În esență, ne folosim și acum de acel sistem prefixal care caracterizează limba din epoca unității slave”³.

Prefixele străine se întâlnesc în rusă de obicei în cuvinte de origine străină sau care nu intră în fondul principal (de exemplu prefixele *a-*, *extra-*, *re-*, *dis-*, *inter-*). Se formează totuși derivate de la teme rusești cu prefixele : *anti-*, *arhi-*⁴.

În română, prefixele neproductive formează derivate nu numai cu cuvinte noi, și ci cu cele din fondul principal lexical (uneori cu sensurile mai noi ale acestor cuvinte).

În acest fel se poate spune că „prefixul și radicalul se regăsesc reciproc după ce o mie cinci sute de ani au fost despărțite”, cum s-a exprimat foarte plastic acad. Al. Graur⁵.

Unii lingviști consideră că împrumutarea unui mare număr de prefixe (ca și de alte elemente) ar duce la frînarea dezvoltării limbii. „Invazia acestor prefixe savante, arată Darmesteter, a oprit la un anumit punct progresul limbii franceze”⁶.

¹ În dicționarul lui Costinescu prefixul apare sub forma *circon-*. De asemenea și în dicționarul lui Protopopescu și Popescu ; *circonveni, circonvoluție* (Vezi și acad. Iorgu Iordan, *Un dicționar de neologisme românești din anul 1862*, SCL I, fasc. 1, 1950, p. 69).

² Knud Togeby, *Structure immanente de la langue française*, în *Travaux du Cercle linguistique de Copenhague*, 1951, p. 16.

³ I. M. Șanskii, *Основы словообразовательного анализа*, Moscova, 1959, p. 36.

⁴ I. M. Șanskii, *Очерки по русскому словообразованию и лексикологии*, Moscova, 1953, p. 36.

⁵ *Op. cit.*, p. 27.

⁶ *Op. cit.*, p. 209.

Este posibil ca limba, în cazul în care nu ar fi împrumutat prefixe, să fi recurs la alte căi pentru a face față cerințelor crescînde ale procesului de comunicare între oameni și anume: 1) ar fi folosit (sau dezvoltat) perifriza, 2) ar fi îmbogățit prefixele existente cu unele valori noi, 3) ar fi format noi prefixe din prepozițiile și adverbele existente în limbă (așa cum prepozițiile: *de*, *sub* au întărit noile prefixe). Dar și prefixele împrumutate pot ajuta limba să-și îndeplinească rolul ei social. Ca o dovadă în acest sens s-ar putea invoca și faptul că unele prefixe noi au devenit productive pe teren românesc, iar altele sînt pe cale de a deveni productive.

PREFIXELE *INTER-*, *ÎNTRE-*

DE

ELENA CARABULEA

Inter avea, în limba latină, valoare de prepoziție și de prefix.

Prefixul *inter-* (din *in* + *ter* cf. osc. umbr. *anter*¹) avea în derivatele latinești sensul de:

1. „între”: *intercalo*, *intercedo*, *interpono*, *interuenio*;
2. „intermitența (la interval, din timp în timp)”: *interaestuo*, *intermitto*, *interuiso*;
3. într-un număr mic de derivate *inter-*, ca și *per-*, indica ideea de „risipire, distrugere, moarte”: *intereo*, *interficio*, *interimo*².

Inter- a servit, de asemenea, la formarea substantivelor de tipul: *intercilium*, *intermedium*, *interuallum*³.

Prefixul apare în unele limbi romanice, în general, cu aceleași semnificații și formează două serii de derivate:

- a) cuvinte cu prefixul latin moștenit (prefixul apare sub forma *entre-* în franceză, spaniolă și portugheză, *(in)tra-* în italiană);
- b) derivate formate cu prefixul împrumutat mai târziu din latină pe cale savantă (prefixul și-a păstrat forma latinească în toate limbile romanice în care apare).

În limba franceză categoria derivatelor cu *entre-* este formată mai ales din verbe, mai rar din substantive și indică⁴:

1. *entre* + verb

¹ Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, ediția V-a prelucrată de Manu Leumann și John Bapt. Hoffmann, München, 1928, p. 510.

² A. Ernout și A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, vol. I, ediția a IV-a, Paris, 1959, p. 312–313.

³ *Ibidem*, p. 313.

⁴ Pentru valorile prefixului în limba franceză vezi Kr. Nyrop, *Grammaire historique de la langue française*, vol. III, Copenhaga, 1908, p. 217.

la verbele reflexive „reciprocitatea”: *s'entr'accuser*, *s'entr'aider*, *s'entre-baiser*, *s'entr'aimer*¹

la verbele active:

a) „în mijlocul”: *entrecouper*, *entrecroiser*, *entrelacer*, *entremêler*;
b) „pe jumătate”: *entr'ouvrir*, *entrevoir*, *entrebâiller*.

2. Derivatele formate din *entre-* + nume (*entrebat*, *entrecours*, *entr'acte*) au valoarea „în mijlocul, în spațiul dintre”.

Inter- se combină mai ales cu adjective, mai rar cu substantive sau verbe.

Derivatele cu *inter-* marchează:

a) o situație în spațiu sau în timp între alte două corpuri sau fenomene (*intercostal*, *intermède*)

b) un raport de reciprocitate (*interallié*, *intercontinental*)

c) separarea (*intercepter*, *interdire*)².

Deși formațiile noi se produc în tot momentul, prefixul *inter-* joacă un rol „relativ modest în limba modernă”, cele mai multe formații sînt specifice stilului savant³.

Inter- fiind un prefix savant, a pătruns și în limbi neromanice și folosește la denumirea unor termeni internaționali: rus. *интервокальный*, *интернациональный*, *интерсекционный*; germ. *international*, *Interpunktion*, *Intervall*, *intervenieren*; engl. *international*, *interdependence*, *interregnum*, *interval* etc.

*

În limba română s-a păstrat numai prepoziția lat. *inter*. Lat. *inter-* cu valoare de prefix, nu s-a menținut.

În perioada modernă prefixul a fost împrumutat din limba franceză (cu amîndouă formele sub care se găsea: *entre-* și *inter-*) și, sub influența școlii latiniste, direct din latină (sub forma *inter-*).

Inter- apare în română, ca și în celelalte limbi romanice, sub forma latinească, iar *entre-* a fost redat sub două forme:

a) *între-*, prin apropierea de prepoziția rom. *între*;

b) *antr-* în câteva derivate care par neanalizabile pentru vorbitorii limbii contemporane: *antrepozit* < fr. *entrepôt*, *antrepriză*⁴ < fr. *entreprise*, *antract* < fr. *entr'acte*, *antricot* < fr. *entrecôte* etc.

Lucrarea se va ocupa de formațiile cu *între-* și *inter-*, deoarece *antr-* nu este simțit de vorbitori ca un element derivativ.

Primele atestări ale derivatelor formate cu *între-*, *inter-* datează din secolul al XIX-lea (la începutul secolului sporadic, spre sfîrșitul lui, se pare, mai numeroase). Este greu de precizat numărul derivatelor cu

¹ Originea unei formații de tipul *s'entr'aimer* se găsește în lat. *inter se amare* devenită *se inter amare* (cf. Kr. Nyrop, *op. cit.*, p. 217).

² Quillet. *Dictionnaire encyclopédique*, F-K, Paris, 1935, p. 2405.

³ Kr. Nyrop, *op. cit.*, p. 231.

⁴ Faptul că *antrepozit* și *antrepriză* apar și sub formele *intrepozit* (GOLESCU, *î.* 31) și *intrepriză* (NEGRUZZI, I 342) ne indică că au fost analizabile pentru vorbitorii care le-au folosit și poate mai sînt și astăzi pentru unii (*intrepozit*, de exemplu, mai apare și în limba contemporană).

aceste prefixe în secolul al XIX-lea pentru că majoritatea lor sînt specifice anumitor stiluri. Am considerat că dicționarele apărute în această perioadă reflectă, cel puțin într-o oarecare măsură, starea limbii din acea perioadă, chiar dacă unele, în special cele bilingve, ar putea conține cuvinte inexistente în limbă, create de autori sau traduse. De aceea voi da lista câtorva dicționare din secolul al XIX-lea pe care le-am parcurs indicînd în dreptul fiecărui numărul derivatelor analizabile întîlnite.

1. VAILLANT, V.: 1 derivat cu *între-*, nici un derivat cu *inter-*.

2. NEGULICI, V.: nici un derivat cu *între-*, 9 derivate cu *inter-*.

3. STAMATI, D.: 3 derivate cu *între-*, 3 cu *inter-*.

4. POLIZU, V.: nici un derivat cu *între-*, 1 derivat cu *inter-*.

5. CODRESCU, D.: 8 derivate cu *între-*, 6 cu *inter-*.

6. PROTOPODESCU, D.: nici un derivat cu *între-*, 8 derivate cu *inter-*.

7. PONTBRIANT, D.: 9 derivate cu *între-*, 4 cu *inter-*.

8. COSTINESCU, V.: 9 derivate cu *între-*, 16 cu *inter-*.

I. După cum reiese din lista dată, numărul formațiilor cu *între-* și *inter-* este relativ mic în secolul al XIX-lea în comparație cu numărul formațiilor care apar în DLRC sau DLRM.

Derivatele formate cu aceste prefixe sînt, în general: a) cuvinte curente în limbajul obișnuit ca *întreprinde*, *întreprupere*, *întrevedere*, *international*, *intervenii*, *interzice*; b) cuvinte aparținînd terminologiei științifice ca *intercostal*, *interlinie* (și *întrelinie*), *interpoziție*, *interpuncție*, *intersecție* etc.; c) cuvinte neobișnuite, creații ad-hoc, care nu au rămas în limbă, ca: *întredormire*, *întremurire* (HELIADÉ, O. II, p. 304), *întrecunoaștere*, *interlunie* (COSTINESCU, V., s.v.) *întredouă* (CODRESCU, D., s.v.) *întrecoastă* (spre deosebire de *intercostal* care a rămas), *întredomnie* (PONTBRIANT, D., s.v.).

Majoritatea formațiilor care apar în dicționarele menționate sînt neologisme împrumutate sau calchiate după limba franceză, mai puțin după latină, italiană, sau germană.

II. În dicționarele bilingve se întîlnesc numeroase inconsecvențe în traducerea corespondentelor franțuzești cu *entre-* sau *inter-*, în sensul că în unele dicționare corespondentele sînt rediate prin *inter-* + tema, în altele prin *între-* + tema. Astfel, în dicționarele lui E. Protopopescu, și V. Popescu sau al lui Negulici apar forme ca: *intermediar*, *intersecție*, *intervenire*; în dicționarul lui Pontbriant: *întremediar*, *întresecțiune*, *întrepune*, *întrecoastal*, dar: *intervenii*. De asemenea în dicționarul lui Codrescu apar derivatele *întrepune*, *întreveni*, dar: *intersecțiune*, *intercostal*. În unele dicționare formațiile franțuzești sînt rediate, de cele mai multe ori, prin *între-* + tema (cf. Pontbriant), în altele prin *inter-* + tema (în dicționarul lui Negulici sau al lui Protopopescu nu se întîlnește nici o formație cu *între-*). De altfel nici numărul derivatelor nu este același, deși unele dicționare apar cam în aceeași perioadă. La Pontbriant sau Costinescu, de exemplu, sînt inserate mai multe formații, la Protopopescu, Negulici, Stamati — mai puține. Numărul mai mare sau mai mic de derivate depinde și de întinderea dicționarului.

III. În afară de inconsecvențele de tipul celor menționate sub punctul II, în dicționarele bilingve se întâlnesc ezitări și în ce privește redarea corespondentului franțuzesc printr-un derivat sau prin perifrază. De exemplu în dicționarul lui Vaillant majoritatea sînt redade prin perifrază :

entre-ligne „loc între două linii”
entr'ouvir „a crăpa ușa, ochii etc.”
interdiction „oprire, punere sub epitropie”
interrompre „a curma”
intervalle „curgere de vreme”

dar :

entreprendre „întreprinde”.
 În dicționarul lui Costinescu — uneori prin derivate :
interrompre „întrerupe”
entre-ligne „între linie”
intervenir „întreveni”

alteori prin perifrază :

entr'ouvir „a crăpa , a deschide pe jumătate”
interligne „spațiul între două linii scrise”
intercostal „se zice de ceea ce este între coaste”.

Treptat, situația în limbă a celor două prefixe se clarifică :

între- rămîne un prefix puțin productiv, folosit în special în formații neologice împrumutate în secolul al XIX-lea, *inter-* devine un prefix neologic productiv în anumite stiluri ale limbii. Cercetarea tuturor formațiilor cu *între-* și *inter-* va lămuri mai bine situația acestor prefixe în limba contemporană¹.

★

Voi da, mai întii, lista integrală a formațiilor cu *între-*. Lista este alcătuită pe baza textelor și a dicționarelor parcurse, începînd cu primele noastre dicționare și terminînd cu dicționarele apărute în Editura Academiei R.P.R., și va cuprinde următoarea împărțire :

I. Calcure după limba franceză, germană, italiană, latină.

II. Derivate care par a fi formate pe teren românesc.

În listă vor fi trecute, fără a fi numerotate separat, și derivatele formate de la cuvintele cu *între-*, deși unele nu sînt formații românești. Ele indică, într-o oarecare măsură, poziția derivatului-bază în limbă.

I. Trebuie menționat că derivatele care vor fi discutate sub acest punct au tema și în românește. Cum ele au corespondente în franceză sau în altă limbă străină, este greu de făcut o delimitare strictă între cele împrumutate și adaptate la limba română și cele formate pe teren românesc. Cert este că, pentru a se forma în limba română, cel puțin pentru unele din ele, trebuia să existe modelul. De aceea trebuie să admitem că măcar unele dintre aceste formații provin din franceză,

¹ Nu vor fi luate în discuție formațiile cu *între-* sau *inter-* care nu sînt analizabile în limba română (*întreba*, *intercala*, *interjecție* etc.).

germană, italiană etc. Fiindcă nu se poate face o delimitare strictă, se va indica la fiecare derivat atît modelul străin cît și posibilitatea formării lui în românește. Numai acolo unde sensul nu permite apropierea de cuvîntul temă din limba română se va da numai echivalentul străin :

a) calcure mai mult sau mai puțin exacte după limba franceză :

1. *întreciocni* (MACEDONSKI, O. IV 90) < *între-* + *ciocni* (cf. fr. *entrechoquer*) ; *întreciocnire* ;
  2. *întrecoastă* < *între-* + *coastă* (cf. fr. *entrecôte*) ;
  3. *întrecunoaștere* < *între-* + *cunoaștere* (cf. fr. *s'entreconnaître*) ;
  4. *întredeschide* < *între-* + *deschide* (cf. fr. *entr'ouvir*) ; *întredeschidere*, *întredeschis*, *întredeschizătură* ;
  5. *întredomnie*¹ < *între-* + *domnie* (cf. fr. *interrègne*) ;
  6. *întrefier* < *între-* + *fier* (cf. fr. *entrefer*) ;
  7. *întrelinie* < *între-* + *linie* (cf. fr. *interligne*) dar : *interliniar* ;
  8. *întremînca* (DA) < *între-* + *mînca* (cf. fr. *entremanger*) ; *întremîncare* ;
  9. *întrepătrunde* < *între-* + *pătrunde* (cf. fr. *entrepénétrer*) ; *întrepătrundere* ;
  10. *întreprinde* (cf. fr. *entreprendre*) ; *întreprins*, *întreprindere*, *întreprinzător* ;
  11. *întresfîșia* (DA ms.) < *între-* + *sfîșia* (cf. fr. *entredéchirer*) ;
  12. *întretăia* < *între-* + *tăia* (cf. fr. *entrecouper*) ; *întretăiat*, *întretăiere* ;
  13. *întrețese* < *între-* + *țese* (cf. fr. *entretisser*) ; *întrețesătură*, *întrețesere*, *întrețesut* ;
  14. *întreucide* (DA ms.) < *între-* + *ucide* (cf. fr. *entretuer*) ;
  15. *întrevedea* < *între-* + *vedea* (cf. fr. *entrevoir*) ; *întrevăzător*, *întrevăzut*, *întrevedere* ;
  16. *întrezări* < *între-* + *zări* (cf. fr. *entrevoir*) ; *întrezărire*, *întrezărit*.
- b) *întrevorbi* și *întrevorbire* sînt calcure după germ. *unterreden* și *Unterredung*². La TDRG este atestat și *întrevorbitor*.
- c) *întremurire* reproduce probabil it. *tramortire*. Cuvîntul apare numai la Eliade³ fără context.
- d) Sînt cazuri în care nu se poate ști precis dacă avem a face cu calcure după franceză, germană, italiană sau cu traduceri după rusă : *întreține* ar putea avea model atît pe fr. *entretenir* cît și pe germ. *unterhalten* ;
întremesteca (*bunuri întremestecate*) poate avea model atît fr. *entremêler* cît și germ. *untermengen* sau *untermischen*⁴ ;
întrerupe : a) fr. *interrompre* ; b) germ. *unterbrechen* ;
întrelăsa reproduce germ. *unterlassen* sau it. (*in*)*tralasciare* ; este o formație neobișnuită. Mai folosit pare abstractul lui verbal *întrelăsare* :

¹ *întredomnie*, ca și *întrecoastă*, *întrecunoaștere*, sînt formații personale.

² Vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, București, 1947, p. 201, care consideră pe *întrevorbire* decalchiat după germ. *Unterredung*.

³ *Op. cit.*, p. 304.

⁴ Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 201.

Mi-a povestit încet, cu întreruperi lungi, cu întrelăsări înțelepte. GALAC-TION, O. I 212;

întrajutorare (*întrajutorare frățească*) ar putea reproduce atît fr. *entr'aide* cît și rus. *взаимопомощь*. Fiind o formație recentă (DA nu o înregistrează) înclinăm spre ultima posibilitate menționată.

Pe *întrîmbla* „a umbla printre” atestat numai la ANON.CAR., cu derivatele lui: *întrîmblare* și *întrîmblător* DA îl consideră format din *între-* + *umbla* după lat. *intercedere*. Deoarece sensul este oarecum diferit de al lat. *intercedere*, *întrîmbla* ar putea fi o formație romînească.

II. Un număr mic de derivate par a fi formații romînești; în dicționarele pe care le-am avut la îndemînă n-am găsit nici corespondentele lor directe, nici termeni apropiați ca înțeles:

1. *întredormire* (apare numai la HELIADE, O. II 298)

2. *întretîlni* și

3. *întrebirui* sînt date de acad. Iorgu Iordan ca exemple de „creații nouă”¹.

4. *întregol* (LEX. TEHN., s. v.)

5. *întredinți*: *Mărimea spetei nu atîrnă de lungimea ei, ci de numărul întredinților care îi are.* PAMFILE, I. C. 268

6. *întreochia*² „a cădea bolnav” (Despre vite) *A căpăta boala de sîngerat.* DENSUSIANU, T. H. — cu participiul *întreochiat* „care suferă de boala de sîngerat” (DA ms.).

Din analiza exemplelor date se desprind următoarele concluzii:

a) Majoritatea cuvintelor formate cu prefixul *între-* sînt verbe (derivate de la verbe). De la verbe s-au format uneori abstracte verbale (infinitive, participii), nume de agent sau de instrument; altele ele s-au format după model străin (*întreprinzător*, *întrerupător*, *întreținător*, *întrevorbitor*).

b) Cîteva derivate — *întrajutorare*, *întrecoastă*, *întredinți*, *întredomie*, *întrefier*, *întregol* și *întrelinie* — sînt substantive³ formate din *între-* + substantiv. Așadar formațiile cu *între-* pot fi cuprinse în două tipuri:

A. prefix + verb (derivat verbal)

B. prefix + substantiv (derivat substantival).

Tipul A a avut ca model derivatele franțuzești formate cu *entre-*; excepție face derivatul *întreochia* pe care DA ms îl consideră, pe bună

¹ „Nici una nu se dovedește prea fericită”. *Op. cit.*, p. 201.

² În monografia *Anchete dialectale din valea Jiului*, care se găsește în manuscris la Centrul de cercetări fonetice și dialectale din București, apare și forma *întrōchea* „(despre cai): A se îmbolnăvi, a suferi de zîmbre”.

³ În DA apare și *întrăport* considerat un derivat format din *întră-* (= *între-*) și *port*. Cuvîntul este ilustrat prin citatul din DOSOFFEL, v.s. 8₂: *De la dinșii deprinzindu-și părul tundzînd supt acel durios și călugărilor de folos întrăport* și este glosat ca „port pe care îl au membrii aceleiași clase sociale, cf. uniformă”. De aici s-ar putea trage concluzia că prefixul *între-* apare și în textele vechi. În realitate avem a face, așa cum a arătat prof. J. Byck, cu o greșeală de tipar: „Lucrurile se lămuresc dacă pe *întrăport*, tipărit într-un singur cuvînt, îl despărțim firesc în verbul *întră* și substantivul *port* și renunțăm la ordinea de cuvinte neromînească. *Eustratie întră supt acel port durios și călugărilor de folos*, cu alte cuvinte *întră* în tagma călugărească sau îmbracă rasa călugărească (J. Byck, *Dicționarul limbii romîne*, în *Gazeta literară*, an. IV, nr. 47 (193), 1957, p. 4).

dreptate, ca un derivat format din locuțiunea *între ochi*. Uneori au fost redat prin *între-* + temă și formații germ. cu *unter-* sau rus. cu *взаимо-*.

Unele derivate din tipul B cred că sînt formate deosebit de cele din tipul A: pentru a explica derivatele substantivale trebuie să se pornească de la construcțiile prepoziționale: „porțiunea care se găsește între coastă sau între două goluri (la zid), spații care se găsesc între dinții unei spete de țesut” etc. Limbaromînă a putut dezvolta și fără model străin acest tip.

*

Prefixul *între-* a păstrat, în linii mari, valorile fr. *entre-*.

1. Cele mai multe derivate verbale sînt reflexive reciproce (~ unul cu altul, ~ unul pe altul, ~ unul prin altul): *întremîncea*, *între-ciocni*, *întrepătrunde*, *întresfîșia*, *întretăia*, *întreucide*, *întrajutorare*.

2. Unele derivate cu *între-* arată îndeplinirea aproximativă a unei acțiuni, îndeplinirea ei pe jumătate, din cînd în cînd, cu intermitențe. Astfel *a întredeschide* înseamnă „a deschide puțin sau în parte (ușa, fereastra, ochii etc.)” — față de *a deschide* (cf. fr. *entr'ouvrir*), *întrevădea* — „a vedea din cînd în cînd, vag, în treacăt, pe jumătate”; tot așa *a întrezări*.

Cu unele verbe de mișcare *între-* exprimă:

3. amestecul, îmbinarea: *a întrefese* înseamnă „a amesteca într-o țesătură fire sau modele de altă culoare sau altfel; a introduce ceva nou sau accesoriu într-o scriere, vorbire”;

4. suprimarea, întreruperea unei acțiuni (la mijloc): *a întretăia* „a tăia ceva la mijloc sau în alt loc”, *a întrerupe* „a rupe la mijloc, a face să înceteze, a suspenda, a conțeni, a tăia vorba cuiva” etc.

5. În unele derivate (*întreprinde*, *întrefine*) valoarea prefixului nu e suficient de clară în romînește. Acestea sînt singurele asupra cărora nu pot exista îndoeli că sînt împrumuturi.

Unele formații au mai multe valori. Astfel *întrevădea*, *întrezări* au sensul propriu menționat sub 2, dar au și un sens figurat: „a vedea, a bănuși, a desluși viitorul, a prevedea”: *Zboară cîntînd ale lor doine lungi șire de cocori... în care divinul Dante a întrevăzut grațioasa imagine a stolului de suflete duioase.* ODOBESCU, III 18; *întrevădere* poate avea și valoare reciprocă;

întretăia a) valoare reciprocă: *O, fără să presimți ce drumuri se-ntretaie, Un zîmbet vag și ridicat spre astru.* CAMIL PETRESCU, V. 26;

b) valoarea menționată sub 4: *Ar vrea adîncul bolții cu zboru-i să-ntretaie.* DA ms., s.v.;

întrefese a) valoare reflexivă: *Rădăcinile în pături sub pămînt s-o întrefesut.* EMINESCU, L. P. 149;

b) valoarea menționată sub 3: *Mă aflam... lîngă o desime de pădure cu esențe diverse întrefesute de liane puternice.* SADOVEANU, A. L. 198.

6. Derivatele formate din *între-* + substantiv au valoare locală, arătînd starea sau poziția care există în spațiul ce desparte două puncte,

valoare pe care o are și prepoziția *între*¹ și prefixul *inter-* (v.p. 38): *întrefier* „porțiunea neferomagnetică care întrerupe porțiunea feromagnetică a unui circuit magnetic”, *întregol* „porțiunea dintr-un zid care se găsește între două goluri” etc.

Din cele expuse reiese că prefixul *între-* nu a avut o prea mare extindere în limba română. El a pătruns o dată cu corespondentele franceze formate cu *entre-* dintre care unele ca *întredeschide*, *întrerupe*, *întretăia* — cu derivatele lor — au o largă răspindire, altele ca *întreucide*, *întremînca*, *întresfîșia* par neobișnuite. În limba contemporană, în locul lor se folosește mai mult perifraza. Puținele derivate care par a fi formate pe teren romînesc sînt: a) formații personale (*întrebirui*, *întretîlni*); b) *întreochia* este un regionalism; c) cîteva formații aparțin limbajului tehnic și, prin urmare, sînt folosite de un număr restrîns de vorbitori (*întrefier*, *întrelinie*, *întregol*).

Fiind un prefix puțin productiv, *între-* a intrat rar în concurență cu alte prefixe. Astfel cîteva derivate apar și cu prefixul *între-*, și cu *stră-*: *întretăia* — *strătăia*: *Mi-a strătiat lupul calea astăzi prin pădure*. PAMFILE, A. R. 260;

întrețese — *strățese*: *Liane și flori de apă să înconjure cu vegetația lor corpul meu și să-mi strățese părul și barba cu firele lor*. EMINESCU, N. 128.

Formele cu *între-* au rămas în limbă, cele cu *stră-* sînt rare, neobișnuite; *strățese* ar putea fi o creație personală². *Strătăia* considerat de R. Ocheșeanu³ ca formație romînească apare în vorbirea populară (în vorbirea din sudul Moldovei se întilnește și sub această formă);

întrevedea cu sensul de „a vedea vag, nedeslușit” (vezi p. 33) apare și cu prefixul *stră-* (*străvedea*): [Baba] *se dete aproape de mine și, străvăzîndu-mă ca printr-o zare de sită deasă, îmi cuprinse gîtul*. VLAHUȚĂ, N. 124 și cu prefixul *pre-* (*prevedea*⁴): *Soarele rotund și palid se prevede prîntre nori*. ALECSANDRI, P. III 9; *Cît pe ce să nu mai cunosc Tazlăul: într-o noapte așa... se limpezise încît te vedeai printr-însul*. HOGAȘ, M. N. 232;

întrerupe apare și sub forma *prerupe*, formă învechită: *Prerupînd cuvîntul [craifului] zise cu mirare*. PANN, la TDRG;

întrevorbi cu sensul de „a vorbi cu cineva, a se întreține” este neobișnuit. În limba contemporană se întrebuintează *convorbi* (cu derivatul abstract *convorbire*): *Voi... convorbeați cu idealuri* EMINESCU, O. I 35.

Uneori apar dublete formate cu *între-* și *inter-* (vezi p. 39).

*

Spre deosebire de derivatele cu *între-*, cele formate cu prefixul *inter-* sînt mai numeroase. Iată lista formațiilor cu *inter-*, analizabile în limba română, întilnite în materialul parcurs și în vorbirea zilnică, pe

¹ Vezi DA, s.v.

² Vezi R. Ocheșeanu, *Prefixul stră-* în SFC II, p. 83.

³ *Ibidem*.

⁴ Vezi I. Rîzescu, *Prefixul pre-* în limba română, în SFC I, p. 14, care afirmă că *pre-* din *prerupe*, *prevedea*, *prezări* are sensul lui *între-* din *întrevedea*, *întrerupe*, *întrezări*.

care DLRM nu le înregistrează. Această listă nu are pretenția de a fi completă, pentru că în momentul de față se creează numeroase derivate de acest fel, aparținînd în special limbajului politic și administrativ:

1. interafrican	34. intermodulație
2. interamerican	35. intermuscular
3. interanual	36. internodiu
4. interarab	37. interoccidental
5. interatomic	38. interocular
6. interauricular	39. interorașe
7. interbalcanic	40. interosos
8. interbritanic	41. interpapilar
9. intercolhoznic	42. interparlamentar
10. intercolonament	43. interpătrundere
11. intercolonial	44. interperiodic
12. intercomunicație	45. interpoziție
13. intercondiționare	46. interpuncție
14. interconectare	47. interpunctuație
15. interconfesional	48. interpunte
16. intercurent	49. interpupilar
17. interdental	50. interregional
18. interdigital	51. interrelație
19. interelectronic	52. interromanice
20. interescapular	53. interrupție ¹
21. intereuropean	54. interschimbabil
22. interfacultăți	55. intersesiuni
23. interfibrilar	56. intersolar
24. interfluviu	57. interspecific
25. interfolicular	58. intersterilitate
26. intergerman	59. interșanjabil
27. interglaciar	60. intertropical
28. interinclinare	61. interțări
29. interjudețean	62. interțug
30. interliniar	63. interversiune
31. interlunie	64. intervocalic
32. intermaxilar	65. interzonal.
33. intermetalic	

I. O parte dintre derivatele formate cu *inter-* sînt împrumuturi sau calcuri după limba franceză². Ca și în cazul prefixului *între-*, derivatele cu *inter-* din această categorie au tema în romînește și de aceea nu există cer-

¹ În DA apare greșit forma cu un singur *r* cu mențiunea: „scris (de unii) și: *interrupți(un)e*”; cuvîntul este ilustrat prin citatul: *După mai mulți ani de interrupție împărtășesc publicului tomul al II-lea a [l] Arhivii Romînești*. ARHIVA R. II 111. *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (București, 1960, p. 42) arată că „se scrie și se pronunță *rr* în cuvintele formate cu prefixul *inter-*, cînd cuvintele de bază încep cu *r*”.

² În limba franceză derivatele cu *inter-* se împart în două categorii: a) împrumuturi din latină gata formate (*interdiction*, *intercéder*); b) formate în franceză după modelul celor împrumutate (*intercontinental*, *interocéanique*). Vezi Kr. Nyrop, *op. cit.*, p. 235.

titudinea că toate sînt împrumuturi; unele dintre ele ar putea fi formate pe teren românesc. Iată cîteva exemple: *interaliat* < *inter-* + *aliat* (cf. fr. *interallié*), *interastral* < *inter-* + *astral* (cf. fr. *interastral*), *intercomunicație* < *inter-* + *comunicație* (cf. fr. *intercommunication*), *interschimbabil* < *inter-* + *schimbabil* (cf. fr. *interpénétration*).

II. Un cuvînt, *interpuncție* (în limbajul intelectualilor ardeleni), pare că este un împrumut savant din germană: *Interpunktion* (cf. *interpuncta* care ar fi putut avea model pe germ. *interpunktieren*¹).

III. Unele formații sînt împrumuturi sau calcuri după latină, luate direct sau venite prin intermediul unei alte limbi:

a) *interlunie* < lat. *interlunium* (cf. fr. *interlune*, it. *interlunio*)
interval < lat. *interuallum* (cf. fr. *intervalle*, engl. *interval*, rus. *интервал*, germ. *Interval*)

interveni < lat. *interuenire* (cf. fr. *intervenir*)

interzice < lat. *interdico*, -ere (cf. fr. *interdire*, germ. *untersagen*).

b) O situație oarecum deosebită are *internodiu* < lat. *internodium* care în limba franceză apare sub forma *entre-noeud*, ceea ce în romină ar fi dat *întrenod*, formă înregistrată în DA (*întrănod*).

IV. Unele derivate au corespondente în mai multe limbi moderne și nu se poate delimita care formație străină a servit ca model derivatului românesc; s-ar putea să fi contribuit un singur model, dintr-o singură limbă, dar e tot atît de posibil ca la baza derivatului românesc să fi stat mai multe modele străine sau nici unul:

interacțiune < *inter-* + *acțiune* (cf. fr. *interaction*, rus. *взаимодействие*)

interdental < *inter-* + *dental* (cf. fr. *interdentale*, rus. *межзубный*)

interdependență < *inter-* + *dependență* (cf. fr. *interdépendance* rus. *взаимозависимость*)

interglaciar < *inter-* + *glaciar* (cf. fr. *interglaciaire*, rus. *межледниковый* sau *межледниковый*, germ. *Interglazialzeit*)

intermaxilar < *inter-* + *maxilar* (cf. fr. *intermaxillaire*, germ. *Zwischenkiefer*)

intermolecular < *inter-* + *molecular* (cf. fr. *intermoléculaire*, rus. *межмолекулярный* sau *межмолекулярный*)

intermodulație < *inter-* + *modulație* (cf. fr. *intermodulation*, rus. *интермодуляция*)

international < *inter-* + *național* (cf. fr. *international*, rus. *интернациональный* sau *международный*, germ. *international*).

În general la termenii cu circulație universală este greu de precizat care formație și din ce limbă a servit drept model.

V. O serie de cuvinte par a fi derivate pe teren românesc², dintre care unele ar putea fi traduse din limba rusă:

a) *intercondiționare* < *inter-* + *condiționare* (cf. rus. *взаимообусловленность*)

¹ DA ms., s.v.

² Afirmatia este făcută cu oarecare rezervă, deoarece, deși în dicționarele altor limbi, pe care le-am consultat, nu am găsit corespondentele acestor cuvinte, unele dintre ele ar putea exista.

interfibrilar < *inter-* + *fibrilar* (cf. rus. *межволоконный*)

interelectrodic < *inter-* + *electrodic* (cf. rus. *междуэлектродный*)

interraional < *inter-* + *raional* (cf. rus. *межрайонный*)

interrelație < *inter-* + *relație* (cf. rus. *взаимоотношение* sau *взаимосвязь*)

interspecific < *inter-* + *specific* (cf. rus. *межвидовой*)

b. 1. interafrican	15. interministerial
2. interamerican	16. interorășe
3. interarabe	17. interoccidentale
4. interbalcanic	18. interperiodic
5. interbritanic	19. interpupilar
6. intercolhoznic	20. interpunte
7. interconectare ¹	21. interregional
8. intereuropean	22. interromanic
9. interfacultăți	23. intersolar
10. interfluvii	24. interspațiu
11. intergerman	25. interșcolar
12. interinclinare	26. interțări
13. interjudețean	27. interțug
14. intermigrații	28. interzonal.

1. Cele mai multe derivate formate cu *inter-* sînt adjective, mai rar substantive, și numai cîteva verbe²; cele considerate a fi formate pe teren românesc sînt în special adjective și, mai rar, substantive.

Tema cu care se combină prefixul poate fi, la rîndul ei, simplă: *intercurent*, *interspațiu*, *interorășe* sau derivată: *interatomic*, *intercolhoznic*, *interparlamentar*, *interșcolar*.

2. De remarcat că derivatele adjectivale formate din *inter-* + substantiv apar de obicei la plural (*interfacultăți*, *interorășe*, *interțări*), spre deosebire de cele substantive provenite din *inter-* + substantiv, care se folosesc și la singular (*interfluvii*, *interspațiu*, *interpunte*, *interțug*).

3. Formațiile cu *inter-* sînt:

a) cuvinte din limbajul obișnuit (*interpune*, *interzice*)

b) termeni științifici și tehnici (*intercostal*, *interdigital*, *interglaciar*, *intermigrații*)

c) termeni aparținînd domeniului politico-filozofic și administrativ (*intercondiționare*, *interrelație*, *interbalcanic*, *intercontinental*, *intergerman*, *interțări*, *intercolhoznic*).

*

I. Prefixul *inter-* are, în general, unele valori ale prepoziției *între*, adică marchează, în funcție de natura temei:

¹ În limba franceză există *interconnexion*, de unde rom. *interconexiune*.

² În listă au fost trecute numai abstractele verbale, care apar mai des, nu și verbele de la care acestea derivă (*intercondiționa*, *interconecta* etc.).

a) locul, spațiul dintre două obiecte sau fenomene: *interastral* „care se găsește sau are loc între astre”, *intercelular* „care se află între celulele unui țesut”, *intercolonament* „distanța care separă două coloane consecutive ale unei colonade”, *interspațiu* „spațiu liber sau distanța dintre două obiecte, piese”, *interțug* „loc unde se încrucișează galeriile din mină”, *interzonal* „care are loc între două zone, care leagă două zone sau este situat între două zone”.

b) intervalul de timp cuprins între două faze: *intercurent* „care se așază sau survine în timpul sau în cursul unui fapt, fenomen”, *interglaciar* „intervalul de timp cu climat mai cald, din cuaternarul vechi, cuprins între două faze de glaciație”;

c) legătura, raportul, relația de reciprocitate dintre două sau mai multe obiecte sau fenomene: *intercondiționare*, *interdependență*.

În această categorie intră și adjectivele, discutate sub punctul 2, care indică raporturile dintre diferitele grupuri de oameni, formate probabil fie după modelul derivatului *internațional*, fie pornindu-se de la construcțiile cu prepoziție (v.p. 33).

După valoarea pe care o au, aceste derivate se împart în două categorii:

A. Indică relațiile dintre diferite grupări administrative:

(*întreprinderi*) **intercolhoznice** (SCÎNTEIA nr. 4434, 1959) ~ „care privește, se referă și are loc între mai multe colhozuri”;

(*întâlniri*) **interfacultăți** (INF. BUC. nr. 1968, 1959) „care se referă, are loc între mai multe facultăți”;

(*întâlniri*) **intergermane** (MUNCA nr. 3513, 1959) „care are loc între cele două state germane”;

(*competiții*) **interțări** (INF. BUC. nr. 1903, 1959) „care are loc între mai multe țări) etc.

B. Indică raporturile existente în interiorul unei comunități

a) administrative:

(*realizări economice*) **interarabe** (ORIZONTURI, febr. 1960, p. 90) „realizări care au loc în interiorul comunității arabe”;

(*colaborare*) **interbalcanică** (în Expunerea tov. Gh. Gheorghiu-Dej, cu privire la lucrările Congresului al XXI-lea al U.R.S.S.) „care se realizează, are loc între țările din Balcani”;

(*diferențieri*) **interromanice** (SCL VIII (1957), nr. 1, p. 115) „care au loc în interiorul teritoriului de limbi romanice”;

b) politice:

(*schimburi de vederi generale*) **interoccidentale**¹ (SCÎNTEIA, nr. 4813, 1960) „care are loc între țările din gruparea occidentală”.

Cu aceste valori prefixul este productiv în limba română.

II. În următoarele formații *inter-* marchează oprirea, separarea: *interdicție*, *interpune*, *interzice*. Cu această valoare *inter-* nu a fost și nu este productiv în limba română.

În afară de derivatele din limbajul obișnuit, care au fost, în majoritatea cazurilor, împrumutate sau calchiate după alte limbi, se creează

¹ În text apare greșit sub forma *inter-occidentale*.

astăzi numeroase derivate aparținând domeniului științific și politico-administrativ. Prefixul *inter-* este un mijloc comod și simplu cu ajutorul căruia se pot forma mereu derivate care să indice legăturile din ce în ce mai largi și mai variate dintre oameni.

Așa cum pentru exprimarea relațiilor din interiorul aceleiași țări există derivate ca *interjudețean*, *intercomunal*, *interraional*, *interorașe*, pentru exprimarea relațiilor dintre țări, continente există *internațional*, *intereuropean*, *interțări*, *intercontinental*. Pe lângă acestea apar, în special în presă, numeroase formații ocazionale¹ ca *intergerman*, *interafican*, *interamerican*; ele par formații firești, existente în limbă, având sensul de legături, relații care există „între popoarele din Africa, America” sau „între cele două state germane”.

Fiind un prefix relativ nou și neexistând în limba română prefixe cu valori apropiate, *inter-* nu este concurat de alte prefixe. De obicei pentru redarea în românește a unei formații străine cu *inter-* există două procedee: ori se calchiază corespondentul străin, ori se folosește construcția sintactică formată din substantiv, adjectiv etc. precedat de prepoziția *dintre* sau *între*².

Trebuie totuși menționată existența formelor *între-/inter-* în cazul unor derivate³: *întrelinie*—*interlinie* — dar numai *interliniar* (*întrelinie* apare la HAMANGIU, C. C. 461 în DA, ms. s. v.), *întrănod* (ECONOMIA, 152, în DA ms.) — *internod*, *întrepătrundere* — *interpătrundere* (DA ms.), *întrepune* (CODRESCU, D., s. v.) — *interpune*, *interrupție* — *întrerupere*, *întreschimbare* (ODOBESCU, I 40) — *interschimbare* (dar numai *interschimbabil*) etc. De obicei formele cu *între-* sînt învechite, neobișnuite; dintre derivatele menționate aici numai două apar astăzi cu prefixul *între-*: *întrepătrundere* și *întrerupere*.

În concluzie, deși numărul derivatelor formate cu *inter-* nu este prea mare în raport cu numărul derivatelor formate cu alte prefixe, se poate afirma că *inter-* este un prefix productiv⁴ pentru că în orice moment se pot crea derivate noi care să indice legăturile din ce în ce mai dezvoltate dintre oameni.

¹ Membrii juriului din cadrul unui concurs interșcolar au folosit termenul *intertrebare* cu sensul de „întrebare pe care concurenții aveau dreptul să și-o pună r e c i p r o c după trei răspunsuri exacte date examinatorului”. Flora Șuteu interpretînd această formație ca „o întrebare a concurentului aflată între două întrebări ale examinatorului” o găsește nejustificată, considerînd-o o influență a faptului că și concursul era numit un *concurs interorașe* (vezi Flora Șuteu, *Limba română*, nr. 4, 1958, p. 110—111).

² În vorbire se întîlnesc uneori forme pleonastice de tipul: *interdependența dintre fenomene*, *intrajutorare reciprocă*.

³ O situație similară întîlnim și în franceză: *entreposer* — *interposer*, *entrevenir* — *intervenir* (cf. Kr. Nyrop, *op. cit.*, p. 235).

⁴ Productivitatea prefixului este totuși relativă deoarece, ca prefix savant, *inter-* se folosește numai în anumite stiluri ale limbii.

SUFIXELE COLECTIVE DIN LIMBA ROMÂNĂ CU SPECIALĂ PRIVIRE ASUPRA REPARTIȚIEI LOR

DE

FLORENȚA SĂDEANU

Studiind sufixele colective din limba română, m-am preocupat în special de problema repartiției lor. În lucrarea de față se va studia repartiția sufixelor după temele la care se atașează, din punctul de vedere al categoriei gramaticale și al sensului (atât al temei cât și al derivatului).

Prin sufixe colective am înțeles acele sufixe care formează substantive denumind o pluralitate, o mulțime sau totalitatea lucrurilor de același fel sau cu o caracteristică comună, precum și substantive denumind o cantitate mare dintr-o materie. Cuvântul *lucruri* trebuie luat aici în sensul lui cel mai larg care cuprinde plante, animale, persoane și acțiuni¹.

Deși am socotit necesar să cercetez originea sufixelor și valoarea lor în limba de origine, totuși n-am considerat acest aspect al problemei ca pe un scop al lucrării, ci ca pe un mijloc indispensabil pentru a putea ajunge la o imagine cât mai clară a valorii sufixelor în limba română. Pentru completarea acestei imagini ar fi fost util să pot studia repartiția sufixelor colective din punct de vedere istoric, să arăt cum a evoluat valoarea lor, puterea lor de derivare, cum s-au concurat unele pe altele în decursul timpului. Din păcate însă, materialul pe care l-am avut la îndemână pentru cercetare nu mi s-a părut suficient pentru a putea ajunge la concluzii juste în această privință. Tot din același motiv a trebuit să renunț la studiul repartiției sufixelor colective pe regiuni.

Am considerat totuși că nu este o lipsă de consecvență să ating aceste probleme acolo unde bogăția materialului mi-o permite și să arăt că un anumit sufix este învechit sau regional.

Pentru cercetarea mea am folosit Dicționarul limbii române aflat în manuscris la Institutul de lingvistică. Am luat în considerare toate

¹ În restul lucrării, la clasificarea pe sensuri, cuvântul *lucruri* trebuie înțeles în sensul lui restrâns (deosebit de „plante”, „animale” etc.).

derivatele colective consemnate de dicționar, indiferent dacă ele sînt învechite sau regionale. În principiu nu am folosit altă sursă, pentru a avea un criteriu unitar de selecționare și o limită obiectivă pentru statistică. Am făcut numai două excepții (care, după cum voi arăta, nu sînt excepții propriu-zise, ci numai formale) și anume cu lucrările: G. Pasca, *Sufixe românești*¹ și Ș. Pașca, *Toponimice de la nume de plante*². Aceasta pentru următorul motiv: aceste două lucrări, care cuprind o mare bogăție de derivate românești cu sufixe (cea a lui Pașca, mai ales derivate colective), au fost despuiate în principiu exhaustiv pentru dicționarul limbii române. Faptul că unele cuvinte aflate în aceste lucrări lipsesc din dicționar l-am considerat ca pe o scăpare a redactorilor dicționarului, scăpare care poate s-ar fi corectat pînă la tipărirea lui. De aceea pentru elaborarea acestei lucrări am luat în considerare și acești termeni, de altfel foarte puțini.

Adesea, cînd se vorbește despre derivarea cu sufixe colective se ia în considerare numai tema substantivală³. Unii autori totuși includ printre derivatele colective și pe cele deverbale⁴. Pe lângă aceste două categorii, cercetarea materialului din limba romînă m-a condus la concluzia că sufixele colective se atașează uneori și la alte teme: la adjective, pentru a desemna o pluralitate de lucruri cu o anumită calitate comună și, mai rar, la adverbe și interjecții. În ce privește tema adjectivală, nu mă refer aici la adjectivele care se pot substantiva, cum ar fi cazul: *sărac* adj. „care nu are bunuri materiale”⁵ > *sărac* s. m. „persoană lipsită de bunuri materiale” > *sărăcime* s. f. colectiv „totalitatea oamenilor săraci”. În cazuri ca acesta se poate considera că derivatul colectiv s-a format de la valoarea de substantiv. Cuvintele la care mă refer sînt exemple în care se observă că derivatul e format de la adjectiv. (Trebuie să arăt de la început pentru a evita neînțelegerile că, deși majoritatea exemplelor la care mă refer au mai multe sensuri, ceea ce ne interesează aici este numai sensul lor colectiv și de aceea acesta este singurul pe care îl menționez):

albastrime (< *albastru*) „oamenii (de la oraș) îmbrăcați de obicei în haine albastre”,

noime (< *nou*, pl. *noi*) „oamenii noi, generațiile noi”: *Nice vechimea asupra noimii capul și-ar ridica*. CANTEMIR, HR. 86,

vechime (< *vechi*) „oamenii, generațiile vechi”,

udeală (< *ud*) „apă multă, apăraie”,

mărunțiș (< *mărunt*, pl. *mărunți*) „bani mărunți”: *Răsturnă pe masă mărunțișul din buzunar*. CEZ. PETRESCU, C. V. 47.

De vreme ce aceste exemple și altele de același fel (care se vor vedea la paragrafele respective) arată posibilitatea formării de derivate colective de la teme adjectivale, se naște întrebarea dacă nu cumva și derivatele

¹ București, 1916.

² În DR XI (1948), p. 60—83.

³ Cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, București, 1954, p. 141.

⁴ Cf. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 612; K. Baldinger, *Kollektivsuffixe und Kollektivbegriff. Ein Beitrag zur Bedeutungslehre im Französischen mit Berücksichtigung der Mundarten*, Berlin, 1950.

⁵ Definițiile exemplor sunt simplificate, în așa fel încît să redea numai esențialul; această observație este valabilă pentru toată lucrarea.

de tipul *sărăcime*, *bătrînime* etc. nu sînt și ele formate de la adjectiv, și nu de la valoarea de substantiv a acestuia. Ceea ce se poate afirma cu certitudine este faptul că nu este nevoie să existe în limbă posibilitatea de a exprima printr-un substantiv (sau adjectiv substantivat) un singur element care să posedă o calitate oarecare („sărac”, „tînăr” etc.) ca să se poată forma de la acesta un derivat colectiv, desemnînd o mulțime de astfel de elemente, ci, sărîndu-se peste o treaptă, se poate ajunge direct, de la adjectivul care arată calitatea, la colectivitatea de elemente purtătoare ale aceleiași calități.

Așadar, în loc de:

<i>Adjectiv</i>		<i>Substantiv</i>		<i>Substantiv colectiv</i>
sărac	→	sărac	→	sărăcime
tînăr	→	tînăr	→	tineret

avem:

ud	→	udeală
albastru	→	albastrime
vechi	→	vechime
mărunt	→	mărunțiș

În general, cînd se ocupă de derivatele colective deverbale, autorii iau în discuție doar pe cele care au fost la origine abstracte verbale sau, în orice caz, pe cele formate cu sufixe care sînt în primul rînd sufixe abstracte¹. În legătură cu sufixul francez *-ure*, K. Baldinger spune: „Durch den Übergang von der deverbale zur denominalen Verwendung wurde *-ure* zum Kollektivsuffix, indem die Kollektive Idee sich nicht mehr aus der Handlung entwickelte, sondern völlig auf dem Suffix beruhte”².

În ce privește colectivele deverbale din limba romînă, fenomenul este același. Sufixe, la origine abstracte, ca: *-ură*, *-eală* care, pe lângă sensul abstract îl au și pe cel colectiv, au ajuns să fie sufixe colective propriu-zise și să formeze direct de la verbe derivate colective, fără ca acestea să mai treacă prin faza de derivate abstracte. Iată cîteva exemple: *-ură*: *înșirătură* „șirag sau salbă de lucruri înșirate”,

măcinătură „lucruri măcinate, făină, măciniș”,

rămîitură „resturi, rămășițe”: *Rămîitura din storsul roșiilor o arunci sau o dai la păsări*. DA,

rumegătură „particule de lemn rezultate din tăierea lemnului”: *Într-un loc au aflat o grămadă de rumegătură de ferestru*. SBIERA, P. 22,

săditură „pădure tînără sădită de curînd” CHEST. IV 102/68, 174 a,

vorbîtură „vorbă multă”,

pusătură „lucrurile puse într-un loc”,

torsătură „fire toarse”;

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 612—613.

² *Op. cit.*, p. 176.

-eală (-ială): *pălăleală* „flăcări multe la un loc” (< *pălăli*, variantă a lui *pălălăi*, + *-eală*),
urzeală „totalitatea firelor...”: *Sulul se ridică și urzeala de pe dînsul se nevedește prin ițe*. I. IONESCU, M. 690,
fuitueală „cîlți, cîrpe etc., cu care se umple pușca”.

Mai mult decît atît, există colective deverbale formate cu sufixe care nu au la origine valoare abstractă. Exemple:

-aie: *pălălaie* „flăcări multe la un loc” (< *pălălăi* + *-aie*)¹,
țacăraie „dangăte de clopot” (< *țăcări*, variantă a lui *țăcăni*, + *-aie*);
-iș: *surupiș* „pietriș care cade de pe munte la vale” (CHEST. IV 94/171 b)
 (< *surupa*, var. de la *surpa*, + *-iș*);
-amă: *încălțamă* „încălțăminte” cf. DR, XI 121, KLEIN, D. (< *încălța*
 + *-amă* (-*ame*)).

Din analiza acestor exemple se poate constata că sufixele respective poartă în ele valoarea colectivă și o imprimă derivatului format de la tema verbală direct, fără să mai existe o fază intermediară de abstract verbal.

În concluzie, repartiția sufixelor colective după categoria gramaticală a temei la care se atașează va cuprinde trei categorii mari: tema substantivală, adjectivală și verbală, la care se adaugă cîteva exemple cu tema formată de la un adverb sau de la o interjecție.

În cuprinsul fiecărei categorii gramaticale de la care se formează derivate colective se va analiza repartiția din punct de vedere al sensului. În ce privește colectivele deverbale, ceea ce poate forma obiectul unei clasificări este sensul derivatului. Grupărilor făcute pe sufixe nu le corespund categorii semantice precise după sensul verbului—temă. După sensul lor, colectivele deverbale se împart în trei categorii, pe care le voi nota în clasificare cu **a**, **b**, **c**:

- a. o acțiune repetată, deci o colectivitate de acțiuni exprimate prin verbul respectiv: *vorbitură*, *orăcăială*;
- b. totalitatea sau o mulțime de elemente rezultate din acțiunea exprimată de verb: *adunătură*, *măcinătură*, *treieriş*;
- c. totalitatea elementelor necesare pentru efectuarea acțiunii exprimate de verb: *haleală*, *încălțamă*².

Derivatele de la substantive vor fi clasificate în primul rînd după sensul temei, deoarece de cele mai multe ori diferitele sufixe se atașează cu precădere la una sau alta din teme: nume de animale, de plante sau de lucruri sau substantive care denumesc o persoană și pe care, pentru simplificarea exprimării, le voi numi „nume de persoane”. De cele mai multe ori, la colectivele denominative sensul temei corespunde sensului

¹ Cf. Iorgu Iordan, în BUL. FIL., II 186.

² K. Baldinger, *op. cit.*, p. 20 și urm. ajunge la concluzii asemănătoare, însă, cum era de așteptat, fiind vorba de altă limbă, nu identice. El arată că în limba franceză derivatele colective deverbale pot să ia naștere din următoarele raporturi (față de verb): 1. acțiunea însăși (o seamă de acțiuni izolate): *flatterie*, *causerie*, *crierie*; 2. subiectul acțiunii—de cele mai multe ori mijlocul pentru săvîrșirea acțiunii, concretizat în persoane: m.fr. *chevaucherie*; 3. rezultatul acțiunii: *parfumerie*, *limure*; 4. mijlocul pentru săvîrșirea acțiunii—un instrument: ex. *sonnerie*.

derivatului: *brad* > *brădet* „mulțime de brazi”, *praf* > *prăfăraie* „mulțime de praf”. Uneori însă acest lucru nu se întîmplă și în aceste cazuri voi face o mențiune specială.

La repartiția sufixelor de la tema nominală se pun cîteva probleme care trebuie elucidate de la început. Este vorba în primul rînd de faptul că de cele mai multe ori sufixele de care ne ocupăm au, pe lângă funcția colectivă, și alte funcții, care adesea se întrepătrund și care de multe ori sînt greu de delimitat. Se înțelege deci că voi fi obligată să mă ocup, cel puțin tangențial, și de aceste funcții „necollective” ale sufixelor noastre. Așa sînt: funcția locală a sufixelor colective care se atașează la nume de plante (*-iș*, *-iște*, *-et*) sau la nume de animale și de lucruri (*-ărie*); funcția abstractă a unor sufixe care formează colective de la nume de materie (*-ime*) etc.

Pentru a putea delimita aceste funcțiuni m-am condus după următoarele principii:

În primul rînd n-am luat în considerare numai sensul atestat al unui cuvînt, ci și sensul potențial, prin sens potențial înțelegînd sensul pe care un cuvînt e posibil să-l aibă, ținînd seama de cuvintele de același fel, formate cu același sufix.

Multe din derivatele cu sufixele *-iș*, *-iște*, *-ărie* ș. a. sînt date în izvoare numai cu sens local. La o analiză mai amănunțită însă se poate vedea că multe dintre ele nu diferă cu nimic de cele care apar în izvoare și cu sens colectiv. De exemplu *păpușoiște* este definit în DA și prin „lan de păpușoi”, deci colectiv, pe cînd *porumbiște* și *cucuruziște* numai prin „loc semănat cu porumb”; *crumpărie* este dat numai ca „loc unde se cultivă crumpene”, pe cînd *cartoflărie* are în plus și sensul colectiv „cantitate mare de cartofi”. Cred că numai întîmplarea face ca izvoarele să releve la unele derivate sensuri mai puține decît la celelalte, cînd ele sînt de fapt sinonime. La acest lucru cred că a contribuit și faptul că o serie întregă de cuvinte (ca de exemplu *rogoziș*, *cînepiș*, *ruginiș*, *meiște*, *săcăriște*, *cucuruziște*) sînt redactate în dicționar numai pe baza materialului din Atlasul lingvistic, unde au fost date ca răspuns la întrebările 107, 110, 111 care sună: (109) Ce numire poartă un loc acoperit cu pădure de stejar, fag...?; (110) Cum se numește un loc unde se găsesse mulți: pruni, cireși, curpeni, rugi, rogoz...? (111) Cum se numește un loc cultivat cu: in, cînepă, grîu...? (CHEST. IV, p. 11—12). Definiția acestor cuvinte a fost formulată, prin simpla parafrazare a întrebării, astfel: *cînepiș* „loc cultivat cu cînepă”, *rogoziș* „loc acoperit cu rogoz” etc. Dacă redactorul de dicționar, cînd are în față un singur cuvînt de acest fel, este oarecum silit să procedeze ca mai sus, cel care cercetează toate cuvintele formate cu același sufix (ca de exemplu sufixele *-iș*, *-iște*, *-et*) își dă seama că acest sufix imprimă cuvintelor la care se atașează și nuanța de sens colectivă, nu numai pe cea locală. La cuvintele unde, pe lângă materialul din chestionar, avem la îndemînă și citate, care ne ajută la precizarea sensului, se impune ca definiția existentă („loc cu...”) să fie completată și cu sensul colectiv. De exemplu, cuvîntul *iniște* este definit în DA ms. „loc unde au fost semănat cînepă și in”, deși din citatul *Vedeam valuri verzi de grîne, undoirea unei iniști*.

EMINESCU, P. 232, reiese clar că nu unduiește locul, ci lanul, mulțimea de tulpini de in.

Toate aceste aspecte m-au determinat să grupez în cadrul derivatelor colective și derivate ca cele despre care am vorbit mai sus, care prin structura lor sînt perfect echivalente cu cele atestate ca atare. Uneori am crezut necesar să le grupez într-o rubrică aparte sub numele „colective potențiale”.

Tot printre potențiale am clasat și derivatele de la verbe sau adjective, al căror sens colectiv nu se poate delimita net față de sensul abstract, denumind o acțiune, rezultatul acțiunii, o calitate etc. Așadar clasificarea finală va prezenta două rînduri de date : cele care arată colectivele sigure, clare pentru toată lumea și cele care arată colectivele potențiale.

O altă problemă s-a ivit în clasificarea derivatelor cu sufixe ca *-oare*, *-ăraie*, *-ărie*, *-ială* ș. a. La analiza acestor derivate s-ar putea crede, la prima vedere, că unele dintre ele, ca *fumăraie*, *flăcăraie*, *plînsoare*, *lutărie*, *poleială*, *ruginime*, *mîliște* nu denumesc o colectivitate de elemente, ci o cantitate mare dintr-o materie, ieșind astfel din sfera colectivelor. Spre această concluzie ne-ar putea îndrepta și definițiile din dicționare și glosare care de multe ori folosesc cuvîntul *mare* cu același sens — cred eu — ca și cuvîntul *mult*. De ex. *flăcăraie* „flacără mare” — în loc de „multe flăcări la un loc”. Aici se pune întrebarea dacă se poate trasa o limită precisă între colectivele desemnînd multe elemente la un loc și cuvintele care denumesc o cantitate mare dintr-o materie. Dacă am avea de ales numai între cuvinte ca cele de mai sus, pe de o parte, și colective ca *țărănime*, *copilărimie*, *brădet*, pe de alta, deosebirea netă dintre ele ar putea eventual să determine eliminarea celor dintîi, socotindu-le ca necolective. Dar între cele două categorii net delimitate există și trepte intermediare. Dacă, de exemplu, *pietriș*, *bolovăniș*, *grohotiș* sînt considerate de toată lumea drept colective, căci înseamnă o cantitate mare de pietre, bolovani, sfărîmături de piatră, la fel *nisipiște*, *nisipiș* „cantitate mare de fire de nisip”, atunci tot așa și *ninsoare* „o cantitate mare de fulgi ninși” e un colectiv. Pornind de la acest raționament, am considerat la fel pe *fumăraie* ca „o cantitate mare de particule de fum”, pe *flăcăraie* ca „o cantitate mare de flăcări”, pe *plînsoare* ca „o cantitate mare de lacrimi” : *Își șterge plînsoarea*. COȘBUC, F. 103. Și dacă *nisipiște* este colectiv, e normal să fie colective și *mîliște*, *lacoviște*, *jarîște*, formate cu același sufix, caracteristic colectivelor. De altfel am putea să ne întrebăm de ce s-au mai creat cuvinte ca *mîliște* și *jarîște* cînd le aveam pe *mîl* și *jar*, dacă nu tocmai pentru a exprima ceva mai mult decît cuvîntul de bază și anume colectivul. Acesta este principiul după care m-am condus în clasificarea derivatelor în *-oare*, *-ăraie* ș. a. ¹

¹ Multe dintre exemplele de care am vorbit sînt considerate colective și de către acad. Iorgu Iordan (BL IX, p. 56 : *apăraie*, *fumăraie*, *glodăraie*) și de către acad. Al. Graur (BL IV, p. 70—71 : *apărie*, *colbărie*, *fumărie*, *glodărie*). K. Baldinger, *op. cit.*, p. 8, vorbește cam în același sens cînd spune : „Diese Vielheit kann grundsätzlich zweierlei Art sein, nämlich entweder eine kollektive Masse, eine Menge, die wir als Ganzes kollektiv empfinden, ohne dass der einzelne Bestandteil dabei eine individuelle Rolle spielte (z. B. éboulis „Trummerhaufen”) oder aber der Gedanke an die einzelnen Teile in der Vorstellung bestehen bleibt (z. B. a.fr. *baronnille* „die Gesamtheit der Barone”).

Exemplele care totuși nu se pot încadra cu precizie printre colective au fost clasate printre potențiale.

Un principiu de bază pentru recunoașterea unui colectiv este faptul că acesta, deși denumește o pluralitate de elemente, este folosit la singular ¹. La prima vedere s-ar părea că acest principiu a putut să-mi servească drept criteriu absolut pentru statistica pe care urmez să o fac. Astfel un cuvînt, ca *asprime* „părți aspre ale unui loc”, derivat cu sufixul *-ime*, care formează foarte multe colective, nu poate totuși să fie considerat colectiv, deoarece din felul cum este folosit în texte se vede că numai la plural poate avea sensul respectiv : *Se urcă... prin strîmtorile și asprimele munților*. BĂLCESCU, M. V. 384. La fel : *crinărie* are sensul „diferite specii de crin”, dar numai la plural (H. V 97) ; *băbărie* „leacuri, credințe, superstiții” mai ales la plural : *Cine ascultă la băbării rămîne descult*. JIPESCU, O. 76. Așadar, aceste cuvinte n-au fost incluse printre colective.

Totuși, uneori sînt și excepții : se pare că există o tendință în limbă de a se exprima ideea de colectiv în mod analitic. Acest fenomen se manifestă în primul rînd prin nevoia de a se adăuga un cuvînt de întărire : „mulțime”, „mult”, înaintea colectivelor, deși ideea de „mulțime” intră în însăși noțiunea de colectiv.

Astfel, deși *gălbînet* înseamnă „mulțime mare de galbeni”, îl întîlnim într-un citat în care se spune : *Și dete... mult gălbînet*. GORJAN, H. II 160, iar *vorbitură*, care înseamnă „vorbă multă”, apare în citatul : *Vorbitură multă și fără socoteală*. IORGA, I. L. III 526 ; la fel *bănet* „bani mulți”, în citatul : *Tot mai are Dobrișan... Mult bănet și grea avere*, TEODORESCU, P. P. 474.

Acest lucru ne arată că sufixele colective, sau cel puțin unele dintre ele, nu mai sînt destul de expresive pentru a exprima singure ideea de colectiv și au nevoie să fie întărite. Tot această „slăbire” a expresivității lor duce și la folosirea la plural a unor cuvinte colective ². Uneori această întrebuițare la plural poate fi explicată prin intenția de a exprima ideea de mai multe colectivități. Exemple : *Grîndină foc arzător De vieturi stricător*. SEZ. III 117. *Viile noastre și smochineturile noastre și măslineturile*. BIBLIA, la TDRG. *Curțile albe... pierdute în mijlocul unor pomete*. EMINESCU, N. 56. În aceste exemple *vieturi* (pluralul colectivului *viet*), *smochineturi*, *măslineturi* (plurale de la *smochînet* și *măslînet*) și *pometuri* (pluralul lui *pomet*) se pot interpreta ca „mai multe colectivități de vie, de măslini, de pomi” etc.

În alte cazuri însă, folosirea la plural a colectivelor pare inexplicabilă și cred că trebuie înțeleasă, cum am mai arătat, ca un semn de „slăbire” a lor. Iată cîteva exemple de acest fel :

¹ Cuvinte ca *îmbrăcăminte*, *încălțăminte* au fost la origine plurale neutre (de la *îmbrăcămînt*, *încălțămînt*), așa cum *îngrășăminte* este pluralul lui *îngrășămînt* sau *acoperăminte* este pluralul lui *acoperămînt*. Apoi au început să fie simțite ca singulare feminine cu sens colectiv (cf. CDDE s.v.). Deși fac parte dintre colective, aceste cuvinte nu se încadrează în acest studiu, deoarece, după cum se vede, la formarea lor nu a contribuit nici un sufix, iar terminația lor *-minte*, deși ar fi putut fi simțită ca un sufix colectiv, n-a intrat în formația altor cuvinte cu această valoare.

² Cf. și K. Baldinger, *op. cit.*, p. 142, unde se spune : „Die Anwendung des Pl. bedeutet also eine Schwächung der Kollektivbedeutung sich auswirkt”.

Cîrpet „mulțime de cîrpe”: *A împărțit mălaiul, slănină și cîteva cîrpeturi*. GALACTION, O. I 293. Același cuvînt e folosit corect în altă parte: *Se cheltuia zadarnic vopseaua și cîrpetul*. KLOPSTOCK, F. 91,

Cuconet „mulțime de cucoane”: *Unde sînt cuconeturile de la crucea roșie?* PAS, Z. II 113. Același autor folosește cuvîntul și la singular cu același sens: *Studentii făcuseră scandal la Teatru unde cuconetul juca în spectacole... pe limba franțuzească*. id. ib. 66,

Țolet „mulțime de țoale, totalitatea țoalelor (cuiva)”: *Le plătesc... ori în bani, ori în țoleturi*. PAMFILE, S. V. 178. La același autor întîlnim însă: *Baba și-a scos țoletul din cofă și a pornit*. în DA, S. V.,

Cuscret „mulțime de rude”: *Solgăbirăii stau acolo și alte cuscreturi pe lîngă ei*. VICIU, GL.,

Sticlărie „tot soiul de obiecte de sticlă”: *Farfuriile și sticlăriile ce vor fi* (a. 1822). URICARIUL, XI, 349.

Unele cuvinte au ajuns, trecînd probabil prin aceeași fază, să nu mai fie folosite decît la plural cu sens colectiv: *brînzeturi, pînzeturi*.

Toate aceste exemple și altele de același fel m-au convins că acest criteriu, al folosirii colectivului exclusiv la singular, nu este un criteriu absolut pentru statistică. Simplul fapt că un cuvînt este folosit la plural nu trebuie să ducă la excluderea lui automată dintre colective. Bazîndu-mă pe această concluzie am introdus printre colective cuvinte ca *firet*, care la origine are sens colectiv, deși în prezent se folosește cu același sens pluralul *fireturi*.

Urmînd criteriile expuse mai sus, am găsit 25 de sufixe cu funcțiune colectivă. Acestea sînt: 1 -eală (-ială), 2 -ină, 3 -iștină, 4 -ură, 5 -tură, 6 -eață, 7 -ie, 8 -ărie, 9 -aie, 10 -ăraie, 11 -anie, 12 -ame, 13 -ime, 14 -ărime, 15 -oare, 16 -tate, 17 -iște, 18 -ăriște, 19 -ar, 20 -iș, 21 -ăriș, 22 -et, 23 -ăret, 24 -et, 25 -ărit. (Am așezat sufixele în ordinea alfabetică a terminației, ca în felul acesta sufixele compuse să stea alături de cele care intră în componența lor: -ăraie lîngă -aie, -ărie lîngă -ie etc.).

1. -eală (cu varianta -ială). Sufix de origine slavă; cf. sufixul slav -adno (cu varianta -ano)¹. Forma -ială apare după tema vocalică (*fleșcăială, fuituială, năclăială, poleială* etc.), iar forma -eală după cea consonantică (*agoniseală, îngăimeală, haleală, năsădeală* etc.).

Sufixul -eală (-ială), care formează de obicei derivate abstracte, are și 23 de derivate care pot fi considerate colective. Dintre acestea, doar 11 mi s-au părut sigur colective; așa sînt:

agoniseală (< *agonisi*) „totalitatea celor agonisite”: *Mănîncă agoniseala albinelor lucrătoare*. HEM, 525,

urzeală (< *urzi*) „totalitatea firelor (urzite) prin care se trece bătătura”: *Sulul se ridică și urzeala de pe dînsul se nevedește prin țe*. I. IONESCU, M. 690,

¹ Cf. Al. Graur, SCL nr. 3-4, 1956, p. 272. Cf. și articolul *Sufixul -eală*, în SFC, II, p. 129, în care autoarea, Elena Ciobanu, discută părerile diferiților lingviști privitoare la acest sufix.

fuituială (< *fuitui*) „cîlți, cîrpe, hîrtie, cu care se fuituiește pușca”, *gălbeneală* (< *galben*) „masă de obiecte de culoare galbenă”. HERZ-GHER, M. II-III 408.

Celelalte urmează să fie așezate printre potențiale, deoarece e greu de precizat dacă au trecut linia de despărțire dintre sensul de acțiune sau de rezultatul acțiunii și sensul colectiv. Așa sînt de exemplu: *bleotocăreală* (< *bleotocări*) „flecăreală, vorbă fără socoteală”: *Bleotocăreala de vorbe fără socoteală*. VLAHUȚĂ, la TDRG, despre care nu se poate afirma cu precizie că reprezintă „o colectivitate de acțiuni” (colective derivate de la verbe, grupa a) sau pur și simplu „rezultatul acțiunii de a bleotocări”. În aceeași situație se află *orăcăială* (< *orăcăi*) „scîncete, plînsete”: *Se auzeau orăcăială și răgnet*. JIPESCU, O. 149, *cicăleală* (< *cicăli*), *flecăreală* (< *flecări*) etc.

Deși în statistică potențialele vor avea un loc aparte, în analiza repartiției pe teme ele vor fi considerate la un loc cu celelalte colective.

Din cele 23 de derivate despre care am vorbit, 20 sînt formate de la tema verbală și, afară de unul singur (*îngăimeală* < *îngăima*), celelalte toate sînt formate de la verbe de conjugarea a IV-a.

7 fac parte din grupa a: *bleotocăreală, cicăleală, flecăreală, văicăreală* etc.

8 fac parte din grupa b: *agoniseală, chiverniseală, fulguială, urzeală*; acesta din urmă face parte în același timp și din grupa c: „totalitatea firelor care servesc la urzit”: *Fetele... torc fuioru' ca picioru' și urzeala ca tînjala*. MÎNDRESCU, L. P., 139.

5 fac parte din grupa c: *haleală* (< *hală*) „lucruri de halit”, *fuituială* (< *fuitui*), *fleșcăială* (< *fleșcăi*) „noroi subțire (în care fleșcăi cînd calci)”.

3 sînt derivate de la adjective, arătînd o mulțime de lucruri cu o calitate comună: *acreală* (< *acru*) „murături, acrituri”, *gălbeneală* (< *galben*), *udeală* (< *ud*).

2. -ină. Pentru etimologie cf. lat. -ina (moștenit în cuvinte ca *rădăcină* < lat. *radicina*¹) și sl. -ina².

Există 4 derivate colective în -ină, 3 de la nume de plante, avînd în același timp și sens local: *făgină* (< *fag*), *mălăină* (< *mălai*), *rugină* (< *rug*) și 1 de la nume de lucruri: *stupină* (< *stup*) „totalitatea stupilor”; (CHEST. VI 37/12).

3. -iștină (-aștină). Compus din -iște + -ină (vezi paragrafele private la aceste sufixe).

Toate cele 9 derivate colective cu acest sufix compus au corespondente sinonime formate cu sufixul simplu -iște: *baraboîștină*—*baraboîște*, *bobîștină*—*bobîște*, *cînepîștină*—*cînepîște*, *curechîștină*—*curechîște* etc. Acest fapt ne îndreptățește să credem că derivatele s-au format de la cuvintele respective în -iște, la care s-a adăugat, pentru întărire, suf. -ină, cu aceeași valoare.

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 541.

² Cf. Pascu, *op. cit.*, p. 204; cf. și Pașca, *op. cit.*, p. 81.

8 dintre cele 9 colective în *-iștină* sînt derivate de la nume de plante. Două dintre ele apar cu varianta *-aștină*: *cucuruzăștină* și *rogozăștină*¹.

Un derivat este format de la nume de lucruri: *gunoiștină*.

Este interesant de observat că toate aceste derivate sînt atestate numai în nordul Ardealului sau (două dintre ele: *mălăiștină* și *barabuliștină*) în nordul Moldovei.

4. -ură. Derivat din lat. *-ura*, acest sufix formează în special derivate abstracte de la verbe. Are însă și cîteva derivate colective, în număr de 5. Patru denumesc o mulțime sau o cantitate de lucruri rezultate dintr-o acțiune: *plînsură* „lacrimi”, *strînsură* „recoltă; mulțime de oameni”, *scursură* „oameni de nimic”, *mulsură* „cantitate de lapte muls (de la o oaie)”. Acestea fac parte din grupa **b** și le-am socotit potențiale. Unul face parte din grupa **c**: *umplutură* „lucruri cu care se umple ceva (o armă, o mîncare)”: *La brîu cu 7 pistoale, fără leac de umplutură*. BIBICESCU, P. P. 161.

Toate exemplele sînt derivate de la participiul trecut al unor verbe de conjugarea a III-a.

Acest sufix este studiat de obicei — pe baza etimologiei — împreună cu sufixele *-atură*, *-ătură*, *-itură*² etc. (vezi nr. 5). Însă în lucrarea de față, în care primează criteriul semantic, am socotit că e mai bine să îl dau separat pentru a putea arăta repartiția lui proprie, deosebită de a celorlalte.

5. -tură (-ătură, -itură). Derivat din lat. *-tura*, din cuvinte ca *bătătură* < lat. *battitura*, *călcătură* < lat. *calcatura*, *coptură* < lat. *coctura*, *legătură* < lat. *ligatura*³.

Vocala *-ă-* sau *-i-* se adaugă după cum derivatul provine de la un verb de conjugarea I sau a IV-a; *afuma* > *afumătură*, *coji* > *cojitură*.

Acest sufix, care formează mai ales derivate abstracte de la verbe, are și valoare colectivă. Dintre cele 53 de colective în *-(ă)tură* și *-(i)tură*, pe 26 le-am considerat potențiale. Cele mai multe — 44 din totalul lor — sînt derivate de la verbe.

40 fac parte din grupa **b**:

adunătură „lucruri adunate”: *Mergînd pe la șură, nu văd pic de adunătură*. DOINE, 172,

afumătură „carne afumată”,

alergătură „agoniseală, lucruri dobîndite prin muncă”: *Ne-au luat toată alergătura noastră strînsă cu multă anevoință*. Comunicat RĂDULESCU-CODIN, în DA,

auritură „lucruri aurite” L. M., BARCIANU, la fel *curătură*, *dărăcitură*, *descărcătură*, *înșirătură*, *măcinătură*, *pilitură*, *treieretură* etc.

3 fac parte din grupa **a**: *văietătură*, *văierătură*, *vorbitură*.

1 din grupa **c**:

aruncătură „lemne uscate de aruncat în foc” Comunicat CORBU, în DA.

¹ Forma *-aștină* n-a fost încă explicată. Cf. Pașca, *op. cit.*, p. 81.

² Cf. Luiza Seche, *Sufizul -ură (-atură, -ătură, -etură, -itură, -sură, -tură)* în SFC, volumul de față, p. 187—196.

³ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 583, Luiza Seche, *op. cit.*, p. 187.

Unele derivate intră în două categorii (**b** și **c**):

secerătură: „cereale secerate” (**b**); „cereale care urmează să fie secerate” (**c**),

cositură: „iarbă cosită” (**b**); „iarbă care urmează să fie cosită” (**c**).

După cum se poate observa, toate derivatele formate de la tema infinitivului sînt de conjugarea I sau a IV-a (32 la număr): *adunătură* < *aduna* + *-(ă)tură*, *dărîmătură* < *dărîma* + *-(ă)tură*, *cositură* < *cosi* + *-(i)tură*, *săditură* < *sădi* + *-(i)tură* etc. Cele formate de la pers. I prez. ind. sînt mai ales de conjugarea a II-a și a III-a: *căzătură*, *rămîitură*, *răzătură*. Un număr de 7 derivate de la tema participiului sînt toate formate de la verbe de conjugarea a III-a: *alesătură*, *adusătură*, *mulșătură*, *torsătură* etc.

În afară de derivatele de la tema verbală, suf. *-(ă)tură* și *-(i)tură* mai formează 5 colective de la tema substantivului, derivate de la nume de lucruri:

*armătură*¹ „totalitatea armelor”: *Să îmbrăcară cu platoșile, cu toată armătura*. DOSOFTEI, V. S. 17,

crăngătură „desiș de crengi”,

frunzătură „frunziș”: *Iși ridică ochii prin frunzătura nucului*.

GALACTION, O. I 69,

pînzătură „cantitate mare de pînză”,

scămătură „totalitatea scamei care iese la țesut”.

4 derivate sînt formate de la adjective, arătînd o mulțime de lucruri cu o calitate comună:

albitură „pui de pește”: *În baltă... nu se mai putea ține... decît pușină albitură*. SADOVEANU, P. M. 11 și „totalitatea strugurilor albi dintr-o vie”: *Albitura se pune într-o parte, negritura în altă parte*. CIAUȘANU, GL,

cruzitură (și *cruzătură*) „fructe verzi, necoapte, crude”,

udătură „tot ce se mănîncă cu mămăligă (lapte, varză, ceapă)”.

Cf. I. IONESCU, C. 93.

6. -eață. Derivat din lat. *-icia*, moștenit în limba romînă în cuvinte ca: *negreață* < lat. *nigritia*², *purcăreață* < lat. **porcaricia* < *porcari-cius*³, *mătreață* < **matricia*⁴.

Există 7 colective formate cu sufixul *-eață*.

5 sînt derivate de la substantive.

4 de la nume de lucruri:

fîneață (< *fîn* + *-eață*)⁵ „o mulțime de fîn”,

negureață (< *negură* + *-eață*) „nori negri mulți” VÎRCOL, V. 96.

Dintre acestea, 2 sînt formate cu varianta *-ăreață*:

¹ DA consideră pe *armătură* derivat din lat. *armatura*, poate prin filieră polonă.

² REW 5921.

³ CDDE nr. 1429, cf. REW 6658.

⁴ CDDE nr. 1071.

⁵ Cf. și *Langue et littérature*, II (1945), p. 38 unde cuvîntul este explicat din *finaț* cu schimb de sufix. Explicația din DLRM, *fenicia* [prata], nu mi se pare convingătoare. Cf. și CDDE nr. 590.

fumăreață (< *fum* + *-ar* (sub influența lui *fumărie*, *fumăraie*) + *-eață*) „fum mult”,

mustăreață (*must* + *-(ăr)eață*) „suc, sevă a plantelor”.

1 de la nume de plante:

grîneață (< *grîu*, pl. *grîne* + *-eață*)¹ „grînele semănate (de cineva)”
Alacul nu se seamănă într-o miriște de grîneață. I. IONESCU, c. 188.

2 sînt derivate de la adjectiv:

dulceață (< *dulce* + *-eață*) „bunătați, lucruri bune de mîncat; bogății, rod al pămîntului”: *Dulceața pămîntului mîncea-veți*. CORESI, C₂ 67. *Lua... dulceața de la 4 țări*. ALEXANDRIA, I,

verdeață (< *verde* + *-eață*) „vegetație, ierburi, plante verzi”: *Au ars buruianele și toată verdeața*. DOSOFTEI, V. S. 110₁.

7. *-ie*. Pentru etimologie cf. gr. *-ια*, lat. *-ia*, sl. *иѣ*².

Probabil că este vorba de sufixul grec, intrat la noi în limbă prin intermediul latinei și întărit de sufixul slav cu aceeași formă.

Toate cele 37 de derivate colective în *-ie* sînt formate de la tema substantivului. Cele mai multe, 32, provin de la nume de persoane. Dintre acestea, 22 indică totalitatea lucrurilor efectuate de agentul respectiv (denumit de temă). Deoarece în afară de 3 derivate: *colăcășie* < *colăcaș*, *lipscănie* < *lipscan* și *marchitanie* < *marchitan*, toate celelalte sînt derivate de la nume de agent în *-ar*, se pune întrebarea dacă nu cumva sînt derivate cu suf. *-ărie*. La cele mai multe dintre ele, însăși forma lor ne arată că nu pot fi derivate decît de la numele de agent + suf. *-ie*, deoarece nu există teme care împreună cu suf. *-ărie* să dea cuvintele respective. Exemple: *gospodărie* „totalitatea bunurilor care constituie averea unui gospodar” < *gospodar*, *butnărie* < *butnar* etc. Pentru altele, sensul este cel care ne duce la aceeași concluzie. Exemple: *colăcărie* nu înseamnă „mulțime de colaci” ci „totalitatea orațiilor de nuntă rostite de colăcar”. La fel, *dogărie* nu înseamnă „doage multe”, ci „obiecte fabricate de dogar”, *curelărie* nu înseamnă „curele multe”, ci „obiecte făcute de curelar” (între care se cuprind: hamuri, șei etc.). Tot așa: *rudărie*, *conăcărie*, *cercelărie*, *cofetărie*, *căldărie* „arămuri” etc.

Pentru clasificarea cîtorva dintre exemple mai rămîne totuși un element subiectiv. De exemplu: *opincărie* „marfa opincarului”, ar putea să însemne la fel de bine și „mulțime de opinci”, iar *zăbunărie* „haine făcute de zăbunar”. Vezi și paragraful privitor la suf. *-ărie*.

9 dintre derivatele de la nume de persoane denumesc o colectivitate de persoane. Pe lîngă cele vechi: *arcășie*, *drăgănie*, *pedestrie* există și derivate mai noi: *aristocrație*, *burghezie* care, deși nu sînt formate pe teren romînesc, le-am inclus aici fiindcă sînt analizabile.

¹ CDE nr. 767 îl explică prin schimb de sufix de la *grînațe* (< lat. *granaceus); chiar dacă se acceptă această explicație, cuvîntul rămîne totuși format cu ajutorul sufixului *-eață*. DA îl explică din lat. *granicia, pl. lui *granicium*.

² Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 495 și urm., Pascu, *op. cit.*, p. 188, Pașca, *op. cit.*, p. 80, Elena Slave, *Sufizele -ie, -ărie*, în SFC, volumul de față, p. 163.

Celelalte derivate în *-ie* sînt:

3 de la nume de copaci: *stejărie*, *ceretie*¹, *cireșie*,

1 de la nume de lucruri: *crăngie*,

1 de la nume de animale: *gîscănie*.

8. *-ărie*. Compus din *ar* + *ie*² (vezi paragrafele referitoare la aceste sufixe).

Acad. Al. Graur, ocupîndu-se de acest sufix³, arată că adesea e greu de spus dacă derivatul în *-ărie* provine direct din primitiv sau dintr-un derivat în *-ar* la care s-a adăugat sufixul primitiv *-ie*. Așa, de exemplu, *arămărie* poate proveni din *aramă* + *-ărie* sau din *arămar* + *-ie*, la fel *bostănărie* din *bostan* + *-ărie* sau din *bostănar* + *-ie*⁴. Pentru a face totuși o clasificare a derivatelor cu acest sufix am luat drept criteriu sensul derivatului, care ne duce spre unul sau altul din cele două etimoane posibile. Așa, cuvîntul *arămărie*, cu sensul „mulțime de obiecte de aramă” cred că trebuie considerat derivat de la *aramă* + *-ărie*, iar sensurile „fabrică, atelier de arămuri”; „negot de aramă”, de la *arămar* + *-ie*. La fel *argintărie*, *alămărie*, *bumbăcărie*, *căldărie*, *funărie* etc. În toate aceste cazuri avem de-a face deci cu două cuvinte, fiecare cu sensul și cu etimologia lui aparte. Sînt și unele exemple mai greu de clasificat. De exemplu, cuvîntul *blănărie* înseamnă „meseria blănarului” (ușor de dedus că derivă de la *blănar*) și „blănuri lucrate de blănar”. Acest din urmă sens, la prima vedere pare să derive de la *blănă*, dar faptul că nu e vorba de orice fel de blănuri, ci numai de cele lucrate de *blănar* ne duce totuși spre derivarea de la *blănar*. Aceeași situație se întîlnește și la *zăbunărie* „hainele făcute de zăbunar”. Aceste cuvinte au fost clasate printre derivatele cu suf. *-ie*.

E de la sine înțeles că derivatele în *-ărie* care nu au corespondent în *-ar* nu mai pun nici o problemă în privința derivării. Așa sînt, de exemplu, *borfărie*, *bombărie* „mulțime de zarzări”, *ceșcărie*, *cifrărie*, *rufărie* și în general derivatele de la nume de animale (*vulpărie*, *ciorărie*) și de oameni (*popărie*) care nu au corespondent nume de meseriaș.

Toate cele 252 de derivate colective în *-ărie* sînt formate de la tema substantivală. Dacă privim clasificarea după sensul temei, observăm că cele mai multe derivate (155) sînt formate de la nume de lucruri, apoi urmează derivatele de la nume de plante (53), de animale (36) și, în sfîrșit, de persoane (8). La derivatele de la nume de lucruri am inclus, ca în întreaga lucrare, și pe cele de la nume de materie (*apărie*, *lînărie*, *sărărie*). Din cele 155 de derivate de la nume de lucruri, 50 sînt potențiale, atestate în izvoare numai cu sens local. Așa cum am arătat în introducere, le-am inclus și pe acestea în clasificare. Un argument în plus pentru includerea

¹ Șt. Pașca, *op. cit.*, p. 80 îl explică din *ceretei* „tufiș” cu schimb de sufix, iar DA din ucr. *čerét* „papură, păpuriș”.

² Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 498 arată: „-ia s'attache tout particulièrement aux substantifs en -ariu et de là se forme ensuite un nouveaux suffixe -aria (it. -eria, fr. -erie) qui, se joignant d'abord à des noms de choses, désigne l'endroit où l'on fabrique, vend un objet, où il se trouve en grande quantité”. Cf. și Elena Slave, *op. cit.*, p. 163.

³ *Notes d'étymologie roumaine*, în BL IV (1946), p. 70-72.

⁴ *Id.*, *ib.*

lor a fost și faptul că în afară de aceste formații în *-ărie* nu există altă posibilitate de a exprima ideea de colectiv în legătură cu substantivele respective. Nu se poate spune altfel pentru o mulțime de *cărămizi*, de *franzele*, de *nasturi* etc. decât *cărămidărie*, *franzelărie*, *năsturărie* etc.

Printre derivatele de la nume de lucruri am inclus și pe *clădărie*, „grămadă de lucruri de orice fel”, în care tema însăși exprimă ideea de colectiv, derivat de la *cladă* „grămadă” + *-ărie*.

Pentru derivatele de la nume de plante izvoarele arată că 11 au numai sens colectiv (*nuielărie*, *plopărie*, *tufărie*), 28 și sens colectiv și sens local (*fînărie*, *spinărie*, *cepărie*), iar 14 numai sens local (*legumărie*, *fasolărie*, *orzărie*). Pe cele din urmă le-am considerat colective potențiale. Cele mai multe derivate în *-ărie* de la nume de plante sînt formate de la nume de plante mici, 35 față de 18 de la nume de copaci.

În general etimologia derivatelor în *-ărie* nu pune probleme. Toate derivatele sînt formate de la singularul substantivelor respective iar tema se distinge clar, chiar dacă suferă uneori modificări din cauza schimbului de accent (*eracă* > *crăcărie*, *ceașcă* > *ceșcărie*, *haină* > *hăinărie*, *piatră* > *pietrărie* etc.). Un derivat, *hîrtărie* „mulțime de hîrtii”, este format cu sufixul *-ărie* în care prima parte este reduplicată.

Cîteva exemple care dau de gîndit sînt cele care au corespondente în limba franceză și sînt considerate de dicționare ca împrumuturi din această limbă: *faiențărie*, *marochinărie*, *papetărie*, *parfumerie*. Forma acestor cuvinte, chiar dacă ele sînt împrumutate din franceză, a fost totuși influențată de existența sufixului *-ărie* în limba romînă. Acest lucru reiese clar din comparația cu cuvinte în care s-a păstrat *-e* din etimon: *drogherie*, *parfumerie*. De aceea, am inclus pe cele analizabile în lista derivatelor cu sufixul *-ărie* (*parfumărie*, *faiențărie*, *marochinărie*).

9. -aie. Derivat din lat. *-alia*, desinență de neutru plural, care încă din latină a început să fie folosită cu sens colectiv (ex. *carnalia* „cărniuri”)¹.

În limba romînă s-a moștenit prin cuvinte ca *bătaie* (< lat. *battalia* < *battualia*)², *măruntaie* (< lat. *minutalia*)³, *nămaie* (lat. *animalia*)⁴.

Există 10 derivate colective formate cu suf. *-aie*.

6 sînt formate de la tema substantivală, 5 de la nume de lucruri: *fierătaie* (< *fierăt* + *-aie*)⁵ „instrumente multe de fier”,

bobotaie (< *bobot* + *-aie*, cu varianta *bărbătaie*) „flacără mare, vîlvătaie”,

hopătaie (probabil din *hopaie*, variantă a lui *văpaie*) „flacără mare”,

vîlvătaie (*vîlvă* + *-aie*)⁶, cu *-t* probabil prin contaminare cu alte derivate din aceeași categorie).

Aceste din urmă derivate ne fac să ne gîndim la o variantă *-ătaie* a sufixului de care ne ocupăm, variantă care n-ar fi fost greu să se formeze

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 528.

² CDDE, s.v.

³ *Id.*, *ib.*

⁴ *Id.*, *ib.*; cf. și *păstaie* în DR, X 63.

⁵ Cf. și CDDE nr. 585, care îl derivă din lat. *ferratalia.

⁶ Cf. Iorgu Iordan, BUL. FIL. II, p. 187.

pe baza cuvintelor — atît moștenite cît și derivate — terminate astfel (*bătaie*, *măruntaie*, *fierătaie*, *bobotaie*);

juvălaie (cu varianta *jăvălaie*) „mulțime de draci, de oameni negricioși, de oameni gălăgioși” este explicat în DA din *juvală*, variantă a lui *jigală* „țeapă de fier înroșit în foc”, așadar un derivat de la nume de lucruri cu sensul de mulțime de persoane. Cred mai degrabă că este un derivat de la *giuvală* „nume peiorativ dat la cîini”¹, deoarece acest sens este mai apropiat de sensul colectivului: „mulțime gălăgioasă”. În acest caz ar fi vorba de un derivat de la nume de animale cu sensul de „mulțime de persoane”.

1 derivat de la nume de plante: *crumpeliștaie* (< *crumpeliște*, el însuși colectiv, + *-aie*).

3 sînt formate de la tema verbală: *pălălaie* (< *pălălăi* + *-aie*)² „flacără mare”; *hălălaie* (< *hălălăi* + *-aie*) „gălăgie mare”, cu varianta *hărmălaie*, formată prin contaminare cu *larmă*; *țacăraie* (< *țăcări* + *-aie*) „dangăt de clopot”. Toate 3 fac parte din grupa **a**, iar ultimul este potențial.

1 este format de la o interjecție repetată: *gărăgaie* (< *gîra*, *gîra*) „gălăgie multă făcută de gîște”.

10. -ăraie. Compus din *-ar* + *-aie*³ (vezi paragrafele referitoare la aceste sufixe).

Arată o cantitate mare de lucruri, indicînd în același timp că această cantitate mare este supărătoare (*colbăraie*, *fumăraie*, *glodăraie*) și aceasta chiar atunci cînd elementul exprimat prin cuvîntul de bază nu este supărător în sine (ca *apăraie*). Aceeași observație este valabilă și pentru cele cîteva derivate de la nume de persoane. Dacă la *drăcăraie* (< *drac*), și cuvîntul de bază are nuanța depreciativă, la *băiețaraie* (< *băieți*), numai sufixul *-ăraie* imprimă colectivului această nuanță care nu există la alte colective de la același cuvînt (*băiețime*).

Din totalul de 20 de colective în *-ăraie*, 19 sînt derivate de la substantive. Acestea sînt în majoritate formate de la nume de lucruri (15), iar restul de la nume de animale (2) și de persoane (2).

Tot printre derivatele în *-ăraie*, deși aici sufixul nu apare în întregime, am inclus și pe *bleoștiraie* „noroii mult, fleșcăraie”, derivat probabil de la verbul *bleoșticăi* „a înainta cu greu prin băltoace”. În formația acestui cuvînt însă rămîn unele aspecte nelămurite.

11. -enie (și *-etenie*, *-edenie*). Sufixe împrumutate din slavă prin cuvinte ca *blagoslovenie* < v. sl. *благословеніе*⁴.

La origine abstracte, aceste sufixe formează cîteva derivate colective, trei la număr.

Acestea sînt derivate de la nume de lucruri:

spuzenie (< *spuză* + *-enie*) „mulțime mare (de lucruri)”: *Spuzenia amintirilor*. P. CONSTANT, R. 94. *Spuzenie de oameni*. I. CR. IV 44,

¹ Cuvîntul este explicat de acad. Al. Graur din țig. *juvalo* „păduchios” (BL II, p. 156).

² Cf. Iorgu Iordan, BUL. FIL. II, p. 186.

³ Cf. G. Pascu, *op. cit.*, p. 201.

⁴ *Ibidem*, p. 243, Al. Philippide, *Istoria limbii romîne*, vol. I, Iași, 1894, p. 152, Vadim Rudeanu, *Sufixele -anie, și -enie în limba romînă*, în SFC II, p. 101.

fumedenie (< *fum* + *-edenie*) „grămadă mare (întii de fum, apoi de orice)”,

sumedenie (< *sumă* + *-edenie*) „număr mare, puzderie”.

12. -ame (-amă). Derivat din lat. *-amen*¹.

Derivatele colective în *-ame* sînt toate învechite sau regionale (din Banat și Oltenia). În Banat sufixul apare mai ales în varianta *-amă*, cu e aton după labială devenit *ă*².

Există 18 derivate colective în *-ame (-amă)*:

9 sînt derivate de la nume de persoane: *copilame, haiducame, lotrame, mișelame, pedestrame, prostame, voinicame, feteamă, muieramă*.

7 sînt derivate de la nume de animale, toate în forma *-amă*: *boiamă, căpramă, cînamă, furnicamă, găinamă, iepuramă, lupeamă*³.

Un derivat este format de la nume de lucruri: *lemnă* (< *lemn*)⁴ „grămadă mare de lemne; număr mare de arbori”.

În sfîrșit, un derivat este format de la verb: *încălțamă* (< *încălța*) „încălțăminte” și face parte din grupa *e*.

Un cuvînt care, deși n-a fost inclus printre acestea, merită să fie semnalat, este cuvîntul învechit *drăghicame* „piatră scumpă, topaz” (v. sl. *драги-камен*), a cărui terminație se explică, probabil, prin înglobarea lui în categoria colectivelor în *-ame*⁵. Această explicație arată că, la data intrării în limbă a acestui cuvînt, sufixul *-amă (-ame)* era încă productiv însă sensul lui devenise neclar.

13. -ime. Derivat din lat. *-imen*⁶.

Cele mai multe derivate colective în *-ime* (147) denumesc o mulțime sau o colectivitate de persoane și, majoritatea (135), sînt derivate de la nume de persoane: *arăpime, băiețime, cavalerime, ciobănimie, lipscănimie, moșierime, pandurime, țărănimie* etc.

4 sînt derivate de la alte substantive:

obștime „colectivitate de oameni; comunitate, obște”: *Spre binele obștimei*. NEGRUZZI, II 47,

scăunime „locuitorii din scaunele secuiești”,

viitorime „oamenii din viitor”: *Pildă pentru viitorime*. NEGRUZZI,

I 232,

zaverime „mulțime de zaverгии”: *Urgisită zaverime*. ZILLOT, CRON. 344.

4 sînt derivate de la adjective (trei dintre ele sînt potențiale):

albăstrime „oameni (de la oraș) îmbrăcați în haine albastre”,

greime „mulțime, grosul (oștii)”: *Greimea oștii*. NECULGE, LET.

II 336,

noime „oameni noi, generații nouă”: *Nice vechimea asupra noimii capul și-ar ridica*. CANTEMIR, HR. 86,

vechime „oameni vechi”.

¹ Cf. și Elena Carabulea, *-ame și -ime în limba română*, în SFC I, p. 65 și urm.

² În lucrarea citată, Elena Carabulea nu ia în considerare derivatele cu această variantă a sufixului *-ame*, de aceea concluziile noastre cu privire la acest sufix sînt întrucîtva diferite.

³ Pascu (*op. cit.*, p. 15) dă și derivatul *iedamă* (< *ied*), dar fără nici o atestare.

⁴ Acest cuvînt ar putea deriva și din lat. *lignamen*, așa cum arată ODDE, nr. 979.

⁵ Cf. V. Bogrea, în DR II, p. 655.

⁶ Cf. și Elena Carabulea, *op. cit.*, p. 65.

2 sînt derivate de la adverbe:

josime „oameni de jos”,

călărime „oameni călări”. Acest cuvînt ar putea fi derivat și de la *călare*, cu valoarea veche de substantiv.

1 este derivat de la un verb:

însoțime „grup de oameni, ceată”: *Însoțimea cea de buni frați*. MINEIUL (1776) 55.

Acest derivat nu se încadrează în nici una dintre categoriile de derivate colective de la tema verbală despre care am vorbit pînă acum (**a, b, c**), ci într-o a patra categorie, despre care vorbește Baldinger (*op. cit.*, p. 20) și anume: o colectivitate care desemnează subiectul acțiunii. Acest lucru se explică prin faptul că derivatul nu este format după sistemul limbii romîne, ci este probabil un calc.

18 denumesc o colectivitate de lucruri și sînt derivate:

7 de la substantive, nume de lucruri:

nourime (< *nour*) „mulțime de nori”,

păime (< *pai*) „paie de nutreț”,

pietrimie (< *pietre*) „mulțime de pietriș”,

negurime (< *negură*) „îngrămădire de nori”.

Acesta din urmă este potențial¹.

9 de la adjective (3 dintre ele sînt potențiale):

desime (< *des*) „colectivitate de lucruri strîns apropiate unele de altele; desîș”,

gălbănimie (< *galben*) „cantitate sau mulțime de culoare galbenă”,

acrimie (< *acru*) „aguridă, fructe verzi” (potențial): *Părinții au mîncat acrimia... iar dinții copiilor... au strepezit*. ZANNE, P. IV 558.

1 de la adverb: *împrejurime* „toate lucrurile dimprejur” (potențial).

1 de la verb: *arzimie* (< *arz*, pers. I prez. ind. de la *arde*) „căldură mare, fierbințeală”. Aici sensul colectiv „căldură multă” a dus la sensul superlativ, confundîndu-se cu acesta (potențial).

12 denumesc o colectivitate de animale și sînt derivate:

11 de la nume de animale: *bondărime, broștime, oime, păsărimie, puime* etc.

1 de la adjectiv: *sălbăticiime* „mulțime de fiare sălbatice”.

În sfîrșit, 3 denumesc o colectivitate de plante și sînt derivate toate de la nume de plante: *stejărime, nucime, rugime*.

14. -ărime. Compus din *-ar* + *-ime*.

Deși are pe *-ime* în componența sa, repartiția sufixului *-ărime* nu se aseamănă cu a acestuia. Cele mai multe derivate colective în *-ărime* (8 din totalul de 13) sînt formate de la nume de animale. Nu cred că poate fi vreun dubiu asupra formării acestor derivate direct de la numele de animale și nu de la derivatul în *-ar*. Multe dintre ele, prin însăși natura lor, nu pot avea derivate paralele — nume de agent: *broscărimie, muscărimie, puricărimie, șoricărimie*. La celelalte, sensul este cel care ne arată că trebuie

¹ E interesant de amintit aici și *cerime* „tavan; (fig.) bolta cerească” printre derivatele colective. Derivat probabil din sîrbul *cerjen*, forma lui arată că a fost considerat, prin etimologie populară, ca un colectiv în *-ime* de la *cer*.

să pornim de la numele de animal: *pescărime* „mulțime de pești”, fără nici o legătură cu „pescar”; la fel *văcărime* „multe vite mari laolaltă”: *Boul... mai mare peste toată văcărimea*. I. CR. II 229.

Două derivate colective în *-ărime* sînt formate de la nume de lucruri (*aurărime, frunzărime*), iar trei de la nume de persoane (*copilărime, drăcărime, slugărime*).

15. -oare. Derivat din lat. *-or, -orem*, sufix care forma abstracte, moștenit în limba română prin cuvinte ca *alboare* (< lat. *alborem*), *lucoare* (< lat. *lucorem*), *putoare* (< lat. *putorem*)¹. De la aceste derivate abstracte, o subtilă nuanță de sens face trecerea la ideea de colectiv. Astfel s-a ajuns să se formeze derivate colective în *-oare* de la verbe (în forma de participiu trecut), arătînd totalitatea lucrurilor care rezultă dintr-o acțiune (grupa **b**). E de remarcat că toate aceste derivate — în număr de 6 — sînt formate de la verbe de conjugarea a III-a, de la tema participiului. (Trei dintre ele sînt potențiale):

*mulsoare*² (< *muls + -oare*) „întreaga cantitate de lapte obținută de la oi prin mulgere”: *Dar lîna... mulsoarea... nu ți-aduc nici un cîștig?* JIPESCU, O. 48,

nînsoare (< *nîns + -oare*) „zăpadă căzută, nînsă”,

plînsoare (< *plîns + -oare*) „lacrimi care curg”: *Își ștergea plînsorea*. COȘBUC, F., 103,

pusoare (< *pus + -oare*) „tot ceea ce se pune undeva (răsaduri etc.)”,

scursoare (< *scurs + -oare*) „tot ceea ce se scurge de undeva”,

strînsoare (< *strîns + -oare*) „tot ceea ce s-a strîns (avere; colecție)”:

Strînsoare de cadre vrednice de vedere. GOLESCU, I. 10.

16. -ătate. Derivat din lat. *-itas, -itatem*, moștenit în cuvinte ca *bunătate* (< lat. *bonitas, -tatem*)³.

Sufix specific pentru formarea de derivate abstracte, *-ătate* are și cîteva derivate colective. Acestea sînt formate toate de la substantive nume de persoană: *păgînatate* < *păgîn*, *străinătate* < *străin*, *limbătate* (< *limbă* „popor”) „națiuni străine” (VÎRCOL, V. 25).

Două dintre exemple au corespondent și în latină și nu se poate ști sigur dacă sînt moștenite sau formate în limba română: *creștinătate* (< lat. *christianitas, -tatem*), *vecinătate* (< lat. *vicinitas, -tatem*).

Așadar, putem vorbi de 5 derivate colective în *-ătate*.

Cîteva exemple, care la prima vedere pot părea că au păstrat sufixul în forma lui originară *-itatem*, sînt de fapt împrumuturi recente: *latinătate, umanitate, romanitate*. Acesta din urmă este considerat totuși în DA ca un derivat românesc, deși el există și în franceză: *romanité*.

17. -iște (cu varianta *-eliște*).

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 552; Pascu, *op. cit.*, p. 51. O discuție mai amplă asupra etimologiei acestui sufix o face Magdalena Popescu-Marin, în articolul *Sufixe -oare și -toare* (*-ătoare, -etoare, -itoare*), în SFC, volumul de față, p. 175.

² CDDE, nr. 1166, îl explică din lat. **mulsoaria, -am*.

³ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 585, CDDE, nr. 1247, Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. I, București, 1938, p. 120; Pascu, *op. cit.*, p. 19-20.

Derivat din v. bg. *-иште*, intrat în limba română prin cuvinte ca *branîște, grădiște, mirîște, pajîște, silîște*, aproape toate cu sens local¹. Deși aceste exemple nu sînt analizabile în limba actuală, probabil că la un moment dat sufixul a fost simțit, totuși, ca atare și a putut astfel să devină productiv în limbă. Adăugîndu-se mai ales la nume de plante, pentru a indica locul unde se găsește o plantație sau o rămășiță dintr-o plantație, ajunge cu timpul să imprime acestor derivate și o nuanță colectivă². Varianta *-eliște* derivă din sl. *-елиште*³.

Cele mai multe derivate colective în *-iște* (49) sînt formate de la nume de plante: *aluniște, cînepiște, frăsiniște, plopiște, trifoiște* sau de resturi de plante rămase pe cîmp: *ciocăniște, coceniște, tuleiște*. Ca și la alte derivate de la nume de plante, este greu de trasat limita între sensul local și cel colectiv. Dintre cele 49 de derivate despre care am vorbit, 29 sînt date în izvoare numai cu sens local. După cum am mai arătat, le-am clasat și pe acestea printre colective, sub denumirea „potențiale”. Sufixul *-iște* este, într-o oarecare măsură, specializat pentru formarea de colective de la nume de plante mici: 36 dintre cele 49 de derivate de la nume de plante au la bază nume de plante mici (*grîniște, iniște, trifoiște, barabuliște, crumpeniște, fasoliște*), iar cele 11 derivate de la nume de plante mari sînt folosite rar și concurate de obicei de sinonimele în *-et* sau *-iș*. Exemple: *brădiște, făgiște, nucîște, păltiniște*.

În ceea ce privește formația variantelor *inuliște—iniște* și *verziniște—verziște*, nu poate fi vorba de sufixe compuse, ci probabil de o analogie cu derivate ca *barabuliște* în primul caz și *frăsiniște, aniniște, păltiniște* în al doilea.

Afară de colectivele de la nume de plante, sufixul *-iște* mai formează și 12 colective de la nume de lucruri (*glodiște, gropiște, gunoiște, jăriște, nisipiște, păiște* etc.). Șase dintre ele sînt numai potențiale: *lacoviște*, „(loc cu) multe bălți”⁴: *Dete peste smîrcuri și lacoviște*. ISPIRESCU, L. 214, *mîliște, moșoroiște, târveliște* (< *stîrv*) „(loc cu) multe stîrvuri”.

Derivatele în *-iște* de la nume de animale (4 la număr) sînt date în izvoare numai cu sens local. Ținînd seama de faptul că în limba română există de obicei cuvinte speciale care denumesc colectivitățile de diferite animale (cireadă de boi, haită de lupi etc.), s-ar putea ca *bouriște* „locul unde stau vitele vara”, *lupiște* „loc unde stau lupii” etc. să nu aibă și sens colectiv. Le-am considerat, așadar, pe toate acestea potențiale.

Sufixul *-iște* mai formează și două derivate de la adjective, desemnînd o colectivitate de plante: *desiște* și *rariște*.

Dintre cele patru derivate de la verbe, trei fac parte din grupa **b**; toate trei sînt potențiale:

ardiște (< *arde*) „pădure arsă (în parte) de foc” (HEM 1748),

¹ Cf. DHLR I, p. 252, Pascu, *op. cit.*, p. 252.

² Cf. Pașca, *op. cit.*, p. 74, Pascu, *id.*, ib.

³ Cf. Pascu, *op. cit.*, p. 239.

⁴ Acest cuvînt este probabil un derivat în *-iște* din sîrb. *lokva* „băltoacă”, care a fost apoi apropiat de cuvîntul românesc *lac*. Cf. P. Skok, *Revue des études slaves*, III (1923), p. 71.

puiște (< *pui*, pers. I prez. ind. de la *pune*) „loc semănat cu păpuși”, *semeniște* (< *semăna*) „loc cu plante semămate de curînd”.

Unul face parte din grupa **c**:

roieliște (< *roi* + *-eliște*) „mulțime de larve de albine” (CHEST. VI 92/32). Acest din urmă exemplu ar putea fi derivat și din substantivul *roi*. Dar sensul lui nu este „mulțime de roiuri”, așa cum ar fi normal dacă s-ar încadra în sistemul derivatelor colective de la substantive, ci înseamnă „mulțime de larve (care vor roi)”. Acest lucru mă face să-l așez printre derivatele de la verbe, în grupa **c**.

18. -ăriște. Compus din *-ar* + *-iște*.

Apare în trei derivate colective de la nume de plante: *pomăriște*, *plopăriște*, *piciocăriște*. Toate trei apar în izvoare numai cu sens local, așadar vor fi clasate printre potențiale.

19. -ar.

Derivat din lat. *-arius*, moștenit în limba română prin cuvinte nume de agent și nume de recipient, peste care s-a suprapus și lat. *-arium*, care forma nume de loc¹. De la funcțiunea care exprimă recipientul (*blidar*), sau locul în care se află multe lucruri de același fel, sufixul a ajuns să arate mulțimea acestor lucruri, colectivitatea. Deosebirea dintre sensul local și cel colectiv e adesea greu de făcut. În clasificare voi aplica principiul colectivelor „potențiale”, despre care am mai vorbit.

Sufixul *-ar* formează 32 de derivate colective, dintre care 17 de la nume de plante (9 de la nume de copaci: *arinar*, *cireșar*, *făgar* etc. și 8 de la nume de plante mici: *ferigar*, *murar*, *urzicar* etc.), 9 de la nume de lucruri (*bălegar*, *frunzar*) și 5 de la nume de animale. Dintre acestea din urmă numai trei sînt atestate în DA: *iezar*, în forma regională *iedzar* „cîrd de iezi” (ȘEZ. V 72), *furnicar* și *viespar*. Celelalte două, *broscar* și *brotăcar*, sînt date de Pascu, *op. cit.*, p. 84. Menționez că dintre aceste derivate cîteva sînt numai potențiale. Astfel: *acățar* nu este atestat cu sens colectiv, ci numai cu sensul de „acaț (salcîm)”, *ferigar* este dat în DA numai cu sens local, la fel îl consideră și Pascu (*op. cit.*, p. 84), Pașca însă (*op. cit.*, p. 75) arată că are și sens colectiv. Tot așa *smidar*, *urzicar*, *zmeurar*, *viespar* apar în DA numai cu sens local. Am crezut totuși că pot să le consider colective potențiale.

Un derivat este format de la tema adjectivală: *bercar* „îngrămădire de vreascuri; desîș de rugi, spini etc.” (CHEST. IV 105/84), derivat de la *berc* „tăiat, retezat”, probabil sensul inițial al derivatului a fost „mulțime de copaci tăiați”, deoarece se știe că în locurile unde a fost o pădure tăiată cresc spini, rugi etc.

20.-iș. Sufix de origine slavă (< *-iš*)².

Cele mai multe colective în *-iș* (66) sînt derivate de la nume de plante. Dintre acestea, majoritatea (41) o formează derivatele de la nume de plante mici: *afiniș*, *clnepiș*, *măturiș*, *muriș*, *păpuriș*, *smediș* etc. Sînt și 25 de derivate de la nume de plante mari: *brădiș*, *castaniș*, *corniș*, *făgiș*,

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 555, 557.

² Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne*, vol. III, București, 1940, p. 77, Pascu, *op. cit.*, p. 358.

frăsinîș, *mestecăniș*, *stejăriș* însă cele mai multe dintre ele se folosesc mai rar decît derivatele sinonime în *-et* (*brădet*, *făget*, *frăsinet*).

Două dintre derivatele în *-iș* de la nume de plante sînt atestate numai ca nume topice: *Copăciș* și *Leurdiș*¹. Zece apar în izvoare numai cu sens local. Aici însă au fost incluse printre colective, fiind considerate colective potențiale: *ciotiș*, *lintițiș*, *măliniș*, *meriș*, *trandafirîș* etc.

Patru derivate au forme paralele în *-iniș*, *-ăniș* care nu pot fi considerate sufixe compuse, ci sînt probabil formații analogice după derivate ca *cetiniș*, *cărpiniș*, *mestecăniș*, în care tema derivatului se termină în *-in* sau *-ân*. Acestea sînt: *brădiș* — *brădiniș*, *rugîș* — *ruginiș*, *sălciș* — *sălciniș* și *făgiș* — *făgăniș*. Un exemplu, *mlăjenîș*, nu are paralelă simplă în *-iș*, în schimb *mărăciniș* are o formă paralelă *mărăciș* în care *-in-* s-a suprimat, deși face parte din temă și s-a format în felul acesta o pereche după modelul celor de mai sus.

Cu sufixul *-iș* sînt formate și 25 de derivate colective de la nume de lucruri: *frunziș*, *glonțiș*, *peniș*, *prundiș*, *hagemiș* „covoare de Persia” (< (*hagem* „stofă persană”). Acesta din urmă ar putea fi considerat și un derivat de la adjectiv, în cazul cînd am socoti că s-a format de la valoarea adjectivală a cuvîntului *agem* „persan, oriental”. Dintre derivatele de la nume de lucruri, unul desemnează o colectivitate de plante: *semintiș* „grup de plante mici ieșite din sămînță” (DICT. SILV. 264).

Mai trebuie amintit aici faptul că 6 dintre derivatele de la nume de lucruri sînt atestate numai cu sens local. Analiza lor însă m-a condus la concluzia că trebuie să le consider printre colectivele potențiale. Astfel: *ariniș* (< *arină* „nisip”) „pusti, deșert, loc plin de nisip”, este sinonim și format la fel cu *nisipiș*, care are și sens colectiv. Tot așa, în timp ce *băltiș* (< *haltă*) este definit „multe bălți la un loc”, *băhniș* (< *bahnă*) este considerat „loc cu multe bahne”. La fel: *bolovăniș*, *buturiș*, *gropiș*, *lespeziș*.

Două derivate sînt formate de la nume de animale: *albiniș*, *păienjenîș* și două de la nume de persoane: *fetiș*, *materiș*.

În total sînt 95 de derivate colective în *-iș* de la substantive.

5 sînt derivate de la adjective:

2 desemnează o colectivitate de plante: *desiș* „mulțime de plante cu o calitate comună: sînt dese”, *răriș* „mulțime de plante rare”, iar 3 o colectivitate de lucruri: *amestecățiș*, *măruntiș*, *verziș*.

Există și 4 derivate de la verbe. Acestea fac parte toate din grupa **b**: *seceriș* (< *secera*) „cereale secerate, recoltă”: *Sămînța cea bună ne dă seceriș*. CONTEMPORANUL, II 252, *surupiș* (< *surupa*) „pietriș care se surpă, cade de pe munte la vale” (CHEST. IV 94/171 b), *treieriș* (< *treiera*)² „cereale treierate”: *Va da ție sămînța și va aduce treierișul?* BIBLIA (1688), 360. *Măciniș* (< *măcina*) face parte în același timp și din grupa **b** „ceea ce s-a măcinat la moară” și din grupa **c** „bucatele duse la moară spre a fi măcinate”: *Îl trimise cu un car de măciniș la moară*. DA s. v.

¹ Cf. Pașca, *op. cit.*, p. 62.

² *Treieriș* este considerat în DA ca fiind derivat de la postverbalul *treier*. Pentru celelalte exemple însă, neexistînd un postverbal corespunzător, ele trebuie socotite ca derivate de la verb. În acest caz, cred că și *treieriș* s-a format după același sistem ca și corespondentele lui, adică de la infinitiv.

21. -ăriș Compus din -ar + -iș.

Formează patru derivate colective de la nume de plante: *făgăriș*, *plopăriș*, *spinăriș*, *stuhăriș*. E de remarcat că, afară de *stuhăriș*, aceste colective au și corespondent în -iș (*făgiș*, *plopiș*, *spiniș*). Există și un derivat, colectiv potențial, de la nume de lucruri: *colțăriș* „(loc cu) stînci multe”.

22. -et.

Derivat din lat. *-etum*, moștenit în cuvinte ca *frăsinet* < lat. *fraxinetum*, *nucet* < lat. *nucetum*, *pomet* < lat. *pometum*, *spinet* < lat. *spinetum*¹.

Sînt 97 de derivate colective în -et, dintre care 95 sînt formate de la substantive. Cele mai multe dintre acestea — 52 — sînt derivate de la nume de plante.

Între cele 52 de colective în -et, formate de la nume de plante, am inclus și pe *olivet* care, deși e împrumutat din italiană (*oliveto*), și-a adaptat forma după derivatele românești în -et, fiind simțit, probabil, că face parte dintre acestea. Pe unul dintre derivate, *Cornet*, nu l-am găsit atestat decît ca nume topic². Singurul exemplu de formație nouă, savantă este *arboret* (< *arbore* + *-et*) „totalitatea arborilor (sau a unei anumite specii de arbori) care cresc pe o anumită întindere a unui teren forestier”.

La derivarea colectivelor de la nume de plante, sufixul -et nu pare să aibă o preferință prea marcată pentru un anumit fel de plante (așa cum se întîmplă, de exemplu, cu sufixul -iște). Totuși, din cele 52 de derivate, cele mai multe, 32, sînt de la nume de copaci (*brădet*, *cireșet*, *făget*, *meret* etc.), iar 21 de la nume de plante mici, tufișuri, arbuști (*afinet*, *cepet*, *inet*, *mărăcînet*, *pepenet* etc.).

21 sînt derivate de la nume de lucruri (*bănet*, *cîrpet*, *lemnet*, *frunzet*, *lînet*, *vinet*). Ca și derivatele de la nume de plante, și acestea sînt foarte ușor analizabile, numai două dintre ele sînt greu de explicat: *horhomet* „mulțime de fructe”: *Horhomet de prune*. COMAN, GL. și *milaret* „cantitate mare”: *Avea milaret de vite*. ȘEZ., XVIII 54. Însă atît sensul cît și sufixul -et cu care sînt formate le situează în această grupă. Trebuie să mai menționez că derivatul *pomet* a fost inclus în două locuri, o dată la derivatele de la nume de copaci (< lat. *pometum*) „livadă cu pomi” și a doua oară la derivatele de la nume de lucruri (< *poamă* + *-et*) „mulțime de poame”.

7 sînt derivate de la nume de animale (*albinet*, *broștet*, *căpreț*, *curcănet*), 16 de la nume de persoane (*băbet*, *copilet*, *școlăret*).

În afară de acestea, există un derivat de la adjectiv arătînd un grup de lucruri cu o însușire comună: *răet* „porumbi scurți, rari în boabe”. N. REV. ROM., 1910, p. 87, care ar putea fi derivat fie de la *rău*, considerînd că acest fel de porumbi sînt de proastă calitate, „răi”, fie de la *rar* + *-et* > *răret* și apoi sub influența lui *rău* a devenit *răet*. Acest exemplu a fost clasat printre colectivele potențiale.

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 566 și urm., Pascu, *op. cit.*, p. 31. și urm., Pașca *op. cit.*, p. 73.

² Cf. Pașca, *op. cit.*, p. 62, 80.

23. -ăret.

Compus din -ar + -et (vezi paragrafele privitoare la aceste sufixe). Cele 6 colective formate cu sufixul -ăret sînt toate denominale.

4 sînt derivate de la nume de persoane: *băbăret*, *copilăret*, *domnăret*: **Domnăretul și ofițerimea tăcu**. CAMILAR, P. S. 261 și *slugăret*: *N-am nevoie de slugăret*. GRAIUL, I 405;

1 de la nume de animale: *albinăret*;

1 de la nume de lucruri: *frunzăret*: *Stuful frunzăretului ce acope rau* (sic!) *văgăunele*. ARDELEANU, D. P. 47.

24. -ăt (cu varianta -ăt).

Derivat din lat. *-itus* și moștenit în cuvinte ca *freamăt* < lat. *fremitus*, *muget* < lat. *mugitus*, *sunet* < lat. *sonitus*¹. Varianta -ăt se explică prin trecerea lui *e*, precedat de labială sau de o oclisivă velară, la -ă, transformare normală pentru limba romînă².

La origine sufix abstract, -et formează și cîteva derivate colective³. Există 4 colective propriu-zise în -et:

3 derivate de la substantive:

oamet (< *om*, pl. *oameni* + *-et*) „mulțime de oameni” (cf. ANON. CAR., H. XVIII 138),

viermăt (< *vierme* + *-et*) „mulțime de viermi”,

agret (< *agru* + *-et*) „roadele culese de pe cîmp” (cf. VIRCOL V.) și unul de la un adjectiv:

deset (< *des* + *-et*) „mulțime deasă”: *Și prin deset năvălea*. COȘBUC, F. 114.

În afară de acestea, există și un număr de colective potențiale în -et, derivate de la verbe (mai adesea de la tema participiului). E. Contraș, în lucrarea citată, arată că deși derivatele în -et de la tema verbală intră în concurență cu abstractele verbale propriu-zise: *foșnet* — *foșnire* — *foșnit*, *plînsset* — *plîns* — *plîngere* etc., totuși primele au în plus o nuanță de intensitate sau colectivă, datorită probabil influenței sufixului -et. Într-adevăr *plînsset*, definit de obicei în dicționare ca o acțiune: „plîngere, lamentație”, poate avea și sensul de plîns mult: *E tusă, e plînsset, e gol*. BACOVIA, O. 31. Așa se explică probabil faptul că la un moment dat poate să capete un sens colectiv concret „lacrimi”: *Gemete pline de plînsset*. COȘBUC, AE. 16. La fel, *rîset*, pe lîngă sensul „rîs”, pe care îl dau dicționarele, are în plus și un înțeles colectiv. Iată de ce în citatul: *Se auzeau exclamări de compătîmîri sau rîset înfundat*. SAHIA N. 55 pune pe *rîset* pe același plan cu un cuvînt folosit la plural, *exclamări*. În total am găsit 12 derivate colective potențiale de la verbe, toate din grupa a.

La fel poate fi considerat colectiv potențial *tuset* „tuse prelungită”.

25. -ărit. Compus din -ar + -it.

¹ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 572, Al. Graur și J. Byck, în BL I (1933), p. 19 și urm., G. Pascu, *op. cit.*, p. 33.

² Al. Graur și J. Byck, *ibid.*

³ Pentru studiul acestui sufix sub toate aspectele lui, vezi E. Contraș, *Sufixul -et*, în SFC, volumul de față, p. 155—162.

Tabloul repartiției sufixelor colective

Sufixul	Substantive												Total		
	Nume de lucruri			Nume de plante			Nume de animale			Nume de persoane					
	S ¹	P ²	T ³	S	P	T	S	P	T	S	P	T	S	P	T
1 -eală			—			—			—			—			—
2 -ină	1	—	1	3	—	3			—			—	4	—	4
3 -iștină	1	—	1	8	—	8			—			—	9	—	9
4 -ură			—			—			—			—			—
5 -tură	5	—	5			—			—			—	5	—	5
6 -eață	4	—	4	1		1			—			—	5	—	5
7 -ie	1	—	1	3	—	3	1	—	1	32	—	32	37	—	37
8 -ărie	105	50	155	39	14	53	26	10	36	8	—	8	178	74	252
9 -aie	5	—	5	1	—	1			—			—	6	—	6
10 -ăraie	15	—	15			—	2	—	2	2	—	2	19	—	19
11 -enie	3	—	3			—			—			—	3	—	3
12 -ame	1	—	1			—	7	—	7	9	—	9	17	—	17
13 -ime	10	1	11	3	—	3	11	—	11	135	—	135	159	1	160
14 -ărime	2	—	2			—	8	—	8	3	—	3	13	—	13
15 -oare			—			—			—			—			—
16 -ătate			—			—			—	5	—	5	5	—	5
17 -iște	8	4	12	20	29	49	—	4	4			—	28	37	65
18 -ăriște			—		3	3			—			—		3	3
19 -ar	9	—	9	13	4	17	4	1	5			—	26	5	31
20 -iș	19	6	25	57	9	66	2	—	2	2	—	2	80	15	95
21 -ăriș	—	1	1	4	—	4			—			—	4	1	5
22 -ét	20	—	20	52	—	52	7	—	7	16	—	16	95	—	95
23 -ăret	1	—	1			—	1	—	1	4	—	4	6	—	6
24 -et	1	1	2			—	1	—	1	1	—	1	3	1	4
25 -ărit	6	—	6	2	—	2	1	—	1	1	—	1	10	—	10
TOTAL	217	63	280	206	59	265	71	15	86	218	—	218	712	137	849

1 S = colective sigure

2 P = colective potențiale

3 T = total

În legătură cu elementele care intră în compunerea acestui sufix trebuie să spunem că, spre deosebire de celelalte sufixe colective compuse (-ăret, -ărie, -ăriș, -ăriște) în care fiecare element în parte este la rîndul lui un sufix colectiv, aici sufixul *-it* nu are valoare colectivă. Singurele derivate colective care ar putea fi considerate ca fiind formate cu sufixul

după tema la care se atașează

	Verbe												Adjective			Adverbe			Interjecții			Total		
	a			b			c			Total														
	S	P	T	S	P	T	S	P	T	S	P	T	S	P	T	S	P	T	S	P	T			
	7	7	6	2	8	3	2	5	9	11	20	2	1	3			—			—	11	12	23	
																					4	—	4	
																					9	—	9	
																					1	4	5	
																					29	24	53	
																					7	—	7	
																					37	—	37	
																					178	74	252	
																					9	1	10	
																					20	—	20	
																					3	—	3	
																					18	—	18	
																					171	8	179	
																					13	—	13	
																					3	3	6	
																					5	—	5	
																					31	40	71	
																					—	3	3	
																					27	5	32	
																					89	15	104	
																					4	1	5	
																					95	1	96	
																					6	—	6	
																					3	14	17	
																					10	—	10	
																					3	22	25	
																					32	29	61	
																					11	5	16	
																					46	56	102	
																					22	11	33	
																					2	1	3	
																					1	—	1	
																					1783	205	938	

-it: *căprît* și *tinerit* și pe care Pascu¹ le consideră astfel sînt în realitate variante ale cuvintelor cu același sens: *căpret*, *tineret*² (pe care le-am înregistrat la paragraful referitor la sufixul *-et*). Acest lucru arată că de data aceasta nu mai este vorba de întărirea unui sufix prin adăugarea altui sufix cu aceeași valoare, așa cum s-a întîmplat în celelalte cazuri, ci că sufixul compus *-ărit*, după formarea lui, a primit, pe lîngă celelalte valori, și pe cea colectivă. Prin influența unor cuvinte ca de ex. *stupărie*

¹ Op. cit., p. 8.² Probabil cu *e* închis confundat cu *i*.

care au în același timp și sens colectiv și sens de ocupație, îndeletnicire etc. s-a ajuns probabil ca și cuvinte ca *stupărit*, *colăcărit* etc. să aibă amîndouă aceste sensuri, de unde *-ărit* s-a desprins ca sufix colectiv.

Există 10 derivate colective cu sufixul *-ărit* (unele din ele cu varianta *-erit*, influențată de terminația cuvîntului de bază). Toate sînt derivate de la substantive.

6 sînt formate de la nume de lucruri: *bănărit* „bani mulți”, *colăcărit* „colaci mulți”, *fustărit* „mulțime de fuste” (vezi citatul la *rochierit*), *hîrtierit* „mulțime de hîrtii”: *Fu nevoit a răscoli hîrtieritul din sipet.* BOGDAN, la TDRG, *rochierit* „mulțime de rochii”: *Vîntul i-a umflat [babe] tot fustăritul și rochieritul ce avea pe dînsa.* BOGDAN, la TDRG, *stupărit* „totalitatea stupilor dintr-o prisacă” CHEST. VI 11/19.

2 de la nume de plante: *ierbărit*, *tufărit*.

Unul de la nume de animale: *șoricărit*.

Unul de la nume de persoană: *domnărit* (< *domn* + *-ărit*) „mai mulți domni la un loc”. HERZ. GHER. M. II 387. Acesta ar putea fi și o variantă a lui *domnăret* (< *domn* + *-ăret*) vezi suf. *-ăret*.

Tabloul repartiției sufixelor colective după sensul derivatului

Sufixul	Colectivitate					Total
	de lucruri	de plante	de animale	de persoane	de acțiuni	
1. -eală	16	—	—	—	7	23
2. -ină	—	3	1	—	—	4
3. -iștină	1	8	—	—	—	9
4. -ură	4	—	—	1	—	5
5. -tură	49	—	1	—	3	53
6. -eață	5	2	—	—	—	7
7. -ie	23	3	1	10	—	37
8. -ărie	155	53	36	8	—	252
9. -aie	6	1	—	1	2	10
10. -ăraie	16	—	2	2	—	20
11. -enie	3	—	—	—	—	3
12. -ame	2	—	7	9	—	18
13. -ime	18	3	12	146	—	179
14. -ărime	2	—	8	3	—	13
15. -oare	6	—	—	—	—	6
16. -ătate	—	—	—	5	—	5
17. -iște	12	54	5	—	—	71
18. -ăriște	—	3	—	—	—	3
19. -ar	9	18	5	—	—	32
20. -iș	31	69	2	2	—	104
21. -ăriș	1	4	—	—	—	5
22. -et	20	53	7	16	—	96
23. -ăret	1	—	1	4	—	6
24. -ăret	1	—	1	2	13	17
25. -ărit	6	2	1	1	—	10
Total	387	276	90	210	25	988

În concluzie, din totalul de 988 de derivate cu sufixe colective, cele mai multe, 849 (86,9%) sînt derivate de la substantive. Vin în ordine derivatele de la verbe, 102 (10,3%) și apoi cele de la adjective 33 (3,3%).

Dintre derivatele de la tema substantivală, în total în număr de 849, cele mai multe, 280 (32,9%) sînt derivate de la nume de lucruri, apoi urmează derivatele de la nume de persoane, 218 (25,6%) și în sfîrșit de la nume de animale cu mult mai puține, 86 (10,1%). Numărul mic al derivatelor colective de la nume de animale nu se poate explica prin faptul că poporul n-ar avea ocazia tot atît de des să vorbească despre o colectivitate de animale așa cum vorbește despre o colectivitate de plante sau de lucruri. Probabil însă că a avut o influență faptul pe care l-am pomenit în legătură cu sufixul *-iște* și anume existența în limbă a unor termeni precuși pentru diferite colectivități de animale, mai ales pentru cele care stau de obicei împreună: cireadă (de boi), herghelie (de cai), turmă (de oi), haită (de lupi), cîrd (de găște), stol (de păsări). Acest fapt a făcut să nu se mai simtă nevoia de a se exprima noțiunile respective prin derivate de la numele de animale.

Dacă studiem proporția din punct de vedere al sensului derivatelor, constatăm că procentele, deși nu identice, se mențin totuși în aceeași ordine. Să ținem seama de faptul că aici derivatele de la verbe și adjective se adaugă aproape toate la grupele pe care le-am văzut mai sus: nume de lucruri, de plante etc., afară de un număr mic de derivate de la verbe care formează o categorie nouă: colectivitate de acțiuni.

Cel mai mare număr îl reprezintă derivatele desemnînd o colectivitate de lucruri: 387 (39,1%). Apoi urmează cele care denumesc o colectivitate de plante, 271 (27,4%), o colectivitate de persoane, 210 (21,2%), de animale, 90 (9,1%) și în sfîrșit o colectivitate de acțiuni 25 (3%).

În ceea ce privește specializarea sufixelor pentru un anumit fel de derivate colective se pot constata următoarele:

Cel mai mare procent de specializare îl are sufixul *-ime*. Din totalul de 218 derivate de la nume de persoane, 135, adică 61,4% sînt formate cu acest sufix. Apoi urmează la mare depărtare sufixul *-ie*, cu 32 de derivate (14,6%) și *-et* cu 16 (7,3%) derivate de la nume de persoane. Alt sufix mult specializat este sufixul *-ărie*, pentru derivatele de la nume de lucruri. Din cele 280 de astfel de derivate, 155, adică 55,3% sînt formate cu sufixul *-ărie*. Sufixul *-iș* formează mai ales derivate de la nume de plante: 66 din totalul de 265, adică 24,8%. Apoi urmează sufixul *-iște* cu 49 de derivate de la nume de plante (17,16%) și *-et* cu 52 (19,6%). În ceea ce privește derivatele de la verbe, locul întîi îl ocupă sufixul *-tură*, care formează 43,1% din aceste derivate, fiind urmat de sufixul *-eală* cu 19,6%.

Cu toată specializarea lor, cele mai multe sufixe nu formează în exclusivitate derivate de la o singură categorie de cuvinte. Sufixul *-ime*, despre care am vorbit mai sus, pe lîngă derivatele de la nume de persoane, care reprezintă 75% din formațiile sale colective, mai formează colective de la nume de lucruri (6%), de animale (6%) etc. Sufixul *-ărie* formează, după cum am arătat, mai ales derivate de la nume de lucruri, acestea reprezentînd 61% din totalul derivatelor colective ale sale. Pe lîngă acestea însă, mai are și formații de la nume de plante (21%), de animale (10%) etc.

Singurele sufixe specializate în exclusivitate pentru un singur gen de derivate colective sînt: *-ură* și *-oare*, care formează numai colective

de la tema verbală, *-ăriște* cu derivate exclusiv de la nume de plante, *-ătate* numai de la nume de persoane și *-enie* numai de la nume de lucruri. E de remarcat că toate aceste sufixe au un număr foarte mic de derivate colective (între 4 și 6).

Aceste concluzii, la care am ajuns pe baza datelor statistice din tablourile de mai sus, se bazează pe existența în limbă a derivatelor respective și nu pe frecvența lor. Menționez de asemenea că am luat în considerare numărul total al diferitelor categorii de colective, fără să fac deosebire între cele sigure și cele potențiale. Însă materialul din tablouri și din listele de derivate pune la dispoziția cercetătorilor interesați de această problemă date precise în această privință, date care cred că vor putea servi și la alte cercetări privitoare la sufixele colective din limba română.

Lista derivatelor cu sufixe colective

1. -eală 23 derivate

I. Derivate de la tema verbală

<i>Grupa a potențiale</i>	<i>Grupa b</i>	<i>Grupa c</i>
1 bleotocăreală	1 agoniseală	1 fleșcăială
2 cicăleală	2 chiverniseală	2 haleală
3 flecăreală	3 cufureală	3 năsădeală
4 îngăimeală	4 fulguială	4 fuituială
5 orăcăială	5 grămădeală	<i>potențiale</i>
6 pălăleală	6 urzeală (și c)	5 năclăială
7 văicăreală	<i>potențiale</i>	
	7 pîrleală	
	8 prăjeală	

II. Derivate de la tema adjectivală

- 1 gălbeneală
- 2 udeală
- potențiale*
- 3 acreală

2. -ină 4 derivate

I. Derivate de la substantive

1. *De la nume de plante*

- 1 făgină
- 2 mălăină
- 3 rugină

2. *De la nume de lucruri*

- 1 stupină

3. -iștină 9 derivate

I. Derivate de la substantive

1. *De la nume de plante*

- 1 baraboșiștină (var. barabuliștină)
- 2 bobșiștină
- 3 cînepiștină
- 4 curechiștină
- 5 cucuruzaștină
- 6 mălăiștină
- 7 mazăriștină
- 8 rogozaștină

2. *De la nume de lucruri*

- 1 gunoiștină

4. -ură 5 derivate

I. Derivate de la tema verbală

<i>Grupa b potențiale</i>	<i>Grupa c</i>
1 mulsură	1 umplutură
2 plînsură	
3 scursură	
4 strînsură	

5. -tură 53 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. *De la nume de lucruri*

- 1 armătură
- 2 crângătură
- 3 frunzătură
- 4 pînzătură
- 5 scămătură

II. Derivate de la adjective

- 1 albitură
- 2 negritură
- potențiale*
- 3 cruzitură (cruzătură)
- 4 udătură

III. Derivate de la verbe

<i>Grupa a</i>	11 încărcătură	26 închegătură
1 vorbitură	12 măcinătură	27 însăilătură
<i>potențiale</i>	13 pilitură	28 înșirătură
2 văietătură	14 rămîitură	29 învățătură
3 văierătură	15 răzătură	30 mulsătură
<i>Grupa b</i>	16 rumegătură	31 ninsătură
1 adunătură	17 săditură	32 pisătură
2 alergătură	18 secerătură	33 pusătură
3 alesătură	19 treierătură	34 scurmătură
4 auritură	20 viitură	35 spulberătură
5 căzătură	<i>potențiale</i>	36 tocătură
6 cositură	21 adusătură	37 topitură
7 curătură	22 afumătură	38 torsătură
8 dărăcitură	23 arsătură	39 uscătură
9 dărîmătură	24 cojitură	40 vărsătură
10 descărcătură	25 descojitură	<i>Grupa c</i>
		1 aruncătură

6. -eață

7 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

- 1 fineață
- 2 fumăreață
- 3 mustăreață
- 4 negureață

2. De la nume de plante

- 1 grîneață

II. Derivate de la adjective

- 1 dulceață
- 2 verdeață

7. -ie

36 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de persoane

a) denumind o colectivitate de lucruri

1 blănărie	8 colăcerie	15 gospodărie
2 butnărie	9 conăcărie	16 lipscănie
3 căldărărie	10 conăcerie	17 marchitanie
4 cercelărie	11 curelărie	18 mămulărie
5 cofetărie	12 dogărie	19 opincărie
6 colăcărie	13 făurărie	20 rudărie
7 colăcășie	14 flecărie	21 șelărie
		22 zăbunărie

b) denumind o colectivitate de persoane

1 arcășie	6 megieșie
2 aristocrație	7 solie
3 burghezie	8 tovărășie
4 drăgănie	9 mărginășie
5 pedestrie	10 țigănie

2. Derivate de la nume de lucruri

- 1 crângie

3. Derivate de la nume de plante

- 1 ceretie
- 2 cireșie
- 3 stejărie

4. Derivate de la nume de animale

- 1 gîscărie

8. -ărie

252 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

1 alămărie	43 nucărie	83 clădărie
2 alicărie	44 olărie	84 colbărie
3 arămărie	45 osărie	85 fleșcărie
4 argintărie	46 panglicărie	86 focărie
5 aurărie	47 pantofărie	87 fumărie
6 bănărie	48 parfumărie	88 glodărie
7 birnărie	49 petecărie	89 hărbărie
8 blănărie	50 pielărie	90 jigărie
9 borfărie	51 pieptănărie	91 lăcărie
10 bombărie	52 pietrărie	92 lînărie
11 bumbăcărie	53 pînzărie	93 mătăsărie
12 căruțarie	54 plăcintărie	94 mățarie
13 cercurărie	55 plăpumărie	95 nisipărie
14 ceșcărie	56 ploșcărie	96 pișlărie
15 cifrărie	57 pomărie	97 plumbărie
16 ciorăpărie	58 rufărie	98 postăvărie
17 ciubucărie	59 schelărie	99 prăfărie
18 cîrpărie	60 scîndurărie	100 pufărie
19 cîrnățarie	61 scortărie	101 sărărie
20 cordelărie	62 săpunărie	102 sorbărie
21 covorărie	63 stămbărie	103 trohnărie
22 crăcărie	64 sticlărie	104 vorbărie
23 crengărie	65 stîncărie	105 zămărie
24 dantelărie	66 strugurărie	
25 faiențarie	67 strunărie	<i>potențiale</i>
26 farfurărie	68 stupărie	106 alvițarie
27 făurărie	69 șurubărie	107 armărie
28 fierărie	70 țevărie	108 butcărie
29 finărie	71 ulucărie	109 căciulărie
30 frunzărie	72 umbrelărie	110 călțunărie
31 funărie	73 văsărie	111 cărămidărie
32 găitanărie		112 cășărie
33 grînărie	<i>...de materie</i>	113 cășcăvălărie
34 grunzărie	74 apărie	114 căzănărie
35 hăinărie	75 brînzărie	115 ceasornicărie
36 hămurărie	76 bronzărie	116 cherpicărie
37 hîrbărie	77 cărnărie	117 clopotărie
38 hîrtărie	78 cărbunărie	118 cornărie
39 lemnărie	79 cerărie	119 droșcărie
40 marochinărie	80 cenușărie	120 făinărie
41 merărie	81 cherestărie	121 finărie
42 milărie	82 ciorbărie	122 franzelărie

123 fructărie	134 olănărie	145 sumănărie
124 hăibărăcărie	135 ornicărie	146 șepcărie
125 hămbărărie	136 oțelărie	147 teslărie
126 humărie	137 papucărie	148 tistimelărie
127 jimblărie	138 pălincărie	149 trăistărie
128 lămpărie	139 plevărie	150 tunărie
129 luntrărie	140 porțelănărie	151 țeglărie
130 lutărie	141 pulberărie	152 țidulărie
131 mezelărie	142 sculărie	153 țiglărie
132 năsturărie	143 smolărie	154 vărărie
133 oglindărie	144 sobărie	155 vinărie

2. De la nume de plante

1 acățarie	19 inărie	37 tufărie
2 aninărie	20 lozărie	38 tutunărie
3 bălărie	21 merărie	39 vărzărie
4 bozărie	22 nucărie	<i>potențiale</i>
5 cartofărie (carto- flărie)	23 nuiełarie	40 buturugărie
6 cepărie	24 orezărie	41 bostănărie
7 cireșărie	25 pălținărie	42 ciocănărie
8 cînepărie	26 pepenărie	43 crumpărie
9 copăcărie	27 perjărie	44 dudărie
10 curpănărie	28 piciocărie	45 fasolărie
11 dujerie	29 plopărie	46 legumărie
12 făgărie	30 pomărie	47 orzărie
13 finărie	31 prunărie	48 pășunărie
14 florărie	32 răchitărie	49 rogozărie
15 frăsinărie	33 smidărie	50 rugărie
16 grînărie	34 spinărie	51 sălcărie (sălcierie)
17 harbuzărie	35 stejărărie	52 trestărie
18 ierbărie	36 stuhărie	53 turbărie

3. De la nume de animale

1 berbecărie	13 iepurărie	25 viespărie
2 bivolarie	14 lupărie	26 vulpărie
3 broscărie	15 muscărie	<i>potențiale</i>
4 cățălărie	16 păunărie	27 cerbărie
5 ciorărie	17 pescărie	28 cloșcărie
6 ciutărie	18 ploșnițarie	29 găinărie
7 cîinărie	19 porumbărie	30 hulubărie
8 columbărie	20 purecărie	31 melcărie
9 gîscărie	21 șerpărie	32 omidărie
10 gongărie	22 șoricărie	33 păducherie
11 guzgănărie	23 văcărie	34 pasărie
12 iepărie	24 viermărie	35 șoimărie
		36 vițelărie

4. De la nume de persoane

1 ciocoierie	5 moșnegărie
2 curcănărie	6 muschetărie
3 domnărie	7 păurie
4 drăcărie	8 popărie

9. -aie 10 derivate

I. Derivate de la substantive

a) de la nume de lucruri

- 1 bobotaie
- 2 fierătaie
- 3 hopătaie
- 4 juvălaie
- 5 vilvătaie

b) de la nume de plante

- 1 crumpeliștaie

II. Derivate de la verbe

- 1 hălălaie
- 2 pălălaie
- potențiale
- 3 țacăraie

III. Derivate de la interjecție

- 1 gărăgaie

10. -ăraie 20 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

1 apăraie	6 fleșcăraie	11 sfărăraie
2 clădăraie	7 focăraie	12 șperlăraie
3 colbăraie	8 fumăraie	13 vâlvăraie
4 crengăraie	9 glodăraie	14 vijgăraie
5 flăcăraie	10 lăcăraie	15 vintăraie

2. De la nume de animale

- 1 paingînăraie
- 2 vermăraie

3. De la nume de persoane

- 1 băiețaraie
- 2 drăcăraie

II. Derivate de la verbe

- 1 bleoștiraie

11. -enie 3 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

- 1 fumedenie
- 2 spuzenie
- 3 sumedenie

12. -ame 18 derivate

I. Derivate de la substantive

a) De la nume de persoane

1 copilame	4 mișelame	7 voinicame
2 haiducame	5 pedestrame	8 feteamă
3 lotrame	6 prostame	9 muiereamă

b) De la nume de animale

1 boiamă	4 furnicamă	7 lupeamă
2 căpramă	5 găinamă	
3 cinamă	6 iepuramă	

c) De la nume de lucruri

- 1 lemnamă

II. Derivate de la verb

- 1 încălțamă

13. -ime

179 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

a) arătând o colectivitate de lucruri

- 1 grămăzime
- 2 nourime
- 3 păime
- 4 pietrime
- 5 ruginime
- 6 stîncime
potențiale
- 7 negurime

b) arătând o colectivitate de persoane

- 1 obștime
- 2 scăunime
- 3 viitorime
- 4 zaverime

2. De la nume de plante

- 1 nucime
- 2 rugime
- 3 stejărime

3. De la nume de animale

1 bondărime	7 oime
2 broștime	8 păcurime
3 brotăcime	9 păduchime
4 gîzime	10 păsărime
5 iepurime	11 puime
6 motănimime	

4. De la nume de persoane

1 argățime	46 dorobănțime	91 ospetime
2 aristocrățime	47 drăcime	92 ostășime
3 armenime	48 drăgănimime	93 pandurime
4 arăpime	49 dregătorime	94 păginime
5 arnăuțime	50 dușmănimime	95 păorime
6 aromînimime	51 feciorime	96 părințime
7 avocățime	52 evreime	97 pășime
8 băcălimime	53 flăcăime	98 pedestrimime
9 băcănimime	54 frățime	99 pescărimime
10 băieșime	55 fruntășime	100 plugărimime
11 băietănimime	56 funcționărimime	101 popime
12 băietime	57 golănimime	102 profesorime
13 barbarime	58 haiducime	103 preoțime
14 bărbățime	59 holteime	104 prostime
15 bătrînimime	60 hoțime	105 robime
16 boierime	61 husărimime	106 pruncime
17 borăcime	62 ienicirimime	107 romînimime
18 bulgărimime	63 iobăgime	108 rutenime
19 burghezime	64 israilime	109 sărăcime
20 burtăverzime	65 junime	110 sărmănimime
21 cadînimime	66 jupînimime	111 sășime
22 calicime	67 lehime	112 scriitorime
23 călărășime	68 lipovenime	113 secuime
24 călugărimime	69 lipscănimime	114 soldățime
25 căpcăunime	70 mazilime	115 spuzime
26 cătănimime	71 milogime	116 strănimime
27 catolicime	72 mirenimime	117 slugătorime
28 cavalerime	73 mișelime	118 strigoime
29 căzăcime	74 mitocănimime	119 studențime
30 cehoslovăcime	75 mocănimime	120 supușime
31 cercetășime	76 mojicime	121 școlărimime
32 cerșetorime	77 moșierime	122 șogorime
33 cetățenime	78 muierime	123 tătărimime
34 chiaburime	79 muncitorime	124 tinerime
35 ciobănimime	80 muscălimime	125 țirgovețime
36 cioclovime	81 neguștorime	126 turcime
37 ciochime	82 nemeșime	127 țărănimime
38 ciocoime	83 nemțime	128 țigănimime
39 copilime	84 nobilime	129 ungurime
40 crăime	85 obăcime	130 ursărimime
41 culăcime	86 ofițerime	131 varvarime
42 dascălimime	87 cmēnimime	132 vitejime
43 diaconime	88 opincărimime	133 vinătorime
44 diecime	89 orășenime	134 voinicime
45 domnime	90 crbime	135 volintirimime

II. Derivate de la adjective

1. arătînd o colectivitate de lucruri

1 albime	4 negrime	<i>potențiale</i>
2 desime	5 roșime	7 acrime
3 gălbenime	6 verzime	8 scortoșime
		9 totime

2. arătînd o colectivitate de persoane

1 albăstrime
<i>potențiale</i>
2 greime
3 noime
4 vechime

3. arătînd o colectivitate de animale

1 sălbăticime

III. Derivate de la adverbe

1. arătînd o colectivitate de lucruri

1 împrejurime (potențial)
----

2. arătînd o colectivitate de persoane

1 călărime
2 josime

IV. Derivate de la verbe

1 arzime (potențial)
2 însoțime

14. -ărime

13 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de animale

1 albinărime	5 porcărime
2 broscărime	6 puricărime
3 muscărime	7 șoricărime
4 pescărime	8 văcărime

2. De la nume de lucruri

1 aurărime
2 frunzărime

3. De la nume de persoane

1 copilărime
2 drăcărime
3 slugărime

15. -oare

6 derivate

I. Derivate de la verbe

1 mulsoare
2 ninsoare
3 pusoare
<i>potențiale</i>
4 plinsoare
5 scursoare
6 strinsoare

16. -ătate

5 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de persoană

1 creștinătate
2 limbătate
3 păgînatate
4 străinătate
5 vecinătate

17. -iște 71 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de plante

1 aluniște	18 stejăriște	33 mălaiște
2 aniniște (ariniște)	19 tenchiște	34 mazăriște
3 brădiște	20 trifoiște	35 meiște
4 cînepiște		36 năpiște
5 ciresiște (ciriște)	<i>potențiale</i>	37 orziște
6 făgiște	21 barabuliște	38 otăviște
7 frăsiniște	22 baraboiște,	39 ovăziște
8 goruniște	23 ciocălăiște	40 pepeniște
9 grîniște	24 ciocăniște	41 porumbiște
10 iniște (inuliște)	25 coceniște	42 răchitiște (răchiște)
11 jiriște	26 crumpeniște	43 rogoziște
12 nuciște	27 cucuruziște	44 săcăriște
13 păltiniște	28 curechiște	45 sălciiște
14 păpuriște	29 curpeniște	46 tutuniște
15 păpușoiște	30 fasoliște	47 tuleiște
16 plopiște	31 grumbiște	48 tulujiște
17 pruniște	32 lujăriște	49 verziște (verziniște)

2. De la nume de lucruri

1 boliște	5 hărăniște	<i>potențiale</i>
2 glodiște	6 jariște	
3 gropiște	7 nisipiște	9 lacoviște
4 gunoiște	8 păiște	10 mîliște
		11 moșoroiște
		12 tîrveliște

3. De la nume de animale

potențiale

- 1 bouriște
- 2 lupiște
- 3 moliște
- 4 (z)boiște

II. Derivate de la adjective (desemnînd o colectivitate de plante)

- 1 desiște
- 2 rariște

III. Derivate de la verbe

*grupa b**potențiale*

- 1 arziște
- 2 puiște
- 3 semeniște

grupa c

- 1 roieliște

18. -ăriște 3 derivate

I. Derivate de la substantive

1. Nume de plante

potențiale

- 1 piciocăriște
- 2 plopăriște
- 3 pomăriște

19. -ar 32 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

1 bălegar	4 grohotar	7 insectar
2 colbar	5 hăbădicar	8 prundar
3 frunzar	6 ierbar	9 țîrfar

2. De la nume de plante

1 alunar	8 tufar	<i>potențiale</i>
2 arinar	9 ferigar	
3 cireșar	10 grînar	14 acățar
4 curpenar	11 rugar	15 smidar
5 făgar	12 murar	16 urzicar
6 răchitar	13 țîrșar	17 zmeurar
7 sălcar		

3. De la nume de animale

- 1 iezar
- 2 broscar
- 3 brotăcar
- 4 furnicar
- 5 viespar (potențial)

II. Derivate de la adjective

- 1 bercar

20. -iș 104 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

a) desemnând o colectivitate de lucruri

1 bălțiș	7 grindiiș	13 picuriș
2 făiniș	8 grohotiiș	14 pietriș
3 frunziș	9 hagemiiș	15 prundiș
4 funinginiș	10 nisipiș	16 rămuriș
5 glonțiș	11 păiș	17 șindiliș
6 gorgotiș	12 peniș	18 turiș

potențiale

- 19 ariniș
- 20 băhniș
- 21 bolovăniș
- 22 buturiș
- 23 gropiș
- 24 lespeziiș

b) desemnând o colectivitate de plante

- 1 semintiș

2. De la nume de plante

1 afiniiș	6 cătiniș	11 Copăciș
2 aluniș	7 castaniș	12 corniș
3 ariniș (aniniș)	8 cetiniș	13 corciș
4 brădiș (brădiniș)	9 ciritiș	14 curpeniș
5 cărpiniș	10 cînepiș	15 făgiș (făgăniș)

16 frăsiniiș	34 porumbiiș	52 țacăliș
17 goruniș	35 prăjiniș	53 țigiș
18 hățiș	36 pruniș	54 țihliș
19 heteriiș	37 răchitiș	55 ulmiș
20 jnepeniș	38 rediiș	56 zmeuriș
21 lăstăriș	39 sădiș	57 Leurdiș
22 măsliniș	40 sălci(i)ș (sălciniș)	<i>potențiale</i>
23 mărăciniș (mărăciș)	41 sîhliș	58 ciotiș
24 măturiș	42 smediș	59 lintițiș
25 mestecăniș	43 spiniș	60 măliniș
26 mlăjeniș	44 stejăriș	61 meriș
27 molidiiș (molidviș)	45 sturichiș	62 periș
28 muriș	46 teiș	63 rogoziș
29 nuieliș	47 țihlăriș	64 rugiiș (ruginiș)
30 păltiniș	48 țilhiș	65 trandafiriș
31 păpuriș	49 trestiiș	66 trupiniș
32 păriș	50 tufăriș	
33 plopiiș	51 tufiiș	

3. De la nume de animale

- 1 albiniș
- 2 păienjeniș

4. De la nume de persoane

- 1 fetiș
- 2 muieriș

II. Derivate de la adjective

1. Denumind o colectivitate de plante

- 1 desiș
- 2 răriș

2. Denumind o colectivitate de lucruri

- 1 amestecățiș
- 2 mărunțiș
- 3 verziș

III. Derivate de la verbe

grupa b

- 1 măciniș (și a)
- 2 seceriș
- 3 surupiș
- 4 treieriș

21. -ăriș 5 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de plante

- 1 făgăriș
- 2 plopăriș
- 3 spinăriș
- 4 stuhăriș

2. De la nume de lucruri

- 1 colțăriș (potențial)

22. -et 96 de derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de lucruri

1 aramet	8 gălbenet	15 penet
2 bănet	9 horhomet	16 pînzet
3 blănet	10 lemnet	17 plăiet
4 cășet	11 lînet	18 pomet
5 cîrpet	12 luncet	19 țolet
6 firet	13 milaret	20 vinet
7 frunzet	14 pășunet	

2. De la nume de plante

1 afinet	5 ciolpănet	9 higet
2 alunet	6 crînget	10 inet
3 călînet	7 dudet	11 lăstăret
4 cepet	8 grînet	12 mărăcînet

13 muret	25 bunget	39 nucet
14 pepenet	26 cărpînet	40 olivet
15 ruget	27 castanet	41 păltînet
16 rujalet	28 ceret	42 peret
17 smiget	29 cireșet	43 pinet
18 spinet	30 cornet	44 plopet
19 tufet	31 curpenet	45 pomet
20 viet	32 făget	46 prunet
21 zmeuret	33 finicet	47 sălcet
(copaci)	34 frăsinet	48 smochinet
	35 goronet	49 socet
22 arinet (aninet)	36 măslînet	50 stejăret
23 arboret	37 meret	51 ulmet
24 brădet	38 mestecănet	52 vișinet

3. Derivate de la nume de animale

1 albinet	3 căpret (căprît)	5 păsăret
2 broștet	4 curcănet	6 puîet
		7 viermet

4. Derivate de la nume de persoane

1 băbet	6 crăiet	11 muieret
2 boieret	7 cuscret	12 nemet
3 călugăret	8 domnet	13 școlăret
4 coconet (cuconet)	9 femeiet	14 tîneret
5 copilet	10 fetet	15 tîlhăret
		16 tîrfet

II. Derivate de la adjective

- 1 răet (potențial)

23. -ăret 6 derivate

I. Derivate de la substantive

1. De la nume de persoane

- 1 băbăret
- 2 copilăret
- 3 domnăret
- 4 slugăret

2. *De la nume de animale*

1 albinăret

3. *De la nume de lucruri*

1 frunzăret

24. -et 17 derivate

I. Derivate de la substantive

1. *De la nume de lucruri*1 agret
potențiale
2 tuset2. *De la nume de animale*

1 viermăt

3. *De la nume de persoane*

1 oamet

II. Derivate de la adjective

1 deset (potențial)

III. Derivate de la verbe (potențiale)

1 freamăt 3 jelet 5 merset 7 plinset 9 vaiet 11 zbieret
2 fuget 4 lătret 6 plimbet 8 umblet 10 veghet 12 zumzet

25. -ărit 10 derivate

I. Derivate de la substantive

1. *De la nume de lucruri*1 bănărit
2 colăcărit
3 fustărit
4 hîrtierit
5 rochierit
6 stupărit2. *De la nume de plante*1 ierbărit
2 tufărit3. *De la nume de animale*

1 șoricărit

4. *De la nume de persoană*

1 domnărit.

FALSE DIMINUTIVE

DE

D. BÎRSAN

Diminutivele exprimă ideea de mai mic în comparație cu ideea exprimată de cuvîntul de la care derivă. În mod obișnuit se înțelege prin diminutiv un substantiv care desemnează un obiect mai mic, dar diminutivarea nu se referă numai la substantive ci se poate referi și la alte părți de vorbire : adjective, adverbe etc. Diminutivarea înseamnă deci o reducere a dimensiunii, a calității, a acțiunii etc.

Limba română este foarte bogată în derivate cu sufixe diminutive, ca de exemplu : *copil* — *copilaș*, *mîna* — *mînuță*, *fată* — *fețiță*, *nas* — *năsuc*, *frumos* — *frumusețel*.

În ce privește cuvintele de mai sus, se observă că există un raport permanent între conținutul de diminutiv pe care îl exprimă și forma în care e exprimat acest conținut.

În cazul în care cuvîntul diminutival se abate de la această concordanță, adică atunci cînd derivatul, deși are formă diminutivală, nu exprimă ideea de „obiect mai mic” sau nu are formă diminutivală dar are sens diminutival, nu mai avem de-a face cu un diminutiv adevărat ci cu un *fals diminutiv*, cu un diminutiv aparent. Noțiunea de fals este deci rezultatul nerespectării relației conținut-formă. Înțelegem deci prin false diminutive cuvintele care sînt diminutive numai dintr-un anumit punct de vedere, care au *numai formă* sau *numai înțeles* diminutival.

În cazul derivatelor diminutive care au alt sens decît cuvîntul de bază, diminutivul nu se referă la mărimea reală a obiectului ci la diferite alte însușiri ale acestuia și chiar la unele analogii produse în mintea vorbitorilor.

Aceste formații au luat naștere datorită mai multor cauze :

1) evitarea omonimiei : existența în limbă a două noțiuni denumite cu același cuvînt impune, uneori, să se recurgă la diminutivare pentru a le diferenția (*porumbel* „pasăre”, față de porumb „plantă”);

2) pierderea noțiunii de „mic” existentă inițial și crearea unui nou sens, ceea ce duce la existența unui fals diminutiv (*mititel*);

3) crearea formelor diminutivele hipocoristice în care nu mai este vorba de ideea de micșorare (*bunel, bunie, bunică, buniță*).

Falsele diminutive care au numai înțeles diminutival, nu și formă, au luat naștere întâmplător și există doar cazuri izolate în limbă.

Falsele diminutive se găsesc de cele mai multe ori în limba vorbită, alături de diminutivele propriu-zise. Nu se poate însă vorbi de o graniță precisă între cele două categorii de diminutive (cele propriu-zise și cele false). Același cuvânt poate fi folosit în unele împrejurări ca diminutiv propriu-zis, iar alteori ca fals diminutiv în funcție de ceea ce vorbitorul vrea să exprime:

Cîteodată stă s-asculte clopoștii de la sănii. TOPÎRCEANU, B. 71.

Și mi-o spală-n lăcrămioare. ȘEZ. IX 59.

În aceste exemple avem de-a face cu diminutive propriu-zise.

În frunzele moarte din marginea unei râpi, Vitoria găsi clopoșei albi. SADOVEANU, B. 222.

Iată zambile... lăcrămioare. NEGRUZZI, I 97.

În aceste cazuri diminutivele sînt false. Tot astfel, în funcție de înțelesul pe care vrea să i-l dea vorbitorul se explică și însușirea aceluiași cuvânt de a avea uneori sens de augmentativ, alteori de diminutiv.

După cum am mai spus, o clasificare a falselor diminutive e posibilă, în linii mari, ținînd seama de două criterii de clasificare: după formă și după sens. În funcție de aceste două criterii falsele diminutive se împart în următoarele două mari grupe:

A. Cuvinte care au aspect de diminutiv fără a avea înțeles diminutival.

B. Cuvinte care sînt diminutive ca sens, fără a avea acest aspect.

A. Cuvinte care au aspect de diminutiv fără a avea înțeles diminutival.

1. La o cercetare amănunțită a cuvintelor cuprinse în DLRC se constată că în domeniul numelor de plante există o mare bogăție de derivate diminutive care sînt diminutive numai ca formă. Astfel *garofiță* nu este o garoafă mai mică, ci o altă specie de garoafă. *Șofrănelul* nu este un șofran mai mic ci o altă plantă, iar *șofrănașul* denumește o a treia plantă. *Alunelele* nu înseamnă alune mai mici, ci o plantă cu fructe asemănătoare cu alunele.

Se pune problema ce a determinat pe vorbitor să denumească plante prin diminutive. Cred că în unele cazuri s-a pornit tot de la noțiunea de mic. A fost nevoie de un cuvânt nou pentru a denumi speciile sălbatice ale unor plante care de cele mai multe ori, dar nu întotdeauna, sînt mai mici decît plantele cultivate, de exemplu: *garofiță, ridichioară, trifoiș, vișinel, șofrănel, ovăzciur* etc.; același procedeu s-a extins și la denumirea unor plante cultivate. De exemplu: *dovlecel* denumește o specie a dovleacului, dar care are fructe mai mici. Prin uz curent cuvîntul nou a pierdut înțelesul de mic, căpătînd un sens de sine stătător. Uneori ase-

mănarea unei plante cu un obiect a determinat denumirea plantei respective cu numele obiectului cu care se aseamănă, nume a cărui formă diminutivală de cele mai multe ori era existentă în limbă. A fost normal ca planta, mai mică decît obiectul, să fie denumită prin diminutivul acestuia. Astfel s-a constatat că există o plantă cu o formă asemănătoare unei ciubote mici. Diminutivul *ciuboșică* a putut deci căpăta un sens nou denumind planta. (Este posibil ca planta să fi fost denumită inițial cu numele obiectului cu care se aseamănă și nu cu forma diminutivală a acestuia și, spre a se face deosebirea între numele plantei, care astfel devine omonim cu numele obiectului, și numele obiectului de la care s-a pornit, se adaugă la numele plantei un sufix diminutival și se creează astfel un fals diminutiv.) Exemple: *steliță, toporaș, năsturel, ciuboșică, ghiocel*, în urma comparării plantelor respective cu: *stea, topor, nasture, ciubotă, ghioc*.

Nu numai forma, dar și culoarea sau alte însușiri ale plantei au putut hotărî denumirea ei¹: *gălbenea* (plantă cu flori galbene), *albăstriță* (plantă cu flori albastre), *tămăioară* (plantă cu miros puternic), *așor, usturoiță* (două plante cu miros de usturoi), *piedicuță* (plantă tiritoare, deci care împiedică) *plutică* (plantă ale cărei frunze plutesc pe apă), *tîlhărea* (plantă care se agață, se furișează pe ziduri etc.).

De multe ori se creează confuzie între substantivul care denumește planta și substantivul diminutival propriu-zis, fiindcă forma e identică; numai după context se poate vedea dacă este vorba de plantă sau nu. De pildă, *toporaș, ciuboșică, clopoșel* pot fi și diminutive propriu-zise și nume de plante.

În unele cazuri se recurge la diminutivare pentru a forma numiri de plante pornindu-se de la faptul că o floare este de cele mai multe ori frumoasă ca aspect, plăcut mirositoare și astfel chiar dacă nu e prea mică vorbitorul, datorită însușirilor pe care le posedă planta, simte nevoia să diminutiveze pentru a-și arăta admirația pentru un lucru plăcut. Plantele urite nu sînt denumite prin diminutive (*scai, urzică, mărăgună*)² decît atunci cînd vorbitorul vrea să scoată în evidență o anumită calitate a lor. De la piață se cumpără *urzicele* (tinerele) deoarece se apreciază valoarea lor nutritivă, dar în momentul în care provoacă usturime planta va fi totdeauna denumită *urzică*.

2. S-au creat false diminutive și cînd s-au denumit insecte, păsări, pești etc.

Astfel *albinărel* nu este un diminutiv al lui *albină* sau *albinar* după cum s-ar părea la prima vedere, ci este un fals diminutiv. Deși derivat cu sufix diminutival nu are înțeles diminutival. *Albinărel* este numele unei păsări care se hrănește în special cu albine.

Brumăriță este numele unei păsări alpine. *Albișoară* și *albiță* denumesc un pește a cărui culoare este albă argintie. *Morunașul* este numele unui pește din familia crapului care doar botul îl are asemănător cu al morunului.

¹ Vezi Sextil Pușcariu, *Diminuția în limba românească*, în *Noua revistă română*, București, 1900, p. 372 și urm.

² *Ibidem*, p. 375 și urm.

În aceste cazuri, diminutivizarea servește la stabilirea anumitor legături între noțiunea denumită de cuvântul primar și aceea denumită de cuvântul derivat.

3. Foarte bogată în derivate diminutive formale este și toponimia. Se pune și aici problema : de ce s-a recurs la formații diminutive pentru a denumi noțiuni ?

Acad. Iorgu Iordan¹ explică mulțimea derivatelor diminutive în acest domeniu prin necesitatea vorbitorului de a evita omonimia, foarte frecventă în toponimie, ca urmare a sărăciei terminologiei geografice.

Eu cred însă că în multe cazuri formele diminutive au luat naștere prin faptul că au fost considerate diminutive propriu-zise. Astfel un afluent al unui râu a fost subordonat râului respectiv și, fiindcă era mai mic, a fost denumit prin diminutivul numelui râului. Astfel la prima vedere s-ar părea că *Olteț* este un diminutiv propriu-zis de la *Olt*, dar vorbitorii nu-l mai simt astăzi ca atare. Denumirea de *Olteț* se referă la o altă apă, e vorba de două noțiuni cu totul diferite. Cu timpul legătura etimologică s-a pierdut iar derivatul diminutiv nu mai prezintă decât o legătură formală cu cuvântul-bază. Un exemplu ca : *Bucureștioara*, râu care trece pe lângă orașul București, este mai clar, deoarece diminutivul denumește o noțiune dintr-un alt domeniu decât cuvântul-bază. (În astfel de cazuri s-ar putea ca inițial râul să fi avut același nume cu orașul pe lângă care trece și să fi fost diminutivat pentru claritatea vorbirii, pentru evitarea omonimiei.) Se diminutivează :

a) numele localităților pentru a denumi un râu care trece prin sau pe lângă localitatea respectivă, de exemplu : *Bucureștioara*, *Tecucel*, *Vasluiet*, *Bîrlădel* ;

b) numele râurilor care sînt afluenții râurilor respective, de exemplu : *Olteț*, *Bistricioara*, *Ialomicioara*, *Dunărița*, *Lotrișorul*, *Tîrnăvița*, *Argeșel* ;

c) numele de localități pentru a denumi alte localități mai mici care au luat naștere sau se află în apropierea celor dintîi, de exemplu : *Cînceșor*, *Cîrțișoara*, *Mănăstioara*, *Poienița*, *Tălmăcel* de la : *Cînc*, *Cîrța*, *Mănăstirea*, *Poiana*, *Tălmăci*².

4. Cînd diminutivul sugerează ideea de „subaltern” se creează o altă categorie de false diminutive³. Inițial aceste cuvinte s-au creat și au fost simțite ca diminutive tocmai prin înțelesul pe care-l aveau, prin faptul că denumeau o funcție subordonată alteia : *vătășelul* nu era vâtaf mai mic de statură, ci era un slujbaş sub ordinele vâtafului, *vornicelul* era un slujbaş sub ordinele vornicului, *postelnicelul* slujbaş sub ordinele marelui postelnic. În aceeași situație sînt cuvintele : *spătărel*, *păhărnicele*, *armășel*, *comișel*, *portărel*, *vistiernicele* etc.

Cu timpul s-a pierdut legătura dintre cuvintele-bază și cuvintele derivate care au început să aibă înțeles de sine stătător, nemaifiind diminutive ca sens. În unele cazuri derivatul cu sufix diminutiv a căpătat

¹ *Noms de lieux à forme diminutive*, în BL XV, p. 69 și urm.

² Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 62 și urm.

³ Vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 377.

chiar un nou sens care nu mai are nici o legătură cu cuvântul temă. Cuvântul *portărel*, pe lângă sensul de slujbaş domnesc subordonat portarului :

Din larguri de palută ies patru portărei.

Au coifuri, au ceaprazuri, au sulita la ei. COȘBUC, P. II 194 a căpătat și pe acela de „executor judecătoresc” :

Omul a venit cu un portărel de la tribunal și cu o trăsură. PAS, Z. I 243.

Vătășelul care însemna doar slujbaş sub ordinele vâtafului, logofăt :

Intră în curtea lui Stoicea un vătășel din partea lui socru-său boierul.

GALACTION, O. I 52 a căpătat și sensul de „funcționar inferior la primărie” :

Seara vine un vătășel de la primărie. STANCU, D. 15.

5. Există cuvinte care, deși au formă de diminutiv, pot avea în unele situații înțeles augmentativ. Ele devin false diminutive datorită faptului că sînt folosite impropriu sau ironic. În aceste cazuri se pierde legătura dintre înțelesul diminutiv și forma diminutivă și devin false diminutive. Astfel *ziulică* poate fi diminutiv al lui *zi*, dar poate să însemne și „o zi foarte lungă”, „de dimineața pînă seara” ;

Om bun ca dînsul nimeni nu-i și pentru o vorbă rea ce-i spui El toată ziulica lui muncește supărat. COȘBUC, P. I 94.

Zburd și cînt, zglobiu copil, ziulica toată. IOSIF, PATR. 18.

Cîtu-i ziulica de mare toarcem, coasem, cîtim. ISPIRESCU, L. 49.

Cît era ziulica și noaptea de mare ședeau singuri-singurei. CREANGĂ, P. 13.

De asemenea „cît era nopticica de lungă” sau „toată nopticica” înseamnă o noapte foarte lungă cu toate că *nopticică* e diminutiv al lui *noapte* :

Neamțul n-a putut dormi toată nopticica de gînduri. CARAGIALE, O. III 39.

Și de gînduri multe tot fiind muncit toată nopticica de loc n-a dormit. PANN, P.V. I 37.

Același lucru se poate spune despre *anișor* care este diminutiv al lui *an* „mai ales cînd se vorbește despre vîrstă copiilor mici”¹.

Al mai mare să fi avut șapte anișori. CARAGIALE, O. I 117.

Cînd despre cineva se spune în glumă că *are 50 de anișori* nu poate fi vorba de diminutivare. În acest caz se accentuează îndeosebi ideea de mult, vreme îndelungată, mai mult decât ne-am putea aștepta². Diminutivul devine astfel fals diminutiv datorită întrebuițării lui ironice.

Tot la această categorie de cuvinte se poate vorbi de un sens intensiv și în același timp hipocoristic al diminutivelor. Cînd cineva „a băut un vinișor !” nu înseamnă că vinul băut a fost mai puțin bun, nici că a fost în cantitate mai mică. Se pune mai ales accentul pe calitate, se intensifică nuanța de „bun” pe care vorbitorul vrea să o comunice : *Îndrăgise foc vinișorul cel de cinci ani.* BUJOR, S. 117.

Vinișor de nouă ai, Cum e mai bun pentru trai. JARNÍK-BIRSEANU, D. 448.

¹ Cf. DLRC, s.v.

² Vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, 1944, p. 185 ; vezi și Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 377.

E un geruleț afară!... înseamnă că „e un ger strașnic, un ger foarte mare”. La fel și *o bătaiușcă zdravă* înseamnă „o bătaie bună”.

Mărișor e diminutiv al lui *mare* și după aspect și după sens. Dacă însă despre un copil se spune că „e mărișor” nu mai poate fi vorba de o diminutivare. Nu înseamnă că copilul e mai puțin mare, ci că este mai mare decât ne-am așteptat: *Era băiat mărișor, de vreo paisprezece ani.* VLAHUȚĂ, O.A. 428. *Crește, fă-te mărișoară, Să trăim cât avem viață.* ALECSANDRI, P.P. 279.

Tăricel, care e diminutiv al lui *tare*, poate însemna câteodată și „cu mai multă putere”: *Bătu și a treia oară dară nițel mai tăricel.* ISPIRESCU, L. 100.

De asemenea *lenevior* poate fi și diminutiv al lui *leneș*, dar și augmentativ: *Era băiat curățel și isteț dar... lenevior de n-avea pereche.* REBREANU, I. 47.

Curățel, diminutiv al lui *curat*, însemnând deci mai puțin curat, poate avea și sensul de a fi „mai curat”, „mai îngrijit”: *Fiindcă avea darul de a fi curățel, toți flăcăii din sat îl pizmuiau.* ISPIRESCU, L. 277.

De asemenea *spălățel* înseamnă, de cele mai multe ori, „cu înfățișare plăcută, curat îmbrăcat, îngrijit, prezentabil”¹ și nicidecum „mai puțin spălat”, cum ar fi de așteptat: *împăratul când văzu pe cioban dichisit, spălățel cu țoale curate pe dînsul, îi plăcu și lui.* ISPIRESCU, L. 250.

Lins la ceafă, dus la față, sprintenel și spălățel. HASDEU, R.V. 117².

Depărțișor în cele mai multe cazuri înseamnă „la o depărtare nu prea mare”, deci e diminutiv. Dar dacă despre un anumit loc se spune că e cam *depărțișor* se arată tocmai că locul respectiv e destul de departe, că este vorba de o distanță mare: *Măi bădiță, bădișor, Tu te-ai face scriitor, Dar poșta-i depărțișor.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 117.

Prîmprejurul lacului era [u] tăiați copacii pînă hăt depărțișor. SBIERA, P. 67.

Se pune problema: ce determină schimbarea sensului diminutivului? Cred că în cele mai multe cazuri sensul de augmentativ este dat diminutivului de:

1) determinările din frază, de context (*hăt depărțișor, toată ziu-lica, cătu-i nopticica de mare, lenevior de n-avea pereche* etc).

2) de accentul în frază (*a băut un vinișor! e un geruleț!*).

În acest caz determinarea se subînțelege.

La adjective și la adverbe efectul de intensificare a noțiunii exprimate se poate obține și prin repetarea cuvîntului sub forma diminutivală, avînd valoarea unui superlativ:

o fată tînără-tinerică	— o fată foarte tînără
întreg-întreguț	— întreg de tot
nou-nouț	— foarte nou
gol-goluț	— gol de tot
singur-singurel	— foarte singur etc ³ .

¹ Cf. DLRC, s.v.

² Pentru *spălățel* și *curățel* vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii romîne*, p. 179.

³ Vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 377, *Etudes de linguistique roumaine*, Cluj-București, 1937, p. 312, și Jacques Byck, *La répétition en roumain*, în BL II, p. 69.

6. O altă categorie de false diminutive o formează acele cuvinte care pe lângă înțelesul diminutival au mai căpătat un sens nou care nu mai are nici o legătură cu diminutivul. În acest caz cuvîntul își schimbă valoarea semantică după împrejurări:

<i>cărucior</i>	1. diminutiv,	2. trăsorică pentru copii
<i>cerculeț</i>	1. diminutiv,	2. cute mici și dese care se fac la rochii
<i>cheiță</i>	1. diminutiv,	2. cusătură în zig-zag
<i>ficățel</i>	1. diminutiv,	2. mîncare făcută cu ficat de pasăre
<i>găinușă</i>	1. diminutiv,	2. constelația „cloșca cu pui”, 3. găină sălbatică
<i>grădiniță</i>	1. diminutiv,	2. instituție didactică-educativă pentru copii
<i>gropiță</i>	1. diminutiv,	2. adîncitură mică în obraji sau la mîini
<i>melcișor</i>	1. diminutiv,	2. pastă făinoasă
<i>minciunică</i>	1. diminutiv,	2. prăjitură uscată
<i>mîțișor</i>	1. diminutiv,	2. boboc înflorit de salcie
<i>periniță</i>	1. diminutiv,	2. numele unui dans popular
<i>picioruș</i>	1. diminutiv,	2. punct la o lucrătură cu croșeta
<i>pușculiță</i>	1. diminutiv,	2. vas mic de lut, lemn, metal în care se introduce banii economisiți
<i>trăsorică</i>	1. diminutiv,	2. cărucior pentru copii

Sensul diminutival s-a putut pierde cu totul, derivatului diminutival rămînîndu-i numai sensul al doilea. Diminutivul în acest caz indică doar asemănarea cu obiectul pe care-l exprima cuvîntul primitiv¹ 1): *zăluta* „cusătură cu flori în formă de lăntișor” (prin asemănare cu zalele de la lanț), *peniță* „placă de metal care se adaptează la un toc pentru scris” (prin asemănare cu vechea pană de scris), *furculiță* „tacîm” (care amintește forma unei furci), *bombiță* „bilă, glob de sticlă” (prin asemănarea cu o bombă), *colțunaș* „mîncare din aluat” cuvînt derivat de la *colțun* etc.

Alteori chiar sensul diminutival s-a transformat. Astfel *mititel* a avut probabil înțeles diminutival fiind adjectiv pe lângă substantivul *cîrnat*. Devenind substantiv a pierdut și înțelesul de diminutiv însemnînd doar un anumit fel de cîrnat². De asemenea *chivuta* din punct de vedere etimologic e un diminutiv al unui nume propriu: *Paraschiva-Chiva-Chivuta*. De la numele vreunei femei care se ocupa cu spoitul cu bidineaua și cu negoțul ambulant, s-a extins denumirea de *chivuta* la orice femeie cu o astfel de ocupație, iar substantivul a devenit comun.

7. Uneori derivatul cu sufix diminutival nu exprimă decît o stare de inferioritate față de obiectul pe care-l exprima cuvîntul primitiv sau

¹ Vezi Sextil Pușcariu, *Etudes de linguistique roumaine*, p. 305—313.

² Iorgu Iordan, *Stilistica limbii romîne*, p. 187.

vreo altă legătură dintre obiectul denumit de diminutiv și cel denumit de cuvântul primitiv: *atlăjel* „atlas de calitate inferioară”, *ațică* „pînză ieftină”, *pînzică* „pînză de calitate inferioară”, *bumbăcel* „ață de bumbac mercerizat”, *mătășică* „țesătură subțire, inferioară, de mătase vegetală”, *postăvior* „postav subțire de calitate inferioară”, *stofuliță* „stofă subțire, de calitate inferioară”. Aceste cuvinte nu au avut niciodată înțeles diminutival.

B. Cuvinte care sînt diminutive ca sens, fără a avea formă diminutivală

Pînă acum am vorbit despre categoria de cuvinte care par diminutive ca formă, dar nu sînt ca sens. Mă voi referi în continuare la categoria de false diminutive care sînt diminutive numai după înțelesul pe care-l au, nefiind derivate cu sufixe diminutive.

1. Astfel există substantive derivate cu diferite sufixe augmentative care au valoare diminutivală:

japșoagă „japșă mică” *Erau în pămîntul fermei ... 16 privaluri, 5 japșe mari, vreo 50 de gîrle și japșoage.* GALAN, B. I 85,
lupan „pui de lup” *Din patru vetre ale acestor haite au să iasă la război ... douăzeci de lupani.* SADOVEANU, O.L. 40,

făgan „fag tînăr”,
puian „cîine mai tînăr” *Cei mai inimoși dintre dulăi pieriseră și abia pe ici pe colo mai rămăsese cîte un puian mai îndîrjit.* SLAVICI, la TDRG,

flăcăiandru „flăcău tînăr” *Nicu se ținea ca vrăjit de acest flăcăiandru care abia împlinise cinsprezece ani.* CAMIL PETRESCU, O. I 150,

puian 1. „pui de animal”, 2. „copăcel”,
pușcoaică „pușcă mică” *Pînă își umplu ei iar pușcoaiile alea ale lor îi zăbim.* CAMIL PETRESCU, O. II 34,

pușcoi „pușcă mică”,
fetișcană „fată tînără” *Basmale ce am să vă povestesc sînt numai pentru băieți și codane, pentru flăcăiandri și fetișcane.* ISPIRESCU, U.2,

puștancă „fată tînără” *O puștancă de școală cu beretă se plimba pe alee.* PAS, Z. I 256,

puștan „băiețuș, băiat tînăr, puști” *Nu mai erau puștani și asta se vedea din faptul că vorbeau despre părinți ca despre niște babaci.* PAS, Z. I 256.

Cuvintele de mai sus nu sînt întrebunțate exclusiv cu sensul diminutival. Ele au de multe ori înțeles augmentativ (caracteristic sufixelor respective). Sensul folosit diferă în funcție de termenul cu care se face compararea.

Astfel *flăcăiandru* are înțeles diminutival cînd este comparat cu *flăcău* (înseamnă un flăcău mai mic). Același cuvînt devine augmentativ dacă termenul de comparație se schimbă (e comparat cu *băiat*). În acest caz cuvîntul *flăcăiandru* înseamnă un băiat mare.

Multe derivate cu sufixul augmentativ *-oi* au valoare diminutivală. Aceasta se explică prin faptul că la origine *-oi* s-a aplicat numai la numele puilor de animale. Prin extensiune s-a ajuns să se adauge sufixul și la numele animalului însuși, dîndu-i valoare de augmentativ (*pisoi* are în multe regiuni sens diminutival, în altele augmentativ). Unii termeni formați cu sufixul *-oi*, *-oaică* au numai în limbajul afectiv valoare diminutivală: *tîlhăroi*, *hoțoaică*, *broscoi*¹.

2. Adjectivele derivate cu sufixul *-iu*, care nu e sufix diminutival, sînt diminutive din punctul de vedere al înțelesului, deoarece presupun existența unei însușiri într-un grad redus: *alburiiu* înseamnă că ceva bate în *alb*, este alb în mai mică măsură, mai puțin alb, deci este diminutiv.

Același lucru se poate spune despre unele adjective derivate cu sufixul *-ui*: *albui*, *gălbui*, *negrii* etc. sau cu sufixul *-cios*: *albicios*, *gălbincios* etc.

3. Tot din categoria falselor diminutive, care au doar înțeles diminutival, fac parte o serie de cuvinte moștenite din limba latină.

Ele au fost diminutive în limba din care au venit atît din punct de vedere formal cît și al înțelesului. În limba noastră și-au păstrat înțelesul diminutival iar ca aspect, la primă vedere, pot fi considerate diminutive propriu-zise: *cățel*, *cercel*, *vițel*, *ulcea* etc. Aceste „diminutive” sînt false din punctul de vedere al modului lor de formare. S-ar părea că *vițel* e un derivat cu sufixul *el* (existent în limba noastră, tot de origine latină) și înseamnă „vită mică”. Se constată însă că nu există o temă **vit* în limba romînă, la care să se fi adăugat sufixul, ci întregul cuvînt este urmașul diminutivului latinesc *vitellus*. În aceeași situație sînt și: *purcel* < *porcellus*, *purcea* < *porcella*, *cățel* < *catellus*, *cercel* < *circellus*, *vătui* < *vituleus* etc. Aceste cuvinte neanalizabile în limba romînă și-au păstrat înțelesul pe care l-au avut în limba latină. Alte cuvinte din aceeași categorie, urmașe ale diminutivelor din limbile de unde au venit și-au pierdut însă cu timpul înțelesul diminutival: *căprior* < *capriolus*, *turturea* < *turturilla*, *fecior* < **fetiolius*, *fuior* < *folliolus*, *măsea* < *maxilla* etc.

Nu intră în această categorie cuvinte ca *boboc*, *pui*, *mînz*, *ied*, *mîț*, *junc* etc., care denumesc animale tinere, cu toate că noțiunea de mic, caracteristică diminutivelor, include și pe aceea de tînăr.

Ele nu sînt totuși nici diminutive propriu-zise deoarece nu au fost nici la origine derivate cu sufixe diminutive, cum este cazul cuvintelor discutate în această lucrare.

★

În limba noastră există deci multe formații diminutive care nu sînt diminutive propriu-zise și pe care le-am numit false diminutive.

Procedeul de a denumi obiecte diferite prin derivate cu sufixe diminutive continuă să existe în limba romînă. Aceasta se datorește atît bogăției de sufixe diminutive existente în limba noastră, cît și faptului

¹ Vezi Florica Dimitrescu, *Note asupra relațiilor dintre diminutive și augmentative în limba romînă*, în *Omagiu Iordan*, p. 241-252.

că ele își pot schimba sensul în funcție de dorința vorbitorului, care le poate da un anumit sens într-un anumit context.

De asemenea un rol important în ceea ce privește îmbogățirea unor diminutive cu noi nuanțe de sens îl au și diferite impresii subiective ale vorbitorilor.

Rezultă deci că falsele diminutive constituie o categorie de cuvinte importantă, fiind folosite în aceeași măsură ca diminutivele propriu-zise. Falsele diminutive sînt formații tot atît de firești ale limbii noastre ca și diminutivele propriu-zise și au o frecvență tot atît de mare ca și acestea.

SUFIXELE VERBALE ROMÎNEȘTI NOI

(-ISI¹, -IZA, -IFICA¹, -ONA¹)

DE

LAURA VASILIU

1. Obiectul prezentei cercetări este stabilirea relațiilor sincronice și diacronice dintre cele patru sufixe menționate în titlu, precum și precizarea poziției lor în sistemul derivării verbale românești.

2. Am inclus în grupul sufixelor noi și pe *-isi*, deși este anterior celorlalte, pentru că este totuși mult mai nou decît alte sufixe verbale românești² (de exemplu *-u-*) și pentru că intră în concurență cu sufixele *-ifica* și, mai ales, *-iza*.

3. Studiul acestor sufixe a fost abordat sub aspecte diferite, de către cercetători diferiți.

Astfel, acad. Al. Graur³ a semnalat prezența în limba română a sufixului *-osi*, Kurt Schuffert⁴ și Ladislav Gáldi⁵ au determinat proveniența și perioada pătrunderii în română a sufixului *-isi* cu toate variantele sale (*-asi*, *-esi* etc.), acad. Iorgu Iordan⁶ a arătat originea sufixelor *-iza* și *-fica* (*-fia*), autoarea acestor rînduri⁷ a susținut existența în limba română a sufixului *-(i)ona*, inexistent în celelalte limbi romanice.

Acad. Iorgu Iordan⁸ s-a ocupat, de asemenea, de sensul sufixelor *-iza* și *-fica* și de apartenența lor stilistică, iar Maria Marinescu-Himu⁹ a relevat o nuanță de sens a derivatelor în *-isi*.

¹ Prin *-isi* indicăm pe *-isi* și toate variantele lui: *-arisi*, *-asi*, *-erisi*, *-esi*, *-osi*, *-psi* (*-fsi*, *-vsi*), *-xi*; prin *-ifica*, pe *-ifica* și toate variantele lui: *-fica* și *-efica*, *-ifia* și *-efia*; prin *-ona*, pe *-ona* și varianta lui *-iona* (v. § 6.d.e.).

² Primele atestări de derivate în *-isi* datează din secolul al XVI-lea dar, după cum am arătat în *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățură a diaconului Coresi*, în SFC I, p. 237, în perioada aceea *-isi* nu exista ca sufix independent în limba română întrucît apare în foarte puține derivate și acelea toate împrumutate.

³ *Notes d'étymologie roumaine*, în BL IV (1936), p. 104—106.

⁴ *Die Verbalsuffixe im Dakorumänischen*, în *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, 19—20 (1913), p. 161—164.

⁵ *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapest, 1939, p. 116—127.

⁶ *Sufixe românești de origine recentă*, în BUL. FIL. VI, p. 48—52.

⁷ Sufixul *-(i)on-*, în SFC II, p. 179—184.

⁸ *Op. cit.*, p. 52—55 și *Verbe românești nouă*, în BUL. FIL. IX, p. 20—59.

⁹ *Un sufix cu sens ironic -isi*, în *Cum vorbim*, 4 (1950), p. 24—25.

Au fost menționate categoriile morfologice și conținutul semantic al temelor la care se atașează sufixul *-iza*¹, originea temelor la care se atașează *-isi*².

S-a arătat, de asemenea, în ce măsură formațiile în *-isi* s'nt înlocuite de formații în *-ui*, *-iza* sau nesufixate³; a fost relevată concurența dintre derivatele în *-iza* și cele în *-ficia* sau nesufixate⁴.

A mai fost atinsă problema repartiției dialectale a lui *-isi* în raport cu *-(ă)ui*⁵.

4. Cercetarea de față are în vedere o comparație între cele patru sufixe orientată, în același timp, după două puncte de vedere: al sistemului și statistic. De aceea voi reveni asupra aspectelor deja studiate numai atunci când pot constitui puncte de sprijin ale comparației și, bineînțeles, atunci când li se pot aduce precizări noi.

5. Materialul care stă la baza lucrării de față a fost adunat din manuscritele netipărite ale Dicționarului Academiei și din următoarele texte literare și științifice, dicționare mai vechi, ziare și reviste (dicționarele și ziarurile s'nt parcurse în întregime; din cărți și din reviste, am parcurs numai câte 100 de pagini):

Uricariul cuprinzătoriu de Hrisoave, Anaforale și alte Acte din suta a XVIII și XIX de TH. CODRESCU, vol. I, Iași, 1871, p. 7—46, 122—131, 148, 185—236; documente scrise între anii 1800 și 1819.

Documente privitoare la economia Țării Românești, 1800—1850, vol. I și II, București, 1958, p. 67—166, 499—599.

I. HELIADE RĂDULESCU, *Opere*, Tomul II, București, 1943, p. 185—253, 319—338, 346—377; texte scrise între anii 1828—1847.

NICULAE FILIMON, *Ciocoi vechi și noi*, București [1863]⁶, p. 9—109.

DINICU GOLESCU, *Insemnare a călătoriei mele*, București [1826], p. 23—122.

I. D. NEGULICI, *Vocabularu romanu*, București, 1848.

PAH. T. STAMATI, *Dicionărașu românescu*, Iași, 1856.

M. KOGĂLNICEANU, *Opere*, Craiova [1843—1891], p. 45—68, 73—98, 105—158.

NICOLAE BĂLCESCU, *Istoria românilor sub Mihaiu-Vodă-Viteazul*, București, 1902 [1878], p. 1—64, 177—213.

RAOUL DE PONTBRIANT, *Dicționarul româno-francesu*, București și Göttingen, Paris, Leipzig, 1862.

E. PROTOPODESCU și E. V. POPESCU, *Nou dicționarul portativu*, București, 1862.

I. L. CARAGIALE, *Opere*, Tomul I și II, București, 1930, 1931 [1881—1900], p. 1—54, 1—46.

¹ Acad. Iorgu Iordan, ambele lucrări citate.

² Ladislav Gáldi, *op. cit.* și Alf Lombard, *Le verbe roumain*, Lund, 1954, p. 790—791.

³ Alf Lombard, *op. cit.*, p. 790—791.

⁴ Iorgu Iordan, *op. cit.*, în BUL. FIL. IX, p. 29—30.

⁵ Ladislav Gáldi, *Problemi di geografia linguistica nel rumeno settecento*, Roma, 1938, 6, p. 26, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, p. 78—79.

⁶ În paranteze drepte indic anul apariției a textului.

N. GANE, *Novele*, vol. I, Craiova, p. 5—105; texte scrise între anii 1867—1874.

AL. ODOBESCU, *Pseudokyneghetikos*, București, 1943 [1874], p. 51—151.

TITU MAIORESCU, *Logica*, București, 1913, p. 7—107.

LIVIU REBREANU, *Răscala*, vol. I, p. 11—111.

O. DENSUSIANU, *Literatura română modernă*, București, 1943, p. 11—112.

CAMIL PETRESCU, *Modalitatea estetică a teatrului*, I, București, 1937, p. 5—105.

PROBLEME DE LOGICĂ, București, 1956, p. 3—84, 67—105.

VIAȚA ROMÎNEASCĂ, nr. 2, februarie, 1958, p. 124—224.

SCÎNTEIA, nr. 4261, 1958.

COMUNICĂRILE ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE, VIII (1958), 12, 1235—1342.

FLACĂRA, nr. 18 (206), 20 aprilie, 1959 și nr. 19 (207), 9 mai, 1959.

Materialului extras pe căile menționate mai sus i s-au adăugat exemplele folosite în studiile enumerate la § 3.

6. Structura derivatelor

Mai întâi voi menționa câteva puncte de vedere după care m-am condus în analiza derivatelor.

a. Am considerat analizabile, în afara derivatelor a căror temă există independent în românește, și pe acelea a căror temă, deși nu are existență independentă în română, figurează și în alte derivate sau compuse. Bineînțeles o condiție obligatorie este aceea ca tema să aibă același sens în toate derivatele și compusele seriei. De exemplu, verbele *iotaciza*, *sanctifica*, *stupefia* și *vivifica* s'nt analizabile, pentru că alături de ele există *iotacism*, *sanctitate*, *stupoare* și *vivace*, *vivisectie*.

Nu s'nt analizabile *bonifica*, *indemniza* și *modifica* pentru că singurele derivate în care mai apar temele lor (*bonificație*, *indemnizație* și *modificabil*) s'nt formate de la *bonifica*, *indemniza* și *modifica* + *-ație*, *-abil*. Nu s'nt analizabile, de asemenea, *edifica* și *batalisi*, pentru că cuvintele la care ar putea fi raportate nu au legătură semantică aparentă sau n-au nici o legătură cu derivatele noastre: *edifica* „a zidi; a lămuri”/edil „persoană care face parte din conducerea treburilor unui oraș”, *batalisi* „a îngriji”/batal¹ „șanț larg”, *batal*² (< tc. *battal*) „berbec castrat”.

b. Tot neanalizabile s'nt și verbele de tipul *aiarladisi* „a verifica în mod oficial greutățile și măsurile”. Cuvântul *aiar* (< tc. *ayar*) „verificare oficială a greutăților și măsurilor” este atestat în română (URICARIUL, a. 1776), dar verbul *aiarladisi* nu este format de la substantiv, ci de la aoristul verbului *aiarlamak*, *aiarladi*, care nu există în românește.

c. În statisticile pe care le-am făcut, am socotit ca o singură unitate perechea de derivate provenite din două forme diferite ale aceleiași teme: *anatemiza* legat de *anatem*-, adică tema romanică a cuvântului, și *anatematiza*, legat de tema grecească, ἀναθέματ-, *arhaiza*, cu tema ἀρχ-, analizabilă în grecește, și *arhaiciza*, cu tema sufixată *arhaic-*, *semnifica*, cu tema românească *semn-* (< lat. *signum*) și *significa*, cu tema *sign-* (< fr.

signe < lat. *signum*), analizabilă în românește datorită existenței derivatelor *signatură* și *signal*.

Într-un singur caz am socotit aceste perechi ca formate din câte două unități distincte, și anume în statistica referitoare la finala temei: când diferența dintre cele două variante constă tocmai în finală, nu puteam să o trec cu vederea.

Am înregistrat, în schimb, câte două unități pentru perechile de tipul *literariza*/*literaturiza*, *psihiza*/*psihologiza*, *slavoniza*/*slaviza*, pentru că sînt formate de la teme diferite ca formație: *literar-* /*literatur-(ă)*, *psih-(ic)*/*psiholog-*, *slavon-*/*slav-*.

d. Unul dintre sufixe ridică o problemă în legătură cu limita lui inițială. Astfel, uneori¹ se vorbește despre sufixul *-fica*, alteori² despre sufixul *-ifca*.

Să vedem care este situația tranșei finale a derivatelor acestui sufix în comparație cu temele la care se atașează sufixul³: 74 de derivate sînt terminate în segmentul *-ifca*, un derivat în *-ofca* și unul în *-efca*.

În prima categorie intră, pe de o parte, derivate la care sufixul se atașează la teme consonantice ale unor cuvinte nederivate (*dens-ifca*, *ampl-ifca*, *cruc-ifca*), pe de alta, derivate la care sufixul se atașează la teme ale unor cuvinte derivate cu sufixe al căror prim element este vocala *-i-* (*baz-ic—debazifca*, *ton-ic—tonifca*).

La primul grup de derivate sufixul nu poate fi decît *-ifca*. La al doilea grup, se pune problema dacă sufixul este *-fica* sau *-ifca*, adică dacă considerăm că tema este consonantică (minus sufixul ei: *baz-*, ca și *ampl-*) sau vocalică (păstrînd elementul vocalic al sufixului ei: *bazi-*, *toni-*).

Cred că, dat fiindcă în general tema, atît în flexiune cît și în derivare, se formează prin detașarea desinenței sau a sufixului, prima soluție (a temei consonantice) este mai justificată. Aceasta cu atît mai mult cu cît vocala din sufixul cuvîntului-temă (*-i*) și primul element al lui *-ifca* sînt identice.

Așadar și la al doilea grup de derivate menționat mai sus sufixul este *-ifca*.

La derivatul *radiofica* (cf. rus. *радиофикация* și fr. *radiofication*), tema este greu de delimitat întrucît flexiunea cuvîntului *radio* nu s-a asimilat la sistemul flexiunii românești (apare frecvent *radio-ului*, *radio-urile* etc.). De aceea prefer să consider că în *radiofica* sufixul este *-fica*, iar tema, cuvîntul *radio*, în întregimea lui.

În formația *rarefica* (variantă a lui *rarifica*) sufixul este, evident, *-efca*.

În concluzie, avem a face cu trei variante: *-fica*, *-ifca* și *-efca*, dintre care, pentru simplificarea expunerii, reținem ca variantă de bază pe cea mai bine reprezentată numeric și anume *-ifca*.

Alături de seria variantelor *-ifca*... apar variantele mai apropiate de etimoanele franțuzești *-ifia* (13 derivate) și *-efia* (5). Întrucît dintre

¹ De exemplu, acad. I. Iordan, în BUL. FIL. IX, p. 31 și urm.

² De exemplu, Alf Lombard, *op. cit.*

³ Combinarea temelor cu sufixul o discutăm din punct de vedere sincron, al fazei actuale a limbii, și nu diacronic, al procesului de derivare.

cele 18 derivate, 5 nu au corespondente în *-ifca* (respectiv *-efca*), considerăm că și *-ifia* și *-efia* sînt variante ale sufixului *-ifca*.

e. Ultimul sufix al seriei are, după cum am mai arătat, 2 variante: *-ona*, care apare în 77 de derivate, și *-iona*, care apare într-unul singur (*impuls-iona*). Dat fiind marele decalaj dintre cele două variante, înregistrez ca variantă de bază pe *-ona*.

După caracterul analizabil sau neanalizabil, derivatele sufixelor în discuție se repartizează după cum urmează:

-isi: 61 analizabile (*aerisi*)¹, dintre care o pereche provenită din forme diferite ale temei (*anatemisi-anatematisi*), 91 neanalizabile (*chiver-nisi*);

-arisi: 57 analizabile (*adresarisi*), 1 neanalizabil (*fundarisi* „a arunca ancora” <φουντάρω);

-erisi: 1 analizabil (*flenderisi*);

-asi: 2 neanalizabile (*simvvasi*);

-esi: 2 neanalizabile (*sfeteresi*);

-osi: 2 analizabile (*elefterosi*), 16 neanalizabile (*mangosi*);

-(i)psi: 1 analizabil (*murdaripsi*), 11 neanalizabile (*pedepsi*);

-fsi: 3 neanalizabile (*chelefsi*);

-vsi: 2 neanalizabile (*politevsi*);

-xi: 8 neanalizabile (*catadixi*);

-iza: 563 analizabile (*abstractiza*), dintre care 6 perechi provenite din forme diferite ale temei (*anatemiza—anatematisa*), 6 neanalizabile (*preconiza*);

-ifca: 73 analizabile (*amplifca*), dintre care o pereche provenită din forme diferite ale temei (*semnifca—signifca*), 13 neanalizabile (*bonifca*);

-fica: 1 analizabil (*radiofica*);

-efca: 1 analizabil (*rarefica*);

-ifia: 10 analizabile (*calcifia*), 2 neanalizabile (*edifia*);

-efia: 5 analizabile (*rarefia*);

-ona: 77 analizabile (*achiziționa*);

-iona: 1 analizabil (*impulsiona*).

Aceste date așa cum sînt înșirate mai sus, adică fără referire la viabilitatea derivatelor în limba actuală, la frecvența lor, la apartenența lor stilistică, sînt ilustrative pentru stabilirea poziției celor patru sufixe unul față de altul (vom vedea mai departe cum, prin luarea în considerare a factorilor de care am făcut abstracție deocamdată, concluziile pe care le trag acum vor fi precizate, completate și poate chiar corectate, uneori, dar nu contrazise în liniile lor principale).

Ceea ce frapază din primul moment este diferența mare dintre numărul derivatelor lui *-iza* față de toate celelalte sufixe (569/258, 105, 78)².

Tot foarte elocvent este și faptul că dintre cele 569 de derivate ale lui *-iza*, 563 sînt analizabile și numai 6 neanalizabile, în timp ce *-isi* are 122 de derivate analizabile și mai multe (136) neanalizabile.

¹ Pentru fiecare categorie și subcategorie de derivate voi da cîte un singur exemplu.

² Aceste numere cît și toate datele numerice cuprinse în acest paragraf se referă atît la derivatele sufixelor *-isi*, *-ifca*, *-ona*, cît și la cele ale variantelor lor.

Mai remarcă că *-ona* are un număr mai mic de derivate analizabile decât *-ifca* (78/90), în schimb *-ona* n-are nici un derivat neanalizabil, iar *-ifca* are 15.

Așadar *-iza* depășește cu mult celelalte trei sufixe atât prin întinderea lui cât și prin caracterul analizabil al mării majorități a derivatelor. Numărul derivatelor neanalizabile care depășește pe cel al derivatelor analizabile îl situează pe *-isi* la polul opus în ceea ce privește productivitatea.

Diferența dintre *-ifca* și *-ona* nu e prea sensibilă nici în ce privește numărul derivatelor în general, nici în ce privește numărul derivatelor analizabile. Este semnificativ totuși faptul că *-ona* n-are nici un derivat neanalizabil. Bazându-mă pe acest element pot să formulez ipoteza că *-ona* are șanse să-l întrecă pe *-ifca* în productivitate.

7. În cercetarea întreprinsă asupra structurii derivatelor am luat în considerație numai derivatele analizabile în limba română.

După finala temei repartitia derivatelor este cea din tabloul următor, în care am indicat în fiecare căsuță numărul absolut al derivatelor.

	isi	arisi	erisi	osi	ipsi	iza	ifca	fica	efica	ifia	efia	ona	iona
a	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
ă	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
i	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e	—	—	—	—	—	6	1	—	—	—	—	—	—
o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
u	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
b	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
p	1	—	—	—	—	2	1	—	—	1	—	—	—
m	1	1	—	—	—	3	—	—	—	—	1	—	—
f	8	4	—	—	—	23	2	—	—	1	1	—	—
v	2	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
t	1	2	—	—	—	17	1	—	—	—	—	1	—
d	7	18	—	—	—	84	17	—	—	4	—	4	—
n	1	5	—	—	—	10	4	—	—	—	—	—	—
l	11	—	—	—	—	105	9	—	—	—	—	—	—
r	6	5	—	1	—	162	7	—	—	—	—	—	—
s	17	5	1	1	1	99	14	—	1	1	1	—	—
z	—	3	—	—	—	—	9	—	—	1	—	13	1
ț	—	2	—	—	—	—	4	—	—	—	—	10	—
ș	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	—
j	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
ć	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ğ	—	—	—	—	—	26	5	—	—	2	1	1	—
k'	2	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	1	—
g'	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—
i	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
k	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
h	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
u	1	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	62	57	1	2	1	569	74	1	1	10	5	77	1
						Total general 861							

Se observă că nu există o specializare netă a fiecărui sufix pentru teme terminate numai în anumite foneme. Există totuși unele preferințe pe care sufixele le manifestă pentru unele teme, unele foneme care nu apar niciodată la finala temelor înregistrate de mine ș.a.m.d. Voi prezenta aceste raporturi grupate în două categorii :

a. Tema în raport cu sufixul

1. Numărul sufixelor cu care se combină tema terminată într-un anumit fonem.

- *ă, î, i, u* nu se combină cu nici un sufix ;
- *a, u, ț, ș, j, g', i, k, g* se combină cu câte un singur sufix ;
- *e, o, f, h* se combină cu câte două sufixe ;
- *b, p, m, d, n, l, r, s, z, ă, ğ, k'* se combină cu câte trei sufixe ;
- *v, t* se combină cu câte patru sufixe.

2. Frecvența¹ temelor terminate într-un anumit fonem în combinație cu un anumit sufix.

- *j* și *i* se combină cu *-isi, o*, cu *-ifca* și *-iza, k'*, cu *-ifca, -iza* și *-isi* și în toate cazurile frecvența este 1 ;
- *a, u, ș* se combină cu *-iza* și au numai frecvența 2 ;
- *b* se combină cu *-iza* și *-ifca* și are frecvența 2, cu *-isi* și are frecvența 1 ;
- *g'* și *g* se combină cu *-isi* și au frecvența 3 ;
- *p* se combină cu *-iza* și are frecvența 3, cu *-isi* are frecvența 2, cu *-ifca* are frecvența 1 ;
- *f* se combină cu *-iza* și *-isi* și are frecvențele 4 și 2 ;
- *h* se combină cu *-iza* și *-isi* și are frecvențele 5 și 1 ;
- *e* se combină cu *-iza* și *-ifca* și are frecvențele 6 și 1 ;
- *k* se combină cu *-isi* și are frecvența 7 ;
- *d* se combină cu *-iza, -isi* și *-ifca* și are frecvențele 10, 6 și 4 ;
- *z* se combină cu *-ona, -ifca* și *-isi* și are frecvențele 10, 4, 2 ;
- *s* se combină cu *-ona, -ifca* și *-isi* și are frecvențele 14, 10 și 3 ;
- *ğ* se combină cu *-iza, -isi* și *-ona* și are frecvențele 15, 2 și 1 ;
- *v* se combină cu *-iza* și *-isi* și are frecvențele 17 și 3, cu *-ifca* și *-ona* și are frecvența 1 ;
- *m* se combină cu *-iza, -isi* și *-ifca* și are frecvențele 23, 12 și 4 ;
- *ć* se combină cu *-iza, -ifca* și *-ona* și are frecvențele 26, 8 și 1 ;
- *ț* se combină numai cu *-ona* și are frecvența 47 ;
- *t* se combină cu *-iza, -isi, -ifca* și *-ona* și are frecvențele 84, 25, 21 și 4 ;
- *r* se combină cu *-iza, isi* și *-ifca* și are frecvențele 99, 25, 17 ;
- *n* se combină cu *-iza, -isi* și *-ifca* și are frecvențele 105, 11, 9 ;
- *l* se combină cu *-iza, -isi* și *-ifca* și are frecvențele 162, 12, 7.

¹ Înțeleg prin frecvență numărul total al derivatelor formate de la o anumită temă cu un anumit sufix.

b. Sufixul în raport cu tema

1. Numărul fonemelor-finale de temă care figurează înaintea unui anumit sufix.

- înaintea lui *-ona* figurează 7 foneme;
- înaintea lui *-ifica* figurează 15 foneme;
- înaintea lui *-iza* figurează 19 foneme;
- înaintea lui *-isi* figurează 20 de foneme.

2. Frecvența fiecărui fonem-final de temă care figurează înaintea unui anumit sufix (v. frecvența indicată sub punctul 2 din seria a).

Datele statistice prezentate mai sus ne permit să facem următoarele observații:

a. Există câteva foneme (*-ă*, *-î*, *-i* și *-u*) după care nu urmează nici un sufix din cele discutate de noi.

Fonemele acestea au o situație determinată în sistemul morfologic al limbii române: *-ă* este desinența de feminin, nominativ-acuzativ singular, *-u* este terminație a substantivelor și a adjectivelor masculine, iar *-î* și *-i* sînt sufixele infinitivului la verbele de conjugarea a IV-a.

Dat fiind că atunci cînd formează derivate de la cuvinte primare, sufixele în discuție se atașează la teme (deci cu pierderea desinențelor și a sufixelor morfologice — vezi și § 6 d), absența fonemelor *-ă*, *-u*, *-i* și *-î* din seria fonemelor finale de temă era prevăzută ca posibilă.

b. Temele terminate în consoană permit atașarea unui număr mai mare de sufixe. Faptul se explică prin aceea că sufixele în discuție au inițială vocalică, astfel încît atașarea unui astfel de sufix la o temă consonantică nu pune probleme din punctul de vedere al posibilităților de a combina fonemele. (Combinăția unei teme vocalice cu un sufix cu inițială vocalică dă naștere la o combinație de două vocale, combinație puțin frecventă în limba română.)

c. Prezența unui sufix și nu a altora nu este niciodată determinată de finala temei.

d. Fonemele *n*, *r*, *t* și *l* (vezi a 2) se detașează net de restul fonemelor din punctul de vedere al frecvenței. Situația se datorește faptului că cele trei foneme reprezintă finalele unor sufixe adjectivale: *-ian*, *-ean*, *-an*; *-(i)ar*, *-er*; *-at*, *-ant*; *-al*, *-ionāl*, *-ābil*, *-ibīl* etc. și că sufixele *-iza* și *-ifica* formează, în mare parte, derivate de la adjective. Astfel încît crește posibilitatea ca un derivat în *-iza* și *-ifica* să conțină o temă terminată în *n*, *l*, *r* sau *t*. Limba română utilizează, după cum arată cifrele citate, în măsură mare aceste posibilități.

8. Combinările temelor cu sufixele

Am luat în considerație derivatele ale căror teme există și independent în românește și, de asemenea, derivatele analizabile ale căror teme nu au existență independentă în limba română (v. § 6 a.) pentru că, după cum am arătat, și în cazul lor se poate detașa tema de sufix.

M-am ocupat de derivatele românești, dar și de cele împrumutate. Procedînd astfel nu am nesocotit faptul că procesul de derivare a împrumuturilor s-a produs după legile fonetice ale altor limbi. M-au interesat derivatele împrumutate pentru a stabili raportul dintre categoriile de teme proprii derivatelor românești și categoriile de teme proprii derivatelor împrumutate: derivatul străin, o dată pătruns în limba română, a fost asociat cu o anumită temă existentă în românește; după această pereche s-a format una nouă, avînd la bază o temă cu aceeași structură ca a temei-model. Rămîne de văzut dacă romîna a antrenat în sistemul sufixelor în discuție tipuri noi de teme, dacă le-a folosit pe toate cele oferite de împrumuturi sau numai pe unele dintre ele.

Acesta fiind scopul urmărit, în tot cursul acestui paragraf am separat derivatele românești de cele împrumutate.

Categoriile de teme sînt următoarele:

a. nederivate

b. derivate.

Am trecut în categoria temelor nederivate în afară de temele primare propriu-zise și pe cele care, deși în limba de origine sînt derivate, în limba română nu sînt analizabile. De exemplu: *labial* < fr. *labial* < lat. *labium* + *-al*, *maleabil* < fr. *malleable* < lat. *malleus* + *-able*.

Am trecut, de asemenea, în categoria a. temele desprinse din cuvinte derivate, care însă în formațiile în discuție apar fără sufix. De exemplu: *botan-iza*/*botanic*, *aromat-iza*/*aromatic*, *ident-ifica*/*identic*, *femin-iza*/*feminin*, *neolog-iza*/*neologism* sau *neologic*, *flex-iona*/*flexiune*.

Am trecut însă în categoria b. formații ca *frenetiza* în care tema conține o parte din sufixul cuvîntului de care se asociază: *fren-et-iza*/*fren-etic*.¹

În listele care urmează voi nota cu 0 cazurile în care sufixele se atașează la temă fără nici o modificare a acesteia (*acid-ifica*: 0). Voi nota segmentele din teme care se mențin în derivatul verbal (*agon-i-za*: *-i*², *lich-el-iza*: *-el*), sufixele temelor care se mențin în derivatul verbal (*teatr-al-iza*: *-al*). Voi nota, de asemenea, modificările care apar la teme fie că aceste modificări constau în transformarea unor sunete de la finala temei sau din interiorul ei, fie că constau în dispariția unor sunete de la finala temei³. În cazul transformării sunetelor voi nota alternanțele (*opac*/*opaciza*: *k/č*, *valoare*/*valorifica*: *oa/o*), în cazul dispariției sunetelor le voi nota pe acestea în paranteză (*cicatrice*/*cicatriza*: (*ice*)).

Derivatele cu alternanță în interiorul temei și pe cele care păstrează sufixul dar au și alternanță la finală le voi înregistra de două ori: o dată pentru situația finalei și a doua oară pentru situația interiorului temei, respectiv sufixul ei.

¹ Sufixul *-etic*, variantă a lui *-ic*, apare din compararea formațiilor *fren-etic* și *fren-ezic*.

² Tema cuvîntului *agonie* este în *-i*, *agoni-*, și nu avem nici o dovadă împotriva faptului că verbul *agoniza* s-a format de la această temă în întregime, prin contopirea lui *-i* tematic cu *-i* din sufix.

³ Aici e vorba de dispariția unor sunete care fac parte din temă și nu de dispariția desinențelor sau a sufixelor.

Cele două categorii de teme sînt constituite astfel :

-iza

cuvinte romîneşti	cuvinte împrumutate
a. nederivate	
0—189...maturiza	0—174...absolutiza
-i ¹ — 2...categoriza	-i — 6...agoniza
-el — 2...licheliza	—
-al — 1...muşamaliza	—
-(ică) — 2...gramatiza	-(ică) — 2...polemiza
—	-(ice) — 1...cicatriză
-(is) — 1...sifiliza	—
-k/-č — 10...opaciza	-k/-č — 1...greciza
-g/-ğ — 4...sociologiza	-g/-ğ — 1...catalogiza
-k/k' — 1...antichiza	—
—	-b/-v — 1...pulveriza
-oa/-o — 2...macaroniza	-oa/-o — 2...periodiza
-a/-ă — 2...ţigăniza	—
-o/-u — 1...obstaculiza	—

În trei derivate, împrumutate, între temă şi sufix e intercalat un *e...* *simultaneiza*.

Sînt cîteva formaţii (14 romîneşti şi 11 împrumutate) la care sînt detaşabile două tipuri de teme : tema în *-i* (a unui cuvînt nederivat terminat în *-ie*) sau tema consonantică (a unui cuvînt derivat în *-ic*). De exemplu : *academiza* : *academi-* (*academie*) sau *academ-* (*academic*), *antipatiza* : *antipati-* (*antipatie*) sau *antipat-* (*antipatic*).

b. derivate

-al — 31...sentimentaliza	-al — 34...bestializa
-ean(u) — 10...bolintineaniza	-ean — 1...europeniza
-ic — 9...foniciza	—
-ian — 6...canadianiza	—
-iv — 6...calitativiza	—
-ional — 5...instituţionaliza	-ional — 4...corecţionaliza
-ar — 6...literariza	-ar — 8...familiariza
-tor — 3...dictatoriza	—
-ionar — 2...funcţionariza	—
-an — 2...italieniza	-an — 3...americaniza
-at(ic) — 2...axiomatiza	-at(ic) — 5...schematiza
-et(ic) — 1...frenetiza	-et(ic) — 1...teoretiza
—	-ot(ic) — 1...hipnotiza
-in — 1...bizantiniza	-in — 2...alcaliniza
-abil — 1...valabiliza	-abil — 1...impermeabiliza
-ibil — 1...flexibiliza	-ibil — 1...sensibiliza
-ant — 1...ignorantiza	—

¹ În aceste cazuri *-ie* nu este sufix.

-ent — 2...independentiza	—
-gi(u) — 1...mahalagiza	—
-eni — 2...medeleniza	—
-ier — 1...pompieriza	—
-iot — 1...fanariotiza	—
-ik/ič — 9...istoriciza	—
-ean/-en — 9...munteniza	-ean/-en — 1...europeniza
-an/-en — 1...italieniza	—
-an/-ăn — 1...ţărăniza	—

-isi

a. nederivate

0 — 15...buchisi	0 — 32...aerisi
-í — 2...ciordisi	—
-(ică) — 1...practisi	—
-oa/-o — 1...personisi	—

b. derivate

-i(e) — 1...perigrafisi	-i — 2...evghenisi
-gi(u) — 2...zavergisi	—
-im(e) — 1...feliurimisi	—
-er — 1...buchirisi	—
-e/-i — 1...buchirisi	—

formaţii cu două teme detaşabile :

0/i — 2...poftisi	0/i — 1...canonisi
0/á — 1...cangrenisi	0/á — 1...costisi

-arisi

nederivate

0 — 4...docladarisi	0 — 1...sumarisi
-á — 23...anularisi	-a — 3...corespondarisi
0/á — 24...exportarisi	0/á — 2...intrigarisi

-erisi

nederivate

-(ur) — 1...flenderisi	—
-ea/-e — 1...flenderisi	—

-ipsi

nederivate

formaţii cu două teme posibile :

0/i — 1...murdaripsi

-osi

nederivate

0 — 1...cocorosi	—
-(ie) — 1...elefterosi	—

-ifia

nederivate

0 — 19...densifica	0 — 47...acidifica
— —	-(e) — 3...fortifica
— —	-i — 3...mumifica
— —	-(u) — 1...calcifica
— —	-a/-e- — 1...pietrifica
— —	-oa/-o- — 1...personifica
-efica	
nederivate	
— —	0 — 1...rarefica
-fica	
nederivate	
— —	0 — 1...radiofica
-ifia	
nederivate	
0 — 1...proverbifia	0 — 1...certifia
— —	-(e) — 1...fortifia
— —	-i — 1...mumifia
— —	-(u) — 1...calcifia
— —	-k/-č — 1...opacifia
-efia	
nederivate	
— —	0 — 3...rarefia
— —	-e — 1...dulcefia
— —	-(id) — 1...lichefia
-ona	
nederivate	
-i — 16...porționa	-i — 33...ambitșiona
-i(une) — 5...suspicișiona	-i(une) — 22...acșiona
— —	-i(u) — 1...spașiona
-iona	
nederivate	
0 — 1...impulșiona	—

Se observă că unele tipuri de combinări (6) sînt realizate la mai multe sufixe. Astfel, la temele nederivate: tipurile 0 și -i- sînt realizate la toate sufixele; tipul -oa/-o-, la sufixele -iza, -isi și -ifia; (-ică), la -iza și -isi; -k/-č, la -iza și -ifia. La temele derivate, tipul de combinări comune mai multor sufixe este numai unul: -gi(u), la -iza și -isi.

Majoritatea tipurilor de combinări realizate la mai multe sufixe sînt cele mai bine reprezentate numeric. Dintre tipurile realizate la cîte un singur sufix numai -ă, pentru -arisi, -i(une), pentru -ona, -al, -ar, -ean(u), -ic, -ional, pentru -iza, au frecvențe mai mari: 26¹, 27, 65, 14, 11, 9 și, respectiv, 9. Celelalte nu depășesc frecvența 5.

¹ Dacă adaug aici și frecvențele tipului neclar 0/-ă, care cel puțin în parte e identic cu tipul -ă, numărul 26 devine 52.

Dintre combinările realizate la mai multe derivate, 11 apar și la derivate de alte tipuri, 2 însă, anume -gi(u) și -(ică) nu apar decît la derivatele verbale de care mă ocup. De aceea consider că aceste 2 tipuri de combinări sînt caracteristice pentru întregul grup al derivatelor formate cu sufixele care mă interesează.

Combinările -ă, -i(une), -al, -ional, -ar și -ean/-en sînt caracteristice pentru derivatele formate cu -arisi, -ona și, respectiv, -iza, în cadrul derivatelor verbale noi.

Să vedem acum tipurile de combinări ale derivatelor romînești în raport cu cele ale derivatelor împrumutate. Bineînțeles, e vorba și de data aceasta de modificări ale cuvintelor-temă existente în romînește de care au fost asociate verbele împrumutate, și nu de modificările reale petrecute în limbile de origine. Acestea din urmă nu mă interesează aici pentru că nu au putut servi de model pentru limba romînă decît în măsura în care cuvintele-temă existau sau au pătruns la noi exact în aceeași formă ca în limba de origine. Or, schimbările petrecute în aceste cazuri coincid cu schimbările de la cuvîntul-temă romînesc la verbul împrumutat, adică tocmai cele de care mă ocup.

Situația este următoarea:

- la derivatele cu -iza apar 18 combinări comune formațiilor romînești și celor împrumutate, 20 de combinări proprii numai derivatelor romînești și 4, numai celor împrumutate;
- la derivatele cu -isi combinările comune sînt 7, cele ale derivatelor romînești, 11 și nici una a derivatelor împrumutate;
- -ifia: 2 combinări comune, nici o combinare proprie derivatelor romînești și 14 combinări proprii derivatelor împrumutate;
- -ona: 2 combinări comune, 1 proprie derivatelor romînești și 1 proprie derivatelor împrumutate.

Datele de mai sus aduc unele precizări în plus la observațiile referitoare la productivitate făcute în §6.

Sufixul -iza apare și de data aceasta ca cel mai productiv întrucît numărul combinărilor prin care romîna inovează este mai mare cu 2 decît numărul combinărilor care au model străin și mai mare cu 16 decît combinările proprii împrumuturilor și fără corespondent romînesc (20 față de 18 și de 4); -isi însă contrazice concluziile la care am ajuns în §6 pe baza raportului dintre derivatele analizabile și cele neanalizabile. Acolo -isi apărea ca cel mai puțin productiv, iar aici ocupă locul al doilea, după -iza: combinările realizate la derivatele romînești sînt 11, față de nici una proprie împrumuturilor.

-ifia apare și de data aceasta foarte slab productiv: combinările împrumuturilor sînt 14, iar inovațiile romînei nici una.

Situația lui -ona nu denotă o productivitate sensibilă (o singură inovație); remarcăm totuși că nici combinările împrumuturilor nu sînt numeroase (tot una singură, adică același număr cu al inovațiilor). Așadar, în mod potențial cel puțin, -ona este mai productiv decît -ifia și în raport cu tipurile de teme.

Din compararea combinărilor temelor cu sufixele verbale noi reiese încă un raport: sufixul -iza manifestă o preferință evidentă pentru teme

derivate în care se păstrează sufixul. Astfel *-iza* se combină cu 22 de tipuri de teme de acest fel, în timp ce *-isi* se combină cu 4, iar *-ifika* și *-ona*, cu nici unul.

9. Originea derivatelor și a temelor lor

De data aceasta interesează numai derivatele românești, pentru că numai ele pot avea și teme de altă origine decât cea a sufixului. Astfel, în cadrul sufixului *-iza*, am opus temele de origine latină, franceză, italiană, germană, temelor vechi românești, grecești, turcești, maghiare. În mod analog în cadrul sufixului *-isi*, am opus temele grecești celor franțuzești, turcești, țigănești, românești vechi ș.a.m.d. pentru celelalte sufixe. Temele derivate în românește de la teme împrumutate la rîndul lor din latină, franceză etc., le-am încadrat la temele de origine latină, franceză etc.

-iza: 264 de derivate împrumutate

305 derivate românești dintre care 264 au teme de origine latino-romană¹ și foarte rar germană și 41 vechi românești, turcești etc.

-isi: 180 de derivate împrumutate

80 de derivate românești dintre care 6 au teme neogrecești și 74 franțuzești, turcești etc.

-ifika: 82 de derivate împrumutate

20 de derivate românești: 17 cu teme latino-romanice și 3, *proverbifika*, *semnifika* (calc) și *zaharifika* cu teme românești și, respectiv, turcească.

-ona: 58 de derivate împrumutate

20 de derivate românești, 19 cu teme latino-romanice și 1 cu temă de origine neogreacă (*magazionă* < *magazie*).

Raporturile dintre derivatele împrumutate și cele românești sînt și ele elocvente pentru gradul de productivitate a sufixelor în discuție.

Astfel, derivatele românești ale lui *-iza* sînt 53,62%, derivatele românești ale lui *-isi*, 30,77%, cele ale lui *-ona*, 25,64%, iar cele ale lui *-ifika*, 19,60%. Deci, după raportul dintre derivatele românești și cele împrumutate, productivitatea sufixelor noastre este: *-iza*, *-isi*, *-ona* și *-ifika*.

În ceea ce privește originea temelor însă, locul întii îl ocupă *-isi*: temele care nu sînt de origine neogreacă reprezintă 92,5% din total. Celelalte sufixe se clasifică după cum urmează: *-iza*, cu 13,44% teme de altă origine decât cea latino-romană, *-ifika*, cu 10% teme neromanice și *-ona*, cu 5% teme neromanice.

După cum se vede, datele pe care ni le dă originea derivatelor, mai puțin, și datele pe care ni le dă originea temelor, mai mult, contrazic observațiile pe care le-am făcut cu privire la productivitatea sufixului *-isi* în § 6, pe baza raportului dintre derivatele analizabile și cele neanalizabile. Această contradicție se va clarifica însă mai departe cînd voi stabili gradul de viabilitate a derivatelor lui *-isi* și posibilitățile de derivare pe care le manifestă el în prezent.

¹ Excluzînd romîna.

În ce privește ierarhizarea productivității lui *-ifika* și *-ona*, datele pe care ni le dau originea derivatelor și a temelor nu sînt deosebit de semnificative.

10. Viabilitatea derivatelor

a. Dintre cele 260 de derivate ale lui *-isi*, se păstrează în limba actuală numai 27: *aerisi*, *bindisi*, *buchisi*, *catadixi*, *categoria*, *chivernisi*, *curarisi*, *dichisi*, *economisi*, *furlandisi*, *gargarisi*, *ghilosi*, *hirotonisi*, *istorisi*, *mărturisi*, *molipsi*, *paraponisi*, *pedepsi*, *plictisi*, *schimonosi*, *selivisi*, *silabisi*, *sinchisi*, *urgisi*, *zaharisi*, *zeflemisi* și *costisi*, în derivatul *costisitor*. 20 dintre acestea n-au avut nici un concurent, iar 7 au fost concurate de derivate formate cu *-iza*, *-ifika* sau doar cu sufixul conjugării¹: *aera*, *-iza*, *-ifika*, *categoria*, *cura* „îngrijii”, *economiza*, *hirotoni*, *istori*, *istor(ic)iza* și *silaba*. Toate derivatele concurente au dispărut cu excepția lui *istor(ic)iza* care are alt sens decât *istorisi* („a imprima caracter istoric”/„a nara”).

În ce privește cele 28 de derivate păstrate trebuie să fac însă o restricție. Anume, 9 derivate (*aerisi*, *economisi*, *istorisi*, *mărturisi*, *molipsi*, *pedepsi*, *plictisi*, *silabisi*, *zaharisi*) sînt generale în limbă și au caracter literar. Celelalte 18 sînt întrebuițate mai ales în Muntenia și au un pronunțat caracter familiar și expresiv.

232 de derivate în *-isi* nu se mai folosesc în limba actuală:

— 68, dintre care majoritatea (58) o formează verbele în *-arisi*, au fost înlăturate de perechile lor nesufixate. De exemplu *atacarisi/ataca*, *murdaripsi/murdări*, *poftisi/pofti*, *publicarisi/publica*. Menționez că într-un caz (*practisi*) verbul nesufixat (*practica*) a înlăturat atît derivatul în *-isi*, cît și pe cel în *-iza* (*practiza*).

De cele mai multe ori concurențele derivatelor în *-isi* s-au menținut în limbă. Uneori însă (cf. *convoia* „a escorta”, *dispoza*, *expoza*) n-au fost nici ele mai durabile, în așa fel încît e greu de precizat care formație a fost înlăturată și care s-a impus.

13 derivate au fost concurate de verbe în *-iza*: 6 au fost înlăturate de perechile lor (*caracterisi/caracteriza*, *moralisi/moraliza*), 7 au dispărut împreună cu concurențele lor (*catehisi/catechiza*, *ritorisi/retoriza*).

Personisi este singurul caz de dispariție a unui verb în *-isi* în favoarea unuia în *-ifika*.

Restul de 164 au dispărut o dată cu noțiunile pe care le denumeau.

În perioada actuală, *-isi* nu mai formează derivate noi decât, cel mult, formații ocazionale, efemere, cu intenții afective bine determinate.

Se observă că, în general, s-au păstrat și n-au căpătat nici o nuanță afectivă specială cuvintele care nu aveau un corespondent perfect echivalent ca sens. Astfel: *mărturisi*, *plictisi*, *zaharisi* etc.

Cele care aveau un astfel de corespondent sau au dispărut, sau au căpătat o nuanță de sens în plus, de cele mai multe ori peiorativă². De

¹ De acum încolo voi denumi aceste formații prin termenul derivate nesufixate.

² Cf. Maria Marinescu-Himu, *op. cit.*

exemplu, *curarisi*, față de *îngriji*, *sclivisi*, față de *a se găti*, *sinchisi* față de *a-i păsa* (de ceva). Excepția constituită de cele 6¹ derivate în *-isi* care s-au menținut, deși aveau concurenți, nu pot s-o explice cel puțin deocamdată.

Datorită faptului că perioada de productivitate a lui *-isi* este destul de veche și că acum el nu mai este productiv, chiar unele dintre cuvintele neutre din punct de vedere stilistic încep să fie circumscrise de cuvinte mai noi cu caracter tehnic sau chiar fără acest caracter. Astfel, *molipsi* este înlocuit în stilul medical de *contagia*, *istorisi*, în stilul criticii literare, de *nara* și chiar, în vorbirea curentă, de *povesti*.

Pentru celelalte sufixe mi se pare riscant să dau cifre privitoare la viabilitatea derivatelor. Este vorba de sufixe care se dezvoltă sub ochii noștri, despre formații ocazionale întâlnite într-un singur text, de termeni tehnici foarte speciali cu o circulație strict limitată, asupra durabilității cărora nu pot să mă pronunț cu multă siguranță.

Astfel se poate spune cu precizie că verbe ca *abstractiza*, *amplifica* și *achiziționa* sînt necesare și bine înrădăcinate în limbă, că *medeleniza*, *proverbifia* și *confuziona* sînt formații efemere. Dar nu mă pot pronunța asupra unor exemple ca *antichiza*, *artistifica* sau *porționa*.

Pot spune doar că multe derivate cu sufixele *-iza*, *-ifica* și *-ona* sînt vii în limbă și cu o largă întrebuințare.

Voi arăta însă concurența dintre derivatele acestor sufixe și rezultatele ei.

b. Dintre cele 102 derivate cu *-ifica*, numai 13 intră în concurență cu alte formații: 8 cu formații în *-iza* și 5 cu formații nesufixate.

Cele 5 care concurează cu formații nesufixate: 2, *autentifica* și *lichefia*, își înlătură concurențele nesufixate (*autentica* și *licheface*²); 2, *acidifica* și *onorifica*, sînt înlăturate de perechile lor nesufixate pentru că nu au sens precis factitiv și de aceea sufixul, *-ifica*, nu este adecvat: noțiunile „a adăuga un acid (unei soluții oarecare)” și „a da onoare (cuiva)” sînt denumite mai corect prin verbele *onora* și *acidula*; *clasifica* se menține alături de *clasa*, diferențiindu-se unul de altul printr-o fină nuanță de sens: *clasifica* „a face o clasificare”/ *clasa* „a împărți în clase”.

8 concurează cu formații sufixate: *aeriza* este înlăturat de corespondentul lui în *-isi* (v. mai sus, pct. a), iar *substantifica* de corespondentul lui în *-iza* și mai ales de corespondentul nesufixat *substantiva*; *poetifica* este concurat cu succes de *poetiza*; *electrifica* coexistă cu *electriza* cu diferență de sens: „a introduce electricitate...”/ „a produce o zguduitură electrică”; există 4 derivate concurate de formații în *-iza*, echivalente ca sens (*fluidifica/iza*, *opacifia/iza*, *ozonifica/iza* și *prusifica/ianiza*) și asupra cărora nu mă pot pronunța, pe baza informațiilor pe care le am, dacă vreunul din ele s-a menținut în defavoarea celui alt.

¹ V. p. 113; *istorisi* n-a avut un corespondent perfect în *istor(ic)iza*: „nara”/ „imprima caracter istoric, de istorie”.

² *Licheface* este un cuvînt compus.

c. La *-ona*, proporția derivatelor concurate de alte formații este mai mare decît la *-ifica*: 23,20% (78 numărul total și 18 derivate concurate), față de 12,74%.

De data aceasta, concurența, cu excepția unui singur exemplu (*perfeționa* concurat de *perfectiza*), se stabilește cu formații nesufixate, uneori chiar formate de la alte teme.

Iese, de la început, din discuție cazul *fricționa*/dial. *frecții*. Termenii opoziției nu sînt egali: *frecții*, fiind un cuvînt dialectal cu o circulație restrînsă și din punct de vedere teritorial și stilistic, nu poate să influențeze evoluția lui *fricționa*, termen tehnic, cu circulație generală în limba literară.

3 verbe, *perfeționa*, *recepționa* și *selecționa*, coexistă alături de perechile lor nesufixate (*perfecta*, *recepta* și *selecta*), de care se diferențiază ca sens: „desăvîrși”/ „termina”, „lua în primire verificînd calitatea executării unei lucrări”/ „primi”, „alege cele mai bune elemente dintr-un grup”/ „separa, în vederea izolării, dintr-o mulțime de obiecte, o serie de obiecte cu anumite caracteristici”. *Perfectiza* este înlăturat.

6 verbe, *adiționa*, *leziona*, *presiona*, *spaționa*, *staționa* și *viziona*, cuvinte specializate, cu caracter tehnic, sînt preferate perechilor lor: *aduna*, *leza*, *presa*, *spația*, *sta* și *vedea*, tocmai pentru că acestea au o sferă semantică mai largă.

O oarecare răspîndire au verbele *contagiona*, *convulsiona*, *deviaționa* și *inhibiționa*, tot în terminologia tehnică. Dar poziția lor față de *contagia*, *convulsa*, *devia* și *inhiba* nu este încă suficient de clară și de aceea mă abțin de la orice apreciere în ce privește șansele vreunui de a se impune.

Spre deosebire de ultimele două grupuri, verbele *confuziona*, *excepționa*, *obiecționa* și *suspiciona*, care nu aparțin vreunei terminologii profesionale, nu s-au răspîndit și n-au influențat cu nimic sinonimele lor: *confunda*¹, *excepta*, *obiecta* și *suspecta*.

d. Proporția derivatelor în *-iza* concurate de alte formații este mai mică și decît proporția derivatelor de același fel în *-ifica* și decît a celor în *-ona*: 8,08% adică 56 din 569. 34 din cele 56 de derivate sînt concurate de formații nesufixate; restul sînt concurate de formații în *-isi*, *-ifica* și *-ona*.

9 derivate și-au înlăturat concurențele nesufixate, de exemplu, *galvani/iza*, *monopola/iza*.

1, *scandaliza*, și-a înlăturat corespondentul în *-isi*, *scandalisi*.

1, *poetiza*, este preferat corespondentului său în *-ifica* (v. pct. b).

7 se diferențiază ca sens de concurențele lor și coexistă alături de ele: *abstractiza* „a desprinde și generaliza însușirile esențiale și comune ale unui grup de obiecte”/ *abstrage* „a lua în considerare în mod izolat, făcînd abstracție de rest”, *cantoniza* „a împărți o țară în cantoane”/ *cantona* „a caza trupe într-o anumită localitate”, *electriza/ifica* (v. mai sus pct. b), *istor(ic)iza/isi*² (v. mai sus pct. a), *revoluționariza* „a imprima caracter revoluționar”/ *revoluționa* „a atrage în rîndurile revoluției”, *semnaliza* „a comunica prin semnale”/ *semnala* „a aduce la cunoștință (cuiva)”

¹ *Confuza* este o formație cu totul izolată.

² *Istori* nu este folosit.

și, parțial, *activiza* „a imprima caracter activ”/*activa* „a acționa; a imprima caracter activ”.

7 derivate în *-iza* (*analiza*, *ardeleniza*, *idiotiza*, *păgîniza*, *romîniza*, *slaviza*, *țărăniza* și *țigăniza*) se delimitează stilistic de corespondentele lor nesufixate (*englezi*, *ardeleni*, *idioți*, *păgîni*, *romîni*, *slavoni*, *țărani* și *țigăni*). Formele în *-iza* au caracter livresc și chiar tehnic, celelalte sînt populare și familiare.

Cuplul (*de*)*valoriza/valorifica* s-au consacrat primul în forma negativă, al doilea, în forma pozitivă.

3 perechi de derivate, în *-iza* și nesufixate, sînt, cel puțin deocamdată, întrebuințate în mod egal: *caricaturiza/carica*, *egaliza/egala*, *obiectiviza/obiectivă*.

Sînt însă și situații în care formațiile în *-iza* sînt cele care pierd terenul.

În 14 cazuri formele cu circulație sînt cele nesufixate. De exemplu: *cataloga/-iza*, *critica/critiza*¹, *majora/-iza*, *curta/-iza*¹, *monoftonga/-iza*.

În două cazuri s-au impus formele în *-isi* (*aerisi* și *economisi* în dauna formelor *aeriza*² și *economiza*), într-unul forma în *-ona* (*perfectiona*, în dauna lui *perfectiza*).

În 7 cazuri, atît derivatele în *-iza*, cît și concurențele lor, în *-isi* sau nesufixate, nu au circulație. De exemplu: *evangeliza/-isi*, *obstaculiza/obstacula*, *tabuiza/tabua*.

În 11 cazuri nu mă pot pronunța: sînt fie termeni tehnici speciali, încă nestabilizați, fie cuvinte mai greu de urmărit datorită atestărilor extrem de puține pe care le avem în legătură cu ele. De exemplu: *amalgama* și *amalgamiza*, *relativa* și *relativiza*, *surdina* și *surdiniza*.

Recapitulînd datele prezentate în acest paragraf cu privire la concurența dintre derivatele celor patru sufixe în discuție, se observă că din numărul total al derivatelor, 1009, numai 175, adică 19,68%, intră în concurență unele cu altele. Dacă privim acest procent global, se poate trage concluzia generală că sufixele care ne interesează sînt puternice, cu sensurile și întrebuințările bine determinate.

Dacă se precizează mai departe raporturile, se constată că, din cele 176 de derivate concurente, 89, adică ceva mai mult de jumătate, aparțin lui *-isi*; că aceste derivate concurente reprezintă 34,28% din numărul derivatelor lui *-isi*; că din această concurență (a derivatelor în *-isi*) numai 6 formații se impun; că din 21 de formații în *-isi* neconcurate, numai 9 sînt generale în limbă, celelalte fiind limitate teritorial și stilistic de sinonime cu care nu au nici o legătură formală; că, în sfîrșit, din 260 de derivate cît a avut cîndva, *-isi* nu mai păstrează decît 27 și în momentul de față nu mai formează derivate noi. Toate aceste precizări mă determină să restrîng afirmația făcută despre sufixele *-iza*, *-isi*... În faza actuală a limbii, sînt bine consolidate sufixele *-iza*, *-ifica* și *-ona*, iar *-isi* are o poziție foarte slabă.

¹ Verbele *critica* și *curta* s-au impus și în dauna formelor în *-arisi*, *criticarisi* și *curtarisi*.

² Și a formelor *aera* și *aerifica* (v. pct. a).

Între celelalte, ierarhizarea este următoarea: *-iza* (10,12% derivate concurente), *-ifica* (12,74%), *-ona* (23,20%). Așadar, între ele, *-iza* este cel mai puternic și *-ona* cel mai slab, după cum e și normal, dat fiind că e foarte recent.

Din numărul total al derivatelor cu *-iza*, *-ifica* și *-ona* (749), numai 56 sînt concurate de formații nesufixate. Din acestea 56, 18 își înving concurențele nesufixate și 22 se mențin împreună cu concurențele lor, cu diferență semantică sau stilistică. Acest fapt dovedește că, cel puțin în cadrul temelor legate de derivatele în *-iza*, *-ifica* și *-ona*, limba manifestă o preferință clară pentru formațiile sufixate în dauna celor nesufixate¹.

Rezultatele la care am ajuns în urma examinării viabilității derivatelor (inclusiv concurența lor) corectează rezultatele la care am ajuns înainte pe baza altor criterii.

Astfel, după raportul dintre combinațiile tematice proprii limbii romîne și cele după model străin, *-isi* ocupa locul al doilea în ierarhie, situîndu-se după *-iza* și înaintea sufixelor *-ifica* și *-ona*. Dacă completăm situația combinațiilor cu situația viabilității lor (mare parte din derivatele care au realizat combinațiile amintite au dispărut din limbă) și chiar cu raportul dintre derivatele analizabile și cele neanalizabile (numărul combinațiilor — inovații ale romînei — apare mare pentru că este socotit în interiorul derivatelor analizabile care, la rîndul lor, sînt mai puțin numeroase decît derivatele neanalizabile), corectez prima afirmație făcută: *-isi* a fost foarte productiv într-o perioadă mai veche a limbii, acum însă este sufixul cel mai slab reprezentat între sufixele pe care le discut și singurul neproductiv.

Cu aceleași argumente și în același sens se corectează și clasificarea obținută pe baza originii temelor și a derivatelor în care *-isi* avea de asemenea o poziție mai bună decît *-ifica* și *-ona* (în ce privește originea temelor, *-isi* apărea mai puternic și decît *-iza*).

Cu corecțiunea operată la *-isi*, ierarhia productivității rămîne constantă, în linii generale: *-iza* are primul loc în toate clasificările (după caracterul analizabil și neanalizabil al derivatelor tematice etc.), *-ifica* și *-ona* locurile doi și trei.

¹ Acad. Al. Graur a schițat această preferință în *Viața romînească*, XI (1958), nr. 6, p. 101.

SUFIXUL *-ACHE*

DE

ZIZI ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ

Sufixul *-ache* a pătruns în limba română din neogreacă spre sfârșitul secolului al XVI-lea prin nume de persoane ca Γεωργάκι, Νικολάκι, analizabile în românește.

În epoca domniei fanarioților, o dată cu alte elemente de cultură grecească care influențează puternic Principatele române, și în limbă apar cuvinte noi care pătrund, dintr-un cerc restrâns de inițiați în limba greacă, în pături tot mai largi de vorbitori. Cu acest val de grecisme a fost întărit și sufixul *-ache* < grec. -ακης, -ακι.

În limba greacă sufixul amintit formează diminutive, în special de la prenume, situație care s-a transmis și limbii române în formații identice: *Petrache*, *Tudorache*. În bulgară nu există sufixul *-ache* ceea ce dovedește că la noi a venit direct din limba greacă.

Derivarea cu sufixe de la prenume este un mijloc foarte folosit deoarece, în general, sufixul aduce o nuanță semantică nouă cuvântului de bază. Derivarea în antroponomastică este legată, mai ales la numele de botez, de o necesitate psihologică și sufixele, pe lângă funcția diminutivală obișnuită, mai cuprind o nuanță hipocoristică. Unei mame i se pare de exemplu că denumirea *Tudor* este prea rece, dar *Tudorel*, *Tudorică* sau *Tudorache* (învechit cu această valoare) au un ton afectiv deosebit, o nuanță alintătoare pe care numele nederivat nu ar putea-o degaja. Numărul sufixelor în antroponomastică este, din această cauză, foarte mare.

Printre ele, *-ache* diminutivează prenume și mai rar nume comune.

După cum am arătat la început, avem câteva atestări de derivate cu *-ache* încă din secolul al XVI-lea. Am extras din documentele publicate de Institutul de istorie derivatele din această perioadă și cele de la începutul secolului al XVII-lea. Nu avem însă siguranța că toate sînt derivate pe teren românesc. Unele sînt probabil chiar numele grecești care au servit ca model:

Enachi Simon grecul depune mărturie în Austria pentru Petru Șchiopul (a. 1593)¹

Enachi din Bodești-Neamț (1602)²

Enachi diac scrie acte domnești (a. 1609)³

Enachi martor la vânzarea unor țigani șerbi (a. 1615)⁴

Ienache venit cu Petru Șchiopul (a. 1616)

Anghelache Chiusie (a. 1593)⁵

Dumitrachi Chiriță Paleologul (a. 1611)⁶.

Din cele câteva exemple, care sînt de fapt primele atestări de care dispun, se constată că *-ache* și *-achi* au apărut pe teren românesc simultan. *-achi* este de fapt grecescul *-αχις, -αχι*. *-ache* însă este probabil adaptarea românească a sufixului grecesc. Faptul că *-αχι* a pătruns concomitent atît în Țara Romînească cît și în Moldova nu-mi permite altă explicație decît aceasta. Dacă am avea de-a face cu o pronunțare regională, ar fi fost normal ca sufixul să fi pătruns mai întîi în Moldova și ulterior, forma cu *-i* să fie considerată de munteni ca rostire regională. Deoarece limba noastră nu avea nume masculine terminate în *-i*, cuvintele străine cu această vocală finală au fost incluse în categoria existentă, schimbîndu-li-se terminația. La sufixul în discuție însă au rămas ambele forme, adică și *-ache* și *-achi*. *-achi* a fost păstrat pe teren românesc deoarece în Principate existau mulți greci sau mulți care știau grecește și care îl rosteau astfel.

Întîlnim și varianta *-achie* care probabil este o pronunțare regională: *Bădălachie, Iordachie, Vasilachie, Enachie* în continuare voi da exemple de nume proprii extrase din documentele⁷ publicate de N. Iorga unde se poate observa cu ușurință marea productivitate a lui *-ache* în perioada dintre 1600—1850. Voi da numele propriu însoțit de numărul atestărilor și de data la care apare prima dată, cu excepția cîtorva nume la care nu sînt sigură de prima atestare. Din aceste exemple n-am putut separa derivatele diminutive formate pe teren românesc de cele venite gata făcute din limba greacă, deși în limba romînă există în majoritatea cazurilor și cuvîntul nederivat. Separarea derivatelor romînești este aproape imposibil de realizat, cu atît mai mult cu cît nu dispun de materialul antroponomastic necesar în limba greacă. Chiar în cazul în care am avea corespondente grecești la anumite derivate, nu e imposibil ca vorbitorii avînd și cuvîntul de bază și sufixul să fi creat și la noi astfel de nume proprii.

¹ Documente privind istoria Romîniei, vol. IV, veacul XVI. Editura Academiei R.P.R. p. 74, 76.

² *id. ib.*, vol. V, Moldova, p. 30.

³ *id. ib.*, vol. II, veacul XVII, p. 228.

⁴ *id. ib.*, vol. III, veacul XVII, Moldova, p. 215.

⁵ *id. ib.*, vol. IV, veacul XVII, Moldova, p. 73.

⁶ *id. ib.*, vol. III, veacul XVII, Moldova, p. 2.

⁷ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria romînilor*, București, vol. I și urm.

Agachi (sec. XVIII, 2)¹

Agachi Andrei (a. 1801)

Alexandrachi Maria

Anastasache (a. 1741, 3)

Andronache (a. 1651, 33) apare și varianta *Andrunachi*

Anghelache (a. 1667, 17)

Antonachi (a. 1685, 2)

Apostolache (-i) (1602, 10)

Athanasache (a. 1818)

Balasache (-i) (a. 1688, 4), numai nume de familie, de la Balas
Bălăsachi (a. 1793, 2) numai nume de familie — variantă la
Balasache

Colțachi Matei (a. 1823)

Conachi — nume de familie

Constantinachi (a. 1741)

Constandinache (Constandinachi) (a. 1742) variante la Con-
stantinachi

Costache (-i) (sec. XVII, 98)

Constandache (a. 1700, 7)

Dimachi (3) nume de familie

Dumitrachi (a. 1753, 12)

Dumitrache (-i) (sec. XVII, 40)

Enache (-i) (sec. XVI, 64)

Ienache — variantă la Enache (sec. XVII, 8)

Enăcachi (sec. XVIII, 3)

Farmache (Fărmachi) (1657) de la Farma

Fănachi (a. 1790)

Fotache (a. 1761, 4) de la Fota

Gavrilache (Gavrilaiche) (a. 1783)

Gheorghachi (a. 1723, 2)

Ghiorghiachi (a. 1786)

Giurgachi (a. 1804)

Hurmuzachi — nume de familie (1820)

Iacomachi (a. 1677, 2) de la Iacom, Iacomî

Iacovache (-i) (a. 1661, 4)

Ianacache (-i) (1781, 6)

¹ Unde n-am dat nici o indicație înseamnă că este și nume de botez și nume de familie. Prima indicație din paranteză reprezintă anul la care apare prima dată, eventual secolul, iar a doua numărul atestărilor.

Ianache (a. 1630, 55)
Iordache (-i) (sec. XVII, 113)
Iorgachi (? , 4)

Lăscărachi (apare la Neculce)¹

Malache (a. 1729, 3) nume de familie de la Mala
Mandache (a. 1772)

Neculachi (a. 1829, 2)
Nicolache (sec. XVII, 10)
Niculachi (?)

Panaitachi nume propriu, grec din Moldova
Pandelachi (a. 1766, 2)
Pavlache (-i) (a. 1742, 3)
Petrache (? , 7)
Polizachi nume grecesc (a. 1841)
Postolache (cu afereză de la Apostolache; a. ? , 17)

Săndachi (a. 1790, 2) nume de familie
Săndulachi (a. 1835)
Scărlătachi (a. 1700, 3)
Spandonache (a. 1712) de la Spandoni
Stavrachi (sec. XVIII, 4)
Stăvărache (a. 1817, 2)

Șărbănaचे (a. 1784)
Ștefanache (a. ?)
Ștefănachi (a. 1782, 2) variantă la Ștefanache

Teodorachi (a. 1812)
Theodorache (-i) (a. 1760, 6) variantă grafică la Teodorache
Tudorache (-i) (a. 1632, 14)

Ursache (apare la Neculce)

Vasilache (-i) (a. 1641, 29)

Zafirachi (a. 1802) de la Zamfirache prin sincopa lui *-m*
Zafrachi (a. 1792, 2) de la Zamfirache fie prin sincopă, fie prin transcriere greșită
Zamfirache (1753, 4).

La următoarele antroponimice nu se poate stabili tema de la care s-a făcut derivarea : *Asachi* nume de familie, *Arsanachi* (1820), *Bădălache*

¹ Neculce, în *Letopisețele Țării Moldovei*, vol. III, Iași, 1846, p. 226.

(a. 1820) nume de familie, *Covachi* (a. 1821, 2), *Osmache* (a. 1741, 3) nume de familie, *Senfendachi*.

În afară de aceste nume, extrase din documente, mai există o categorie de prescurtări de la asemenea derivate, foarte mult folosite în perioada de productivitate a sufixului. De foarte multe ori rămâne doar sufixul însoțit de o consoană : *Cache*, *Gache*, *Lache*, *Mache*, *Nache*, *Pache*, *Rache*, *Sache*, *Tache*, *Trache*.

Numele proprii cu sufixul *-ache* erau folosite foarte mult în ambele Principate, în diferite epoci și aproape de toate categoriile sociale. Astfel *Anghelache* : logofăt în Țara Românească (a. 1754), răzeș în Moldova (1712), vornic în Moldova (1731), fiul logofătului Mihai din Țirgoviște (1714), moșan în Moldova (1747); *Balasache Iordache* paharnic în Țara Românească (1801); *Bădălache Ioachim* negustor din Făgăraș (1806); *Covachi* ciobotar, țigan rob în Moldova (1821), *Covachi Ion* clăcaș în Oltenia (1828); *Dumitrache* : din toate regiunile țării cu diverse ocupații, în special ranguri boierești; *Enache* la fel; *Fotache* zugrav la biserica Crainici din Mehedinți (1818); *Iacovache* : circiumar (1798), vameș (1661); *Petrache* : băcan, cântăreț etc., *Stăvărache* : cojocar, ctitor; *Vasilache* : preot în Făgăraș (1763), mare postelnic în Țara Românească (1676). Deși găsim reprezentate mai toate categoriile sociale, totuși derivatele cu *-ache* denumesc mai ales boieri și negustori, reprezentanții claselor sociale exploatare. Majoritatea dețin diferite ranguri boierești ca logofăt, stolnic, vornic, medelnicer, cămăraș, paharnic și altele. *-ache* a fost folosit mai ales de aceste categorii sociale¹ și mai rar de țărani sau de meseriași. Această afirmație însă este valabilă doar pentru o perioadă deoarece, după cum vom vedea mai departe, situația se prezintă altfel mai târziu.

Consider că putem distinge în evoluția sufixului *-ache* la derivatele antroponimice trei perioade, perioade legate de istoria societății poporului român. Astfel, în prima perioadă, când pe plan social se exercită o vie influență grecească, sufixul *-ache* cunoaște o productivitate foarte mare. Valoarea de diminutiv a sufixului, valoare cu care a venit din limba greacă, era asociată și cu o nuanță afectivă, de dezmiardare, alintare. Acum cei din clasele exploatare au obiceiul să-și diminutiveze numele cu sufixul la modă și devin *Vasilache*, *Dumitrache*, *Iordache* etc.

A doua perioadă, când pe plan social se observă o schimbare de atitudine, când fanarioții nu mai sînt puternici și deci influența grecească scade foarte mult, sufixul *-ache* începe să-și piardă vechea valoare de sufix diminutival, hipocoristic. Asistăm la un curent contrar celui inițial și *-ache* exprimă acum batjocura, ca un fel de reacție a vorbitorilor față de curentul grecesc al cărui reprezentant era. Nu mai este la modă să te cheme *Dumitrache*, ba chiar dimpotrivă formațiile cu *-ache* sînt luate în rîs. Probabil că și Caragiale a reacționat în acest fel fiindcă întîlnim des în operele lui pe cuconu *Dumitrache*, pe *Lache*, *Mache* etc. Această atitudine însă s-a produs pe un anumit plan, deoarece în clasele sociale exploatare de-abia acum începe să cîștige mai mult teren.

¹ Impresie creată în parte poate și de faptul că în documente apar pomeniți mai mult boierii.

A treia perioadă, care ajunge pînă în zilele noastre, este o perioadă neutră. *-ache* nu mai exprimă dezmierdarea, nu mai este un sufix diminutival. De altfel sufixul în această perioadă încetează să mai fie productiv, dar derivate cu *-ache* se întîlnesc destul de des. De fapt sînt vechile formații care s-au păstrat. Am extras din cartea de telefon¹ derivatele în *-ache* întîlnite astăzi. Acestea sînt mai ales nume de familie. În această listă am adăugat și cîteva auzite de mine, tot ca nume de familie.

Adamache cu varianta Adamachi	Cristache (15)	Mihalache (54) cu varianta Mihalachi
Afendache	Cutcudache	Mitache (7)—formă prescurtată prin sincopa lui <i>r</i> de la Dumitrache
(derivat grecesc)	Danielache	Mitrache (13) formă prescurtată de la Dumitrache
Agache (2) ² cu varianta Agachi	Dimache (6)	Nache (2) formă prescurtată de la Sorinache
Amandachi	Dimoftache	Năstăsache
Andronache (10) cu varianta Andronachi	Doxachi—derivat grecesc	Neculache
Anghelache (2)	Dumitrache (30)	Onache de la Ionache cu afereza lui <i>i</i>
Antache (probabil formă coruptă de la Antonache)	Enache (74)	Orgache—de la Gheorgache prin afereza lui <i>g</i>
Apostolache (2)	Filipache	Papadache (3)—derivat grecesc
Asanache (2)	Fănachi	Pavalache
Atanasulache	Fotache (8)	Persache derivat grecesc
Balosache de la Balos	Frumuzachi	Petrache (17)
Bidalachi—derivat probabil de la Bidală	Fudulache	Postolache (17) de la Apostolache cu afereza lui <i>a</i>
Boidache—derivat grecesc	Hristache (2)	Pristache—probabil formă prescurtată de la Pristandache
Budachi	Hurmuzache (4)	Sache—formă prescurtată de la Năstăsache
Canarache—de la canar	Iordache (58)	Sachelarache
Celebidache—derivat romînesc de la celeb	Lache (de la Anghelache, Apostolache, Mihalache, Vasilache etc.)	
Cilibidachi variantă la Celebidache	Lăzărache	
Conachi—probabil de la con, conac	Mache formă prescurtată de la Stamache, Gherasimache etc.	
Condurache (8) cu varianta Condurachi	Manacache—de la Manache	
Costache (61)	Mandache (4)	
Costandache (9)	Manolache (37)	
	Marinache (4)	
	Matache (2f)—de la Mitache prin asimilare	
	Mazarache cu varianta Măzărachi	

¹ Lista abonaților telefonici, București, 1960.

² Cifra din paranteză indică numărul derivatelor găsite în cartea de telefon.

Sandulache (3)	Stamache — de la Stamatache	Todorache (2)
Simache	Stavarache (7)	Trache — formă prescurtată de la Dumitrache
Smărăndache (4)	Stavrache	Tudorache (26)
Spanache	Stămătăche	Urmuzache (2)
Spirache	Ștefănache	Ursache (12) cu varianta Ursachi (2)
Spinachi	Tache (21) — formă prescurtată de la Costache, Mitache etc.	Vasilache (20)
Stache (2) formă prescurtată de la Stamache		Vulpache.

La această listă se mai pot adăuga cîteva nume de familie la care nu se poate stabili tema de la care s-a făcut derivarea: *Bordenache, Malache, Mîtarache, Palache, Similache, Țirache, Vardarachi*.

Din materialul cercetat ar mai rezulta și faptul că *-ache* a derivat în special de la prenume și mult mai rar de la nume comune: de la *Tudor* s-a făcut *Tudorache*, de la *Vasile* — *Vasilache* și mai rar *spînul* a devenit *Spînache* sau *Ursu* — *Ursache*. Însă nici aici nu putem afirma cu certitudine că lucrurile s-au întîmplat așa. *Ursu* putea fi numele propriu *Ursu* sau chiar *spînul* putea fi în aceeași situație și derivarea să se fi făcut întotdeauna de la nume proprii.

Sufixul *-ache* în antropomastică este asociat și cu alte sufixe: *-ache* + sufixe diminutive $\left\{ \begin{array}{l} -iță: \text{Costăchiță, Enăchiță, Iordăchiță} \\ -el: \text{Costăchel} \end{array} \right.$

-ache + *-escu* (la nume de familie): *Costăchescu, Iordăchescu*.

Derivate cu dublu sufix: (*-ache* + *-ache*) *Enache* a devenit *Enăcace*, *Manache* a devenit *Manacache*. La prenume *-ache* pierzîndu-și valoarea diminutival-afectivă are nevoie să-și asocieze alte sufixe cu această valoare.

O trecere de la numele proprii la numele comune o fac numirile de cîini. Aici întîlnim destul de multe derivate cu *-ache*¹: *Cilibache* (DA, s.v.), *Fudulache, Lupache, Parisache, Samurache* etc.

Am discutat mai întîi antropomasticile deoarece ele ocupă locul principal printre derivatele cu *-ache*.

Numele comune derivate cu acest sufix sînt rare și puțin ilustrative. De altfel, multe nume comune au fost la origine nume proprii care au devenit cu timpul nume comune, exprimînd o anumită calitate. S-ar fi putut întîmpla și procesul invers. Voi face o clasificare după categoriile de sens existente astăzi în limbă.

a) diminutive propriu-zise:

bastonache „baston de zahăr”; „ciubuc”, mai ales în limbajul copiilor. *Îți dau un bastonache, Fasolică!* ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, 4 martie, 1934, 5/6,

¹ G. Pascu, *Sufixe romînești*, București, 1916, p. 400.

castelachi: *Cetatea Agros... în coasta de la vale are un castelachi, făcut de frânci, pentru paza cetății.* ARHIVA R. I 110;

b) diminutive hipocoristice

beicache: *Tocmai pentru aceea am venit să te rog, beicache, ca să-ți faci o pomană și cu mine să mă pui în pensie, ca pe cei mulți.* ALEXANDRI, T. 100,

cuțulache, hîdache (și eufemistic) „drac”: *Hîdache unde se răpede măi și tocma-n fundul mării se oprește.* ȘEZ. II 100.

Dumnezeu Sabaon avea pe cei doisprezece apostoli făcuți de el iar hîdache n-avea nimica. id. III 4,

mișelache „mișel”¹,
muțunache;

c) nume proprii devenite nume generice

Derivate ca *samurache* au primit accepția de nume generic dat pentru cîini. De pildă: *Un domn și fidelul său, un cogeamite Samurache, veniră musafiri.* GALACTION, O. I 304,

vasilache — de la numele personajului principal dintr-un joc de păpuși, prin extensiune joc de păpuși, teatru de marionete;

d) diminutive care subliniază o nuanță ironică a sensului de bază:

fudulache „fante, filfizon”,

mangafache: *Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine, dar el, amurezat... n-ai ce-i face! nu și nu! că se omoară, dacă nu-l las. Ai văzut acu, mangafache?* CARAGIALE, O. II 79.

În afară de derivatele cu sufixul *-ache* mai găsim și creații spontane a căror bază nu se cunoaște ca *țafandache* cu sens batjocoritor, despre un tînăr ridicol: *Un țafandache cu sticla în ochi, cu gîtul pus ca-ntr-un proțap, cu gulerul gata să-l apuce de nas.* ISPIRESCU, la TDRG, s.v.

Pierzîndu-se valoarea diminutival-hipocoristică pe care *-ache* o dădea derivatului, s-a recurs la alte sufixe care aveau mai pregnantă această valoare, ca de pildă *-(u)șor, -ică*.

În concluzie *-ache* a cunoscut o perioadă de productivitate mare. Dacă luăm un text din epoca domniei fanarioților pînă după 1850, observăm deasă folosire a sufixului mai ales la derivatele nume de persoane.

B. P. Hașdeu² vorbește de frecvența cu care te întîmpină sufixul într-un singur capitol din Letopisețe³. Într-adevăr în capitolul VII din cronica lui Neculce găsim: *Iordache spătarul, feciorul lui Stavarachi, Iordache Cantacuzino, Iordache Genetu, sârdarul Măzărachi, spătarul Manolachi, Costachi Razu, Lăscărachi, Niculachi Ruset etc.*

¹ Sextil Pușcariu, *Rumänischen Diminutivsuffixe*, în *Jahresbericht des Instituts zur rumänische Sprache*, 1902 (VIII), p. 225.

² Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. I, București, 1886, p. 170.

³ Mihail Kogălniceanu, *Letopisețele Țării Moldovei*, vol. III, Iași, 1846, p. 225—234.

În afară de nume proprii, sufixul a rămas cu cele cîteva accepțiuni amintite și, după cum am mai afirmat, în antroponomastică are astăzi o valoare neutră. Se poate spune că, în afară de formațiile consacrate, *-ache* nu mai derivă alte cuvinte sau poate că mai apare în creații spontane.

Contrar părerii lui Pușcariu¹ care afirmă că sufixul nu a pătruns în popor ci s-a răspîndit numai în clasele care au suferit puternic influența grecească — boierii și negustorii — se poate susține că el a trecut dincolo de granițele acestor clase și că s-a răspîndit în popor într-o proporție destul de mare.

Sufixul a rezistat cu nuanța diminutivală, dezmierdătoare, mai ales în limba vorbită pînă aproape de zilele noastre, tocmai în popor.

-ache este pe cale de dispariție, nu mai creează derivate noi, în afară de cele consacrate, însă el marchează în evoluția limbii noastre literare o perioadă distinctă a influenței grecești.

¹ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 223.

VARIANTELE SUFIXELOR *-ANT/-ENT*, *-ANȚĂ/-ENȚĂ* DIN LIMBA ROMÂNĂ

DE

GEORGETA CIOMPEC

Sufixul *-ant / -ent* al adjectivelor și substantivelor din limba română a fost împrumutat masiv în sec. al XIX-lea din franceză (*-ant / -ent*), italiană (*-ante / -ente*) și germană (*-ant / -ent*); în aceste limbi el a fost moștenit sau împrumutat din limba latină, unde *-ans*, *-antis* (conj. I) și *-ens*, *-entis* (conj. II, III, IV) erau sufixe ale participiului prezent¹.

Primele cuvinte cu aceste sufixe apar însă la noi ca împrumuturi luate direct din latină, încă la sfârșitul secolului al XVIII-lea în opera reprezentanților Școlii ardelenice.

În limbile romanice, în special în franceză, sufixul *-ant / -ent* este bine reprezentat în gerunzii, dar mai ales în adjective și substantive. Spre deosebire de latină însă, aici — în numeroase cazuri — variantele tematice² *-ent / -ant* s-au specializat pentru una dintre aceste valori, așa încât de la aceeași temă s-au format cu *-ent* adjective și substantive, cu *-ant* participii prezente ale verbelor corespunzătoare: *divergent — divergeant, adhérent — adhérent, excellent — excellent* etc.³.

În limba română sufixul în discuție a intrat doar cu valoarea adjectival-substantivală. Pe de altă parte, în limba franceză și apoi în română, s-a produs o confuzie între cele două variante tematice ale sufixului datorită pronunțării lor identice (ă).

Toate acestea au creat o situație favorabilă înlocuirii unei variante cu alta și, pentru că în limba noastră — cum am arătat mai sus — s-a transmis sufixul numai cu valoarea lui adjectival-substantivală, preferat a fost uneori *-ent* (pentru *-ant*), specializat încă din franceză pentru această

¹ Vezi L. Seche, *Sufixele -ant/-ent, -anță/-ență*, în SFC II, p. 109.

² Prin variante tematice ale sufixelor în discuție înțeleg formele în care vocala inițială e diferită după tema verbală latinească.

³ Vezi W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 603.

funcție. Așa se explică faptul că, deși există în română numeroase cuvinte cu *-ant*, *-ent* l-a înlocuit adesea¹. Iată câteva exemple:

rom. <i>abundent</i>	< fr. <i>abondant</i>	< lat. <i>abundans</i>
rom. <i>perseverent</i>	< fr. <i>persévérant</i>	< lat. <i>perseverans</i>
rom. <i>preponderent</i>	< fr. <i>prépondérant</i>	< lat. <i>preponderans</i>
rom. <i>stimulent</i>	< fr. <i>stimulant</i>	< lat. <i>stimulans</i>

Afară de aceasta, cred că, în adoptarea acestei variante, a intervenit uneori și modelul latinesc, corijându-se etimonul franțuzesc după forma din latină. De pildă:

rom. <i>asistent</i>	< fr. <i>assistant</i>	< lat. <i>assistens</i>
rom. <i>dirigent</i>	< fr. <i>dirigeant</i>	< lat. <i>dirigens</i>
rom. (in) <i>dependent</i>	< fr. (in) <i>dépendant</i>	< lat. (in) <i>dependens</i>
rom. <i>intendent</i>	< fr. <i>intendant</i>	< lat. <i>intendens</i>

Mai rar, sub influența pronunției, s-a făcut substituția în sens invers (*-ant* în locul lui *-ent*): *excedant* (PROTOPODESCU, D.) < fr. *excédent*. Asemenea forme sînt caracteristice perioadei de început a pătrunderii sufixului în limba noastră, cînd vorbitorii oscilau încă între o formă sau alta; ulterior *-ant* a fost înlocuit cu *-ent* etimologic.

Aceleași observații se pot face și în legătură cu sufixul nominal abstract *-anță / -ență* (< lat. *-antia / -entia*), care derivă de la teme verbale, substantivele corespunzînd, de cele mai multe ori, unui derivat în *-ant/-ent*:

— și în acest caz aspectul fonetic al cuvîntului nu corespunde întotdeauna formei franțuzești;

— și în acest caz varianta cu *-e (-ență)* este cea preferată (cînd și adjectivul este cu *-e*), impunîndu-se în locul prototipului cu *-anță* (*abundență* < fr. *abondance*, *perseverență* < fr. *persévérance*, *preponderență* < fr. *prépondérance* etc.);

— în sfîrșit, și aici preferința pentru varianta *-ență* „se datorește faptului că foarte des a intervenit în conștiința romînilor, cu și fără voință, prototipul latinesc, real ori presupus, al cuvîntului în discuție, care suna sau trebuia să sune cu *-e* nu cu *-a*”².

Factorul cel mai important însă care a contribuit la substituția lui *-anță* cu *-ență* este, cred, corespondența care există, încă din latină, între sufixul adjectival - substantival (lat. participiu prezent singular) și cel substantival abstract (lat. participiu prezent plural). Acolo unde *-ant* a fost înlocuit cu *-ent*, și *-anță* a fost înlocuit cu *-ență*. Exemplele citate mai sus sînt elocvente și ele pot fi ușor înmulțite.

Afară de concurența dintre cele două variante tematice ale sufixelor adjectivale și substantival - abstracte în discuție, a existat și o concurență între variantele lor etimologice care, la rîndul lor, se explică prin sursele

¹ Vezi și G. Ivănescu și L. Leonte, *Fonetica și morfologia neologismelor romine de origine latină și ronanică*, în *Studii și cercetări științifice*, Iași, Secția Filologie, fasc. II, 1956, p. 10, unde explică această substituție printr-o „latinizare eronată, făcută de oameni care nu cunoșteau bine latina și care au plecat doar de la pronunția franceză”.

² Iorgu Iordan, *Sufixe românești de origine recentă*, în BUL. FIL. VI, p. 8.

diferite de împrumut și concepțiile deosebite după care au fost adaptate la limba romînă.

Aceasta este problema de care mă voi ocupa în cele ce urmează.

★

Primele decenii ale secolului trecut marchează în istoria limbii noastre pătrunderea masivă a neologismelor romanice, mai ales franțuzești. O problemă de prim ordin în acel moment era asimilarea acestor cuvinte, adaptarea lor la structura fonetică și morfologică a limbii romîne. În rezolvarea ei s-au ciocnit două curente: cel reprezentat de majoritatea scriitorilor și oamenilor de cultură ai vremii, care militau pentru o limbă națională, și curentul latinist, ajuns în faza exagerărilor naționaliste. Lupta pentru impunerea formelor celor mai potrivite cu sistemul limbii noastre se observă și în adaptarea sufixelor de care ne ocupăm.

Variantele *-ent*, *-ență*¹

Forma *-ent* a sufixului adjectival-substantival în discuție, aproape generală azi, se explică în limba noastră:

a) prin ortografia cuvintelor franțuzești (majoritatea cuvintelor de acest fel sînt din franceză de unde ne-au venit mai ales pe calea scrisului);

b) prin forma corespunzătoare din germană, care a servit uneori ca model pentru adaptarea cuvintelor de acest fel, iar altele a fost chiar furnizorul lor. Mă refer aici mai cu seamă la termenii din domeniul învățămîntului de tipul: *absolvent*, *student*, *eminent* (nota maximă în școlile din Ardeal în secolul trecut)², *abiturient*³ (Bucov. „elev din ultimul trimestru al ultimei clase de liceu”), *solvent* (despre elevi și studenți; adesea substantivat — „care plătește taxe de frecvență sau de internat, care nu e bursier”) etc. Acești termeni sînt împrumutați cu certitudine din limba germană, lucru dovedit atît de forma fonetică a unora dintre ei⁴, de sensul special pe care-l au în germană și romînă cît și de realitățile istorice: în primele decenii ale secolului trecut, cînd s-au înființat la noi școli, majoritatea profesorilor erau ardeleni cu pregătire didactică nemțească⁵.

c) în mai mică măsură, prin forma cuvintelor de acest fel din limba rusă, unde sufixul (împrumutat tot din franceză) se scrie și se rostește *-енн*. Deși în această limbă sufixul e destul de slab reprezentat, atît canti-

¹ Sufixele *-ant*, *-anță*, datorită structurii lor fonetice, nu pun probleme deosebite în ce privește variantele etimologice.

² Precizarea o face Iorgu Iordan în *op. cit.*, p. 34.

³ Cuvîntul e format de la viitorul înfînitivului + terminația participiului prezent a latinescului *abeo* „plec de la, mă despart”; cuvîntul e atestat și explicat de D. Florea Rariște în lucrarea *Din limbajul școlărilor (studenți și elevi)* în BUL. FIL. V, p. 198.

⁴ Rom. *student* nu poate fi explicat fonetic din fr. *étudiant* (< lat. *studens*), ci din germ. *Student*, sprijinit și de it. *studente*.

⁵ Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 34.

tativ cât și din punctul de vedere al valorilor pe care le are¹, cuvintele respective au putut servi ca model, ca și în alte cazuri similare², pentru adaptarea împrumuturilor din franceză. (Varianta învechită *aghent* a cuvîntului *agent* a fost împrumutată chiar din rusă.)

Varianta *-ent* e forma pe care au adoptat-o cei mai mulți dintre scriitorii și oamenii de cultură ai veacului trecut din Principate. Dacă ea a fost preferată formelor *-ente* și *-inte* — de care mă voi ocupa în capitolele următoare — aceasta se datorește:

1. formației franceze a celor mai mulți dintre reprezentanții culturii noastre de atunci (limba franceză este furnizorul principal al neologismelor cu acest sufix);

2. faptului că această formă este mai potrivită cu sistemul morfologic al limbii române: *-ent*, terminat în consoană, spre deosebire de *-ente* și *-inte*, de pildă, permite adjectivelor și substantivelor formarea unui feminin corespunzător. Vorbitorii limbii române sînt sensibili la deosebirea de gen, ceea ce face ca neologismele să fie adaptate, atunci cînd e posibil, ținînd seama și de acest aspect, cu atît mai mult cu cît adjectivul cu două terminații constituie o categorie viabilă, în timp ce adjectivul cu o singură terminație sînt mai sărac reprezentate în limba noastră.

De pildă, sufixul *-bil* (< fr. *-able*, it. *-abile*, *-ibile*, lat. *-bilis*), a cărui formă se explică prin influența celei italienești, ar fi trebuit să se termine în *-e*, deci să fie invariabil după gen³; sufixul *-ic* (< fr. *-ique*, it. *-ico*, lat. *-icus*), din *academic*, *turistic* etc., care în franceză este invariabil, a devenit în romînește adjectiv cu două terminații; sufixul *-trice* (*protectrice*, *germinatrice*, *creatrice* etc.), destul de slab reprezentat în limba noastră, dar simțit totuși ca sufix, a devenit în adjectivul cel mai uzual de acest tip — *motrice* — *-tric/-trică* ("element *motric*" și, mai ales, „forță *motrică*”), *-trice* fiind considerat în acest caz forma de plural a sufixului („forțe *motrice*”)⁴.

Această tendință acționează atît de puternic, încît i se supun nu numai neologismele, ci uneori chiar cuvinte vechi, din fondul principal lexical, cu toate că, în genere, acestea opun o mare rezistență la schimbările impuse de sistem. Astfel, de exemplu, *ferice* (< lat. *felicis*, *-em*) a fost înlocuit cu *fericit*, *-ă* (participiul trecut al verbului derivat de la rădăcina acestui adjectiv), preferat mai ales pentru că e variabil după gen. Prin urmare, ținînd seamă că „diversele sisteme ale limbii exercită în permanență o presiune asupra formelor aberante pe care le constrîng treptat să se încadreze în sistem sau să dispară...”⁵, putem conchide că elementul obiectiv care explică preferința vorbitorilor pentru *-ent* este faptul că în

¹ În limba rusă sufixul are exclusiv valoare substantivală: toate cuvintele formate cu el sînt substantive.

² Mă refer la sufixul francezesc *-tion* (> rom. *-țiune*) care, parvenindu-ne prin intermediul limbii ruse, a devenit *-ție*: rom. *administrație* < rus. *администрация*.

³ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 28–30; vezi și M. Iliescu, *Sufixul adjectival -bil în limba romină*, în SFC I, p. 91.

⁴ Aci a intervenit probabil și necesitatea înlăturării omonimiei între singular și plural.

⁵ Al. Graur, *Studii de lingvistică generală — variantă nouă* — Ed. Acad. R.P.R., București, 1960, p. 27.

limba romină sistemul adjectivelor cu terminații deosebite după gen este mult mai puternic decît cel al substantivelor invariabile.

În ce privește forma *-ență* a sufixului substantival abstract, ea se explică:

a) prin ortografia franțuzească (mă refer la vocala de legătură), eventual italiană *-enza*. Pentru *-ă* de la finală se poate invoca apropierea sufixului neologic de cel moștenit *-ință*, deși nu e absolut necesar, dat fiind faptul că această terminație este cea normală din franțuzescul *-ence*, eventual italianul *-enza*¹.

b) prin corespondența *-ent* *-ență* care intervine și aici și care explică, în parte, preferința pentru această formă față de *-ință*, cu toate că acesta din urmă era sufix viu și chiar productiv în limba romină.

Variantele *-ent*, *-ență* au fost adoptate — cum am arătat mai sus — de scriitorii munteni și moldoveni în majoritatea lor. Voi cita doar cîteva exemple: Eliade Rădulescu înregistrează în *Vocabular de vorbe de origine romină și necesarii la curățirea și cultura limbii romine*² multe cuvinte de acest fel (*absent*, *accident*, *confidentu*, *consequent*, *confidență* etc.); Al. Odobescu folosește aceste forme chiar în cuvintele în care ele nu s-au impus în cele din urmă: *preferență* (II 206), *tendență* (III 343); M. Eminescu — care, deși elev și sincer admirator al profesorului său A. Pumnul, nu este un adept al teoriilor lui lingvistice — folosește consecvent formele cu *-ent*, *-ență* (acolo unde acestea s-au impus): *inocență* (O. I 29), *inocent* (O. I 51), *cadență* (O. IV 310).

Chiar și în opera latinistilor am întîlnit, și nu foarte rar, asemenea forme: *audiență*, *presidentul*, *subsistență* (ȘINCAI, H. III 48, 281, 291), *prudentu*, *presentulu* (BARIȚ, GAZ. T., 1865), *eminentului*, *esistența*, *indulgența* (SBIERA, DISC. 43) etc.

Dicționarele vremii preferă și înregistrează, în genere, tot forma *-ent*, *-ență*. De exemplu, Negulici, deși este latinist, cum arată alte forme din dicționarul său, înscrie cuvintele cu *-ent*, puține la număr, aproape fără excepție³ în această formă: *accident*, *adjacent*, *indecent*, *independent*, *indiferent*, *penitent*, *precedent*, *preeminent*, *president*, *student* etc. În cazul lui Negulici, cel puțin, influența limbii franceze în alegerea acestei forme este indiscutabilă, căci autorul ilustrează uneori sensul cuvintelor cu citate din operele scriitorilor francezi, traduse în romînește. (De pildă, la *eminent* dă un citat din La Bruyère). În schimb, ezită între formele *-ență* și *-ință*, înregistrînd de cele mai multe ori ambele variante: *abstinență*, *-ință*, *diligență*, *-ință*, *indigență*, *-ință*, *preesistență*, *-ință* etc., iar uneori, fără discernămint, *-ință* sau *-ență*: *adolescență*, *dependință*, *elocință*, *indiferință*, *independință* etc., dar *eminentă* (deși mai departe înscrie forma *preeminință*), *penitență*, *presență*, *presidență* etc. Explicația ezitării constă în concurența serioasă pe care *-ință*, moștenit din latină și productiv în limba noastră, o făcea sufixului echivalent împrumutat.

¹ Vezi și G. Ivănescu și L. Leonte, *op. cit.*, p. 17, unde se explică această terminație a sufixului atît prin apropierea lui de „elementele populare” cît și prin „sprijinul pe care-l avea această terminație în limbile romanice occidentale, cf. it. *-zza*, fr. *-ce*, span. *-za*”.

² În *Curier de ambe sexe — Foie litterara* — Periodulu V, București, 1844, nr. 3.

³ *Adolescent*, *indecent* au și variantele *adolescinte*, *indecinte*.

Același lucru l-am observat în dicționarul lui E. Protopopescu și V. Popescu, care adoptă, cu puține abateri¹, forma în *-ent* (*absentă, abstinentă, adjacentă, aparentă* etc.), ezitând mai mult în alegerea formei *-ență*, alături de care apare câteodată echivalentul cu *-ință* (*abstinență—abstinință, elocvență—elocință, violență—violință*), iar alții îl înlocuiește chiar (*dependință, pendință*).

În schimb, în dicționarul lui Stamati, cuvintele, atât cele în *-ent* cât și cele în *-ență*, sînt înregistrate fără ezitare în această formă: *eminentă, elocventă, independentă, indiferentă, indulgentă, precedentă, prezentă, prezidentă, dependentă, diligență*² (= sîrguință), *eminență, indulgență* etc.

În concluzie, trebuie să subliniez că scriitorii și, în genere, oamenii de cultură din secolul trecut, împrumutînd adjective și substantive formate cu sufixele în discuție mai ales din franceză au preferat adoptarea lor în forma care, apropiindu-se de modelul francez, uneori german sau rusesc, corespundea în același timp structurii limbii noastre și stadiului de dezvoltare la care ea se găsea.

★

În adaptarea neologismelor o influență importantă au exercitat-o reprezentanții latinismului. Acest curent a avut mai multe variante care au determinat, în ce privește sufixele de care mă ocup, ca și în cazul altora, diferite forme.

Variantele *-ente, -entia*

Linia centrală a latinismului, începînd cu Școala ardeleană și culminînd cu Laurian și Massim, recomandă limba latină nu numai ca sursă pentru împrumutarea cuvintelor noi, ci și pentru forma pe care acestea urmau să o aibă în romînește.

Acestei orientări a curentului latinist îi datorăm varianta etimologică *-ente, -entia* (și *-ante, -antia*) a sufixelor în discuție, formă foarte apropiată sau chiar identică cu cea latinească *-entem, -entia* (și *-antem, -antia*)³.

Forma aceasta am întîlnit-o la o mare parte a latinistilor, uneori chiar la cei a căror concepție privitoare la adaptarea cuvintelor luate din latină sau din vreo limbă romanică diferea de aceea a liniei principale a curentului. O folosește aproape regulat Gh. Șincai: *benevolentia, potentia* (EL. L. 72, 94), *presidentie, superintendencie* (HR. III 54, 253), S. Micu: *penitentia, presente* (C. R. 36, 6), *desinentia* (EL. L. 20), Gh. Bariț: *competentia, conferentia, esperentia, representantia* (GAZ. T., 1865), Massim: *presedente, essistentia* (IST. CRIT. 4) etc.

Ea apare și în *Lexiconul de la Buda*⁴ în puținele neologisme atestate în acest dicționar precum și în cuvintele moștenite din latină și în cele

¹ E vorba de *dependinte, pendinte* și *presinte, presedinte* (ultimele două apar pe lângă *presentă* și *presidentă*).

² Cu toate că, explicînd cuvîntul printr-un derivat în *-ință*, putea să fie influențat de sufixul vechi.

³ Adoptarea variantei *-entia* (și *-antia*) a sufixului substantival abstract a fost sprijinită probabil și de forma din limba rusă unde acest sufix e identic cu cel latinesc: *-енция* (și *-анция*).

⁴ *Lexicon Romanescu-latinescu-ungurescu-nemșescu*, Budae, 1825.

formate în limba veche cu aceste cuvinte. Cu toate că pentru ambele categorii se folosește scrierea etimologică, există o deosebire între unele și altele: în timp ce pentru cuvintele vechi se folosesc semne diacritice, care au rostul de a indica evoluția fonetică a cuvintelor, deci pronunțarea (*credentia, cuvientia, parente, scientia, serquentia*¹), în cazul neologismelor ele nu sînt folosite, ceea ce denotă că pentru aceste cuvinte se recomandă forma din latină și în ce privește rostirea (*eminentie, experientia* etc.). De altfel, reprezentanții Școlii ardelene, preconizînd scrierea etimologică, fac precizări în legătură cu pronunția, dar nu folosesc pentru exemplificare cuvinte noi. De pildă, în cap. *De litteris daco-romanis, eorumque pronuntiatio* din *Elementa linguae daco-romanae sive valahicae* se precizează că: „[E] înainte de *n* simplu se pronunță totuși ca *i*, dacă în silaba următoare e un alt *e* sau *i*. Ex.: *cuvente* „verba”, *dente* „dăns”, *denti* „dentes”². Citește *cuvinte, dinte, dinți*”³ (trad. mea, G. C.).

E adevărat că, așa cum arată scrierile primilor noștri latinisti, în practică ei nu prea respectau recomandările teoretice; și dacă lucrul acesta l-am constatat în scriere (vezi cap. precedent), cu atât mai îndreptățiți sîntem să presupunem că pronunția era cea obișnuită.

În sfîrșit aceasta e singura formă indicată, fără să se precizeze dacă e vorba și de pronunție, în *Dicționarul limbii române*⁴ al lui Laurian și Massim, punctul culminant al exagerărilor latiniste, nu numai pentru cuvintele noi, ci și pentru cele din fondul vechi al limbii: *abituriente, eminente* („omu e *eminente*”), *excellente* („unu bărbatu *excellente*, vinu *excellente*, versuri *excellente*”), *excellencia, studente* și chiar *ferbente, parente*.

Variantele *-inte, -ință*

Cele mai puternice concurente ale lui *-ent, -ență* au fost *-inte, -ință*, forme adoptate de varianta „pumnistă” a curentului latinist.

Aron Pumnul, inițiatorul acestei direcții a curentului, se deosebește de ceilalți prin aceea că preconiza formarea cuvintelor noi din „sufiptele” și „prefiptele” limbii noastre⁵ sau adaptarea celor împrumutate din latină sau din vreo limbă romanică „după firea cuvintelor romînesci, pre care ea [limba] se diferesc de toate limbile cealalte, chiar și de surorile sale”⁶, înțelegînd prin aceasta transformarea lor conform legilor fonetice care au guvernat odinioară schimbarea cuvintelor latine moștenite.

Prin urmare, ignorînd faptul că legile fonetice sînt limitate în timp, că reînvierea lor nu e posibilă, A. Pumnul cerea încetățenirea neologis-

¹ Cuvîntul nu e latinesc, ci format probabil pe teren romînesc din *sirgui* + *-ință* (vezi și DLRM).

² Nici unul dintre cuvintele citate nu e format cu sufixele care constituie preocuparea noastră; importantă de reținut este însă legea fonetică aplicabilă și în cazul lor.

³ S. Micu și Gh. Șincai, EL. L. p. 20.

⁴ București, tom. I, 1871; tom. II, 1876.

⁵ Chiar și termenii tehnici îi forma din elemente romînești: *stelămint* (= astronomie), *șliemint* (= filozofie), *limbămint* (= gramatică), *singular* (= singular), *multariu* (= plural) etc.

⁶ Vezi *Formăciunea cuvintelor romînești*, în Ion al lui Sbiera; Aron Pumnul, *Voci asupra vieții și însemnătății lui*, 1899, p. 255.

melor romanice în așa fel, încât „despre fiecare sunet [să se poată] da cuvânt deplin den legile cele universale ale limbii sub carile stau toate cuvintele ei...”¹.

În conformitate cu aceste principii, analogiștii au reînviat pe *-inte* și *-ință*, căci sufixul participiului prezent din latină *-entem* (sg.), *-entia* (pl.), suferind acțiunea legilor fonetice în vigoare odinioară (e vorba de *e* accentuat + *n* (în poziție moale) a devenit *-inte*, respectiv, *-ință* în cuvintele moștenite.

Cuvinte moștenite cu sufixul *-inte* sînt foarte puține: *cunoștințe* (<lat. *cognoscens*, *-entem*) „prieten, amic” substantiv „cu înțelesul verbal încă nepierdut în întregime”; cuvîntul nu se mai păstrează astăzi, dar e atestat în câteva texte din sec. al XVI—XVII-lea²; *neștiințe* (<lat. *nesciens*, *-entem*) „prost”, de asemenea dispărut din limba actuală, dar atestat de Silași în *Psaltirea lui Viski* din 1697³.

În vorbirea curentă se păstrează numai adjectivul *fierbinte* (< lat. *fervens*, *-entem*), substantivele *plointe* (Olt.) „timp ploios, ploaie multă” (<lat. *plovens*, *-entem*) și *părinte* (< lat. *parens*, *-entem*) — ultimul substantivat încă din latină.

Sufixul *-ință* este mai bine reprezentat în limba noastră decît *-inte*, atît prin cuvinte moștenite: *cuvîntă* (< lat. *convenientia*), *putîntă* (<lat. *potentia*) etc., cît și prin cuvinte formate pe teren românesc de la teme latinești sau de altă origine, de cele mai multe ori slavă: *ajutorință*, *biruință*, *cădîntă*, *datorință*, *făgăduință* (CORESI, C₂ 105/18), *ferință* (DOSOFTEI, PROL. 16^{1/2}) *folosința* (DOSOFTEI, PROL. 40^{2/1}), *izbăvință* (DOSOFTEI, PROL. 73^{1/32}), *upovăința* (PSALT. HURM. 21/10; CORESI, C₂ 224/4) etc.⁴.

E ușor de observat că verbele a căror temă a servit drept bază pentru derivatele vechi în *-ință* sînt, în majoritatea lor, de conjugarea a IV-a — fapt care a favorizat folosirea acestui sufix. Cu toate acestea, nici *-ință* nu a rămas în limba contemporană decît în puține neologisme.

Aron Pumnul nu este primul care a pus problema adaptării neologismelor în acest fel. Cu mulți ani înainte Paul Iorgovici⁵ și apoi Timotei Cipariu⁶, admitînd împrumuturile din limbile romanice, preconizau adaptarea lor după modelul pe care îl ofereau cuvintele vechi. De pildă Paul Iorgovici, ocupîndu-se între altele, și de sufixul *-ință*, recomandă forma aceasta pentru că „cele ce în limba latinească se termină în *-entia*, *-entia* la noi

¹ Vezi *Formăciunea cuvintelor românești*, în Ion al lui Sbiera; Aron Pumnul, *Voci asupra vieții și însemnătății lui*, 1899, p. 267.

² Vezi T. Cipariu, *Principia de limba și de scriptura*, Blasiu, 1866, p. 198, unde menționează atestarea cuvîntului în *Pravila de la Govora* (1640) și în *Cazania lui Varlaam* (1643); vezi și N. Drăganu, *Cunoștințe și neștiințe*, în DR I, p. 296, care l-a găsit într-un *Molitvelnic* românesc, manuscris, din prima jumătate a secolului al XVII-lea, copiat de pe un text scris înainte de 1500.

³ Vezi N. Drăganu, *op. cit.*, p. 296.

⁴ Vezi G. Pascu, *Sufixe românești*, București, 1916, p. 43—44; vezi și L. Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătura a diaconului Coresi din 1581* și F. Hasan, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Psaltirea Hurmuzaki*, în SFC I, p. 236—237 și 205.

⁵ *Observații de limba rumească prin Paul Iorgovici fecute*, Buda, 1799.

⁶ *Principia de limba și de scriptura*, p. 5.

se zice *-ințe*, precum *binevointe*, *benevolentia*, *bunacuvîntă*, *bonaconvenientia*, ș.a.”¹.

Cu toate acestea nici unul, nici celălalt nu se conduce întotdeauna în practică după recomandările făcute. De exemplu, în cazul sufixelor care formează subiectul lucrării de față, atît Paul Iorgovici cît și Timotei Cipariu folosesc consecvent varianta latinească *-ente* (pentru *-ent*) și, de cele mai multe ori, *-entie* (pentru *-ență*): *consecvente* „consequens”, *consecventie* „consequentia”, *evidente* „evidens”, *evidentie* „evidentia”, *prudente*, *providentie*, *presente*² etc., *conscientia*, *diferentia*, *decadentia*, *influentia*, *precedente*³.

De asemenea, S. Bărnuțiu, fără a se ocupa de aspectul teoretic al problemei, este adeptul ideii modificării neologismelor după legile fonetice vechi⁴, dar nu folosește formele *-inte* și *-ință*, ci numai *-ente* și *-entia*: *esistentia*, *juresprudencia*, *presente*, *superintendentele*⁵.

Spre deosebire de toți aceștia, Aron Pumnul se conduce în mod consecvent după principiile sale teoretice, modificînd întotdeauna forma cuvintelor nou intrate în limbă după vechile legi fonetice. Astfel, cu toate că în *Formăciunea cuvintelor românești*, unde trece în revistă cele mai importante sufixe românești, *-ent* și *-ență* nu figurează, atît el cît și adepții și colaboratorii lui apropiați întrebunțează aceste sufixe întotdeauna sau aproape întotdeauna în forma *-inte*, *-ință*⁶. Iată câteva exemple: *precedinte*, *provedinței*, *speriință*, *tălintele*, (CURS. LIT. 274, 275, 323, 340), *corespondintele*, *diligintia*, *evidinte*, *presintele* (ILARIAN, T. VII, VI, V.), *competinți*, *indiferința*, *resistința* (HURMUZAKI la PUMNUL, V. 9, 17, 8), *esistință*, *inteleginție*, *resistinție* (SBIERA, la PUMNUL, V. 46, 48, 69), *competinți*, *curinte*, *diverginție*, *escelinte*, *presintelui*, *referinte* (BUCOV. I 148, 166, 167, 168, 169) etc. Mai mult decît atît: Aron Pumnul creează un participiu prezent după model latinesc⁷, deși nici *-inte* moștenit în *fierbinte*, *plointe*, nici *-ent*, intrat prin împrumuturile tîrzii, nu mai păstrează în limba română această valoare: *avinte* „der, die habende”, *fiinte* „der die seinde”, *arînte*, *luînte*, *omorînte*, *roepînte*, *vedînte* etc.

Atît formele *-ente*, *-entia*, care imită întocmai pe cele latinești, cît și *-inte* și, mai puțin, *-ință*, care constituie reînvierea formelor moștenite din latină, nu corespundeau nici sistemului morfologic al limbii noastre, așa cum am arătat mai înainte, nici stadiului ei de dezvoltare. Ca întrecăa limbă făurită de latiniști, ele sînt forme artificiale, care se datoresc unor concepții eronate despre limbă, ignorării particularităților specifice și a dezvoltării ei istorice.

★

¹ Paul Iorgovici, *op. cit.*, Secția II: *Ecsemplurile*, p. 34.

² *id. ib.*

³ Timotei Cipariu, *op. cit.*, p. 8, 11, 13, 15.

⁴ De exemplu, transformă cu regularitate grupul *cl* în *pl*, *v* în *b*, *cl* în *chi*, sufixul *-bil* în *-ver* etc.

⁵ Simeon Bărnuțiu, *Dreptulu Publicu alu Romaniloru*, Iasi, 1867, p. 1, 7, 344, 348.

⁶ Am ajuns la această concluzie, parcurgînd parte din lucrările lui A. Pumnul (cuprinse în volumul: A. Pumnul, *Voci asupra vieții și însemnătății lui* și revista *Focea Sofiazității pentru literatura și cultura române în Bucovina*, an I, 1865.

⁷ Vezi A. Pumnul, *Gramatik der rumänischen Sprache für Mittelschulen*, Wien, 1864.

Față de exagerările latiniste, față de pericolul pe care îl prezenta acest curent prin încercările de tot felul de a reforma limba, cei mai mulți dintre marii scriitori ai secolului al XIX-lea au luat atitudine atît în studii sau articole cît și prin opera beletristică, ridiculizînd creațiile fabricanților de sisteme lingvistice. Sînt binecunoscute reacțiile lui Alecu Russo din *Cugetări* împotriva „babiloniei de cuvinte stropsite” de pe Cimpia libertății, ale lui Al. Odobescu cu vestitul *Prandiulu Academicu*, scris cu prilejul apariției Dicționarului lui Laurian și Massim sau ale lui Hasdeu în comedia *Trei crai de la răsărit* (*Ortonerozia*).

În piesa lui Hasdeu, de pildă, Numa Consule — profesor latinoman, mare admirator al „Dicționarului Societății Academice, Monumentosus Tesauru”, personaj ridicol — folosește numai formele cu *-ente, -entia*: „*iminentea* mea adparitione” (T.C. 42), „*juvene insolente*” (T.C. 42), „*obscura provenientia*” (T.C. 43), „*questione indifferente*” (T.C. 44), „*violentia*” (T.C. 44) etc.

În opera beletristică au fost satirizate mai mult creațiile curentului analogist, poate nu numai pentru rezultatele artificiale și rizibile ale aplicării vechilor legi fonetice la neologisme, ci și pentru că, în momentul istoric al apariției lui, cînd se lupta pentru formarea unei culturi naționale, principiul „romînzării” cuvintelor străine a făcut ca „pumnismul” să aibă aderenți chiar printre oamenii luminați ai timpului, cum a fost, de pildă, Hasdeu; o vreme acesta a îmbrățișat cu convingere principiile acestui curent cum probează limba scrierilor sale, mai ales cele din primii ani ai celui de-al șaptelea deceniu al secolului trecut. (Ex.: „*escelintele* oserbăciuni”, *esistința*, *pretindinte* (D.M. 42, 46, 61), *influința*, *studinte*, *indiferința*, *concurința* (L. 13, 38, 14, 100); ulterior el a renunțat la acest sistem (nuvela *Duduca Mamuca* — *din memoriile unui studinte* publicată în revista *Lumina*, nr. 9 din 1863, a reapărut numai după un an sub titlul *Micuța — trei zile și trei nopți din viața unui student*), dar uneori mai apar „pumnisme” și în scrierile sale tîrzii (Ex. *precedinte*, alături de *excelentele* (C. P. VII), *ascendinte* (C. III 108).

În genere, neologismele adaptate conform principiului analogist au cunoscut vremelnice o circulație destul de largă (mai ales în Ardeal și Bucovina), fapt dovedit de atestarea unora dintre ele în dicționare și în operele scriitorilor.

Împotriva acestei primejdioase variante a latinismului au luptat C. Negruzzi (*Muza de la Burdujeni*). V. Alecsandri (*Paraponisitul*, *Millo director*, *Rusaliiile*, *Dicționar grotesc*), I. L. Caragiale (*Un pedagog de școală nouă*, *O noapte furtunoasă*) etc.

Între formele „pumniste” ridiculizate sînt și neologismele cu *-inte, -ință*. Ionus Galuscus, de exemplu, rizibilul personaj din vodevilul *Rusaliiile*, care „a învățat carte la Brașov”, întrebuițează numai formele cu *-inte, -ință*: *ascendinții* (T. II 698), *florelinte* = înfloritoare — cuvînt creat de el (T. II 705), *inteligință* (T. II 705), *plenipotinte* (T. II 706) etc.

Unele forme ridiculizate de Alecsandri au prins totuși. Este cazul cuvintelor *președinte* și *ședință* pe care le discută în *Dicționarul grotesc*¹, recomandînd sinonimele lor *presidentu* și *seanță*.

Cu mijloace artistice superioare și cu mai mult rafinament satirizează Caragiale pe pedanți, reprezentați în opera lui prin Mariu Chicoș Rostogan — „pedagogul de școală nouă” și Rică Venturiano — „*studinte* în drept și publicist”. Iată cîteva exemple din limbajul acestor personaje: *emininke* (O. I 94), *repekinți* (O. I 94), *repekinke* (O. I 96), *inkelijinți* (O. I 88), *diliginke* (O. I 101)²; *studinte* (O. VI 16). Nici una dintre aceste forme nu s-a impus în limbă.

★

Cu toate că „pumnismul” a fost compromis, unele cuvinte (mă refer în special la neologismele cu *-ent -ență*) au fost adoptate în forma recomandată de analogiști, au pătruns în limba literară, rezistînd multă vreme, iar unele — puține într-adevăr — mai există și astăzi cu șanse de longevitate: *diriginte*, *pendinte*, *președinte*; *circumferință*, *conferință*, *conștință*, *conștiință*, *dependință*, *elocință*, *preferință*, *referință*, *recunoștință*, *sentință*, *ședință*, *tendință*.

Cum se explică păstrarea acestor forme, atît de puține în raport cu numărul mare de asemenea neologisme, în limba literară?

În genere, se poate observa că atît *-inte* cît și *-ință* se mențin în cuvintele noi:

A. cînd sînt atașate la teme vechi.

președinte (după *ședea*)
conștiință < fr. *conscience*, lat. *conscientia*; după *și*
recunoștință < *recunoaște* + *-ință*; după fr. *reconnaissance*
ședință < *ședea* + *-ință*³.

B. cînd, indiferent de vechimea temei la care se atașează sufixele, între formele în *-inte, -ință* și *-ent, -ență* corespunzătoare s-a stabilit o diferență de sens.

diriginte s. m. și f. 1. „Profesor însărcinat cu dirigența unei clase.
2. Șef al unui oficiu poștal sau vamal”

pendinte (<lat. *pendentem*) se folosește mai ales cu sensul (despre probleme în litigiu) „care este în curs de cercetare, care așteaptă să fie rezolvat... *Proces pendinte în fața instanței de judecată*” și

dirigent s.m. (Inv.) „Conducător al unei întreprinderi; director, șef”

dependent (< lat. *dependentem*, înrudit cu *pendentem* și avînd aproximativ același sens) „care depinde (de cineva sau ceva)”

¹ Apărut în *Convorbiri literare*, 1 august 1868 și 15 noiembrie 1869.

² În vorbirea lui Chicoș Rostogan influența „pumnistă” se combină cu particularitățile regional-ardelenești: t, d se palatalizează în forma k', g'; ģ > j.

³ Vezi DLRM, s.v. *președinte, conștiință, recunoștință, ședință*.

mai rar cu sensul „care este subordonat (cuiva sau la ceva), care depinde de...”

consecință (< fr. *consequance*, lat. lit. *consequentia*) „rezultat al unei fapte, al unei acțiuni, al unui principiu”

dependință (< fr. *dépendance*) „în-căpere accesorie a unei case de locuit (bucătărie, baie etc.)”.

*consecvență*¹ (avînd același etimon) „a acționa conform cu principiile tale”...

dependență (cu același etimon) „stare de atîrnare, de subordonare”.

Situația este foarte asemănătoare cu aceea a dubletelor etimologice de tipul :

fierbinte (moștenit din lat. *fervens*, -*entem*)

cuvîință (moștenit din lat. *convenientia*)

putință (moștenit din lat. *potentia*).

fervent (neologism < fr. *fervent*, lat. *fervens*, -*entem*)

convenientă (neologism < fr. *convenience*, lat. *convenientia*)

potență (împrumut savant din lat. *potentia*).

În ce privește păstrarea formelor cu *-ință*, mult mai numeroase decît cele în *-inte*, au intervenit însă și alte împrejurări :

a) Lipsa unui corespondent adjectival-substantival în *-ent*. În această situație sînt : *circumferință*, *conferință*, *preferință*, *sentință*, *tendință*.

Intr-adevăr, *-ință* fiind bine reprezentat în cuvintele moștenite din latină, a rămas productiv în limba noastră veche, fapt care explică pe deplin de ce *-ență* a fost mult mai puternic concurat de vechiul sufix decît *-ent* de *-inte* (care se păstrează în foarte puține cuvinte moștenite, unde nici măcar nu e simțit ca sufix), de ce *-ință* era simțit ca un sufix propriu limbii romine în timp ce *-inte* a fost atît de mult ridiculizat², în sfîrșit, de ce în limba contemporană se păstrează, ca urmare a acestei situații, mai multe neologisme cu *-ință* decît cu *-inte*. Faptul că, cu toate acestea, *-ință* a fost înlocuit cu *-ență* în majoritatea neologismelor se explică nu atît prin aceea că e învechit și deci nepotrivit pentru temele neologice, cît mai ales prin sistemul de corespondențe amintit care s-a stabilit între adjectivale și substantivale în *-ent*, pe de o parte, și substantivale abstracte în *-ență*, pe de alta. Procesul acesta de substituție îl putem observa chiar în limba de astăzi : *corespondință*, păstrat mult timp, a fost înlocuit cu echivalentul său în *-ență* (*corespondență*), întrucît adjectivul corespunzător

¹ El. Rădulescu folosește cuvîntul *consequență* cu sensul de *consecință* : „O să scoatem vre o *consequență* ca urmare din această cercetare...” (*Despre limba și începutul romînilor*, în *Curierul romînesc*, nr. 10, an IX, 1838 ; de asemenea, Bălcescu : „robia este o *consequență* neapărată a sistemii de clacă...” (O.I. 137).

² Trebuie precizat că *-ință* a fost folosit în neologisme nu numai de susținătorii ideii adop-tării cuvintelor noi prin analogie cu formele vechi, ci și de alții. La Bălcescu, de pildă, care nu folosește forme cu *-inte*, găsim în schimb multe cu *-ință* în locul lui *-ență*, uneori chiar alături de acestea. Ex. : *nesperiință* — alături de *esperiență* (O.I. 141, 142).

e *corespondent*, nu *corespondinte* ; la fel *competință* — încă folosit, dar pe cale de a dispărea (adjectivul este *competent*) — și *elocință* — învechit, foarte serios concurat de *elocvență* — sprijinit de *elocvent* etc.

Prin urmare, lipsa unui asemenea corespondent în cazul neologismelor menționate este foarte importantă pentru menținerea vechiului sufix.

b) Faptul că unele verbe, a căror temă a servit drept bază pentru derivatele cu *-ință*, sînt de conj. a IV-a a avantajat uneori păstrarea lui *-ință*. E cazul cuvintelor : *conferință*, *preferință* și, mai ales, *referință* a cărui formă se pare că se poate explica numai astfel.

Așadar, în menținerea formelor vechi ale sufixelor *-ent* și *-ență* au concurat o serie întreagă de împrejurări, unele cu caracter mai general, cum sînt cele de sub A și B, altele specifice acestor sufixe (a și b).

În concluzie, sufixele adjectival-substantivale și substantival-abstracte care constituie subiectul acestei lucrări au din punct de vedere formal :

A. Variante tematice : *-ant*, *-anță* și *-ent*, *-ență* în care vocala inițială a sufixelor e diferită după tema verbală latinească. Dintre aceste variante preferate au fost *-ent* și *-ență* care au înlocuit uneori formele *-ant* și *-anță* etimologice.

B. Variante etimologice — care se datoresc surselor diferite de împrumut și concepțiilor deosebite după care au fost adaptate neologismele.

a) Cele care s-au impus în cele din urmă sînt variantele *-ent* *-ență* ; ele se apropie cel mai mult de modelul din franceză, furnizorul principal al cuvintelor cu aceste sufixe, și corespund mai bine structurii limbii noastre și stadiului de dezvoltare la care se găsea ea în momentul pătrunderii acestor sufixe.

b) Variantele *-ente*, *-entia*, luate din latină în forma pe care ele o aveau acolo, erau recomandate de reprezentanții liniei principale a la tinismului. Formele acestea au avut o circulație restrînsă doar la adepți-acestui curent și au dispărut fără urmă din limbă.

c) Variantele *-inte*, *-ință*, care reprezintă formele moștenite din latină după ce au suferit acțiunea vechilor legi fonetice ale limbii, au fost reîn-viate de susținătorii ideii romînzării neologismelor (Iorgovici, A. Pumnul și adepții lor). Cu toate că au fost mult ridiculizate, aceste forme au lăsat urme în limbă, care se explică, în genere, fie prin alăturarea lor la o temă veche, fie prin diferențierea semantică dintre formele cu *-inte*, *-ință* și corespondentele în *-ent*, *-ență*.

CATEGORIILE SEMANTICE CREATE DE SUFIXUL -AR ÎN LIMBA ROMÎNA

DE

ELENA CIOBANU

Sufixul *-ar*, după cum s-a arătat de unii cercetători, are valoare de nume de agent, și anume derivă substantive care desemnează pe autorul unei acțiuni (pe cel care are o ocupație, îndeplinește o funcție, execută, produce un obiect etc.) sau pe purtătorul unei calități exprimate prin cuvântul de la care se formează derivatul¹.

În ceea ce privește categoriile semantice formate de derivatele în *-ar* în limba română, cercetările anterioare au adus în discuție numai substantive nume de persoană² autor al unei acțiuni etc. sau purtător al unei calități (ca de exemplu *fierar*, *cîrciumar*, *cofetar*, *fugar* etc.).

În lucrarea de față voi încerca să arăt că sufixul *-ar*, în calitatea sa de nume de agent, are o sferă mult mai largă de acțiune. Pe lângă numele de persoane (amintite mai sus), *-ar* creează o serie de alte categorii semantice³, deosebite mult între ele ca sfere de noțiuni, dar în același timp asemănătoare prin ceea ce le imprimă sufixul și anume: toate sînt purtătoare ale unei calități sau, uneori, în cazul numelor de ființă, autoare ale unei acțiuni. Faptul că studiile anterioare au relevat numai categoria numelor de persoană se explică prin aceea că aceasta a fost funcția inițială a lui *-ar*, pe de o parte, iar pe de altă parte prin aceea că aceasta este cea mai cuprinzătoare categorie de derivate în *-ar* în limba română. Celelalte categorii semantice pe care le voi prezenta în paginile următoare (nume de instrumente și obiecte, nume de plante, de păsări și insecte, de ființe, de boli, de luni, substantive cu valoare colectivă, derivate care arată apartenența) se explică în primul rînd prin valoarea lui *-ar* în limba română (prezentată mai sus), iar în al doilea rînd prin diferitele funcții

¹ Cf. Al. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 13, 90, Ecaterina Ionașcu, *Sufixe -ar și -aș la numele de agent*, în SFC. I, p. 76 și urm.

² Numesc astfel această categorie de derivate, pentru a o deosebi de celelalte.

³ Vezi și G. Pascu, *Sufixe românești*, București, 1916, p. 79.

pe care *-arius* le-a avut în latină, ca și prin confuzia fonetică și semantică produsă în limba română între lat. *-arius* și lat. *-ale* (vezi mai jos originea lui *-ar* în română). O altă explicație este trecerea foarte posibilă de sens de la prima categorie (nume de persoană) către celelalte. Astfel *-ar* a denumit la început oameni, autori ai unor acțiuni sau purtători ai unor calități, apoi ființe de orice fel care, ca și oamenii, pot fi autoare ale unei acțiuni (de pildă *lăcustar* „pasăre care prinde lăcuste”, *șoricar* „ciine care prinde șoareci” etc.), după aceea obiectul sau instrumentul cu care se face acțiunea, care servește la... (*dopar* „instrumentul cu care se scot dopuri”, *punctar* „instrument cu care se bat puncte pe suprafața unei piese tehnice”, *spumar* „lingură cu care se alege spuma la supă” etc.)¹ și în sfârșit ființe și lucruri purtătoare ale unei calități sau ale unei caracteristici esențiale de la care se formează derivatul (*colțar* „dulapul care se află așezat în colțul camerei”, *nisipar* „pește care trăiește în părțile nisipoase ale apelor”, *șintar* „pasăre care are o pată roșie, ca o șintă în frunte” etc.).

În ce privește originea sufixului *-ar*, cercetătorii anteriori au arătat, pe bună dreptate, că la baza sufixului românesc *-ar* se află latinescul *-arius*, întărit, în perioada contactului limbii noastre cu slava, de slavul *-аръ* (cu diferitele lui variante din limbile slave)² și mai târziu, în timpul influenței franceze asupra limbii române, de *-aire* (devenit *-ar* în română; *chestionar* < *questionnaire*, *glosar* < *glosaire* etc.)³ și *-ier* (> *i*) *ar* în română; *princiar* < *princier*, *familiar* < *familier*)⁴. În latinește *-arius* formează adjective care pot fi substantivate, deci este posibil ca unele nume de animale, păsări etc. să fie moștenite. Sub forma neutră *-arium* formează în latinește nume de instrumente și numele locului unde se ține ceva, unde se petrece ceva, prin urmare și unele dintre aceste nume pot fi moștenite din latină (ca de exemplu *grînar* < lat. *granarium*).

Deosebit de importantă pentru formarea multor categorii de cuvinte în *-ar* (în afara numelor de persoană) a fost confuzia fonetică și semantică produsă în limba română între lat. *-arius* și *-ale*⁵. În limba latină *-ale* avea o serie de funcții, preluate în limba română de *-ar*. Așa de pildă deriva nume de instrumente, de obiecte de îmbrăcăminte, de plante, substantive colective⁶, pe care în limba română le derivă *-ar*.

Varianta fonetică a sufixului *-ar* este *-er*, care a rezultat din atașarea sufixului la teme terminate în sunete palatale.

★

¹ Sensul acestor derivate se leagă foarte mult de cel de autor al acțiunii: *dopar* este instrumentul cu care se scot dopuri, dar în același timp este și instrumentul care scoate dopuri etc.

² În limbile slave sufixul este productiv la nume de persoană. Pentru bulgară, cf. A. Andreicin, N. Kostov, K. Mircev, E. Nikolov, St. Stoikov, *Български език*, Sofia, 1955, p. 93, Moslov, *Очерк болгарской грамматики*, Moscova, 1956, p. 46.

³ Cf. Ecaterina Ionașcu, *op. cit.*, p. 76 și trimiterile de acolo.

⁴ Cf. Zizi Ștefănescu-Goangă, *Sufixul -ier*, în SFG I, p. 120.

⁵ Cf. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 551; Iorgu Iordan, *Sufixul -ar cu funcțiune locală*, în BUL. FIL. III, Iași, 1936, p. 157.

⁶ Cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, vol. II, p. 524.

Trecînd la tratarea propriu-zisă a problemei enunțate în titlul lucrării, menționez că voi urmări pe rînd toate categoriile semantice de derivate în *-ar*, cu excepția numelor de persoană, care au fost pe larg prezentate de Ecaterina Ionașcu în lucrarea mai sus amintită, și a numelor topice derivate în *-ar*, studiate în mai multe rînduri¹.

Analiza derivatelor este făcută nu pe valori (deoarece aceasta ar fi dus la pierderea unității fiecărei categorii semantice pe de o parte, iar pe de altă parte valoarea lui *-ar* este ușor de urmărit din definirea fiecărui derivat), ci pe categorii semantice și după modul de formare a fiecărui derivat.

I. Nume de instrumente și de obiecte

Dat fiind faptul că sufixul creează derivate care se încadrează în categorii lexicale deosebite mult unele de altele, pentru o mai bună sistematizare a materialului includ în această categorie toate numele de instrumente și de obiecte derivate în *-ar* care indică: nume de instrumente, nume de obiecte casnice, obiecte de îmbrăcăminte, nume de cărți, câteva numiri de construcții sătești, grupate în următoarele categorii:

1. Nume de instrumente și obiecte, mai ales de uz casnic

Ele indică:

a) La ce servește instrumentul (sau obiectul) respectiv. Astfel, *blidar* (< *blid*) este „dulapul în care se păstrează blidele”: *Moașa...scoate dintr-un dulap sau de pe un blidar un șip cu rachiu*. MARIAN, NA. 137, cf. SBIERA, P. 157, PAMFILE, I. C. 404), *borșer* (< *borș*) „vas în care se prepară borșul” (SEZ. V 64, PAMFILE, I. C. 192), *brăzdar* (< *brazdă*, sau < *brăzda*) este „fierul brăzdător, care brăzdează, al plugului” (DAME, T. 35, PAMFILE, I. C. 150), *culegar* (< *culege*) „instrument tipografic în care se așază literele și albitura necesare la scoaterea corecturilor din forma pusă în mașină” (MOLIN, V. T. 29), *căldărar* (< *căldare*) este „numele dat lemnului care ține lanțul căldării (CADE), *coleşar* sau *coleşer* (< *coleașă*) „băț cu care se mestecă mămăliga” (CHEST. V), *dințar* (< *dinte*, pl. *dinți*) „unealtă cu care se ascut dinții fierăstrăului” (DAME, T. 115, PAMFILE, I. C. 119), *dopar* (< *dop*) „tirbușon”, *lăicer* (< *lăgicer* < *laviță*) „scoarța, covorașul cu care țărani își împodobesc lavițele”, *mărfar* (< *marfă*) „tren de marfă”, *mujdeier* (< *mujdei*) este un „băț scurt cu care se pisează usturoiul, pentru a face mujdei”, *obădar* (< *obadă*) „unealtă de dulgherie cu care se fac găuri în obezi” (MARIAN, NU. 510), *obrăzar* (< *obraz*) se numește „pînza fină cu care se acoperă fața mortului”, sau „sacul de pînză transparentă cu care-și acoperă stuparul fața”, *punctar* (< *punct*) „numele unui instrument cu care se fac puncte (ca niște găuri) pe suprafața unei piese tehnice” (IOANOVICI, TEHN. 224), *plăcintar* (< *plăcintă*) „un fel de făcăleț lung, cu care se întind foile de plăcintă”,

¹ Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 156.

păretar (< *părete*) „covor care se pune pe perete” (IORGA, S. D. XIV 57)¹, *spumar* (< *spumă*) „lingură cu care se alege spuma la supă”, *sărar* „vas în care se ține sarea”, *ștergar* „bucată de pînă împodobită, de obicei, cu broderii, care servește la șters mîinile, vasele sau ca podoabă în casele țărănești”, *tămîier* „vas în care se pune tămîia”, *umărar* „umerăș” (GALAN, Z. R. 306), *untar* „vas de lemn în care se bate laptele pentru a alege untul” (CHEST. V 6), *urđar* „unealtă cu care se amestecă zerul pentru a alege urda” (CHEST. V 144), *zimțar* (< *zimț*) „unealtă de dulgherie cu care se îndreaptă dinții fierăstrăului” (DAME, T. 115) și altele;

b) Ce are caracteristic instrumentul (sau obiectul) respectiv: *colțar* (< *colț*) este o „vergea de fier cu colți la capete, care servește în timpul țesutului” (DA ms.), *cornar* (< *corn*) „plug care are un singur corn”, *cordar* (< *coardă*) „fierăstrău mic cu coardă” (ȘEZ. XXIII 42), *ghimpar* (< *ghimpe*) „tijă prevăzută cu ghimpi la unul din capete, folosită la extragerea diferitelor unelte sau piese rămase accidental în gaura unei sonde” etc.

c) Asemănarea cu alt instrument (sau obiect). În această categorie derivatele pot fi împărțite în două:

1. Derivatul indică asemănarea propriu-zisă cu alt instrument sau obiect. De exemplu, *cotigarul* este o căruță care seamănă cu *cotiga*, dar, spre deosebire de aceasta, este mai joasă și mai lungă. Pentru a se putea face deosebire între ele s-a apelat la sufixul *-ar* și astfel s-a spus *cotigar* (cu varianta *cotiugar*): *Un cotiugar cu fîn, de unde ronțăia molcom un cal.* CEZ. PETRESCU, I. II 104. La fel pentru *nai* s-a spus *fluierar* (< *fluier*, PAMFILE, J. II 39) fiindcă este un fel de fluier, seamănă ca aspect cu fluierul.

2. Derivatul indică un obiect asemănător cu cel al cărui nume servește ca temă, dar care se deosebește de acesta prin locul pe care-l ocupă. Astfel *grindarul* (< *grindă*) este o grindă asemănătoare cu celelalte grinzi folosite la construcția unei case, dar care se așază dedesubtul celorlalte grinzi, de-a curmezișul (pentru a le susține). Pentru a se face deosebirea de restul grinzilor s-a format derivatul în *-ar* (MARIAN, SR. I 212). Tot astfel *prăgar* (< *prag*) „grinda de deasupra ușii, pragul de sus” (VIRCOL, V.) și altele.

d) Locul pe care-l ocupă. Sufixul *-ar* formează nume de obiecte folosind ca temă substantivul care arată locul pe care îl ocupă sau lângă care este așezat obiectul respectiv. De exemplu: *colțar* este o „etajeră (sau un dulap mic), așezată în colțul format de doi pereți ai unei case” (CREANGĂ, P. 9) sau „pernă care stă la colțul patului”².

e) În unele cazuri sufixul *-ar* a fost folosit pentru a se evita confuzia între două omonime. De pildă instrumentului de la războiul de țesut numit iapă i s-a spus, regional, *iepar* pentru a se evita confuzia cu animalul.

Sînt cazuri în care este mai greu de explicat atașarea sufixului la temă. Astfel între *pecete* și derivatul *pecetar* (TDRG) nu există deosebire semantică netă. Totuși, și în aceste cazuri, se observă că derivatul, pe

¹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XIV, București, 1907.

² Cf. Al. Graur, *Glosar din comuna Reviga (Ialomița)*, în BUL. FIL. II, p. 162.

lîngă faptul că are același sens cu numele obiectului folosit ca temă, capătă în plus specializare pentru un anumit sens. Astfel *pecetar* are și sensul de „pecete” în general, dar s-a specializat mai ales pentru „pecete care se pune pe colaci, pe prescuri; pistornic”.

2. Nume de obiecte de îmbrăcăminte

Nume de obiecte de îmbrăcăminte derivate cu suf. *-ar* sînt puține în limba romînă, totuși modul lor de formare este clar. Numele se formează de la partea de corp pe care o acoperă obiectul sau de la numele materialului din care este confecționat. De exemplu: *grumăjer* (< *grumaz*, învechit) „bucată de metal, la armele vechi, care se punea în jurul gîtului pentru a-l apăra”: *La gît aveau grumăjer rotund de zale.* ODOBESCU I 65, *pieptar* (< *piept*) este „numele dat unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă pieptul, folosit în diferite ocazii (pentru a apăra de frig, sau la jocul de scrimă etc.)”: *Niște coame unduioase se răsfirară peste umerii și pieptarul lui înflorat.* NEGRUZZI I 21, *pîstar* (< *pîslă*) „încălțăminte de pîslă”, *pulpar* (< *pulpă*) „un fel de moletieră de postav care acoperă piciorul de la gleznă pînă la genunchi”, *tălpar* (< *talpă*) „papuc”.

La categoria obiectelor de îmbrăcăminte derivate în *-ar*, se adaugă și obiectele care acoperă anumite părți ale corpului unor animale.

Ca și numele obiectelor de îmbrăcăminte, și acestea se formează de la partea de corp pe care o acoperă. De exemplu *botar* (< *bot*) este „botniță pentru viței” (GLOSAR REG.) și „bucățica de ștreang de la căpăstru care cuprinde botul calului” (DAME, T. 50). În același fel s-au format numele diferitelor părți ale hamului: *fălcar* (< *falcă*) „parte a frînelor care încep de la colțurile botului și se continuă deasupra falcilor” (TDRG), *gîtar* (< *gît*) „cureaua lată, de la hamuri, care trece pe după gîtul calului” (DAME, T. 50), *spinărar* (< *spinare*) „curea de la ham, așezată pe spinare” (id. ib.), *șoldar* (< *șold*) „curea de la ham care trece peste șoldul calului” (id. ib. 50, cf. TDRG) etc.

3. Nume de construcții sau părți ale unei construcții

Majoritatea derivatelor din această categorie sînt folosite în terminologia sătească.

Derivatele denumesc, de obicei, construcții făcute în scopul de „a pune, de a băga, de a adăposti sau a păstra ceva”. Derivatul se formează folosindu-se ca temă numele obiectului (sau ființei) pentru care se face construcția respectivă. De exemplu: *făinar* (*făină* + suf. *-ar*, cf. it. *farinaio*, prov. *far (i)nier*) „hambar în care se păstrează făina”, *merindar* (< *merinde*) „magazie, pivniță în care se păstrează merindele”, *mînzărar* (< *mînzare*) „locul unde se țin mînzările, în strungă” (ȘEZ. XIX 57), *pănușar* (< *pănușă*) „încăperea în care se păstrează, iarna, pănușele de porumb”, *porumbar* (< *porumb*) „cușcă, coteț pentru porumbi; construcție în care se păstrează porumbul”, *sterpar* (< *sterp*) „loc îngrădit la stîină unde stau sau dorm oile sterpe”.

Prin analogie cu numele de construcții în *-ar*, s-au format derivate care denumesc cuiburi ale unor animale și insecte. De exemplu: *cîrtițar* (< *cîrtiță*) „mușuroi de cîrtițe”, *viermar* (< *vierme*) „cuib de viermi”:

Lucrătorii cu cizme grele... forfotesc ca într-un viermar. ARDELEANU, D. 10, *viespar* (< *viespe*) „cuib de viespi”: *Scorburile sălciiilor bătrâne erau pline de vespere.* SĂM. IV 12.

4. În sfârșit, ultima categorie de nume de obiecte, dintre cele enumerate, derivate în *-ar*, este formată din câteva nume de cărți bisericești. Numele cărții se formează, de obicei, de la conținutul cărții respective. De exemplu: *acatister* (< *acatist*) „carte în care sînt adunate acatistele”, *evangheliar* (< *evanghelie*) „carte bisericească care cuprinde toate evangheliile”. *Un antic evangheliar.* HASDEU, I. C. 145, *mucenicar* (< *mucenie*) „carte care cuprinde viețile sfinților” (COSTINESCU), *rugăcinar* (< *rugăciune*) „carte de rugăciuni”: *Preotul... cetește rugăciunile prescrie de rugăcinari.* MARIAN, NA. 121, *zodiar* (< *zodie*) „carte de zodii”: **Zodiar.** *Cartea de zodii lui Eraclie împărat* (a. 1750). GASTER, CR. II 66/17.

După același tip s-au format: *alfabetar* (< *alfabet*) „listă alfabetică, repertor”¹, *îndrumar* (< *îndruma*) „ghid, îndreptar”, *scadențar* (< *scadență*) „registru în care se înscriu termenele de plată a polițelor” (cf. CADE).

II. Nume de plante

În limba română (mai ales în limba populară) se întîlnesc câteva numiri de plante formate cu ajutorul sufixului *-ar*.

Pentru a se forma numele de plantă cu sufixul *-ar*, s-a pornit în unele cazuri de la asemănarea plantei respective (sau a fructului) cu altă plantă, cu un obiect etc. Așa, de pildă, unei anumite specii de *ardei* i s-a spus *gogoșar* pentru că seamănă, ca aspect, cu o gogoasă. Derivatul este format deci de la *gogoasă* + *-ar*.

Tot astfel, pentru *agriș* s-a spus regional *bobîțar* (VICIU, GL.) pentru că fructul este format din multe bobîțe.

În unele regiuni dudul a fost numit *frăgar* (< *frag*) sau *pomițar* (< *pomiță*)², deoarece fructul dudului seamănă cu al fragului: *Gîndacii de mătase, numai cu frunze de frăgari se hrănesc.* ECONOMIA, 209, cf. ODOBESCU, I 493.

Tot prin analogie s-a spus unui arbore fără vîrf, cu vîrfurile frînt ori putred că este *ciungar* (< *ciung*): *El ochianu că și-a luat, și pe cîmp că s-a uitat, D-un ciungar nalt c-a ochiat.* MAT. FOLK. 179. Unui copac tînăr, nedezvoltat pe deplin, care nu e prea înalt dar e stufos și are aspectul unei tufe i s-a spus *tufar* (< *tufă*): *Putea să facă măcar o colibă de tufari.* DRĂGHICI, R. I 45/16, cf. CREANGĂ, P. 316. Alteori planta a primit numele de la numele fructului pe care-l face. Astfel, *porumbar* este un arbust sălbatic, spinos, cu flori albe și fructe negre-albăstrui, numite *porumbe*: *Pînă înfloare porumbarul.* MARIAN, S. R. II 138, cf. PANȚU, PL.

¹ Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, București [1943], p. 164.

² *Pomiță* „fructul unei tufe de fragi”.

Uneori planta a primit numele de la caracteristica ei esențială. De pildă, s-a spus *borșer* (< *borș*) unei plante ale cărei fructe au gust acru (ȘEZ. V 69, 38), *ciumar* (< *ciumă*, ȘEZ. VII 178) unei buruiene otrăvitoare, *ciuma* fiind considerată, în popor, o otravă.

Este greu, în unele cazuri, de stabilit motivul pentru care unele plante au primit un anumit nume. De exemplu *vițelar* (< *vițel*) este o plantă care crește prin pășuni, pe margini de păduri.

Alteori între derivat și temă nu există deosebire semantică. Așa, *cărpinar* nu este deosebit ca sens de *carpen*: *Cînd a face plop pe pere, cărpinariul porumbele.* RETEGANUL, TR. 15, *molidar* (*molid*) PANȚU PL., este același lucru cu *molid*.

În astfel de cazuri, considerăm că sufixul *-ar*, fiind simțit în limbă ca sufix care derivă nume de plante, a fost atașat unui nume de plantă pentru a întări, a accentua valoarea acesteia.

III. Nume de ființe

1. Nume de păsări și insecte

Limba română populară cunoaște o mare bogăție de nume date păsărilor și insectelor. Numeroase studii au fost consacrate cercetării acestor nume, dar dintre toate, cea mai bogată și mai interesantă (pentru problema pe care o urmărim) este recenta lucrare a lui Băcescu¹ care, pe lângă faptul că concentrează tot ce a fost atestat de înaintași, aduce o serie de termeni noi culeși în cea mai mare parte pe teren. De asemenea, deosebit de interesant este faptul că pentru fiecare termen autorul indică localitatea din care a fost cules termenul respectiv. Pe baza acestui material am constatat că sufixul *-ar* derivă multe nume de păsări, că este răspîdit pe întreg teritoriul țării și că majoritatea derivatelor sînt populare.

Derivatele sînt formate în modul următor:

a) Sufixul *-ar* se atașează la teme care arată mediul în care trăiește păsările și insectele. Astfel *cătinar* (< *cătină*) este „o pasăre care trăiește mai ales prin cătină”, *hrișcar* (< *hrișcă*) este „un gîndac mic care iese primăvara cînd e timpul de semănat hrișca” (Cf. MARIAN, INS. 17, PAMFILE, A. R. 196), *lăcar* (< *lac*) „nume dat unei păsări care trăiește în vegetațiile ce se întind de-a lungul tuturor bălților din țară” (BĂCESCU, P. N. 309), *mărăcinar* (< *mărăcine*) este o „pasăre care trăiește, de obicei prin mărăcini” (cf. MARIAN, O. I. 261, SIMIONESCU, F. R. 152), *mă-zărar* (< *mazăre*) „insectă care se face în bobul de mazăre crud” (cf. SIMIONESCU, F. R. 304), *plop-ar* (< *plop*) „insectă care trăiește pe plopi și pe sălcii” (MARIAN, INS. 100), *pietrar* (< *piatră*) „pasăre care trăiește mai mult pe locurile stîncioase și nisipoase”, *urzicar* „pasăre care trăiește prin urzici” (MARIAN, O. I 431).

¹ Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*. (P.N.) București, 1961.

b) Sufixul *-ar* formează nume de păsări atașându-se la teme care arată ce mănincă (cu predilecție) pasărea respectivă. Exemple : *alunar* pasăre numită astfel fiindcă „mănincă mai ales alune” (BĂCESCU, P. N. 286), *cireșar* (< *cireasă*) este o „pasăre care mănincă simburi de cireșe” (MARIAN, O. I 416), *hoitar* (< *hoit*) „specie de vultur pleșuv care mănincă hoituri” : *Copilul întoarce fruntea, ca să mai vadă hoitarul din albastrul cerului*. SA-DOVEANU, P. M. 48 cf. BĂCESCU, P. N. 236, *lăcustar* (< *lăcustă*) „pasăre care se hrănește cu lăcuste” (CADE), *porumbar* (< *porumb*) „pasăre de pradă care răpește păsări mici de curte și porumbei” (MARIAN, O. I 122, SIMIONESCU, F. R. 164), *rățar* (< *rață*) „uliu” H. XI 350, *șoricar* (< *șoarece*) „specie de uliu care se hrănește cu șoareci” (MARIAN, O. I 173); se mai numește și *șopîrlar* (< *șopîrlă*) (cf. Id. ib., SIMIONESCU, F. R. 168).

c) Alteori sufixul *-ar* formează nume de insecte pornind de la unele însușiri caracteristice. De exemplu : *cotar* (< *cot*) este un fel de omidă lunguiată și subțire, care când merge se îndoaie „ca și când ar da cu cotul” H. VII 149 (cf. MARIAN, INS. 306), *furtunar* (< *furtună*) este „numele dat păsării care apare deasupra Mării Negre, primăvara și toamna când bîntuie furtuna” (BĂCESCU, P. N. 271), numită și „pasărea furtunii”, *inelar* (< *inel*) este „un fluture mic, de culoare galbenă, care are o dungă cafenie, ca un inel, de-a curmezișul aripilor de dinainte” (MARIAN, INS. 284), *nalbar* (< *alb*) cf. TDRG. „fluture mic, alb, care aduce stricăciuni pomelilor” (cf. MARIAN, INS. 258, SIMIONESCU, F. R. 376), *țintar* este „o pasăre de mărimea unei vrăbii, care are o pată roșie, ca o țintă în frunte” (MARIAN, O. I 431).

2. Nume de pești

Numărul numelor de pești derivate în *-ar* este destul de redus în limba română. Cu toate acestea, în toate regiunile țării se atestă unul sau două derivate, ceea ce înseamnă că funcția lui *-ar* este cunoscută pe întreg teritoriul țării.

Numele de pești, derivate în *-ar*, formează următoarele categorii :

a) Nume de pești derivate de la o temă care indică mediul în care trăiește peștele respectiv. De exemplu *nisipar* este „numele unui pește care trăiește în părțile nisipoase ale râurilor repezi” (BĂCESCU, P. 40), *pietrar* „pește care trăiește mai cu seamă în Dunăre, la locuri adînci, unde fundul este pietros și nisipos” (ANTIPA, F. I. 27, BĂCESCU, P. 45).

b) Nume de pești care pornesc de la alte caracteristici. De exemplu *ulucar* (< *ulucă*) este numele unui pește numit astfel fiindcă încearcă să sară gardurile făcute de pescari, pe baltă (pentru a-l prinde).

c) DA ms. ca și BĂCESCU, P., atestă câteva nume de pești derivate în *-ar*. Formarea acestor nume cu sufixul *-ar* este evidentă dar nici anchetatorii pe teren și nici Băcescu nu au putut defini peștele respectiv. Astfel este cazul lui *glodar* (< *glod*, în DA ms.), *surlar* (< *surlă* H. I 29, în DA ms.) etc.

3. Nume de animale (patrupede)

Numele se formează :

a) De la obiectul cu care omul pune animalul în contact (la care se înhamă, cu care se împovărează etc.). De exemplu : *telegar* (< *teleagă*) „cal întrebuințat la trăsuri” : *Opt cai telegare*. CUV. BĂTR. I 209. *Am cumpărat veri niște telegari ungurești*. ALECSANDRI, T. 1229, *tășulcar* se numește „calul de munte, potrivit pentru povară, pe care se pune tășulca, desaga” (CHEST. V 76).

b) Într-un singur caz se întâlnește o specie de animal al cărui nume este format de la ceea ce prinde animalul respectiv. Este vorba de ciinele *șoricar*, numit astfel pentru că prinde șoareci.

c) Cîteva formații, cu totul izolate, arată apartenența animalului la o anumită specie. Astfel *rudar* (< *rudă*) este „miel sau berbec de prăsilă, de sămință, de rudă” (DA ms.).

d) În sfîrșit, cîteva numiri de animale (mai ales de cai) pornesc de la o anumită calitate a animalului respectiv. De pildă, *pătrar* s-a spus unui „cal care este în al patrulea an al vîrstei” : *Opt cai pătrari*. CUV. BĂTR. I 208, *trepădar* (< *treapăd*) este „un cal care merge la trap” : *Cal trepădar* (în DA ms.).

IV. Nume de luni

Altă categorie de nume formate cu sufixul *-ar* este cea a numelor de luni. Popular, numele unor luni au fost formate pornindu-se de la o caracteristică esențială a lunii respective. De exemplu : *brumar* (< *brumă*) este „numele dat lunilor de toamnă (octombrie sau noiembrie) când cade bruma” ; *cireșar* este „luna iunie, când, de obicei, se coc cireșile” (TDRG) ; *făurar* (< *faur* cf. lat. *februarius*¹) nume dat lunii februarie” ; *florar* (< *floare*) este „numele lunilor mai, mai rar aprilie, luni de primăvară când răsar multe flori” (ALECSANDRI, P. P. 34, MARIAN, SR. I 91, I. IONESCU, C. 86) ; *secerar* este „numele popular al lunii august, când se seceră holdele” (MARIAN, SR. I 96).

Ceva mai complicată este formația *gustar* pentru luna august (MARIAN, SR. I 96, JIPESCU, O. 77) sau septembrie (cf. DA ms.). Dicționarul Academiei îl consideră derivat din *gust* (de la *august*).

V. Nume de boli

Cîteva nume de boli și un nume anatomic derivate în *-ar* m-au îndreptățit să fac o categorie aparte de derivate. Derivatele sînt toate de factură populară.

¹ Pentru explicație, vezi CDDE, p. 94.

Numele se formează, în toate cazurile, de la numele organului bolnav. Este vorba de *gurar* „nume dat unei boli de gură, aftă”. *Are apă la picioare și gurar la gingii*. JIPESCU, O. 106, *limbar* „numele unei boli care apare, de obicei, la limba copiilor și din care cauză aceștia nu pot vorbi”: *Foarfecile să nu le bagi în gură, căci faci limbar*. ȘEZ. III 47.

După tipul numelor de boli în *-ar*, s-a format *sprîncenar* (< *sprînceană*) „nume dat unui mușchi al ochilor” (BUL. FIL. VI 31).

VI. Derivate în *-ar* cu sens colectiv

Printre celelalte categorii de derivate în *-ar* se numără și aceea formată din substantive cu valoare colectivă. Unele dintre aceste derivate și-au creat un rol stabil în limbă.

Este de remarcat că alături de sensul colectiv al unor derivate s-au creat uneori, prin extensiune, și alte sensuri ale acestor derivate, care nu mai sînt colective. De exemplu: de la „cantitate mare de...”, s-a ajuns la „locul unde se află această cantitate” sau „cantitatea respectivă folosită pentru...” etc.

Alteori derivatul denumește numai „locul unde se află o mare cantitate de...”

Exemple: *băligar* este o „cantitate mare de baligă strînsă la un loc”: *Cîmpiile din țara Elida atît se încărcase de gunoi și băligar, încît nici iarba nu mai creștea*. ISPIRESCU, U. 71; prin extensiune „baligă multă, amestecată cu paie, folosită ca îngrășămînt, sau amestecată cu lut și întrebuițată la lipitul caselor”, *curpenar*, „mulțime, desîș de curpeni”, *ferigar*, „regiune acoperită cu ferigă, loc unde se află multă ferigă” (CADE, DR XI 75), *frunzar*, „frunze multe, frunziș, apoi desîș sau umbrar format din crengile pline de frunze ale unui copac sau tufe”: *Pe mal ședea... sub verde frunzar De verde stejar*. ALECSANDRI, P. P. 116, *ghețar* „cantitate mare de gheață” și apoi „loc unde se pune gheața, ghețarie”, *stupar* „locul unde sînt stupi mulți” (în DA ms.). *umbrar* „adăpost oferit de crăcile sau frunzele unui arbore împotriva arșiței soarelui; umbră deasă”: *Aflăm un pomăt mare de maslini... și la tot pomul umbrariu*. DOSOFTEI V. S. 46, *urzicar*, „loc, teren pe care cresc urzici dese”, *viermar* „mulțime de viermi” (vezi și capitolul *Nume de construcții*).

VII. Derivate în *-ar* care indică apartenența (sau referirea la...)

Ultima categorie de derivate în *-ar*, dintre cele enumerate, este formată din câteva adjective care indică apartenența. Derivatele din această categorie sînt mai noi decît cele de mai sus și sînt formații ale limbii literare. Astfel *bugetar* (< *buget*) este „ceea ce ține de buget”: *Discuții bugetare*. MAIORESCU, CR. I 361, *școlar* (< *școală*) înseamnă „ceea ce ține de școală, referitor la școală” etc. Această categorie de derivate se detașează de celelalte, în primul rînd ca sens, în al doilea rînd ca formă (derivatele nu sînt populare) și în al treilea rînd categoria

gramaticală este deosebită de a celorlalte (derivatele din celelalte categorii sînt substantive, pe cînd cele din categoria în discuție sînt adjective). Deosebirile evidente ale acestor derivate față de celelalte se datorează influenței exercitate de francezul *-ier* (< lat. *-arius*) asupra sufixului românesc *-ar*. În franceză *-ier* are pe lîngă alte funcții și pe aceea de a indica apartenența (cf. *familier* „care aparține familiei”).

★

Sufixul *-ar* derivă în limba română substantive concrete și câteva adjective. Derivatele în *-ar* formează următoarele categorii morfologice:

- a) substantive masculine: nume de păsări, insecte, animale, pești, plante, nume de luni;
- b) substantive neutre: nume de instrumente și obiecte, nume de boli, nume colective;
- c) adjective derivate care indică apartenența.

Temele de la care se formează derivatele în *-ar* sînt în majoritatea cazurilor nominale și numai câteva sînt verbale:

- 1) derivate de la adjective: *sterpar* < *sterp*;
- 2) derivate de la substantive feminine: *gogoșar* < *gogoășă*, *cotiugar* < *cotiugă*, *cătinar* < *cătină*;
- 3) derivate de la substantive masculine: *dințar* < *dinte*, pl. *dinți*, *umărar* < *umăr*;
- 4) derivate de la substantive neutre: *botar* < *bot*, *colțar* < *colț*, *dopar* < *dop*, *obrazar* < *obraz*;
- 5) derivate de la verbe se formează de obicei de la indicativ prezent: *culegar* < *culeg*, *ștergar* < *șterg* și uneori de la infinitiv: *îndrumar* < *îndruma*;
- 6) derivate care pot fi formate fie de la verb, fie de la substantiv: *brăzdar* < *brăzda* sau *brazdă*.

★

În ce privește concurența am constatat că sufixul *-ar* este puțin concurat de alte sufixe. Printre sufixele cu care *-ar* intră în concurență se numără sufixele instrumentale *-tor*, *-toare* care, deși au o circulație mai mare în limbă ca sufixe instrumentale decît *-ar*, nu-l înlocuiesc în derivatele mai vechi. Se pare că în limba populară *-ar* are o circulație mai mare decît *-tor*, *-toare*. În plus se observă că fiecare dintre aceste sufixe, deși toate sînt instrumentale, capătă specializare pentru un anumit sens. De pildă: *ștergar* — *ștergător* — *ștergătoare* au sensuri diferite, astfel încît nu se pot înlocui.

Alte sufixe cu care *-ar* intră în concurență sînt sufixele colective mai puternice decît *-ar* în limbă și care de obicei îl înlocuiesc în derivatele cu sens colectiv: *curpenar* — *curpenărie*, *făgar* — *făget*, *frunzar* — *frunziș*, *viermar* — *viermărie* etc.

★

În concluzie, pe baza materialului prezentat, se poate spune că sufixul *-ar* (cu funcțiile de care m-am ocupat) are o largă răspîndire în limba romînă și mai ales, în limba populară¹. Tocmai pentru aceasta am dat la fiecare derivat atestarea care, deși îngreunează lectura, ilustrează faptul că sufixul este folosit mult în limba populară.

Răspîndirea sufixului în limbă se datorește pe de o parte răspîndirii categoriei care desemnează persoane (care desigur a influențat răspîndirea celorlalte categorii), iar pe de altă parte valorii sale. Atunci cînd a fost nevoie să se dea nume unei ființe, unui obiect etc. s-a pornit de la ceea ce face ființa respectivă, de la ceea ce se face cu obiectul respectiv, la ce servește sau de la caracteristica esențială a acestora, adăugîndu-se *-ar*.

Alt fapt care a făcut ca sufixul *-ar* să fie mult folosit în limba populară este acela că derivă, prin excelență, substantive concrete.

În ce privește productivitatea sufixului în faza actuală a limbii, dat fiind faptul că în culegerile de limbă (populară) mai noi² apar cîteva derivate în *-ar*, neatestate pînă acum, putem afirma că sufixul este încă productiv. În derivatele mai vechi sufixul se păstrează fără a fi, decît în rare cazuri, înlocuit cu alte sufixe.

¹ Exemplele date în lucrare ilustrează numai tipurile de derivate, fără a putea reda bogăția derivatelor.

² Cf. Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului romîn*, București, 1961, *Lexic regional*, Editura Academiei R.P.R., București 1960, *Materiale și cercetări dialectale*, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, 1961 și altele.

SUFIXUL *-ET*

DE

E. CONTRAȘ

În limba romînă există două sufixe deosebite *-et*¹: *-ét* < lat. *-etum*, din cuvinte ca *brădet* și *-et* < lat. *-itus*, din cuvinte ca *urlet*. În lucrarea de față voi discuta pe cel de-al doilea dintre sufixele amintite.

Originea

Sufixul *-itus* din care provine *-et* neaccentuat era în latină sufix participial. Sufixul *-tus*, *-sus*, folosit în latină pentru a deriva abstracte de la verbe, s-a folosit rar în limbile romanice, deoarece se confunda cu sufixul participial. După modelul lui *sonitus* de la *sonare* limbile romanice au derivat substantive abstracte cu ajutorul lui *-itus* de la verbe care exprimă un sunet, indiferent de conjugarea căreia aparțineau aceste verbe². Răspîndirea lui *-itus* ca sufix cu ajutorul căruia se derivă substantive a fost posibilă deoarece, conjugarea a III-a fiind neproductivă încă din latină, formele în *-itus* nu erau folosite cu valoare de participiu. Întrucît conjugările I și a IV-a erau foarte productive, prin urmare și participiile în *-atus*, *-itus* foarte frecvente, sufixele participiale ale acestor conjugări n-au putut servi și pentru a deriva substantive fără a se crea o confuzie. În limba romînă răspîndirea acestui sufix de origine participială cu funcție de sufix nominal a fost favorizată de faptul că romîna nu a moștenit forma de participiu a conjugării a III-a latină, adică nu are participii în *-et*.

Sufixul *-et* are varianta *-ăt* și a fost moștenit în limba romînă în cuvinte ca: *freamăt* < *fremitus*, *geamăt* < *gemitus*, *sunet* < *sonitus*. Pe teren românesc s-au creat cu ajutorul lui substantive ca: *dangăt*, *foșnet*,

¹ G. Pascu, *Sufixele romînești*, București, 1916, p. 31–35.

² W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, II, Paris, 1895, p. 571.

muget, strigăt, urlat etc. Derivatele cu acest sufix sînt substantive neutre care formează pluralul în *-e*, de exemplu : *țipete, zîmbete*.

Forma de bază a sufixului și cea mai răspîdită este *-et*. De obicei *-et* apare după consoane palatalizate și *-ăt* după consoane nepalatalizate ¹.

Deoarece majoritatea temelor de la care se creează derivate cu acest sufix sînt verbe de conjugarea a IV-a și a III-a și consoanele finale sînt ușor palatalizate înaintea vocalelor prepalatale *-i* și *-e*, este explicabilă răspîndirea mai mare a variantei *-et*.

În general, sufixul se prezintă în forma *-ăt* : **1)** cînd este precedat de labiale : *freamăt, geamăt, hlipăt, țipăt* ; **2)** cînd este precedat de *k, g*, pentru a nu altera timbrul consoanei : *strigăt, dangăt, treacăt* ² ; **3)** cînd este precedat de *r* : *durăt, zurăt*.

Excepții la aceste reguli sînt : *zîmbet, strîmbet, ramet* unde se presupune că s-a impus forma cu *-et* ca urmare a folosirii mai frecvente a formei de plural ³ și datorită influenței exercitate de timbrul consoanei precedente ⁴. Aceste substantive nu există în limbă decît în forma cu *-et*. Mai putem adăuga la aceste excepții cîteva derivate care au ambele forme : *clincăt-clinchet* ; *geamăt-gemet* ; *zbierăt-zbieret, sclipăt-sclipet* etc. Este foarte posibil ca și în aceste cazuri influența pluralului să determine folosirea formei cu *-et*.

Variantele *-et / -ăt* la început au fost condiționate pozițional. După ce s-a creat posibilitatea de a folosi cu aceeași funcție una dintre cele două variante, ele se înlocuiesc una pe alta chiar fără să fie condiționate fonetic. Uneori găsim în același text la același cuvînt ambele variante ale acestui sufix ; de pildă C. Negruzzi folosește în aceeași operă *urlat* și *urlăt* (I 292, II 93).

Temele la care se atașează

Sufixul *-et* se atașează la verbe, la interjecții (onomatopee) și, într-o măsură redusă, la substantive.

I. Categoria cea mai numeroasă de la care se creează în limba română derivate cu *-et* o constituie verbele.

În latină, după cum am arătat, *-itus* se atașă verbelor care exprimau un sunet. În linii generale, situația a rămas aceeași și în limba română. Majoritatea verbelor la care se atașează *-et* sînt „expresive”, în sensul că exprimă acțiunea propriu-zisă de emiteră a unor sunete ca : *boci, muși, răcni, rage, scînci, striga, țipa, zbiera, vui* sau o acțiune care este însoțită de emiteră a unor sunete ca : *ciocni, plesni, pocni, trosni, răpăi, rîde*. Probabil prin analogie cu perechea *rîde-rîset* s-au creat derivate de la *rînji*

¹ E. Petrovici, *Echivalența morfologică a variantelor fonemelor vocalice românești*, în *Cercetări de lingvistică*, I, 1956, Cluj, p. 22.

² J. Byck și Al. Graur, *L'influence du pluriel sur le singulier*, în *BL* I, 1933, p. 19.

³ *Ibidem*.

⁴ Vezi E. Petrovici, *Corelația de timbru a consoanelor dure și moi*, în *SCL*, nr. 1, 1956, p. 192—216.

și *zîmbi*, iar mai apoi, extinzînd analogia, de la *clipi* și *sclipi*, cu toate că acțiunea exprimată de ultimele verbe nu este însoțită de emisiunea unor sunete. De asemenea, prin analogie cu *plesni, pocni* s-a format și de la *buși* substantivul *bușet* (nu excludem însă posibilitatea ca *bușet* să fie derivat de la interjecția *buf*).

În comparație cu latina, în română s-au înmulțit categoriile semantice de teme la care se atașează *-itus > -et*. În afară de categoriile de verbe amintite mai sus, cu *-et* se formează derivate de la verbe care exprimă mișcarea, deplasarea : *cure, fugi, merge, trece, umbla* și de la alte cîteva verbe care nu pot fi grupate după un criteriu semantic oarecare ca : *duhni, zvîrli, coace*.

Ultimele verbe citate nu pot fi puse pe același plan cu celelalte, deoarece derivatele formate cu ajutorul lor sînt creații întîmplătoare, rar folosite sau regionalisme.

Unele dintre aceste verbe care nu sînt expresive în accepțiunea în care am folosit mai sus acest cuvînt, adică prin conținutul pe care îl exprimă, sînt expresive prin formă. Ele conțin grupuri de sunete care au o valoare sugestivă, de pildă *zvîrli* conține grupul *rl* ¹, *clipi* și *sclipi* conțin grupul *cl*, ceea ce explică faptul că s-au creat de la ele derivate cu *-et*.

Ca origine, verbele care constituie tema derivatelor cu *-et* sînt latine, slave și creații românești (onomatopeice).

Verbele care provin din latină aparțin conjugării I, a III-a și a IV-a. Din conjugarea I fac parte : *lătra, sufla, urla, umbla* ; din conjugarea a III-a : *coace, cure, merge, plînge, rage, rîde, trece* ; din conjugarea a IV-a : *fugi, muși*. Acestei categorii de verbe moștenite din latină trebuie să-i adăugăm denominativele cu radicalul de origine latină și formele prefixate ale unor verbe de origine latină ca : *boci, răsuna, răsufila, striga, strîmba, zbiera*.

Verbele de origine slavă (slavă veche, bulgară sau sîrbă) sînt numai de conjugarea a IV-a : *buși, clipi, hlipi* „suspina”, *icni, plesni, trosni, țivli* „țipa”, *zîmbi*. Putem grupa în această categorie și verbele : *ciocni, pocni, răcni, rînji, scînci*, care sînt probabil creații românești după model slav.

Verbele de origine onomatopeică, asemenea celor luate din slavă, aparțin numai conjugării a IV-a : *bufni, durăi, foșni, pufni, răpăi, vui, zornăi, zvîcni, zumzăi, zuzui*. (Trebuie să facem o rezervă în legătură cu unele dintre aceste verbe, ca *durăi, răpăi, zumzăi, zuzui*, deoarece nu putem stabili cu certitudine dacă derivatului i-a servit ca temă verbul sau interjecția corespunzătoare.)

Cu toate că verbele expresive în latină aparțineau conjugării a IV-a ², verbele moștenite din latină în română, care creează derivate cu *-et*, nu aparțin acestei conjugări. Singurul verb expresiv de conjugarea a IV-a moștenit, de la care s-a format un derivat cu *-et*, este *muși* ³. Pe de

¹ Al. Graur, *Grupuri simbolice în fonetismul românesc*, în *SCL* nr. 2, 1959, p. 206—209.

² Al. Graur, *La quatrième conjugaison latine*, în *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, Paris, XL 2, 1939, p. 127—150.

³ *Ibidem*.

altă parte observăm că verbele moștenite din latină fac parte din conjugarea I și, mai ales, din a III-a, acestea din urmă provenite din conjugarea a II-a și a III-a latină.

Așadar majoritatea verbelor de la care se creează derivate cu *-et* sînt de conjugarea a IV-a, expresive, de origine slavă sau creații românești.

În română, prin urmare, s-a moștenit din latină procedeul de a forma derivate cu *-et* de la anumite teme semantice. Cu ajutorul acestui procedeu însă în română s-au creat derivate mai ales de la verbe de alte origini decît cea latină. Tendința aceasta este favorizată de faptul că și în română conjugarea a IV-a este productivă, deci înglobează un număr mare de verbe de diferite origini.

Tema verbală la care se atașează în mod obișnuit acest sufix este cea de infinitiv: *striga-strigăt*; *țipa-țipăt*; *răcni-răcnet*. Numai în câteva cazuri sufixul se atașează la participiu sau la supin: *rîs-rîset*; *plîns-plînset*; *mers-merset*; derivatele de la această formă par a fi de dată mai recentă, deoarece nu le-am găsit atestate decît începînd cu secolul al XIX-lea.

II. Interjecțiile care au origine onomatopeică constituie cea de-a doua categorie de teme la care se atașează sufixul *-et*. Citez câteva dintre acestea: *bang*, *clinc*, *clone*, *clanc*, *dang*, *vai*, *zing*.

III. În foarte puține cazuri, sufixul *-et* neaccentuat s-a atașat la unele substantive ca: *jale*, *larmă*, *teamă*, *tuse*, *zarvă*.

Este posibil ca derivatele presupuse a fi formate de la substantivele *jale*, *tuse* și *teamă* să aibă ca punct de plecare verbul respectiv și nu substantivul, trecînd prin fazele: *jeli* > *jealet* > *jale*. Mai plauzibilă pare această ipoteză pentru verbul *teme*, deoarece derivatul *teamăt* apare frecvent în textele vechi, cu sensul identic al cuvîntului *teamă* de azi.

În unele cazuri cercetătorii n-au fost de acord dacă avem de-a face cu un derivat pe teren românesc sau cu un cuvînt moștenit, creat în latină cu sufixul *-itus*. De exemplu, H. Tiktin¹ consideră că *tunet* derivă din lat. *tonitru* prin schimb de sufix, O. Densusianu² îl consideră derivat de la *tonus* cu sufixul *-itus*, iar Scriban³, pe bună dreptate, crede că este derivat pe teren românesc din *tuna*. Al. Philippide⁴ și G. Pascu⁵ au crezut că *muget* reprezintă latinul *mugitus*. J. Byck și Al. Graur⁶ au arătat însă că *muget* a fost refăcut în limba română deoarece lat. *mugitus* avea un *i* lung.

★

Valorile sufixului *-et*

I. În ce privește valorile, derivatele cu *-et* de la verbe se pot împărți în: a) substantive care denumesc rezultatul unei acțiuni și b) abstracte verbale.

¹ D R G, s.v.

² *Histoire de la langue roumaine*, tome premier, Bucarest, 1929, p. 354.

³ *Dicționarul limbii românești*, Edițiunea întâia, Iași, 1939.

⁴ *Istoria limbii române. Principii de istoria limbii*, Volumul întâi, Iași, 1894, p. 183.

⁵ *Op. cit.*, p. 35.

⁶ *Op. cit.*, p. 20.

a) Marea majoritate a acestei categorii o formează substantivele care denumesc sunete emise de ființe sau zgomote produse prin mișcarea unor corpuri din natură, prin lovire, prin izbire etc., de exemplu: *bocet*, *icnet*, *lătret*, *muget*, *plînset*, *pufnet*, *răcnet*, *răget*, *rîset*, *strigăt*, *scîncet*, *țipăt*, *urllet*, *zbierăt*, *zuzet*, *zumzet*; *bufnet*, *ciocnet*, *durăt*, *foșnet*, *pocnet*, *plesnet*, *răsunet*, *rapăt*, *trosnet*, *vuiet*, *zornet* etc.

Tot din categoria substantivelor care denumesc rezultatul unei acțiuni fac parte: *buseț* „pumn, lovitură”, *duhnet* „miros greu”, *cocăt* „căldură mare” și *suflet*¹. *Cocăt* denumește o stare (la care se ajunge în urma procesului exprimat de verb). *Suflet* probabil a denumit întii răsufierea, boarea materializată iar apoi și-a lărgit sfera semantică cuprinzînd și sensul de totalitate a însușirilor morale și sufletești.

b) Abstractele verbale derivate cu acest sufix au aceeași valoare ca abstractele verbale propriu-zise, ca infinitivele lungi de pildă. Exemple: *clipet*, *curet*, *fuget*, *merset*, *rînjet*, *răsuflet*, *strîmbet*, *scîlipet*, *stropșet*, *trecăt*, *zîmbet*, *zvîcnet*, *zvîrlet*.

Identitatea acestor derivate cu abstractele verbale propriu-zise se poate urmări și în sensurile pe care le dezvoltă aceste cuvinte (chiar dacă identitatea tuturor sensurilor nu este perfectă). De exemplu *răsuflet*, pe lîngă numele acțiunii de „a răsufli”, are și sensul de „boare”, sens pe care îl are și *răsufiere*. Tot așa unele din sensurile dezvoltate prin analogie sau prin extensiune din sensul de bază al derivatului *umblet* („cutreierare, pățanie, mers al corpurilor cerești”) sînt aceleași cu ale lui *umblare*.

Distincția dintre cele două valori ale derivatelor cu *-et* nu este netă. Cele două valori se întrepătrund, în unele cazuri mai mult, în altele mai puțin. Aceasta se datorește mai multor cauze. Cu toate că este evident că derivatele onomatopeice denumesc sunetele, zgomotele rezultate dintr-o acțiune, întrucît aceste sunete sînt momentane, durează atît timp cît se produce acțiunea sau foarte scurt timp după aceea, există posibilitatea ca acestor cuvinte să li se atribuie și sensul de nume al acțiunii în timpul căreia iau naștere sunetele. De aceea, multe derivate de acest fel au sensul de bază de sunet, dar pot fi folosite și ca abstracte verbale. La aceasta probabil că contribuie și valoarea verbală participială originară a sufixului. De pildă în exemplul următor *scîncet* are valoare de abstract verbal: *Buza de jos a lui Mihai tremura ca buza unui copil care-și biruia un scîncet*. CEZ. PETRESCU, I. II 17. În ce privește derivatele al căror sens de bază este cel de abstract verbal, mai ales la cele mai vechi în limbă, există tendința de a crea sensuri concrete sau care evoluează spre concret. De exemplu *răsuflet* are și sensul de boare, răsufierea concepută ca ceva materializat: *Simțea apoi răsufletul gurii sale cum se apropie*. AGÎRBICEANU, L. T. 411. *Umblet* are și sensul de: a) „fel de a umbla”: *Veneau doi inși îngîrboviți, Un moș cu umblet lin, Și-o copilă*. COȘBUC, F. 70; b) „întîm-

¹ Tot în această categorie ar trebui încadrat și *creștet*, dacă am admite etimologia propusă de DA, din *crește* + *-et*; DA consideră că „*creștet* are la origine sensul abstract de „creștere”, apoi „punctul pînă la care a crescut cineva” și, în sfîrșit, „cel mai înalt punct”. Prof. J. Byck, într-o comunicare orală, a fost de părere că etimologia acestui cuvînt trebuie pusă în legătură cu *creastă*.

plare, pățanie": *Istoric din imbletele sfântului*. DOSOFTEI, V. S. 472; c) drum, cărare: *Clietul* (cămara)... *la cele mai multe case se află de o parte a imbletului*. LIUBA-IANA, M. 96.

II. Derivatele de la interjecții denumesc sunete, zgomote și întăresc categoria onomatopeelor derivate de la verbe. Exemple: *bangăt, clancăt, clinchet, cloncăt, dangăt, vaiet, zîngăt*. Asemenea derivatelor de la verbe, unele dintre aceste substantive pot avea și sensul de abstract verbal. De exemplu: *N-ascuți al nostru vaiet, n-auzi al nostru plîns*. NEGRUZZI, II 63.

III. Derivatele de la substantive au o valoare diferită de aceea a cuvîntului temă prin nuanța de intensitate sau nuanța colectivă pe care o exprimă. Aceste derivate sînt: *jalet, larmăt, teamăt, tuset, zarvăt*. Existența lor se explică prin influența lui *-et* colectiv. Le-am considerat derivate cu sufixul *-et* < *-itus* pentru că: 1) în aceste derivate sufixul este neaccentuat; 2) trei dintre substantivele temă denumesc zgomote: *larmă, zarvă, tuse*, iar unul — *jale* — o stare care în mod frecvent se manifestă zgomotos. Influența lui *-et* colectiv este evidentă prin nuanța de intensitate pe care pare că sufixul o imprimă temei. De pildă *larmăt, jalet, zarvăt* înseamnă „larmă”, „jale”, „zarvă” mare, multă; mai clară este nuanța colectivă în *tuset*, care înseamnă „accese repetate de tuse”. *Făcea larmăt mare, gură*. CONTEMPORANUL, III 163. [Zapis] *plecă urmat de tot alaiul împărătesc și-n jaletele părinților lui*. VISSARION, B. 218. [În spital] *se aud pe culoare... spre sălile de operație, glasuri și tuse*. CEZ. PETRESCU, I. II 75.

Derivatul *teamăt* are aceeași valoare cu *teamă*.

★

Concurența

Derivatele cu *-et* intră în concurență cu abstractele verbale propriuzise (infinitivele lungi substantivate și supinul): *foșnet — foșnire — foșnit; umblet — umblare — umblat* și cu abstractele verbale derivate cu sufixele *-eală, -itură, -ătură*: *ciocnet — ciocneală; bufnet — bufnătură; țipăt — țipătură*.

I. Derivatele care denumesc un sunet sînt puțin concurate de abstractele verbale propriuzise, deoarece au valori diferite, de exemplu: *bocet, ciocnet, plesnet, trosnet, vuiet* exprimă sunetul produs, iar *bocire, bocit, ciocnire, plesnire, plesnit, trosnire, vuire* sînt numele acțiunii. Ele intră în concurență atunci cînd infinitivul lung și supinul numesc atît acțiunea cît și rezultatul ei.

Intră în concurență, de pildă, următoarele derivate:

clancăt	clăncăit	
dangăt	dăngănit	
durăt	durăit	
foșnet	foșnit	foșnire
plînset	plîns	plîngere
rapăt	răpăit	
vaiet		văitare
vuiet	vuit	vuire
zangăt	zăngănit	zăngănire

În continuare, dau cîteva citate pentru a ilustra această listă: *Perdeaia începu a se destrăma cu un foșnet ascuțit și pătrunzător*. SLAVICI, N. II 187. *Deodat-aud foșnirea unei rochii*. EMINESCU, O. I 119. *Gonim storși de puteri, Prin marginea pădurii, Adeseori sunîndu-ne-n auz Foșnitul frunzelor*. CAMIL PETRESCU, V. 86. *Expresul dinspre București, cu ferestre luminate, trecu furtunos în zîngăt de fiare*. CEZ. PETRESCU, C. V. 37. *Ce vuet surd s-aude viind din depărtare, ce zîngăniri de arme, ce tropot, ce strigare?* I. NEGRUZZI, în DA ms. *Colonelul întinse picioarele sub masă, cu zăngănit de pîteni*. CEZ. PETRESCU, I. I 8.

Infinitivul lung și supinul sînt învinse în această concurență pentru că ele au cîte două valori, cea precumpănitoare de abstract verbal și numai în al doilea rînd de sunet. Derivatele în *-et* au sensul de bază de sunet, de aceea limba le preferă cînd e vorba de sunete, deoarece sînt mai clare, nu dau naștere la echivoc.

Derivatele cu sufixele *-eală* și *-itură* concurează mai simțitor derivatele cu *-et*. Derivatele cu *-eală* de la verbe expresive au, cîteodată, numai sensul de abstract verbal și atunci nu intră în concurență (ex.: *bocet — boceală*), dar mai adesea au atît sensul de abstract verbal cît și de sunet¹. Intră în concurență următoarele derivate:

durăt	durăială
ciocnet	ciocneală
pocnet	pocneală
rapăt	răpăială
scîncet	scînceală
vuiet	vuială
zangăt	zăngăneală

Și în aceste cazuri derivatele cu *-et* au o circulație mai mare, deși sensul concret al derivatelor cu *-eală* este mai pregnant decît al abstractelor verbale propriuzise.

Substantivele derivate cu *-itură* sînt, dintr-un punct de vedere, într-o situație similară, adică majoritatea au ambele sensuri, de abstract verbal și de sunet. Totuși, în ciuda faptului că sînt susceptibile de două interpretări, cîteva dintre aceste derivate sînt la fel de folosite ca derivatele cu *-et*.

Ex.: plesnet	plesnătură
pocnet	pocnătură
rapăt	răpăitură
scîncet	scîncitură
trosnet	trosnătură

Plesnătură și *răpăitură* sînt chiar mai mult folosite decît *plesnet* și *rapăt*.

Între sferele de circulație ale acestor derivate în limba romînă modernă se poate face o distincție aproximativă.

Substantivele derivate cu *-et* sînt atestate mai ales în literatura populară iar cele derivate cu *-itură* sînt folosite îndeosebi în literatura

¹ Pentru valorile sufixului *-eală* vezi Elena Ciobanu, *Sufixul -eală*, în SFC II, p. 133—138.

cultă. Aceasta se explică, în parte, prin preferința limbajului popular pentru cuvintele concrete și a limbii literare pentru cuvintele mai abstracte.

Substantivele derivate de la verbele de conjugarea I cu sufixul *-ătură* concurează mult mai puțin în limba actuală derivatele cu *-et* decât cele derivate de la verbele de conjugarea a IV-a; *gemătură*, *țipătură*, *zbierătură*, care concurează pe *gemet*, *țipet*, *zbierăt*, sint forme rare astăzi. Ele aparțin unui stadiu de limbă mai vechi. *Gemătură* este atestat la PANN (vezi ZANNE, P. I 576), *țipătură* la ANON. CAR., s. v., *zbierătură* la VĂCĂRESCU, P. 19 și la BUDAI-DELEANU și RETEGANUL (vezi DLRC, s. v.). Atunci când se mențin în limba actuală derivatele cu *-ătură* au sensuri specializate și nu mai concurează derivatele cu *-et*, de exemplu *strigătură* are sensul de „versuri scurte cu aluzii satirice care se rostesc la horă”, deosebit de *strigăt*.

După cum se poate vedea din cele expuse, substantivele derivate cu *-et* care denumesc sunete au o situație stabilă în limbă, fiind favorizate de faptul că *-et* e singurul sufix cu care se pot forma cuvinte al căror sens de bază este cel de sunet. Totuși, derivatele cu alte sufixe cu care intră în concurență le limitează circulația.

II. Abstractele verbale derivate cu *-et* sînt în concurență cu infinitivul lung și, în mai mică măsură, cu supinul și cu derivatele în *-itură*, *-ătură*.

Ex. :	clipet	clipire		
	răsuflet	răsufflare		
	rînjet	rînjire	rînjitură	
	sclipet	sclipire		
	stropșet	stropșire	stropșitură	
	zvîcnet	zvîcnire		
	strîmbet		strîmbătură	
	umplet	umblare	umblătură	umblat
	zîmbet	zîmbire	zîmbitură	

Diferența dintre abstractele verbale derivate cu *-et* și celelalte abstracte verbale nu este sesizabilă, de aceea situația celor dintii nu este prea stabilă în limbă. Abstractele verbale derivate cu *-et* sînt foarte puține la număr, mai ales dacă ținem seama de faptul că numai *umplet*, *zîmbet*, *rînjet* și *răsuflet* au o circulație generală; celelalte sînt derivate întâmplătoare sau cu circulație redusă. Acestea din urmă însă indică posibilitatea sufixului de a crea și astăzi derivate de acest fel.

Productivitatea

Derivatele cu *-et* au existat în limba veche și s-au menținut în limba modernă, mărindu-și numărul. În limba veche sînt atestate: *bocet*, *bufnet*, *creștet*, *durăt*, *plesnet*, *pufnet*, *răget*, *țipăt*, *umplet*, *urlat*, *vuiet* etc.

În limba modernă s-au menținut cele mai multe dintre derivatele atestate în limba veche și s-au creat și se creează altele noi, mai ales de la onomatopee. Printre cele dispărute din limbă amintesc: *hlipăt*, *țivlet*, *stropșet*. Sufixul este viu în limbă, fără să fie prea productiv, datorită numărului redus de teme semantice la care se atașează.

SUFIXELE *-IE*, *-ĂRIE*

DE

ELENA SLAVE

Sufixul *-ia* în limba latină

Sufixul substantival *-ia* e indo-european, folosit mult atât în limba latină cât și în limba greacă. Ca și în alte limbi indo-europene, cu ajutorul sufixului *-ia* s-au format în limba latină, în primul rînd, substantive abstracte. Sufixul *-ia* se atașează la teme:

adjectivale: *facundia* (*facundus*), *gratia* (*gratus*), *infamia* (*infamis*), *audacia* (*audax*) etc.

substantivale: *colonia* (*colonus*), *custodia* (*custos -dis*), *militia* (*miles -tis*) etc.

participiale: *absentia* (*absens -tis*), *frequentia* (*frequens -tis*), *intelligentia* (*intelligens -tis*), *patientia* (*patiens -tis*) etc. (Trebuie subliniat că în perioada tîrzie, aproape toate substantivele noi în *-ia* sînt derivate de la participiul prezent¹: *benevolentia*, *complacentia*, *concupiscentia*, *omnipotentia*, *praescientia*, *sufficiencia* etc.)

Tot de substantivele în *-ia* trebuie legată și formarea numelor de țări ca: *Gallia*, *Germania*, *Graecia* (în acest caz e vorba de nume colective).

În afara cuvintelor derivate în limba latină, au fost împrumutate din limba greacă cuvinte formate cu sufixul *-ia*. Dintre acestea unele și-au schimbat accentul după modelul celor latinești: *φιλοσοφία* > *philosophia*, *ἐκκλησία* > *ecclesia*. În cuvintele mai puțin populare s-a păstrat accentul grecesc: *elegia*, *academia*². Împrumutul masiv de cuvinte grecești, mai ales în perioada creștină, determină păstrarea accentului atât în limba cultă cât și în cea populară: *astrologia*, *parochia*, *philosophia*, *prophetia*³ etc.

¹ Vezi H. Goelzer, *La latinité de Saint Jérôme*, Paris, 1884, p. 101; F. T. Cooper, *Word formation in the Roman sermo plebeius*, New York, 1885, p. 32 și urm.

² Gerhard Rohlfs, *Historische Grammatik der Italienischen Sprache*, vol. III, Berna, 1954, p. 287-288.

³ W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 497.

Sufixul fiind accentuat, s-a putut detașa de temă și astfel a devenit unul din cele mai productive sufixe în limbile romanice. Desigur, productivitatea lui a fost ajutată de marele număr al cuvintelor latinești în *-ia*, fără însă să fie vorba de o confuzie a sufixului latinesc cu cel grecesc, așa cum socotește Bourciez¹. Nu s-au moștenit în limbile romanice cuvinte latinești derivate cu sufixul *-ia*. Deoarece în formațiile latinești sufixul era posttonic, *-i-* și-a pierdut valoarea vocalică, s-a transformat în iod care s-a unit cu consoana precedentă². Transformările fonetice au dus deci la schimbarea totală a sufixului: *infantia* > *enfance*, *acia* > *ață*. În schimb, datorită împrumuturilor grecești, așa cum am arătat, *-ia* a devenit foarte productiv în limbile romanice pentru formarea numelor abstracte și colective. Iată câteva exemple:

it.: *allegria, falsia, villania*;

v. fr.: *courtoisie, estoutie, renardie, ancesserie, borgoisie*;

sp.: *alegria, celosia, falsia, baronia, compania*.

În mai mare măsură, *-ia* se atașează la substantivele în *-ariu* și formează noul sufix *-aria* (it. *-eria*, fr. *-erie*); acesta arată de obicei locul unde se fabrică, se vinde un obiect sau se găsește în mare cantitate. De exemplu în limba franceză: *bavarderie, boulangerie, coquetterie*; în limba italiană: *argenteria, cavalleria, libreria* etc.³.

★

În limba noastră sufixul *-ie* are aceeași origine ca și în celelalte limbi romanice. El a fost întărit prin împrumutul de cuvinte grecești și slave. Grecescul *-ia* și slavul *-iie* s-au adaptat ușor, deoarece formau derivate cu aceeași funcție ca cele latinești.

Cu ajutorul acestui sufix se formează substantive de la teme adjectivale, substantivale, mai puțin verbale și adverbiale.

Iată câteva exemple derivate de la:

adjective: *destoinicie, duioșie, fudulie, gingășie, hărnicie, măreție, nebunie, nerozie, obrăznicie* etc. (Multe se întâlnesc numai în limba veche: *blînzie, bolnăvie, ieftinie, ereticie, fericie, înălție, înțelepție, limpezie, linie, milostivie, puternicie, sirepie, scumpie, trufășie* etc.)⁴;

substantive: *călugărie, domnie, drăcie, dușmănie, frăție, moșie, omenie, tâlhărie, vrăjmășie* etc. (Și în această categorie intră o serie de cuvinte care nu se mai folosesc: *adeverie, ajutorie, cămătnicie, dumnezeie, mitărnicie, năemnicie, sufleție* etc.);

verbe: *bucurie, jecmănie, învălmășie* (în limba veche: *blăznie, preaslăvie* etc.).

Uneori de la verb se formează un postverbal la care se adaugă sufixul *-ie*. De exemplu, de la *a răsfăța*, prin derivare regresivă, se ajunge la *răsfăț*, la care se atașează *-ie*: *răsfăție*.

¹ *Éléments de linguistique romane*, Paris, 1923, p. 62.

² W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, vol. I, p. 425 și urm.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 498.

⁴ Vezi O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. II, Paris, 1938, p. 322 și urm.

Unele derivate pot avea mai multe explicații. Citeodată putem socoti că un substantiv are la bază o temă, fie adjectivală sau verbală, fie substantivală sau verbală: *mărie* < *mare/mări*, *domnie* < *domn/domni*. Uneori frecvența, alteori sensul temei ne indică modul de formare al cuvântului respectiv.

În unele cazuri derivatul poate fi explicat ca fiind format în limba noastră sau împrumutat ca atare dintr-o limbă străină: *lăcomie, veselie* pot fi considerate ca derivate de la *lacom, vesel* sau împrumutate din limba slavă; *mărturie, misitie* pot fi derivate de la *martor, misit* sau împrumutate din limba greacă.

Trebuie semnalat cazul în care cuvântul de bază nu se mai folosește și astfel derivatul apare ca un cuvânt independent: *moșie* (< *moș* „pămînt”), *trufie* (< *trufă*) etc.

Într-o serie de cazuri *-ie* e precedat de alte sufixe¹:

-ar + *-ie*: *ceasornicărie, lăptărie, plăpumărie*;

-aș + *-ie*: *devălmășie, mărginășie, poznășie*;

-at + *-ie*: *luminășie, minunăție*;

-eș + *-ie*: *drumeție, lumetie, măreție*;

-nic + *-ie*: *căsnicie, dărnicie, tăinicie*;

-os + *-ie*: *bătoșie, laudăroșie, mintoșie, trupoșie, vârtoșie*;

-tor + *-ie*: *călcătorie, judecătorie, înșelătorie, mîncătorie*;

-uș + *-ie*: *micuție*.

Prin falsa despărțire a unor astfel de cuvinte s-a ajuns la noi sufixe. Astfel, în cazuri ca *luminășie, minunăție*, simțindu-se rădăcina *lumină, minune*, s-a despărțit sufixul *-ășie* care s-a atașat la alte teme: *creștinășie, păgînășie*. La fel s-a creat sufixul *-nicie* din cuvinte ca: *căsnicie, dărnicie*; cu ajutorul acestuia s-a format, de exemplu, de la *nimic, nimicnicie*.

Cel mai important sufix format prin despărțire este *-ărie*. De la numele de agent în *-ar* au derivat foarte multe substantive cu *-ie*. Adesea, în astfel de cuvinte, s-a simțit ca sufix nu *-ie*, ci *-ărie*, care s-a atașat la teme:

substantivale (de cele mai multe ori): *copilărie, rufărie, pușcărie, stufărie*;

adjectivale: *comicărie, pelticărie*;

verbale: *jucărie*.

În cazul cînd există amîndouă derivatele nu putem preciza dacă sufixul e *-ărie* sau *-ie*². Criteriul după care le putem deosebi ar fi acela al sensului; dacă cuvîntul respectiv denumește o meserie sau locul unde se fabrică, se vinde ceva, îl socotim, în general, derivat în *-ie*: *blănărie, gazetărie, lăptărie, plugărie*; dacă substantivul e colectiv, îl socotim, de obicei, derivat cu *-ărie*: *argintărie, aurărie, blănărie, lemnărie*. În dicționare se face de obicei distincția. În DLRM, de exemplu, se arată că *blănărie*, atunci cînd înseamnă „loc unde se vinde blana”, derivă de la *blănar + ie*,

¹ Uneori e precedat de elemente care nu sînt sufixe, ca în *bată-betelie, carte-cărțulie, sapă-săpdie*; *-el, -ul, -al* nu sînt independente, ci apar în combinații cu sufixe: *drăgălaș, bucălan*; vezi S. Pușcariu, CONV. LIT. XXXVIII, p. 694.

² Vezi Al. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, în BL IV, p. 70.

iar când înseamnă „cantitate mare de blană” derivă de la *blană* + *-ărie*. În *Gramatica Academiei R.P.R.* deosebirea respectivă nu se prea face. Astfel *cizmărie* este explicat din *cizmar* + *ie* sau din *cizmă* + *ărie*¹. Ținând însă seama de cele spuse mai sus, cuvântul e format din *cizmar* + *ie*.

Ca variantă a lui *-ărie* apare *-erie*. Forma *-erie* se explică în unele cazuri prin structura fonetică a temei: *abagerie*, *cherestegerie*, *iaurgerie*, *rahagerie*, *simigerie*, *tutungerie* < *abagiu*, *cherestegiu*, *iaurgiu*, *rahagiu*, *simigiu*, *tutungiu*. Alteori forma *-erie* se explică prin analogie cu împrumuturile din limba franceză: după *clovnerie*, *galanterie*, *mercerie* se spune și *plăpumerie*. (Variante ca: *lăcătușerie*, *mănușerie* pentru *lăcătușărie*, *mănușărie* se pot explica și prin pronunțarea regională a lui ș.) Alături de forme ca: *clovnerie*, *galanterie*, *parfumerie*, împrumutate din limba franceză, se folosesc *clownărie*, *galantărie*, *parfumărie* derivate în limba noastră din *clown*, *galant*, *parfum* + *-ărie*.

Din contaminarea lui *-ărie* + *-aie* s-a format *-ăraie*: *apăraie*, *fleşcăraie*, *stufăraie*.

Funcțiile sufixului *-ie*

Că și în celelalte limbi romanice, cu ajutorul sufixului *-ie* se formează în primul rând substantive abstracte, care arată: o însușire, o calitate: *bărbăție*, *calicie*, *diavolie*, *fudulie*, *hoție*, *măgărie*, *mojicie*, *obraznicie*, *omenie*, *prostie* (unele au o nuanță peiorativă dată de cuvântul de bază: *coțcărie*, *flecărie*, *măgărie*); starea: *avuție*, *bogăție* (cu sensul abstract de „bună stare”²), *bucurie*, *coconie*, *feciorie*, *nevestie*, *pruncie*, *șerbie*, *văduvie*, *vecinie*, *veselie*; ocupația, funcția, demnitatea: *argăție*, *boierie*, *căimăcărie*, *călugărie*, *domnie*, *împărăție* (cu sensul de „conducere”: *Déciaa Baiazid al doilea luundu împărăția, războiu cu venețianii făcu. URECHE, LET. 121*), *logofeție*, *preoție*; relația: *cumătrie*, *cuscrie*, *frăție*, *dușmănie*, *prietenie*, *soție* (cu sensul vechi de „tovărășie”), *tovărășie*.

Din sensul abstract s-a dezvoltat uneori un sens concret. *Împărăție*, în textele vechi, are și sensul de „împărat”: *Aceștia au cinste mare, au sate de la împărăție în loc de leafă, URECHE, LET. 123*; astăzi cuvântul *împărăție* se folosește, în general, cu sensul de „domeniu”. *Moșie* (derivat de la *moș* „pământ”) de la sensul de „moștenire” a ajuns la acela de „pământ mult, avere”. Iată un exemplu în care apare primul sens: *Trimiseră Bator Andrieș la împăratul nemțescu solie cu rugămintea să nu-i facă această asupreală, să-l scoațe din domnie, ce-i era de moșie de atâtea veacuri Bato-reștilor. M. COSTIN, LET. 49. Soție* ajunge să însemne „tovarăș”: *Oamenii să înțeleptesc când văd pre soțiile lor pățind munci și pedepse și alte nevoi. ESOPIA, 135. Astăzi, în acest cuvânt -ie e sufixul motional; cu ajutorul lui se formează femininul (soț — soție). Tot concrete au devenit cuvinte*

¹ Vol. I, p. 158—159.

² Vezi exemple la Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățatură a diaconului Coresi din 1581*, în SFC I, p. 234.

ca *avuție*, *bogăție*, *dătorie*, *murdărie*. Acestea nu formează o categorie de cuvinte omogenă care să se subordoneze unei funcții bine delimitate a sufixului.

De asemenea sînt concrete de multe ori, mai ales la plural, substantivele care denumesc anumite fapte caracterizate prin însușiri exprimate de adjectivul de bază¹: *cruzii*, *măestrii*, *nebunii*, *viclenii*, *vrăjmășii* etc. *De cruzii multe și tâlhărie Râmăsese țara mai pustie. BUDAI-DELEANU, T. 163. Și avînd cu sine lațurile și măiestriile sale, văzu într-un copaci o pasăre. ESOPIA, 112. Prieten adevărat este acela care te sfătuiește spre bine, iar nu care îți laudă nebuniile. PANN, P. V. 276.*

În afara numelor abstracte care formează cea mai largă categorie, cu ajutorul sufixului *-ie* se formează și nume concrete, colective: *burghezie*, *solie*. De acestea se leagă derivatele care arată locul unde se exercită o meserie, se fabrică, se vinde ceva: *băcănie*, *brînzărie*, *croitorie*, *frizerie*, *judecătorie*, *legătorie*, *plăpumărie*, *sticlărie*, *șepcărie*. (De cele mai multe ori în acest caz *-ie* e precedat de un sufix de agent în *-ar* sau *-tor*.)

Tot colective sînt numele proprii ca: *Alexăndrie*, *Nemție*, *Ungurie*. (În aromînă găsim: *Armănie*, *Arusie*, *Vlăkie*, *Vurgărie*.) De la nume de țări s-a ajuns la denumirea limbii vorbite într-o anumită țară: *frîncie*, *grecie*, *rumînie*, *sîrbie*: *Iubite cititoriu, să socotești aciastă tablă, că'ntr-însa am îndireptat bogate cuvinte ce se află schimbate într-aciastă carte, carile rumînia nu să potrivește cu sîrbia, pentru căci că s-au tălmăcit de pre izvodul lui S[vea]tîi Ieronim, carile-i eliniaște, și lătinaște, și evreiaște. DOSOFTEI, în B. R. V. I 230.*

Iată și un exemplu din Miron Costin: *nu basme, cum scrie o Alexăndrie den grecie ori dintr-o altă limbă. LET. 89. Aceste formații, frecvente mai ales în secolul al XVII-lea, sînt aproape părăsite în secolul următor: Aceste slujbe, aceste rugăciuni, alcătuite fiind de luminătorii cei dinții ai bisericii în limba lor cea grecească, mai pe urmă s-au tălmăcit și în limba cea slavonească. MINEIUL (1776 — Prefața).*

Funcțiile sufixului *-ărie*

Principala funcție a acestui sufix este de a forma nume colective. Se poate explica felul în care *-ărie* a căpătat sens colectiv. La origine, așa cum am arătat, e vorba de adăugarea lui *-ie* la nume de agent în *-ar*: *blănărie*, *ceasornicărie*, *plăpumărie*, *șepcărie* etc. De la astfel de cuvinte, care arată locul în care se fabrică, se vinde ceva, s-a putut aluneca ușor la sensul colectiv: *argintărie*, *cărnărie*, *covorărie*, *ceșcărie*, *cîinărie*, *copăcărie*, *crengărie*, *moșnegărie*, *pînzărie*, *plopărie*, *rufărie*, *sculărie*, *stufărie*, *șurubărie* etc. Uneori, prin analogie, găsim derivate în *-ărie* care arată locul unde se găsește, se fabrică ceva: *buturugărie*, *cerbărie*, *clădărie*, *cherestărie* (*cherestegerie*), *corsetărie*, *fînărie*, *humărie*, *plevărie*, *smolărie*, *strugurărie*, *tutungerie* etc. Unele au amîndouă sensurile: *pînzărie* înseamnă

¹ Vezi L. Vasiliu, *op. cit.*, p. 234.

și „cantitate mare de pânză” și (rar) „magazin unde se vinde pânză”; *sculărie* are și sens colectiv, dar arată și locul unde se fabrică sau se păstrează scule.

Cîteodată cuvintele în *-ărie* au o nuanță peiorativă; sensul colectiv a putut produce o impresie neplăcută¹: *apărie, cifrărie, colbărie, lăcărie, popărie, prăfărie, șefărie, vorbărie*.

În mult mai mică măsură decît cele în *-ie*, există derivate abstracte în *-ărie*. Acestea arată: în susșirea, calitatea: *bețivănărie* (alături de *bețivănie*), *berbantărie* (alături de *berbantlic*), *dulcegărie, pelticărie, sofisticărie*; meseria, ocupația: *cheresterie* (și *cherestegerie*); starea: *copilărie*.

Tot cu ajutorul lui *-ărie* s-a încercat, în secolul al XVII-lea, să se creeze o terminologie fiscală. Pentru a denumi diverse dări se găsesc în documente termeni ca: *cămănărie, cotărie, sărărie, solărie*. În această funcțiune *-ărie* e învins în secolul următor de *-ărit* cu ajutorul căruia se creează o terminologie fiscală unitară².

În sfîrșit, există unele substantive care nu formează o categorie omogenă: *comicărie, jucărie, pușcărie*.

Concurența cu alte sufixe

Sufixul *-ie* a fost foarte mult întrebuintat încă în limba română veche; dar chiar din primele texte se poate observa că era concurat de alte sufixe care aveau funcțiuni asemănătoare. (În orice caz, în secolul al XVI-lea pare că au predominat formațiile cu *-ie*.)

Un sufix vechi, tot latinesc, care l-a concurat încă de la început pe *-ie*, a fost *-ătate*. În scrierile din secolul al XVI-lea apar forme ca: *bogăție—bogătate, creștinie—creștinătate, derepție—dereptate*. Numărul derivatelor în *-ătate* se înmulțește în secolul următor. La Dosoftei întîlnim: *eftinătate* (milă): *Amînte țăad de eftinătate Doamne, ce o ai cu bunătate*. PS. 76; *mișelătate*: *Să mă scoți de mișelătate*. PS. 68; *păgînatate*: *Și din mila ta să cadă Cu a loru păgînatate*. PS. 21.

În unele cazuri cele două forme diferă ca sens. *Creștinie, păgînie* sînt abstracte, *creștinătate, păgînatate* în textele vechi apar și cu sens abstract și cu sens colectiv (azi, ele sînt numai colective). La Budai-Deleanu apare însă și *creștinie* cu sens colectiv: *Căci de va birui Mahomet, Cade și creștinia pe încet*. T. 221.

Uneori, în limba modernă, alături de forme vechi în *-ie* apar ca sinonime împrumuturi romanice în *-itate*: *veșnicie—eternitate*.

Alt sufix vechi, latinesc, care apare încă de la început alături de *-ie*, este *-ime*³. În textele vechi *-ime* e folosit mai mult cu sens abstract, ca și *-ie*: *agerie—agerime, cruzie—cruzime, înălție—înălțime, mărie—*

¹ Vezi Al. Graur, *op. cit.*, p. 71.

² Vezi Maria Iliescu, *Din istoria terminologiei fiscale românești*, în *Omagiu lui Iorgu Jordan*, București, 1958, p. 407.

³ Vezi Elena Carabulea, *-ame și -ime în limba română*, în *SFC I*, p. 74.

mărimie (cu sens abstract „mărire”). În limba modernă, forma cu *-ime* a luat locul celei cu *-ie*. Uneori s-au păstrat însă formele cu *-ie*: *duioșie, gingășie* și nu *duioșime, gingășime* (de altfel, destul de rare).

În alte cazuri, formele în *-ie* diferă ca sens de cele în *-ime*: *boierie—boierime, calicie—calicime, păgînie—păgînime, prostie—prostime*. Cele în *-ie* sînt abstracte, cele în *-ime* sînt colective.

Deși *-ime* în textele vechi era folosit mai mult cu sens abstract, el s-a specializat pentru substantive colective, așa încît derivatele colective în *-ie* au fost înlocuite cu cele în *-ime*: *mulție, țigănie* au cedat locul formelor *mulțime, țigănime*. Iată un exemplu în care *țigănie* are totuși sens colectiv: *Numa țigănia noastră armată... Era întreagă și nevătămată*. BUDAI-DELEANU, T. 163. Menținerea lui *burghezie* cu valoare colectivă, și nu a lui *burghezime*, se explică probabil prin influența limbii franceze.

Cîteodată au dispărut amîndouă variantele, ele rămînînd doar în unele scrieri (poetice și în basme): *crăie*: *Tara în care împărătea fratele cel mai mare era tocmai la o margine a pămîntului, și crăiea cistuilalt, la altă margine*. CREANGĂ, P. 183; *crăime*: *Să ne războim cu Lațcu cînd acesta poartă-n teacă, greul paloș al crăimei*. DAVILA, V. V. 59.

Sufixul *-ciune*, cu care se formează abstracte care arată o însușire, apare și el încă în limba veche: *blestemătie—blestemăciune, cruzie—crudiciune, curăție—curăciune, dezmierzie—dezmierdăciune, înțelepție—înțelepciune, sălbăticie—sălbăticciune, slăbie—slăbiciune, unie—unicciune* etc. De multe ori au dispărut amîndouă formele. Cel mai bine au rezistat *înțelepciune* și *slăbiciune* care sînt mai frecvente chiar și la scriitorii vechi: *Omă de miratu le întregiia lui de sfaturi și de înțelepciune, cît pe acele vremi de-abia de era prementean de potrivea lui*. COSTIN, LET. 141. Iată un exemplu din Esopia în care apare *înțelepție* (deși în majoritatea cazurilor se găsește *înțelepciune*): *Cu limba pacea să tocmește, cetățile se zidesc și ce să mai zic pentru limbă, căci ea iaste înțelepția vieții noastre* (p. 66).

Sufixul *-ețe*, cu ajutorul căruia se formează substantive care arată o calitate, deci cu un sens bine delimitat, a luat locul lui *-ie* în cazuri ca: *blîndețe, cărunțețe, tinerețe* (formele vechi erau: *blînzie, cărunție, tinerie*).

Sufixul *-ism*, nou, productiv, care printre altele formează derivate desemnînd o doctrină, un curent, a luat locul lui *-ie* în cuvinte cu acest sens: în locul substantivelor *arienie, creștinie, monahie, păgînie* circulă: *arienism, creștinism, monahism, păgînism*.

În concurența dintre *-ie* și sufixul slav *-eală*, de obicei s-a păstrat *-eală* cînd cele două derivate au la bază un verb: *învălmășeală, jecmăneală, lîncezeală* (față de formele învechite sau neobișnuite: *învălmășie, jecmănie, lîncezie*).

Cele două variante circulă paralel cînd sufixul *-ie* e legat de un nume de agent: *flecărie—flecăreală, slugărie—slugăreală*.

În mai puține cazuri predomină forma cu *-ie*: *calicie, pelticie* se folosesc mai mult decît *caliceală, pelticeală*.

Printre sufixele slave care intră în concurență cu *-ie* trebuie pomenit și *-enie*. Acesta, răspîndit prin împrumuturile din limba slavă, forma abstracte ale calității, așa încît a putut fi în concurență cu *-ie*; ca rezultat, s-au creat mai multe situații.

Uneori circulă forme paralele cu *-ie* și *-enie*: *cuscrie-cuscrenie*, *idiotie-idioțenie*, *puturoșie-puturoșenie*, *ticdoșie-ticdoșenie* etc. (Unele sînt proprii limbii vechi: *slobozie-slobozenie*, *umilie-umilenie*.)

Alteori cele două derivate paralele diferă ca sens: *sfînție* „epitet de respect dat clericilor, sfinților”, „calitatea a ceea ce e sfînt”. În limba veche *sfînție* avea și sensul lui *sfîntenie*: *Caseei [tale] cuvîne-se sfînție*, *Doamne, în lungi zile*. PS. SCH., la TDRG.

În anumite cazuri forma cu *-ie* e folosită mai mult: *calicie*, *duioșie* față de *calicenie*, *duioșenie*.

În sfîrșit într-o serie de cuvinte forma cu *-enie* a înlocuit-o pe cea cu *-ie*: *cumîntenie*, *curățenie*, *dîrzenie* (în limba veche circulau: *cuminție*, *curăție*¹, *dîrzie*).

Sufixul maghiar *-șug* din cuvinte împrumutate ca: *beteșug*, *viclesug* a fost concurat de *-ie*; alături de *beteșug*, *viclesug* se folosesc *betegie*, *vicleenie* formate în limba noastră din *beteag*, *viclean* + *ie*. Uneori sufixul *-șug* apare în cuvinte nemaghiare, înlocuindu-l pe *-ie*: *prieteșug* e foarte mult folosit în limba veche. Ca variantă a lui *prieteșug* a circulat și *prietenșug*, formă mai greoaie. După același model s-au creat derivate care n-au prins, ca: *ieftensug*, *meștersug*.

Sufixul turcesc *-lîc*, pătruns prin împrumutul masiv de cuvinte osmanlii care formează substantive abstracte cu sensuri apropiate de cele în *-ie*, apare în formații ca: *cardașlîc*, *codoșlîc*, *peșitorlîc* alături de *cărdășie*, *codoșie*, *peșitorie* (el imprimă cuvîntului o nuanță peiorativă). Unele s-au pierdut: *caimacamlîc* (*caimacamie*), *dragomanlîc* (*dragomanie*).

Cîteodată, cu *-ie* concurează două sufixe: *duioșie* — *duioșime* — *duioșenie* (circulă forma *duioșie*); *iscusie* — *iscusime* — *iscusință* (circulă forma *iscusință*); *măimutjie* — *măimutjărie* — *măimutjăreală* (circulă ultimele două forme); *slăbie* — *slăbime* — *slăbiciune* (circulă forma *slăbiciune*); *surzie* — *surzime* — *surzenie* (circulă forma *surzenie*); *stejărie* — *stejărărie* — *stejăriș* (circulă forma *stejăriș*).

Uneori pot apărea chiar patru derivate de la aceeași temă, cu sufixe diferite: *dîrzie* — *dîrzenie* — *dîrzoșie* — *dîrzoșenie* (circulă forma *dîrzenie*).

N-am pomenit la diversele sufixe care concurează cu *-ie* abstractele verbale. Acestea merită să fie subliniate aparte, deoarece se observă în evoluția limbii tendința de înlocuire în multe cazuri a derivatelor în *-ie* cu abstractele verbale respective. Folosirea paralelă a celor două forme există, însă în mică măsură, în comparație cu perioada modernă a limbii, și la scriitorii vechi. Iată în acest sens două exemple din M. Costin în care sînt folosite formele *fericie* și *fericire*: *Fericită domnia lui Vasile Vodă, în care, de au fostu cîndva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericie... LET. 108. Antichitatea cea plină de spirit... a inventat și a păstrat obiceiul ca la sărbătorile anuale supușii să exprime regilor... prietenii prietenilor unul față de celălalt îndatoririle și bunăvoința lor, să ureze noroc și fericire... (idem, p. 328).*

E vizibilă însă tendința de înlocuire a abstractelor în *-ie* prin abstracte verbale, mai ales începînd cu a doua parte a secolului al XVIII-lea: *Au*

¹ Curăție se folosește azi numai poetic.

venit la tine Saul, d[u]mnezeiască curățire cerșînd. Atuncea, prea fericite, ... fiu l-ai făcut pre el prin botez, carele după aceea vrea să aducă lumea la moștenirea fiiască. MINEIUL, 1776 (Prefața).

În locul unor forme arhaice ca: *fălie*, *fericie*, *gîrbovie*, *îndeletnicie*, *însușie*, *licărie*, *mazilie*, *moștenie*, *pustiie*, *stăpînie*, *tălmăcie*, *unie* etc. se folosesc abstractele verbale: *fălire*, *fericire*, *gîrbovire*, *îndeletnicire*, *însușire*, *licărire*, *mazilire*, *moștenire*, *pustiire*, *stăpînire*, *tălmăcire*, *unire* etc. Această înlocuire a derivatelor cu *-ie* s-a făcut mai ales prin abstracte verbale de conjugarea a IV-a a căror structură a favorizat schimbarea lui *-ie* prin *-ire*. Există totuși cazuri în care apar abstracte verbale și de alte conjugări: *creștinare* l-a înlocuit pe *creștinie*, *dezmiardare* a înlocuit vechiul *dezmierzie*, *putere* a înlocuit pe *puternicie* etc.

Tot ca abstract verbal e folosit și supinul. Astfel există ca sinonime forme în *-ie* și în *-it*. Uneori ele sînt folosite în aceeași măsură: *călărie* — *călărit*, *olărie* — *olărit*, *zidărie* — *zidărit*. Alteori, una din ele e mai rară: *morărie* (rar) — *morărit*; *cerșitorie* — *cerșitorit* (rar); specificarea rar e dată în DLRM.

În sfîrșit, trebuie subliniat că sufixul *-ie* rezistă mai bine cînd e precedat de alte sufixe care îl întăresc: *cucernicie*, *făurărie*, *mucenicie*, *slugărnicie*, *statornicie* au înlocuit formele *cucerie*, *făurie*, *mucenie*, *slugărie*, *statorie*.

Concurența sufixului *-ărie*

Sufixul *-ărie* intră și el în concurență cu altele, însă sfera lui de întrebuintare fiind mai limitată și concurența cu alte sufixe e mai mică.

Am arătat mai înainte că în funcția de denumire a impozitelor în secolul al XVII-lea a fost înlocuit cu *-ărit*.

Uneori circulă forme paralele în *-ărie* și *-ărit*: (pentru a arăta meseria) *plutărie* — *plutărit*. Există cazuri în care sensul celor două forme diferă: *albinărie* „stupărie, prisacă”, *albinărit* „creșterea albinelor”.

Folosit cu sensul abstract de arătare a unei însușiri, a unei calități, *-ărie* e concurat de sufixe cu aceeași valoare. Unele forme sînt paralele: *berbantărie* — *berbantlîc* (amîndouă sînt puțin folosite): *Singur n-a voit să mă lese, zicînd că am să fac berbantării*. NEGRUZZI, în DA ms.

Uneori *-lîc* din cuvinte turcești împrumutate a fost concurat de *-ărie*: *matrapazlîc* — *matrapazlărie*.

În unele cazuri amîndouă formele sînt învechite: *fărmăcărie* — *fărmăcăciune*: *Și nu pot ca să-l apucu-l Ori să-i stric fărmăcăria*. EMINESCU, în DA ms.

Cu funcțiune colectivă, *-ărie* a fost concurat de *-ărime*. Unele circulă paralel: *aurărie* — *aurărime*, *muscărie* — *muscărime*. Altele diferă ca sens: *copilărie* — *copilărime*, *plugărie* — *plugărime*¹.

Uneori derivatul în *-ărie* e folosit în locul cuvîntului de la care derivă: *Arghira, cea mai frumoasă din toate, purta o rochie de mătăsărie*. FILIMON, C. 196. La același autor apare și pluralul *mătăsării*, *parfumării* în loc de

¹ Vezi Elena Carabulea, *op. cit.*, p. 72.

mătăsurii, parfumuri (amîndouă formele au sens colectiv, dar primele avînd și sufixul colectiv, desigur, i-au părut autorului mai puternice): *Dar invaziunile... introduseră cu încetul manufactura europeană, care se compune în mare parte din diamante și aurării false, precum și din postavuri și mătăsării arse, cu care neguțătorii cei fără conștiință înșelau și sărăceau norodul* (p. 217). *Femeile își martirizau bărbații, iar junele și junii pe părinții lor, ca să le cumpere vestminte noi, diamante și parfumării* (p. 217).

Tot în funcțiune colectivă -ărie e concurat și învins de sufixul -iș: *aninărie — aniniș, frăsinărie — frăsinîș* (și *frăsinet*), *stejărie — stejăriș* (și *stejărit*).

★

Dacă urmărim istoric productivitatea celor două sufixe -ie, -ărie, observăm că primul a fost întrebuițat mai ales în limba romînă veche. Foarte multe derivate sînt frecvente numai la autorii din secolul al XVI-lea și al XVII-lea: *adeverie, ajutătorie, ajutorie, batjocurie, blăznie, bolnăvie, cerbicie, coconie, creștinie, cucerie, curăție, derepție, deșertie, dezmierzie, dumnezeie, fălie, fățarie, fericie, flămînzie, hlăpie, hrăborie, idolie, isteție, înălție, îndeletnicie, înțelepție, invălmășie, limpezie, lingușie, linie, lunie, milostivie, milostivnicie, mucenie, mulție, ologie, orbie, păgînie, prietencie, protivnicie, puternicie, răbdurie, rîvnie, scîrbie, scumpie, slăbie, slobozie, slujnicie, strămoșie, trufășie, umilie, volnicie, vrăjbie* etc.¹

Am înșirat intenționat multe exemple, și mai ales din acelea la care s-a păstrat tema însă s-a schimbat sufixul, ca să arăt că: 1) valoarea principală a sufixului era aceea de a forma substantive abstracte; 2) în perioada modernă a limbii, el a fost concurat de alte sufixe, mai ales de abstractele verbale.

Că în limba veche -ie era foarte mult folosit se vede și din apariția unor variante în -ie la substantive ca: *batjocură, rîvnă, scîrbă — batjocurie, rîvnie, scîrbie*.

Pentru secolul al XVII-lea e reprezentativ Dosoftei, al cărui vocabular se caracterizează printr-o mare bogăție de creații noi. Și la el apar multe forme în -ie, unele vechi, altele create de el. (El are o deosebită predilecție pentru denumirea limbilor cu ajutorul sufixului -ie.) Concurența dintre -ie și alte sufixe (-ătate, -ciune, -ime etc.) e mai mare decît în secolul anterior. Chiar în acest secol poziția lui -ie e mai slabă.

Începînd mai ales cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, formele în -ie sînt mai puțin productive, fie că sufixul e înlocuit, fie că (mai ales în secolul al XIX-lea) apar cuvinte noi, împrumutate din alte limbi, în special din limba franceză.

Nu înseamnă însă că, dacă aceasta e tendința generală, sufixul nu mai are posibilitatea să formeze creații noi. Budai Deleanu, care folosește un vocabular foarte variat, recurge adesea la derivare ca mijloc de îmbo-

¹ Majoritatea exemplurilor sînt din O. Densusianu, *op. cit.*, p. 497 și urm.

gătire a acestuia. Așa cum se subliniază în *Istoria limbii romîne literare*¹, el amintește de Dosoftei în ceea ce privește bogăția derivatelor. Într-adevăr la el apar cuvinte ca: *creștinie, curăție, înțelepție, stăpînie, tinerie* etc. Se vede șila el concurența între -ie, -ime, -ătate: *cruzie — cruzime; creștinie — creștinătate* etc.

Am arătat că formele vechi cu -ie au dispărut și în urma concurenței cu cuvinte noi, împrumutate. Astfel: *oștenie* folosit cu sensul de „serviciu militar” și „artă militară” (*Mulți lăsîndu oștenia au mărșu spre casele lor*. M. COSTIN, LET. 147; *Ca unor oameni carii altă hrană nu știe, fără oștenia*. idem, 125) a fost înlocuit cu *militărie*;

ospeție (*Fericit acel ce noaptea... zărește... o căsuță Unde dulcea ospeție îl întîmpină zîmbînd*. ALECSANDRI, la TDRG) a fost înlocuit cu *ospitalitate*;

proprietie (*zicînd să rămîie în proprietia crăiei lui*. MAG. IST. 377) a fost înlocuit cu *proprietate*;

inspectorie (termen administrativ creat după anul 1800²) înlocuit cu *inspectorat*; la fel *profesorie — profesorat, tutorie — tutelă* etc.

E interesant de subliniat că deși cuvinte ca *inspectorie, profesorie, tutorie* au fost înlocuite prin împrumuturi din limba franceză, a existat totuși încercarea de a se crea o terminologie administrativă, filozofică etc. prin mijloace proprii. Pentru această s-a folosit sufixul -ie care corespunde sensului abstract al termenilor de care era nevoie. E vorba mai ales de noțiuni apărute în secolul al XIX-lea: *inspectorie, tutorie* sînt formate din teme franțuzești cărora li se adaugă sufixul -ie. Aceste formații n-au prins, ele au fost înlocuite prin neologismele corespunzătoare: *inspectorat, tutelă*. La A. Pann apare *galantomie* format de la *galantom* cu sufixul -ie (probabil după modelul lui *bonom, bonomie* < fr. *bonhomme, bonhomie*).

Uneori -ie s-a adăugat și termenilor de uz general, folosiți ca sinonime ale unor cuvinte vechi, populare: folosindu-se *amic* ca sinonim al lui *prieten*, s-a zis și *amicie* pentru *prietenie*. În *Vocabular de vorbe streine în limba romînă*³, se arată că forma care corespunde cuvîntului slav *prietenie* e *amicie*. Titlul unei poezii a lui A. Pann e *Despre amicie sau prietenie* (P. V. III 19).

Există și cazuri în care se încearcă crearea unui termen științific nou pe baza unui cuvînt foarte vechi. Astfel s-a creat în secolul al XIX-lea termenul filozofic *nimicie* pentru *neant* (Heliade folosise cuvîntul *nimic* pentru *neant*): *Atunci pricepem întru adevăr, că unirea și armonia cea puternică, ce o vedem a stăpîni după nescari vecinice legi pretutindene între ființele alcătuitoare de Univers seau lume, nu se poate prin altă ține*

¹ Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii romîne literare*, Ed. științifică, București, 1961, p. 414.

² Vezi Gh. Bulgăr, *Despre limba și stilul primelor periodice romînești*, în *Contribuții la istoria limbii romîne literare în sec. al XIX-lea*, vol. I, Ed. Academiei R.P.R., p. 89.

³ Heliade, O. II, p. 356.

decît numai prin înțelepciune nemărginită, adică prin însăși aceea prin care și ființele aceste sînt trase din adîncul nimiciei la lumină¹.

Totuși astfel de încercări au rămas sporadice.

În concluzie, cu privire la sufixul *-ie* se poate spune că el a fost productiv în limba veche; funcția principală era aceea de a forma substantive abstracte. În limba modernă substantive abstracte derivate cu *-ie* au fost împrumutate gata făcute mai ales din limba franceză, productivitatea sufixului scăzînd astfel în mod simțitor. Încercările de derivare proprie rămîn fără succes (chiar dacă se întîlnesc forme ca: *bărbărie*, *tirănie*, derivare normală în limba noastră, cu închiderea lui *-a* la *-ă*, formele care au intrat în limbă sînt *barbarie* < fr. *barbarie*, *tiranie* < fr. *tyrannie*).

Cu sens concret *-ie* s-a folosit puțin în toată istoria limbii romîne. În schimb productiv cu acest sens a fost *-ărie*. Acesta era destul de puțin întrebuițat în limba veche. Așa cum am văzut, s-a încercat să se creeze cu el termeni fiscali, dar a fost concurat de *-ărit*. În schimb în funcție colectivă și legată de aceasta în funcția de indicare a locului în care se fabrică, se vinde ceva, a fost și este și acum productiv. Cuvinte noi ca: *corsetărie*, *fontărie*, *forjărie* sînt formate cu ajutorul lui *-ărie*. Acad. Al. Graur arată că de la orice substantiv se pot forma derivate (colective sau peiorative) cu ajutorul lui *-ărie*².

În încheiere, trebuie spus că sufixul *-ie* a fost foarte productiv în limba romînă veche; dar, pentru că avea o sferă prea largă de întrebuițare, a fost concurat, încă de atunci, de alte sufixe care de multe ori i-au luat locul. Astăzi *-ie* este un sufix viu, neproductiv³.

Sufixul *-ărie* care are o sferă de folosire mai limitată este un sufix viu, productiv.

SUFIXELE *-OARE* ȘI *-TOARE* (*-ĂTOARE*, *-ETOARE*, *-ITOARE*)

DE

MAGDALENA POPESCU-MARIN

I. Originea

-oare apare în componența a numeroase substantive și adjective romînești și are origini și funcțiuni diferite.

1. În unele derivate reprezintă pe lat. *-or*, *-oris* care în latină deriva substantive de la verbe de conjugarea a II-a: *albere* — *albor*; *calere* — *calor*; *horrere* — *horror* etc.

Latinescul *-or* derivă abstracte verbale și de la verbe de conj. I sau a. III-a: *amare* — *amor*, *clamare* — *clamor*, *clarare* sau *claresco* — *claror* etc.

Cuvinte ca *albor*, *claror* au putut fi interpretate ca derivînd de la adjective (*albus*, *clarus*) și astfel sufixul *-or* a devenit denominal: *dulcis* + *-or* > *dulcor*, *lentus* + *or* > *lentor*¹. Manu-Leumann arată că, în latină, derivatele formate cu sufixul *-or*, *-oris* exprimau: A. Însușiri exterioare — a. culori: *albor*, *rubor* etc. — b. căldură, răceală, miros: *ardor*, *calor*, *fervor*, *mucor* etc. — c. tărie, rezistență, slăbiciune: *languor*, *vigor*, *marcor* etc. B. stare, dispoziție sufletească: *tremor*, *terror*, *torpor*, *timor* etc. C. zgomote: *plangor*, *stridor* etc.².

Clasificarea sensurilor derivatelor făcută de Leumann este discutabilă, mai ales la punctul A, deoarece căldura, răceala, mirosul (vezi sub b), ca și tăria, rezistența, slăbiciunea nu sînt numai însușiri exterioare obiectelor, ci mai ales interioare.

Limba romînă a moștenit din latină cîteva derivate cu acest sufix: *alboare* „lucire albă” < *albor*; *duroare* „podagră” și „durere” < *dolor*;

¹ Vezi discuția legată de acest termen la Gh. Ivănescu, *Formarea terminologiei filozofice romînești moderne* (de unde am luat și citatul), în *Contribuții la istoria limbii romîne literare în secolul al XIX-lea*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., p. 183.

² Al. Graur, *op. cit.*, p. 72.

³ Vezi Magdalena Popescu, *Sufixe productive și neproductive*, în SCL, nr. 2, 1958, p. 246.

¹ Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, ed. a V-a prelucrată de Manu-Leumann și Joh. Bapt. Hofmann, München, 1928, p. 245; W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 552; S. Pușcariu, *Sufixele -tor (-sor) și -oare*, în *Lui N. Iorga, Omagiu*, Craiova, 1921, p. 272—273.

² Stolz-Schmalz, *op. cit.*, p. 245.

lingoare „febră tifoidă” < *languor*; *lucoare* „lucire” < *lucor*; *mucoare* „mucegai” < *mucor*; *putoare* „miros greu” < *putor*; *sudoare* < *sudor*; *timoare* „frică, teamă” < *timor*.

Vorbitorii limbii române au asociat aceste derivate cu teme existente independent în limba noastră (*alb, durea, luci* etc.) sau au făcut legătura cu alte teme asemănătoare cu radicalul derivatului respectiv (de exemplu *put* < *puți, muc* „secreție nazală”). În felul acesta sufixul a putut fi atașat și la alte teme din limba română.

2. Formațiile cu *-toare* (*-ătoare, -etoare, -itoare*) pot proveni, fie din femininul lat. *-tor* (care derivă nume de agent), fie din femininul lat. *-torius* (care deriva adjective de la nume de agent). Sufixul lat. *-trix*, care era în latină femininul lui *-tor*, nu a supraviețuit în limba română. Încă din latină, datorită tendinței de sistematizare, s-a format un nou feminin, *-toria*, care s-a confundat cu femininul lui *-torius* (de asemenea *-toria*).

Acad. Al. Graur arăta într-o lucrare mai veche că românescul *-toare* mai poate proveni din forma masculină latină *-tor* (acuz. *-tore*) care din punct de vedere formal putea să dea *-toare* ca *-or* > *-oare*. În aceeași lucrare acad. Al. Graur arată în mod convingător că și sufixul românesc *-tor* de la nume de agent provine, de asemenea, din lat. *-tor* refăcut după forma feminină¹.

Prin urmare numele de agent în *-tor* se pot pune în legătură cu corespondentele lor latine: *ascultător* — *auscultator*, *cumpărător* — *comparator* etc.

Adjectivele terminate în *-tor, -toare* provin din lat. *-torius -toria*: *umblător, -oare* < *ambulatorius, -a, -um* ș.a.m.d.

Din înțelesul de nomen actoris s-a dezvoltat în latină cel instrumental pe care îl au derivatele în *-torium, -sorium* substantivate sub forma neutră. Sub această formă sufixul latin avea înțeles instrumental și local: *cisorium* „foarfecă”, *rasorium* „briei”, *dormitorium* „odaie de dormit”, *balneatorium* „baie” etc. Un rol analog îl are femininul *-toria*: *nataoria* „bazin de înot”, *portatoria* „patașcă, litieră”. În afară de neutru *cupitor* < *coctorium*, romina cunoaște numai forma feminină *-toare* care are paralele în *-torium* în latină: *acoperitoare* — *cooperitorium, călătoare* — *calculatorium* etc.²; rar apar și paralele latine în *-toria*: *sărbătoare* — *servatoria*.

Forma feminină a acestui sufix se găsește și în alte limbi romanice cu această funcție³.

3. Cuvintele împrumutate din franceză unde erau formate cu sufixul *-eur*, ca *vigueur, ampleur, horreur, paleur, saveur* etc., au fost încadrate în categoria cuvintelor formate în română cu *-oare*: *vigoare, amploare, oroare, paloare, savoare* etc. În franceză *-eur* vine tot din lat. *-or, -oris*, prin urmare *-oare* ca sufix neologic întărește o categorie mai veche de derivate.

¹ Pentru discuția de sub punctul 2 de pînă aici vezi Al. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 107 și urm. și bibliografia indicată acolo.

² W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 580; S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 261 — 263; G. Pascu, *Sufixe românești*, București, 1916, p. 130.

³ W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 581.

4. Numele de agent formate în franceză cu sufixul *-(t)eur* și împrumutate în română, fac femininul în *-oare*: *regizor* — *regizoare, furnizor* — *furnizoare, patinor* — *patinoare, sondor* — *sondoare* etc. (fr. *regisseur, four-nisseur, patineur, sondeur*).

5. Sub forma *-atoare*, sufixul apare în unele feminine ale numelor de agent în *-ator* împrumutate din franceză sau formate pe teren românesc de la neologisme: *conservator* — *conservatoare* (fr. *conservateur, rom. conserva*), *inovator, inovatoare* (fr. *innovateur, rom. inova*), *cultivator* — *cultivatoare* (fr. *cultivateur, rom. cultiva*), *educator* — *educatoare* (fr. *éducateur, rom. educa*) etc.

★

În lucrarea de față nu mă voi opri asupra derivatelor cu *-toare* (*-ătoare, -itoare* etc.) care au valoare de nume de agent (discutate la 2, 4 și 5) întrucît acestea trebuie studiate în lucrările care privesc sufixul *-tor*. Voi lua în considerație derivatele cu *-toare* ca nume de agent feminine numai acolo unde ele pot aduce o lumină nouă în discutarea derivatelor care au alte funcțiuni.

Cei care au studiat limba română au avut păreri diferite în privința sufixului cu care sînt formate derivatele de la participii de tipul *plînsoare, scursoare*, deoarece nici unul dintre aceste cuvinte nu este moștenit. Astfel Diez¹, Meyer-Lübke², Pascu³ consideră că rom. *-oare* din derivate ca cele de mai sus reprezintă lat. *-or, -oris*, atașat la adjective (în cazul romînei la participii devenite adjective) înlocuind în unele cuvinte sufixul latin *-tura, -sura* care deriva de asemenea abstracte. În același timp, Al. Graur și Al. Rosetti⁴ ca și S. Pușcariu⁵, consideră că aceste derivate sînt formate cu alt sufix și anume cu *-toare* (abstract local și instrumental) atașat la verbe cu tema participiului diferită de tema prezentului (mai ales conj. a III-a).

Existența acestor derivate cu valori identice cu derivatele în *-toare* (vezi mai departe), iar ca formă asemănătoare cu derivatele în *-oare*, pomenite mai sus, justifică tratarea sufixelor *-oare* și *-toare* împreună, deși au origini și valori diferite.

II. Repartizarea derivatelor după temă

1. Derivate de la nume:

a) Cuvîntul de bază este adjectiv: *smîrdoare* (Mold.) „ființă murdară, lucru spurcat, scîrbă” < *smîrd* „murdar, urît, mînjit”.

b) Cuvîntul de bază este substantiv: *mîzgoare* (reg.) „murdărie, necurățenie” < *mîzgă* „materie cleioasă, unsuroasă, care se formează

¹ Frederich Diez, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, vol. II, Bonn, 1858, p. 326.

² W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 552.

³ G. Pascu, *op. cit.*, p. 50.

⁴ A. Graur și A. Rosetti, *A propos du traitement des groupes lat. ct et cs en roumain*, în BL IV (1936), p. 185.

⁵ S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 236.

pe suprafața alimentelor; lichid lipicios și vâscos; udeală, mucegai, umezeală” etc.; *tîrfoare* „lapte acru stricat” probabil de la *tîrfă* „zdreanță, cîrpă, buleandă”; *duhoare* < *duh*; *fructoare* (reg.) „legumă” ar putea deriva de la *fruct*; *fundoare* (reg.) „un fel de firidă cu uși care se deschid în două laturi avînd în mijloc o poliță” (VICIU, GL.) < *fund* etc. Probabil și *urdoare* are ca bază substantivul *urdă*.

În categoria derivatelor de la nume trebuie să pomenim și cuvintele recent împrumutate, terminate în *-oare*, dintre care unele se pot analiza, în limba noastră existînd și cuvîntul de bază: *amploare* (fr. *ampleur*, rom. *amplu*), *paloare* (fr. *paleur*, rom. *pal*), *dulcoare* (fr. *douceur*, rom. *dulce*).

Afară de derivatele împrumutate se poate spune că, în general, derivatele pe teren romînesc de la teme nominale sînt puține și au o răs-pîndire limitată la unele regiuni. În limba literară au pătruns numai derivatele *răcoare* și *duhoare*. Există cîteva derivate formate cu sufixul *-ătoare*, *-itoare*, pe care DA ms. le derivă de la substantive. Este vorba de: *drișcătoare* < *drișcă* „unealtă de zidărie” (există și verbul *a drișcui* „a netezi tencuiala sau betonul cu drișcă”), *plumbătoare* „unealtă cu care se plumbiește ceva” < *plumb* (există și verbul *a plumbui*); *contractuitoare* (masc. *contractuitor*) „contractant” pe care DA îl derivă de la *contract* și *călătoare* (masc. *călător*) pe care DA îl derivă de la *cale* (ca megl. *drumător* < *drum*). Cred că primele trei derivate ar putea fi explicate și ca formații analogice. Chiar dacă la prima vedere *drișcui* ar fi trebuit să dea *drișcuitoare*, *plumbui*, *plumbuitoare*, aici am putea avea cazuri de analogie cu derivatele de la verbe de conjugarea I, sufixul *-ătoare* fiind simțit ca sufix de sine stătător și nu ca *-toare* adăugat la tema verbelor de conjugarea I. Aceeași situație, dar în sens invers, ar putea s-o aibă *contractuitoare*, deși verbul este *contracta*. În cazul lui *călătoare*, ca și la *căsător*, nu poate fi îndoială că au teme nominale, întrucît nu avem verbul corespunzător.

2. Derivate de la verbe:

a) de la tema prezentului: *păscătoare* „loc unde se paște” < *pasc*; *cingătoare* < (în) *cing*; *petrecătoare* „tîvitură” < *petrec*; *zicătoare* < *zic*; *aducătoare* < *aduc* etc.

Există unele formații de la tema prezentului care nu sînt derivate cu sufixul *-ătoare*, ci cu *-oare*: *prindoare* „prindere, avuție, bunăstare”: *Ei au făcut ospățul vesel, dar sărăcăcios, după cum îi era omului prindoarea*. MERA, B. 225, în DA ms.; *lăudoare* „laudă, elogiu, aprobare”: *Cain au aflat lăudori și urmași din povățuirea diavolului*. M. COSTIN, LET. I 44/4; *ținoare* „conținut de idei” (DA ms. îl dă ca neologism creat de latiniști după lat. *tenere*, dar există fr. *teneur* cu aceeași valoare care a putut servi ca model formației romînești). Aceste trei derivate fiind singurele de acest tip le putem considera excepții, formații întîmplătoare. Majoritatea derivatelor de la tema prezentului sînt formate cu sufixul *-(ă)toare*.

b) de la tema participiului: *plînsoare*, *scursoare*, *nînsoare*, *tunsoare*, *umplutoare*, *știutoare*, *băutoare* ș. a.

c) de la tema participiului sau a infinitivului: o serie de derivate de la verbe care au rădăcina participiului la fel cu cea a infinitivului pot fi interpretate ca provenind fie de la infinitiv, fie de la participiu. În această

situație sînt marea majoritate a derivatelor de la verbe de conjugarea I și a IV-a. De exemplu: *apucătoare* „cleștele dulgherului” și „cea care apucă” < *apuca* + *-(ă)toare* sau *apucat* + *-oare*; *ascuțitoare* „unealtă de ascuțit” și „cea care ascute” < *ascuți* + *-(i)toare* sau *ascuțit* + *-oare*; *vîndătoare* < *vîna* + *-(ă)toare* sau *vînat* + *-oare* etc.

★

Împărțirea derivatelor după temă clarifică situația terminației *-oare*, *-toare* în limba romînă. Astfel, cele mai multe derivate de la nume sînt formate cu sufixul *-oare*, în timp ce derivatele de la verbe sînt formate mai ales cu sufixul *-toare* (*-ătoare*, *-itoare* etc.).

O situație specială prezintă derivatele de la participiul verbelor de conjugarea a II-a și a III-a. Toate derivatele cu sufixul *-toare* (*-ătoare*, *-itoare* etc.) sînt formate de la tema prezentului. Aceasta este o tendință generală a limbilor romanice care pornesc de obicei, la tipurile deverbale, de la tema prezentului. Excepție fac derivatele de la participiile trecute substantivate. În latină însă majoritatea tipurilor deverbale cu o productivitate foarte mare provin din tema supinului¹.

Participiul verbelor de conjugarea a II-a și a III-a este, în cea mai mare parte, moștenit. Spre deosebire de verbele de conjugarea I și a IV-a care au aceeași temă pentru participiu și pentru prezent (au paradigma regulată), la conjugarea a II-a și a III-a tema prezentului este diferită de cea a participiului. În latină tema participiului influențează prin derivatele ei paradigma multor verbe de exemplu lat. *mensum* (supin) a derivat substantivul *mensura* de unde s-a format un verb nou *mensurare* (în locul lui *metiri*). Acolo unde latina avea cuvinte paralele și independente (din aceeași familie) ca *metiri*, *ensor*, *mensura*, romîna prezintă o ierarhie bine stabilită de derivate de la aceeași temă: *măsura*, *măsurător*, *măsurătoare*. *măsurare*². Aceasta este situația în general.

Existența derivatelor de la participiu de tipul *scursoare*, *scursură* etc. pare a fi continuarea situației din latină, în ceea ce privește modelul de derivare, pentru că nu avem moștenite derivate cu *-oare* și *-tor*, *-toare* de la tema participiului. Excepție ar face *făptoriu* „creator, Dumnezeu” pe care DA îl derivă de la un **factorius*, dar care se poate explica în romînă prin lat. *factor*. Existența în latină a paralelelor de tipul *strictor* — *structura*, *ensor* — *mensura* (*metiri*) poate explica în mare măsură existența tipurilor *strîmtoare* — *strîmtură* din romînă. (E vorba de împrumutarea modelului și nu a cuvîntului pentru că *strictor* în latină are valoare de nume de agent.) În acest sens pledează și Meyer-Lübke³, arătînd că schimbări între sufixele *-or* și *-ura* existau încă din latină. Este vorba aici însă de sufixul *-or* care forma abstracte: *fevor* — *fevura*. Lucrî cert este că, în orice caz, tipul de derivare: participiu + *-oare* este vechi. Derivatele romînești de acest tip sînt atestate în cele mai vechi texte romînești. Astăzi nu

¹ Vezi A. B. Dolgopolschi, *Из истории народно-латинского словообразования*, în *Вопросы языкознания*, nr. 2, 1958, p. 109.

² Al. Graur, *Caracterul sistematic al limbii*, în *Viața Romînească*, nr. 6, 1958, p. 100.

³ *Op. cit.*, p. 552, 554.

se mai formează cuvinte de la participiul verbelor de conjugarea a II-a și a III-a împrumutate din limbile romanice sau din latină, deși nu a fost încă regularizat participiul acestor verbe.

Aceste derivate s-au încadrat în sistemul derivatelor de la verbe de conjugarea I și a IV-a (*reducătoare, traducătoare*) și au numai valoare de nume de agent (*-tor, -toare*) sau de nume de instrument în *-tor*.

De altfel, după modelul verbelor de conjugarea I, și verbele vechi de conjugarea a II-a și a III-a și-au creat derivate în *-ătoare*, de la tema prezentului, pentru nume de agent, instrument etc. De exemplu: *suptoare — sugătoare, ascunsoare — ascunzătoare, închisoare — închizătoare* etc. Forma *-ătoare* a ajuns să se răspândească și să se atașeze chiar și la unele participii în *-s*: *împunsătoare, încinsătoare, alesător*.

Forme paralele (vechi și noi) apar și în cazul sufixului *-ură, -ătură* de multe ori chiar cu schimbarea temei (prezentul în locul participiului): *trăsură — trăsătură — trăgătură, făptură — făcătură, untură — ungătură* etc.

Acad. Al. Graur arată că forme ca cele de mai sus (unde derivatele de la verbe de conjugarea a II-a și a III-a s-au format după modelul celor de la conjugarea I) au servit ca punct de plecare pentru unificarea paradigmelor¹.

III. Vocala de legătură dintre temă și sufixul *-toare*

În acest capitol voi face o repartizare a variantelor sufixului *-toare* (*-ătoare, -etoare, -itoare*) după conjugarea la care aparține verbul. Discut aici numai sufixul *-toare*, pentru că *-oare*, care se atașează la teme nominale, nu pune probleme în acest sens.

Al. Graur precizează că încă din latină corespondentele sufixelor românești *-ură, (-sură, -tură), -tor, -oare (-toare, -soare), -mînt* etc. aveau în cazul conjugării I și a IV-a vocala de legătură normală *-a* și *-i*. Verbe ca *laudare, dormire* formează cu ușurință un *laudator, dormitor* etc. La conjugarea a II-a și a III-a sufixele care începeau cu o consoană provocau adesea modificări ale temei. De exemplu de la *incendo* numele de agent era *incensor*. Aceste dificultăți ar fi trebuit să le aibă și româna, astfel de la *duce* numele de agent ar fi trebuit să fie **duptor*. În acest fel a apărut nevoia intercalării unei vocale înaintea consoanei inițiale a sufixului. Vocala care se insera încă din latină era *a* de la tema verbelor de conjugarea I (cea mai bogată), iar în română rezultanta normală din punct de vedere fonetic este *ă*. Astfel sufixe ca *-tor (-sor), -tură (-sură), -toare (-soare), -mînt* au fost înlocuite, în cele mai multe cazuri de *-ător, -ătură, -ătoare, -ămînt* etc.² Rolul acestei vocale în unificarea paradigmelor l-am arătat în capitolul precedent. Observăm aceeași situație în cazul verbelor de conjugarea a IV-a. Dacă în latină mai existau câteva nume de agent formate de la verbe de conjugarea a IV-a cu sufixul fără vocala de legătură

¹ A. Graur, *Sur les changements de conjugaison en roumain*, în *BL IV* 1936, p. 193.

² *Ibidem*.

-i, treptat unele din ele au fost înlocuite cu forma în *-i*¹. În română derivatele de la conjugarea a IV-a au toate forma sufixului *-itor, -itoare*. Prin urmare, sufixul *-toare* se repartizează în felul următor în limba română: 1) forma *-ătoare* la conjugarea I (*pieptăna — pieptănătoare*) și la verbe de conjugarea a II-a și a III-a la tema prezentului (*zăcea — zăcătoare, sparge — spărgătoare, trage — trăgătoare* etc.), iar la tema participiului verbelor de conjugarea a II-a și a III-a se adaugă sufixul sub forma *-oare*; 2) forma *-itoare* la verbe de conjugarea a IV-a; 3) *-etoare* apare în cazul verbelor de conjugarea I, a căror temă se termină în *-i* semivocală sau într-o consoană muiată (*k'*): *descuietoare < descuia; sperietoare < speria, deochetore < deochea; tămîietoare < tămîia, tăietoare < tăia*; 4) forma *-utoare* apare numai în câteva cazuri, când derivatele sînt formate de la participii în *-ut*: *băutoare, lăutoare, umplutoare* etc.; 5) vocala de legătură între temă și sufix în cazul verbelor de conjugarea I împrumutate recent este *-a* (vezi p. 177): *aspirator — aspiratoare, cultivatoare* etc.

În ceea ce privește forma *-utoare*, aici numai în aparență avem sufixul *-toare*. Primele două sunete *-ut-* aparțin temei (participiu terminat în *-ut*: *băut, lăut, umplut*). Prin urmare *-u-* nu este o vocală de legătură, sufixul avînd în cazul acesta forma *-oare* (și în *suptoare, strîmtoare* forma sufixului este *-oare* și nu *-toare, -t-* aparținînd temei; la fel *-s* din *strînsoare*).

IV. Valorile sufixelor *-oare* și *-toare* (*-ătoare, -etoare, -itoare*)

Sufixul *-tor* cu femininul *-toare* derivă adjective și substantive cu valoare de nume de agent. Despre funcția acestui sufix nu voi discuta aici, întrucît sufixul *-tor* nu a format obiectul studiului de față².

1. Separat de sufixul *-tor* avem derivate cu sufixul *-toare* cu următoarele valori³:

a) Instrument cu care se face acțiunea, obiect, parte a unui obiect⁴: *afumătoare* „vas în care se ard mirodeniile și se afumă prin casă”:

O stropitoare și afumătoare de argint. URICARIUL, XVI 276;

apărătoare „obiect cu care ne apărăm de ceva; evantai, obiect cu care ne apărăm de muște etc.”; *Făcîndu-i boare, Cu a sa apărătoare*. BARAC, A. 41;

¹ A. Graur, *La quatrième conjugaison latine*, în *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, XL, 2, 1939, p. 146—147.

² Poate ar trebui amintit că există unele nume de agent numai la forma feminină, deoarece numai femeile îndeplinesc o anumită acțiune: *legănătoare* „femeie care leagă copii”, *băietoare* „doică”, *bobitoare* „bobăreasă” etc.

³ Valorile sufixului *-toare* și *-oare* au fost arătate de S. Pușcariu în *op. cit.*, p. 261 și urm. și de G. Pascu, *op. cit.*, p. 123 și urm.; eu voi aduce doar unele completări și precizări.

⁴ În cadrul fiecărei valori voi da numai sensul derivatului care corespunde cu valoarea citată. Unul și același derivat poate avea două, trei sau mai multe sensuri corespunzătoare tuturor sensurilor sufixului. De exemplu: *spinzătoare* înseamnă și „spinzurare” (numele acțiunii) și obiectul cu care se spinzură și locul unde se spinzură, *plînsoare* are valoare de abstract verbal, de rezultat al acțiunii (reclamație, bocet etc.) ș.a.m.d.

fățuitoare „scîndurică dreptunghiulară cu care zidarul netezește tencuiala” (DA);

picurătoare „pipetă”;

plesnitoare „sfîrcul biciului, pleasnă; jucărie pentru copii, pîriitoare; petardă; disc sau verigă pusă între opor și capătul dinăuntru al osiei carului, ca să nu se frece butucul roții; pielița subțire și zdrențuită din jurul unghiilor care se desface din pielea crăpată” (DA ms.);

prăjitoare „grătar”;

proptitoare „bîrna care se pune deasupra ușii sau ferestrei, ca să întărească peretele” (DA ms.);

strînsoare „bete”;

spînzurătoare;

unsoare „materie grasă cu care se unge ceva” etc.

b) Locul unde se petrece acțiunea:

abătătoare „ospătărie” (DA);

ascunzătoare: *Niște tufişuri unele rotunde și cu flori... altele făcute ca niște ascunzători*, ISPIRESCU, L. 244;

atîrnătoare: *Rămîn în atîrnătoare, adecă la locul de culcare, ca un ceas* (DA);

frîngătoare „locul pe care se bate cînepa spre a putea fi melițată” VICIU, GL.;

închisoare: *Și i-au dat platnici și i-au pus la închisoari*. GASTER, CR. I 151;

pascătoare „pășune”: *A lăsat [oile] să pască pentru că era foarte bună pascătoarea*. SBIERA, P. 8, în DA ms.;

scursoare „loc pe unde se scurge apa provenită din ploii, din topirea zăpezii” etc.: *A adunat apele și le-a dat o scursoare*. IONESCU, D. 174.

c) Numele acțiunii:

desealcătoare: *De la desealicătoare... trăim ca în sînul lui Avram*. ODOBESCU, III 218;

îngropătoare: *Pre uricul de îngropătoare*. GASTER, CR. I 37 (a. 1582);

plînsoare: *Fiind mare plînsoare*. DOSOFTEI, V. S. 28/31;

prinsoare: *prinsoarea botezătorului*. CORESI, C₂ 210/32;

scrisoare: *Această ocară cu scrisoaria să fac în multe fialuri*. PRAV. 970; *A împlut cu scrisoarea lui multe suluri de hîrtie*. SADOVEANU, D. P. 114;

strînsoare: *Mai nainte de strînsoarea rodului*. CORESI, C₂ 403;

unsoare: *Căruța acum am adus-o de la încălțat și i-am mai tras și o unsoare de cele a dracului*. CREANGĂ, P. 113;

vînătoare: *Andrei se întoarce întru al lui meștersug iarăși și cu frate-său Petru făcea vînătoare*. CORESI, C₂ 210/34; *Dragoș... a plecat la vînătoare*. *Ghioaga și săgeata lui Fac pustiul codrului*. ALECSANDRI, P. II 89.

d) Rezultatul concret al acțiunii.

Derivatele cu această funcțiune nu pot fi despărțite decît convențional de cele de mai sus. Pentru a ajunge să denumească rezultatul acțiunii, toate aceste derivate au circulat cu valoare de nume al acțiunii, valoare care s-a concretizat. În majoritatea cazurilor, abstractele verbale formate cu sufixul *-(t)oare* sînt vechi și au avut circulație numai în limba veche

(rar, regional și astăzi). În limba contemporană aceste derivate circulă cu valoare concretă:

numărătoare „recensămînt, statistică” (DLRM); *plînsoare* „reclamație, rugăminte” etc.: *de multe ori oamenii făceau plînsori*, RETEGANUL, la CADE; *prinsoare* „avere, rămășag” (DA ms.); *scrisoare* „epistolă”; *strînsoare* „recoltă”: *În anul acesta s-au întîmplat că omul au făcut mai multă strînsoare*. SBIERA, P. 151.

e) Nume de plante, de animale mici, de insecte, de păsări.

În această categorie nu intră derivatele de la participii (formate după tipul *ninsoare*). Denumirile date plantelor și animalelor prin derivate cu sufixul *-toare* sînt foarte apropiate de numele de agent: *ciocănitoare* „pasăre care ciocănește”, *privighetoare* „pasărea care priveghează” etc. Iată cîteva exemple:

fîlfîitoare (Bot.) „tremurătoare” (DA ms.); *lipitoare*: 1. vierme care trăiește în apele bălților, al gropilor etc.; 2. pasăre de noapte; 3. plantă ierboasă cu flori albastre (DA ms.); *mucezătoare* (Bot.) „firicică”; *plutitoare* „plantă acvatică ierboasă; rourică, firuță, iarbă dulce” (DA ms.); *sunătoare* „pojarniță”; *vindecătoare* „usturoiță”; *vîritoare* (Iht.) „zvîrlugă” etc. *vrăjitoare*: 1) (Bot.) tilișcă, 2) (Entom.) buburuză.

G. Pascu¹ mai deosebește și altă funcțiune a sufixului, aceea de a crea numele unor recipiente. Socotesc că această valoare poate fi înglobată în prima: nume de instrumente, de obiecte.

2. Derivatele cu sufixul *-oare* au următoarele valori:

a) Indică o stare:

răcoare;

mîzgoare „murdărie, necurătenie”, *duhoare* 1) „miros greu, aer infectat”, 2) (reg.) „nădușeală”;

b) Arată obiecte sau ființe, de obicei caracterizate printr-o anumită însușire: *ciorboare* (reg.) „zără fiartă, rămasă de la urda frămîntată”; *fructoare* (reg.) „legumă”; *părîngoare* (reg.) „parte de munte sterilă”; *smîrdoare* (reg.) „ființă murdară, lucru spurcat, scîrbă”.

Vorbind despre sufixul *-oare*, S. Pușcariu² arată că el nu este și nu a fost productiv în limba romînă, bazîndu-se pe puține exemple. Totuși, după cum se vede, regional sufixul a dat cîteva derivate.

V. Concurența sufixului *-toare* cu alte sufixe

Fiind un sufix vechi, care a dat multe derivate, cu diferite funcțiuni, sufixul *-toare* intră în concurență cu multe sufixe. Nu același lucru se poate spune despre sufixul *-oare* care are derivate de la nume. Derivatele sufixului *-oare*, fiind majoritatea cuvinte cu circulație restrînsă, regională, nu intră în concurență cu alte formații.

¹ *Op. cit.*, p. 126.

² *Op. cit.*, p. 273.

1. Sufixul *-(t)oare* în funcție de nume al acțiunii intră în concurență cu infinitivul lung și supinul verbelor respective; foarte rar *-(t)oare* intră în concurență cu *-et* abstract < *-itus* (*plînsoare* — *plînset*):

a) cu infinitivul:

alergătoare/alergare: *Aștern pe pînză... chipuri diafane de cai de alergătoare... și de jokeni peștriți*. ODOBESCU, III 149;

fierbătoare/fierbere: *Văzu pre svîntul în hierbătoaria căldării*. DOSOFTEI, V. S. 52;

hurcuitoare/hurcuire: *Se face hurcuitoare... se face vînătoare*. MAT. FOLC. 205, în DA ms.;

îngropătoare/îngropare și *îngropăciune*: *Ziua de îngropătoare mea*. CORESI, C₂ 10/23;

trecătoare/trecere: [Ion Vodă] *au trimis o seamă de oaste... ca să apere trecătoarea Turcilor, să nu treacă Dunărea*. URECHE, la TDRG.

b) Cu supinul:

descălicătoare/descălicat: *De la descălicătoare... trăim ca în sînul lui Avram*. ODOBESCU, III 218;

însurătoare/însurat; *E în dîrdora însurătorii c-o profesoară de la Școala centrală*. VLAHUȚĂ, la TDRG;

numărătoare/numărat: *Gardienilor începuse a le fi frică să se mai ducă seara și dimineața la numărătoare* [a arestațiilor]. VLAHUȚĂ, la TDRG.;

plînsoare/plîns: *Fiind mare plînsoare*. DOSOFTEI, V.S. 28/31. *Poate să-și țină plînsoarea*. COȘBUC, AE. 29;

lăutoare/lăut: *La spălatul capului din toate zilele sau la o lăutoare*. IORGA, L. R 34;

scrisoare/scriș: *Scrisoarea rea arată lenea școlarului*, ZANNE, P.V. 588.

Trebuie precizat că derivatele în *-toare* care intră în concurență cu supinul sînt în același timp în concurență și cu infinitivul lung, așa cum s-a văzut mai sus.

Cu sensul concretizat, derivatele în *-toare* intră în concurență cu derivatele în *-ură* (*-sură*, *-tură*, *-ătură* etc.). Și aici sfera de acțiune a derivatelor în *-ură* față de cele în *-toare*, se suprapune uneori peste sfera de acțiune a infinitivelor lungi și a supinului. De exemplu:

alergătoare/alergare, alergat, alergătură; *muietoare* „un fel de mîncare”/ *muietură*; *cimilitoare/cimilitură*; *murătoare* (și *morătoare*)/*murătură*¹; *măsurătoare/măsură, măsurătură, măsurare*; *strînsoare* „recoltă, avere”/ *strînsură*; *tunsoare/tuns, tunsură*; *scursoare/scursură*; *friptoare* (Țara Oașului) / *friptură*.

Alte sufixe care imprimă derivatelor valori concrete ca *-eală*, *-ință*, *-enie*, *-anie* nu intră în concurență cu sufixul *-toare*.

Cu valoarea locală, derivatele cu *-toare* intră în concurență cu derivatele în *-ie*, *-iș* (am găsit un singur exemplu):

judecătoare / *judecătorie* (CADE);

lucrătoare (Trans., Banat) / *lucrătorie* (DA ms.);

pscătoare/ *pscărie*.

¹ Al. Graur, *Glosar din comuna Reviga (Ialomița)* și Iorgu Iordan, *Intregiri la articolul precedent*, în BUL. FIL. V, p. 168 și 182.

Ultimele două cuvinte nu sînt sinonime perfecte, deoarece *pscărie* înseamnă „locul unde se vinde peștele”, sau „locul unde se conservă peștele”, iar *pscătoare* „loc unde se cultivă pești”;

uscătoare / *uscătorie* (DLRM).

Formele cu *-ătoare* sînt regionale și ele concurează cu formele literare, fiind învinse de acestea din urmă.

Cu sufixul *-iș*: *ascunzătoare*, *ascunsoare*, *ascunziș*.

Cu sufixele *-tor*, *-ar*, *-uș*, *-mînt*, *-eică*, *-ișcă*, sufixul *-toare* vine în contact cînd dă derivatului valoare de nume de instrument. Cel mai des, și în dezavantajul lui *-toare*, concurența are loc cu sufixul *-tor* instrumental:

aprinzătoare „instrument sau lucru pentru aprins ceva” / *aprinzător*; *călcătoare/călcător* „vas în care se calcă strugurii”; *cioplitoare/cioplitor*, *ciopleică* „unealtă de dulgherie”; *mestecătoare/mestecător* „unealtă cu care se amestecă”; *răzământoare/răzământător*; *răzătoare/răzător* „unealtă de răzuit”;

-toare/-ar: *ștergătoare/ștergar*;

-toare/-uș: *astupătoare/astupuș*;

-toare/-mînt: *acoperitoare/acoperămînt*;

-toare/-ișcă: *vînturătoare/vînturișcă*.

Urmărind concurența sufixului *-(t)oare* (*-ătoare* etc.) cu alte sufixe constatăm următoarele: sufixul *-(t)oare* vine în concurență numai cu sufixe vechi. În formațiile abstracte, sufixul *-(t)oare* este aproape în întregime înfrînt de sufixele infinitivului. Cele mai multe derivate în *-(t)oare*, în funcție de abstracte verbale, sînt învechite și nu mai circulă în limbă (*cumpărătoare*, *fierbătoare*, *îngropătoare*, *trecătoare*, *lăutoare* etc.). Cele care circulă nu mai au valoare abstractă (cu excepția lui *vînătoare*), ci își păstrează sensurile concrete: *tunsoare*, *scrisoare* etc. Sufixul *-(t)oare* în funcție de nume de acțiune, este un sufix mort.

Din concurența cu *-ie*, sufixul *-(t)oare* este de asemenea înfrînt. Sufixul este astăzi neproductiv pentru că toate derivatele cu această funcțiune sînt vechi sau au o circulație regională.

Am arătat că principalul sufix cu care *-toare*, cu valoare de nume de instrument, intră în concurență și în zilele noastre este *-tor*. Celelalte sufixe instrumentale pe care le-am înșirat mai sus vin în concurență numai sporadic cu *-toare*. Se pare că, în zilele noastre, sufixele *-tor* și *-toare* și-au împărțit sferile de acțiune. Sufixul *-toare* creează nume de instrument de la teme românești vechi, iar sufixul *-tor* (întărit și de împrumuturile din franceză în care apare *-teur* instrumental) de la neologisme. Astfel se spune *măturătoare* „unealtă folosită la măturatul străzilor”, *prășitoare* „clocitoare”, *păcănititoare* „castanietă” (*O vedea* [pe dansatoare] *alunecînd la rampă cu ciurul de piele într-o mîna, cu păcănitoarele prinse de vîrfurile degetelor celeilalte*. CONV. LIT. XLV 368), *pieptănătoare*, *plivitoare*, *secerătoare*, *clocitoare* etc., dar *perforator* (*perfora* sau fr. *perforateur*), *agitator* „dispozitiv sau aparat care servește la amestecarea mai multor lichide, a unor lichide cu solide etc.” (*agita* sau fr. *agitateur*), *sortator* „mașină sau dispozitiv pentru sortarea diferitelor materiale și produse”

(*sorta* + *-tor*). Deoarece numele de instrument, ca și alți termeni tehnici, se formează astăzi, de preferință, de la teme noi, sufixul *-tor* este mai productiv decât sufixul *-toare* în această funcție.

VI. Concluzii

Terminația *-oare* (*-toare*, *-ătoare*) provine din mai multe sufixe dintre care unele au formă asemănătoare, fiind însă de origini diferite. După cum se atașează la verbe sau la nume, putem deosebi sufixul *-oare* în general denominal, de sufixul *-toare*, care este de obicei deverbal. În derivatele de la participiile unor verbe de conjugarea a II-a și a III-a sufixul seamănă ca formă cu *-oare* denominal, iar ca funcțiune cu *-toare* deverbal; de aceea am tratat cele două sufixe împreună. Derivatele de la participii, avînd numai sensul abstract, local și instrumental (cel de agent lipsește), formează o categorie aparte în sînul derivatelor cu *-toare*, avînd o evoluție mai complicată decât derivatele de la conjugarea I și a IV-a.

În limba romînă existența acestor derivate pe cale de dispariție — tip neproductiv — alături de derivatele de la tema prezentului a acelorași verbe, este un exemplu de felul cum limba se încadrează din ce în ce mai bine în sistem. În cazul de față *sugătoare* alături de *suptoare* ne arată cum contribuie unele sufixe la sistematizarea paradigmatelor verbelor.

Sufixul *-toare* este un sufix vechi, slab productiv în funcție instrumentală. În celelalte funcții, *-toare* este neproductiv.

Sufixul *-oare* denominal este de asemenea un sufix vechi, cu o circulație strict regională, astăzi total neproductiv.

SUFIXUL *-URĂ* (*-ATURĂ*, *-ĂTURĂ*, *-ETURĂ*, *-ITURĂ*, *-SURĂ*, *-TURĂ*)

DE

LUIZA SECHE

I. Originea

Sufixul *-ură* vine din lat. *-ura* și se păstrează și în celelalte limbi romanice¹: lat. *arsura* < rom. *arsură*, it. *arsura*, v. fr. *arsure*, prov. *arsura*; lat. *bibitura* < rom. *băutură*, v. fr. *boiture*, it. *bevitura*, sard. log. *būdura*; lat. *coctura* < rom. *coptură*, it. *cottura*, v. fr. *coiture*, sp. *cochura*; lat. *strictura* < rom. *strîmtură*, it. *strettura*, sp. *estrechura*, port. *estreiture* etc.

Sufixul *-ură* este moștenit în unele cuvinte (*făptură* < *factura*, *untură* < *unctura*) sau a ajutat la formarea unor cuvinte pe teren romînesc. El se prezintă și sub forma variantelor *-atură*, *-ătură*, *-etură*, *-itură*, *-sură*, *-tură*. Aproape în toate cazurile, între temă și sufix există o vocală de legătură.

Forma *-ătură* s-a atașat la verbele de conjugarea I (*alergătură*, *aruncătură*, *dărîmătură*, *strigătură*) și la verbele de conjugarea a II-a și a III-a (*căzătură*, *deschizătură*, *făcătură*, *scăzătură*, *zicătură*).

Forma *-etură* s-a atașat la verbele vechi de conjugarea I a căror temă se termină în *-i* semivocală sau într-o consoană muiată (*descuietură*, *încleietură*, *încovoietură*, *sperietură*, *tăietură*, *zgîrietură*).

Forma *-itură* s-a atașat la verbele de conjugarea a IV-a (*pieritură*, *plesnătură*, *pocnătură*, *răcitură*, *zdrobitură*).

Alături de forma *-ură* cu variantele sale, există *-atură* (fr. *-ature*, it. *-atura*) < lat. *-atura* care se găsește în cuvinte ca: *armatură*, *literatură*, *nomenclatură*, *temperatură*.

¹ Frédéric Diez, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1874, p. 321; W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, p. 553; Kr. Nyrop, *Grammaire historique de la langue française*, vol. III, Paris, p. 144; G. Pascu, *Sufixele romînești*, București, 1916, p. 58; Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne. I. Limba latină*, Ed. a II-a, București, 1940, p. 126; I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, București, 1956, p. 314.

Trebuie să amintim și cuvintele recent împrumutate, terminate în *-ură*, care ne-au venit din limbi străine, mai ales din limba franceză, ca : *turnură* < *tourneure*, *uzură* < *usure* etc.

-ură, ca sufix neologic, întărește categoria mai veche a derivatelor în *-ură* moștenite sau formate pe teren românesc. Și aici se poate face o clasificare, și anume :

a) cuvinte care nu pot fi analizate pe teren românesc, neavînd în limbă un corespondent : *centură* < fr. *ceinture*, *cuvetură* < fr. *couverture*, *dezinvoltură* < fr. *désinvolture*, *uvertură* < fr. *ouverture*, *vilegiatură* < fr. *villégiature* ;

b) cuvinte care pot fi analizate, existînd în limba romînă cuvîntul de bază sau alt cuvînt din aceeași familie cu care derivatul poate fi pus în legătură : *candidatură* (fr. *candidature*, rom. *candida*, *candidat*), *dantelură* (fr. *dantelure*, rom. *dantelă*, *dantela*), *iodură* (fr. *iodure*, rom. *iod*), *sulfură* (fr. *sulfure*, rom. *sulf*).

Pentru unele neologisme terminate în *-ură* ne exprimăm rezerva în privința originii, deoarece ele pot fi socotite ca provenind fie din franceză, fie din italiană, germană sau rusă. De exemplu, termeni romînești ca : *agentură*, *aparatură*, *avocatură*, *colectură*, *corectură*, *glazură*, *maculatură*, *registratură* au echivalente în germană : *Agentur*, *Apparatur*, *Advokatur*, *Klaviatur*, *Kollektur*, *Korrektur*, *Glasur*, *Makulatur*, *Registratur* ; termeni ca : *aventură*, *coloratură*, *partitură*, *velatură* au în italiană echivalentele : *avventura*, *coloratura*, *partitura*, *velatura* ; termeni ca : *aspirantură*, *procuratură* au în limba rusă echivalentele *аспирантура*, *прокypаmyя*.

II. Temele la care se atașează sufixul *-ură* (*-atură*, *-ătură*, *-etură*, *itură*, *-sură*, *-tură*)

1. Verbe :

a) La tema prezentului, la verbele de conjugarea a II-a și a III-a : *alegătură* < *aleg*, *căzătură* < *caz* (= *cad*), *cocătură* < *coc*, *deschizătură* < *deschiz* (= *deschid*), *făcătură* „farmec, vrajă” < *fac*, *scăzătură* < *scaz* (= *scad*), *sugătură* < *sug*, *torcătură* < *torc*, *zicătură* < *zic* etc.

Toate derivatele de la tema prezentului verbelor de conjugarea a II-a și a III-a sînt formate cu varianta *-ătură*. Excepție face *țitură* „numele unui dans popular și melodia acestui dans” < *țiu* (= *țin*) + *-tură* :

Măi balaurе, cîntă țitura. ALECSANDRI, T. 1132.

Ne cîntă din fluiер : doina... alivencile, țitura. CREANGĂ, A. 82.

b) La tema participiului, mai ales de la verbele de conjugarea a III-a + *-ură* sau *-ătură* : *alesură* < *ales*, *aprinsură* < *aprins*, *întorsură* < *întors*, *rosură* < *ros*, *ruptură* < *rupt*, *scursură* < *scurs*, *spărtură* < *spart*, *suptură* < *supt*, *umplătură* < *umplut* etc. ; *alesătură* < *ales*, *arsătură* < *ars*, *coptătură* < *copt*, *rosătură* < *ros*, *strînsătură* < *strîns*, *ștersătură* < *șters* etc.

c) La infinitiv + *-ă(i)tură* sau la participiul verbelor de conjugarea I și a IV-a + *-ură* : *ciupitură* < *ciupi*, *ciupit* ; *duruitură* < *durui*, *duruit* ;

înghițitură < *înghiți*, *înghițit* ; *lovitură* < *lovi*, *lovit* ; *năruitură* < *năru*, *năruit* ; *pocnătură* < *pocni*, *pocnit* ; *știrbitură* < *știrbi*, *știrbit* ; *topitură* < *topi*, *topit* ; *zvîrlitură* < *zvîrli*, *zvîrlit* etc.

d) O serie de derivate de la verbe, care au rădăcina prezentului identică cu aceea a participiului și a infinitivului și care în latină derivau de la tema participiului, pot fi considerate ca provenind fie de la prezent, fie de la infinitiv, fie de la participiu. În funcție de tema la care se atașează sufixul este *ură* sau *-tură*. În această situație sînt majoritatea derivatelor de la verbele de conjugarea I (*alinătură* < *alin*, *alina*, *alinat* ; *curmătură* < *curm*, *curma*, *curmat* ; *înțepătură* < *înțep*, *înțepa*, *înțepat* ; *pișcătură* < *pișc*, *pișca*, *pișcat* ; *spălătură* < *spăl*, *spăla*, *spălat* ; *vărsătură* < *vărs*, *vărsa*, *vărsat* etc.) și de conjugarea a IV-a (*ascuțitură* < *ascut*, *ascuți*, *ascuțit* ; *înghițitură* < *înghit*, *înghiți*, *înghițit* ; *sorbitură* < *sorb*, *sorbi*, *sorbit* etc.).

e) Verbele de conjugarea I, a căror temă se termină în *-i* semivocală sau într-o consoană muiată, transformă la forma de prezent, infinitiv sau participiu pe *-ătură* în *-etură* : *înceietură* < *înceia*, *încondeietură* < *încondeia*, *încovoietură* < *încovoia*, *încuietură* < *încuia*, *înjunghietură* < *înjunghia*, *întortochietură* < *întortochia*, *tăietură* < *tăia*, *zgîrietură* < *zgîria*.

Derivate ca : *editură* < *edita*, *editat* ; *încadratură* < *încadra*, *încadrat* ; *liniatură* < *linia*, *liniat* ; *paginatură* < *pagina*, *paginat* pot fi socotite fie formații pe teren românesc, atunci cînd nu au nici un corespondent în alte limbi, fie împrumuturi din alte limbi, atunci cînd găsim corespondente pentru aceste derivate în alte limbi.

2. Nume :

a) Cuvîntul de bază este adjectiv : *obraznicătură* < *obraznic*, *pestrițatură* < *pestriț*, *slăbătură* < *slab*, *vechitură* < *vechi*.

b) Cuvîntul de bază este substantiv : *frunzătură* < *frunză*, *gîlcătură* < *gîlcă*, *gîmfătură* < *gîmfă*, *încrengătură* < *în* + *creangă* (după modelul fr. *embranchement*), *pînzătură* < *pînză*, *rîpătură* < *rîpă*.

Trebuie subliniat faptul că la derivatele formate cu sufixul în discuție, a căror temă este un nume, sufixul se prezintă sub forma variantei *-ătură* și mai rar *-itură*, niciodată *-ură*.

III. Valorile sufixului *-ură* (*-atură*, *-ătură*, *-etură*, *-itură*, *-sură*, *-tură*)

1. Nume de acțiune :

alergătură „acțiunea de a alerga, alergare” : *De alergăturile iușilor olăcari... toată pulberea de pe toată calea în ceriu se ridică*. CANTEMIR, IST. IER. 27. [Unii ciini] se întrebunțează la *alergături îndelungate după căprioare*. ODOBESCU, III 64.

asupritură „asuprire, asupreală” : *Beția și cămătnicia și asupritura și toate alalte păcate*. CORESI, la HEM. 1938. *Că de asupritura trudei călugărești ce să asupriia, nice părul nu-i putia crăște*. DOSOFTEI, V. S. 19/2 ; *frîntură* „acțiunea de a frînge, frîngere” : *Satu... unde s-a întîmplat frîntura carului*. JIPESCU, la TDRG ;

furătură „acțiunea de a fura, furat” : *Tu m-ai îndemnat la furătură.* SBIERA, P. 255;

îmbăietură „acțiunea de a se îmbăia” : *După-îmbăietură și-o gustare bună.* GOLESCU, la ZANNE, P. VIII 116;

încărcătură „acțiunea de a încărca, încărcare” : *Ici coala câte un șlep; hamalii isprăvesc încărcătura.* DUNĂREANU, CH. 70;

udătură „udare” : *Asemine și maica, după multe udături și-au mai venit ceva în simțire.* DRĂGHICI, R. 27. *Semănăturile au trebuință de udătură.* GOLESCU, I. 88 etc.

Foarte legat de acțiune este rezultatul acțiunii sau obiectul cu care se face acțiunea. Uneori distincția dintre aceste două valori se face foarte greu, deoarece nu se poate preciza întotdeauna unde este numai „acțiunea de a...” și nu și rezultatul acestei acțiuni :

arsură „leziune” : *Arși pre spinare cu țepi arse în foc și căliți cu oțet amestecat cu sare preste arsuri.* MINEIUL (1776), 173 2/2;

bătătură „porțiune de piele bătătorită” : *Palmele aceste țărănești ale noastre, străpunse de pălămidă și pline de bătăături... vă țin pe dumnea-voastră.* CREANGĂ, A. 156;

făcăluitură „zeamă groasă făcută din legume făcăluite”;

fărîmătură „fărîmă” : *Nu i se dete voie a împărți nici fărîmăturile cu cîinii lui.* NEGRUZZI, I 253;

frîntură „spărtură, gaură” : *Fără de a socoti lacuna lăsată de o frîntură a vasului, numărul figurelor este mai puțin de vreo cincizeci.* ODOBESCU, II 188;

picătură „strop” : *Ca o picătură ce pică pre pămînt.* BIBLIA (1688), 71. *Ploaia își aruncă deodată, deasupra iazului, picăturile repezi și grele ca plumbii.* CEZ. PETRESCU, S. 29;

udătură „băutură (alcoolică)” : *O fată voinică și frumoasă... aduce pe o tavă uscătură și udătură.* CARAGIALE, O. I 369.

Valoarea de rezultat al acțiunii este valoarea cea mai clară și cea mai bine reprezentată a sufixului *-ură*. Aici pot fi repartizate aproape toate derivatele cu sufixul *-ură*; unele dintre ele s-au concretizat și există azi aproape exclusiv cu această valoare : *arsură, băătătură, frîntură, legătură, picătură* etc.

2. Însușirea, calitatea; starea, senzația :

adîncătură „adîncime” : *Dulceției lui iaște fără fund și fără moarte și nescăzută adîncătură.* CORESI, E. 191;

bălțătură „amestecătură de diferite culori care nu se armonizează între ele” : *Bălțătura ce se observă în acest tablou face ochilor o impresiune dureroasă.* LM;

înțelegătură „calitatea de a înțelege, înțelegere” : *Am scos de în psăltirea srăbească pre limbă rumînească, să vă fie de înțelegătură.* CORESI, PS. 444. *Fii nebuni sînt și fără înțelegătură.* la GASTER, CR. I 141/25;

simțitură „însușirea de a simți” : *Și dobitocului fără cuvînt încă are mestecătură, că are simțire, și se înțeaste și pohteaste; și are mestecătură... derep' ce că are și păr și unghi, că fără de simțitură-s ca și acelea.* CORESI, E.39;

căldură „temperatură ridicată; fierbințeală” : *Vara [nu sînt] nădușale așa mari, ci cuvioase călduri.* N. COSTIN, la GASTER, CR. II 3/18. *Și dacă tac, îi vin călduri să moară.* COȘBUC, P. I 128;

cebăluitură „amețeală, tulburare, zăpăceală” : *Teame-se și se ohileaste și cu frica și cu cutremurul și în căbăluitură de tot va fi.* CORESI, E. 273.

3. Obiectul acțiunii :

văzătură „vedere” : *Văzătura lor să le fie mărturie.* CORESI E. 370¹.

4. Mijlocul prin care se realizează acțiunea exprimată de verb :

adăpostitură (*adăpostură*) „adăposteală” : *Ajunsesem la cea adăpostură bună și fără voroavă, la adăpost și la lin.* CORESI, la GASTER, CR. I 29/22;

apărătură „piedică, obstacol” : *Mare apărătură de cătră spăsenie iaste boala, bogăția și mare vătămătură vindecării grija iubirii aurului.* CORESI, la HEM. 1312².

Sufixul *-ură* din unele derivate cu sens peiorativ (la care sensul peiorativ este dat de temă și nu de sufix, ca în exemplele *căzătură, tîrîtură*) a fost atașat la alte verbe care nu aveau sens peiorativ; de data aceasta valoarea peiorativă a derivatului este dată de sufix, nu de temă :

adunătură „strînsură de obiecte și mai ales de oameni la întîmplare, fără nici o potrivire, din toate părțile, confuză etc.” : *Au bătut pre niște adunături, ce era cu Vasile Hăbășescul.* NECULCE, LET. II 243/11. *D-apoi călugării? O adunătură de zamparagii dugliși, din toată lumea.* CREANGĂ, A. 120. *Deosebirea dintre adunare și adunătură se vede din exemple ca : Obșteasca... adunare au ajuns o adevărată adunătură slugarnică.* ALECSANDRI, la HEM. 400. *Vînează aplauzele unanime ale unei adunări, la rigoare ale unei adunături.* CARAGIALE, O. III 47;

mîncătură „vexațiune, mîncătorie” : *De jacurile și de mîncăturile a toți acești tuscinci feciori.* NECULCE, LET. II 259/18. *Multe mîncături și jafuri au făcut.* MAG. IST. IV 116/27.

IV. Concurența dintre derivatele formate cu sufixul *-ură* (*-atură, -ătură, -etură, itură, -sură, -tură*) și alte derivate cu valoare de abstract verbal

Sufixul *-ură* intră în concurență cu infinitivele lungi (substantivate), abstracte verbale propriu-zise. Substantivele formate cu sufixul *-ură* exprimă noțiuni asemănătoare cu infinitivele lungi substantivate :

amăgire-amăgitură : *Frumoasă e cîmpia cu dulcea-i liniștire Pentru acel ce fuge de-a lumii amăgire.* ALECSANDRI, P. I 132. *Pentru nestarea la cuvînt a lui Decheval și pentru amăgiturile ce îmbila să facă, nu multă vreme au putut a se stărui acea pace.* CANTEMIR, HR. 82/14. *Amăgitură* este folosit

¹ Cf. Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătură a diacului Coreși, din 1581 în SFC I, p. 250.*

² *Ibidem.*

mai ales în limba veche; azi el este înlocuit, aproape cu desăvîrșire, de amăgire și de amăgeală;

îmboldire-îmbolditură: *Fireasca îmboldire, Ce vrînd-nevrînd mă-ndeamnă a scrie la satire*. I. NEGRUZZI, S. II 22. *Cu îmboldituri și meșteșuguri răle a vicelanului au început ca să strice*. URICARIUL, I 308/7;

încăierare-încăierătură: *Vede jos încăierarea luptătorilor voinici Un amestec orb ca-n cuibul răscolitelor furnici*. COȘBUC, P. II 45. *A zugrăvit cu penelul său energie și realist o încăierătură înfuriată de oameni*. ODOBESCU, III 130;

înceștare (înceștire) — (învechit) **înceștitură**: *O înceștare de moarte s-au încins [între soldați]*. ALECSANDRI, P. III 353. *Avăm noi oamenii înceștitură, de ce ne vine noao de la nepriitoriul*. CORESI, E. 222;

însoțire (învechit, însoțiere) — (regional) **însoțitură**: *Tu de însoțiere, de legături, de lege, Ai rîs*. DONICI, F. II 60. *Săraca singurătate, Mult mi-ești dor și mult mi-ești frate Și de însoțitura ta, Mi s-a-năcerit inima*. VICIU, S. GL.; **înșirare-înșirătură**: *O înșirare de vorbe goale*. DAMÉ, DICȚ. **Înșirătura cea bună a lucrurilor. DOSOFTEI, V. S. 217.**

Derivatele în -ură, ca și infinitivele lungi, exprimă acțiunea (uneori și rezultatul acțiunii) verbului. Cu toate că aceste forme paralele exprimă cam aceeași idee, ele nu sînt întotdeauna perfect sinonime. Cu valoare de rezultat al acțiunii, derivatele cu sufixul -ură sînt mai mult folosite, au o circulație mai mare decît abstractele verbale substantivate (*legare—legătură, împletire—împletitură, plesnire—plesnătură, răsucire—răsucitură*). Cu valoarea de „acțiunea de a...” ele sînt mai slabe decît abstractele verbale infinitive lungi și față de acestea, derivatele cu sufixul -ură apar ca învechite sau regionale. Dacă derivatele cu sufixul -ură nu și-ar fi dezvoltat sensuri diferite, întărite prin concretizare, ele ar fi fost înlăturate probabil de abstractele verbale-infinitive lungi.

Derivatele cu sufixul -ură mai sînt în concurență și cu supinul devenit abstract verbal, care denumește atît acțiunea cît și rezultatul acțiunii verbului:

colindat—colindătură: *Colindatul cu steaua e considerat tot mai mult ca un lucru cerșitoresc*. PĂCALĂ, M. R. 187. *Sufletul... face colindătură De la rău la fapte bune, de la dragoste la ură*. CONACHI, P. 285;

huruit—huruitură: *Săgeți de fulgere și un huruit înăbușit*. N. REV. R. I 28. *Un fulger... se zvîrcoli în sînul nuorilor... și-o uruitură se prelungi în depărtare*. DELAVRANCEA, S. 168;

moțait—moțaitură: *Noaptea nu mai vezi moțaitul prefăcut al cocoanelor*. DELAVRANCEA, la CADE. *El răspuse cu o moțaitură ușoară din cap*;

pîriit—pîriitură: *Nu trecu mult și auzii în urmă murmure de voci și pîriitul crengilor*. DUNĂREANU, CH. 135. *Orice pîriitură de creangă făcea să-i bată inima cu mai multă putere*. DUNĂREANU, CH. 238.

Între aceste două serii de derivate există o continuă concurență, intrucît de cele mai multe ori ele au sensuri foarte apropiate. Din cauză că deosebirea dintre ele este greu de făcut, uneori chiar imposibil, vorbitorii le folosesc aproape în aceeași măsură pe amîndouă.

Deoarece sufixul -ură apare mai ales în cuvintele vechi sau regionale, concluzia care se impune este următoarea: din concurența cuvintelor

formate cu sufixul -ură și infinitivele lungi sau supinele substantivate, mai tari sînt acestea două din urmă. Derivatele cu sufixul -ură sînt, de cele mai multe ori, învechite și arhaice (*moțaitură, colindătură* etc.); ele fac loc abstractelor verbale (*moțaiială, moțait, colindat* etc.) poate și din cauză că sînt mai scurte. Derivatele cu sufixul -ură, provenite din verbe care au la bază o onomatopee, nu se mai prezintă astfel. Din concurența celor două serii de formații nu se poate spune care este mai tare, amîndouă seriile circulînd în aceeași măsură (*pîriit—pîriitură, scîrșit—scîrșitură, huruit—huruitură* etc.).

O puternică concurență remarcăm între derivatele cu sufixul -eală și cele cu sufixul -ură, tocmai din cauză că amîndouă seriile de derivate sînt abstracte verbale care exprimă rezultatul acțiunii verbului. De obicei, derivatele în -ură există paralel cu cele în -eală¹, fără a putea spune însă că întotdeauna aceste forme sînt perfect sinonime:

buseală—bușitură: *Și unde mi-l luă pe... Păcală al meu la bușeli măcelarul*. ISPIRESCU, la TDRG. *Numai eu știu cîte bușituri am mîncat*. ALECSANDRI, T. I 473;

îmbrînceală—îmbrînceitură: *Eu nu voiam s-o las, ea nu se lăsa și-n îmbrînceala asta, a luat portofelul de la mine*. SLAVICI, N. II 326. *Glumește numai cu gura, iar nu și cu îmbrînceitura*. ROMÎNUL GLUMET, 52;

jupuială—jupuitură: *Tot trupul li era numa jupuieli și bube din pricina scărpinăturilor și necurăteniei*. CARAGIALE, O. I 33. *Pulpele-i uscate care se văd prin sfîșitura nădragilor sînt pline de jupuituri*. CARAGIALE, O. I 29;

păcăleală—păcălitură: *Te pomenești că... a auzit vreo minciună, vreo păcăleală*. GALACTION, O. I 292. *Breasta veselă și ușoară a vîntătorilor... îți va răspunde în cor cu o păcălitură vîntătorească*. ODOBESCU, III 49.

Uneori sinonimia acoperă numai unele sensuri ale cuvintelor și, în aceste situații, mai tari s-au dovedit derivatele cu -ură, tocmai din cauză că este pregnantă valoarea concretă (*hurducătură, izbitură, lovitură, pîriitură, pocnătură* etc.). Alteori, dimpotrivă, mai mult sînt folosite derivatele formate cu sufixul -eală: *buseală, dăscăleală, îmbrînceală, moțaiială, opin-teală, păcăleală, răpăială* etc., din cauză că aici este mai puternică valoarea de abstract verbal. La unele verbe s-a atașat numai sufixul -ură pentru a forma abstracte verbale, nu și -eală²: *iscălitură, întăritură, investitură: La vizita de investitură făcută sultanului, a îmbrîncit cu piciorul papucii oficiali*. HOGAȘ, DR. M. 176 etc.

Există situații în care derivatele în -ură s-au concretizat, în vreme ce cele în -eală au rămas numai cu valoare de abstracte verbale (*albitură* „lenjerie de corp; pește; vopsea albă; spațiu alb între litere; zarzavaturi; struguri albi”, față de *albeală* — abstractul verbal al lui *albi*; *pocitură* „pocitanie, ființă urîtă”: *Și deasupra tuturora, oastea să și-o recunoască, Își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască*. EMINESCU, O. I 150, față de *poceală* „pocire”; *stîrpitură* „ființă slabă, pipernicită”: *Și de-ar*

¹ Vezi și Elena Ciobanu, *Sufixul -eală*, în SFC II, p. 136—137.

² *Ibidem*, p. 133.

fi macar ceva mai chipes, dar i-o stîrpitură de om, bre, numai de-o șchioapă. HOGAȘ, DR. M. 131, față de stîrpeală „acțiunea de a stîrpi”.

În cazurile în care derivatele în -ură au căpătat sensuri independente de acelea ale derivatelor în -eală, deci cînd ele nu puteau fi înlocuite cu derivatele în -eală, s-au impus în limbă și s-au păstrat ca atare. În general, derivatele în -eală, atunci cînd aveau sensuri mai mult sau mai puțin identice cu cele în -ură, s-au dovedit mai puternice și s-au impus în limbă, înlocuindu-le parțial sau chiar total.

Sufixul -ură mai intră în concurență cu sufixul -oare atunci cînd derivatele cu acest sufix au un sens concretizat, uneori cele două sufixe venind în concurență și cu derivatele abstracte verbale infinitive lungi sau supine¹:

alergătoare—alergătură: *Aștern pe pînză... chipuri diafane de cai de alergătoare.* ODOBESCU, III 149. [Unii cîini] se întrebuițează la **alergături îndelungate dupe căprioare.** ODOBESCU, III 64;

cimilitoare—cimilitură: MARDARIE, L. 23, PONTBRIANT, D., *Din rostul meu voi scoate pîlde și cimilituri.* DOSOFTEI, PS. 256;

ghicitoare-ghicitură: *Nu mă-ncîntă azi cum mă mișcară Povești și doine, ghicitori, eresuri.* EMINESCU, O. I 201. *Cimilitura sau gicitura lui Solon celui înțelept.* N. COSTIN, LET. I 49/4;

încheietoare—încheietură: *La toate încheetoriale mînelor și ale picioarelor.* MARIAN, NA. 275. *I-au deznodat mîinile și picioarele de prin încheieturi.* MINEIUL (1776), 186²/₂;

scursoare—scursură: *Se topesc omeții... și pornesc seursorile la vale.* PAMFILE, J. II 84. *De la Sălătruc... o luăm oblu, pe cărări de codru și pe seursuri de puhoai.* VLAHUȚĂ, R. P. 140;

strîmtoare—strîmtură: *N-ați auzit de-un Jian... Care îmblă prin păduri... Și pîndește la strîmtori, De despoaie negustori?* ALECSANDRI, P. P. 159. *Acest loc așezat în strîmturi era foarte nepriincios oastei turcești.* ARHIVA R. I 109.

Mai puternic în această concurență este sufixul -ură atunci cînd derivatele respective sînt absolut identice ca sens. Dar și aici putem da unele excepții, în care folosirea a impus formele cu sufixul -oare (ghicitoare, strîmtoare, tunsoare, unsoare etc.).

Uneori -ură intră în concurență cu -ință:

făgăduință—făgăduitură: *Nu te hrăni cu nădejdea și cu făgăduințele.* NEGRUZZI, I 248. *Toate făgăduiturile lui... cu credință numai... le putem cuprinde în noi.* CUV. BĂTR., II 105;

închipuință—închipuitură: *Din închipuințele mele.* SBIERA, F. S. 184. *Vădsum închipuitură de podoabă de bărbat groznic.* DOSOFTEI, V. S. 81;

îndointă—îndoitură: *Oglînda hronicului nostru, de tot pravul îndoinții mai ștearsă și mai curată înaintea privealii cetitorului să o punem.* CANTEMIR, HR. 55. **Îndoiturile inimii.** COSTINESCU, V., s. v.

¹ Pentru concurența -oare, -ură vezi și Magdalena Popescu-Marin, *Sufixele -oare și (-ă)toare, etoare, etoare -itoare*, în SFC, volumul de față, p. 184.

În această concurență mai tare s-a dovedit sufixul -ință.

Un alt sufix cu care intră -ură în concurență este -et¹:

bufnet—bufnitură: *Din cînd în cînd, șrapnelele... se sparg pe sus, cu un bufnet înfundat.* SANDU, D. P. 60. *Deodată a auzit o bufnitură grozavă.* SADOVEANU, O. VI 384;

ciocnet—ciocnitură: *Cîntau lăutarii căutînd să acopere mitraliera cles-telui pe grătar, ciocnetul ulcelelor și vorba tot mai încălzită a oamenilor.* PAS, Z. I 171. *Se auzeau ciocnituri de pahare.* DLRC, s. v.;

pocnet—pocnitură: *S-auzea un pocnet mărunt și cioburile zornăiau la piciorul mesei.* CAMILAR, N. I 80. *În pîlnia telefonului se aude numai o sfîrșitură continuă și pocnituri metalice.* CEZ. PETRESCU, I. II 15;

trosnet—trosnitură: *Auzi un trosnet și un pocnet prin pădure.* ISPI-RESCU, U. 30. *Un zgomot s-auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara.* CARAGIALE, O. I 286.

În cazul acestor două sufixe nu ne putem pronunța categoric; nici unul dintre ele nu este mai puternic decît celălalt. Derivatele cu aceste sufixe circulă în aceeași măsură în limbă și la rîndul lor sînt concurate de abstractele verbale-infinitive lungi sau supine. Sînt cazuri în care cele două sufixe apar în derivate care au sensuri identice: *plesnet—plesnitură, pocnet—pocnitură, scîncet—scîncitură, trosnet—trosnitură* etc. și cînd este totuși posibilă o oarecare diferențiere: substantivele formate cu sufixul -et apar mai ales în operele culte², unde există o anumită preferință pentru cuvintele abstracte, spre deosebire de operele populare unde preferința se îndreaptă mai ales către cuvintele concrete.

Sufixul -ură intră în concurență și cu -ie:

prorocie—prorocitură: *Altuia ciude a face, altuia prorocitura, altuia duhuri a goni.* CORESI, E. 317. **Prorocia ce zic că pentru Mahometh s-a zis.** E. VĂCĂRESCUL, IST. 248;

proslăvie—proslăvitură: *Cine mulțemeaste cu daruri bune și cu laude a dătătorului de bine Domnulă acea proslăvitură.* CORESI, E. 422.

Mai rar se află sufixul -ură în concurență cu -iș:

colîndiș—colîndătură: *Să meargă cetele de copii... cu colînda, moș-ajurul, buna-dîmineața, colîndișul.* PAMFILE, CR. 7. *Sufletul... face colîndătură De la rău la fapte bune, de la dragoste la ură.* CONACHI, P. 285;

îngrădiș—îngrăditură: *Și să stăpînească aceste case și cu tot pămîntul curții și al grădinii cît ține îngrădișul (a. 1701), la FURNICĂ, I. C. 6. Iară făptura și îngrăditura cetății era așa.* CANTEMIR, IST. IER. 126;

măsurîș—măsurătură: **Măsurîșul lapților pică la sf. Gheorghe.** DA, s. v. *Celalalt loc... la al căruie despărțire și măsurătură au fost de față (a. 1803).* URICARIUL, IV 173.

Atît în concurența cu -ie, cît și în concurența cu -iș, sufixul -ură s-a dovedit slab.

De foarte puține ori am întîlnit concurență între derivatele formate cu sufixele -(ă)mînt și -ură:

¹ Eugenia Contraș, *Sufixul -et*, în SFC, volumul de față, p. 161—162.

² *Ibidem*, p. 161.

încrezămînt—încrezătură : Carele [cap] face vindecări de **încrezămînt** adevărat poticăliților să nu să îndoiască a veni spre pocăință. DOSOFTEI, V. S. 212/2. **Încrezătură**. CORESI, la GASTER, CR. I 16 ;

îngropămînt—îngropătură : **Îngropămînt**. POLIZU, V., s. v. **Îngropătură**. CORESI, E. 183.

Sufixul *-ură* mai poate fi în concurență, destul de rar, cu *-anie*, *-enie*¹ :

arătanie—arătătură,

împuțicenie—împuțitură,

începenie—începătură : **Începeniile**... lucrării. PISCUPESCU, O. 108.

Începătura vieții noastre... iaste... pîinea și apa. VARLAAM, C. 352 ;

hulenie—hulitură : *Ereticii birfua hulenie asupra Domnului Hristos*. DOSOFTEI, V. S. 18/30. *Hulitură*. ANON. CAR. ;

împărțanie—împărțitură : **Împărțaniia** moștenirii. DA, s. v. **Împărțitura** de fîn se face pentru vite, cîte de o mîncare. DA, s. v.

Cu această valoare, atît derivatele cu sufixele *-anie*, *-enie*, cît și cele cu sufixul *-ură* apar în această concurență învechite ; ele au fost înlocuite cu abstractele verbale propriu-zise.

Am întîlnit cîteva cazuri de concurență între sufixul *-ură* și sufixul *-iciune* și numai în cuvinte vechi, azi ieșite din uz :

îmbunăciune—îmbunătură : *Nice cu îmbunăciunile, nice cu măguli-ciunile cneajiului nu s-au duplecat*. DOSOFTEI, V. S. 8/2. *Nu-ți paie că cu une îmbunături și menciuini ca aceasta veri birui mentea mea*. VARLAAM, C. II, 63/2 ;

împăcăciune—împăcătură : **Împăcăciunea** lui Ștefan vodă cu craiul leșesc. AXINTE URICARIUL, LET. I, 141/17. *Că oile amu chiamă-se sf(i)ntii, dereptă blînziea lor și...* **împăcătura**. CORESI, E. 38 ;

închipuiciune—închipuitură ;

îndoiciune—îndoitură : *Să ne închinăm lui fără-ndoiciune*. DOSOFTEI, V. S. 130/2. **Îndoiturile inimii**. COSTINESCU, V., s. v.

În sfîrșit, uneori sufixul *-ură* concurează cu formațiile regresive :

adăpost—adăpostitură,

colînd—colîndătură ;

strănut—strănutătură.

Din această concurență, în mod categoric au ieșit învingătoare formațiile regresive, ele avînd și avantajul scurtimei. Sufixul *-ură* s-a dovedit și de această dată învechit.

★

Din faptele prezentate mai sus se vede că *-ură* este un sufix puternic și că, deși este concurat de multe alte sufixe, reușește să se mențină în limbă, să aibă chiar o oarecare stabilitate, determinată mai ales de sensurile concrete pe care le are și le dezvoltă. Este un sufix bine reprezentat în limbă, întărit și de existența acestui sufix în limbile franceză, italiană, germană și rusă.

¹ Vadim Rudeanu, *Sufixele -anie, -enie în limba română*, în SFC II, p. 106.

SUBSTANTIVAREA ADJECTIVULUI ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

IOANA DIACONESCU

În Gramatica Academiei R.P.R.¹ problema substantivării adjectivului este doar amintită și ilustrată cu cîteva exemple fără a se face o cercetare mai amănunțită.

Lucrarea de față își propune să studieze procedeele de substantivare a adjectivului, unele probleme de ordin formal și semantic precum și frecvența acestui proces în limba romînă, după o statistică alcătuită pe baza materialului cules din DLRM.

Mai întîi sînt necesare cîteva precizări :

a) Lucrarea a avut în vedere numai adjectivele așa-numite calificative, în sensul pe care Gramatica Academiei R.P.R. îl dă acestei noțiuni. Adjectivele determinative, deși însoțesc substantive ca și cele calificative, nu se substantivează din cauza sensului lor foarte abstract. Aceste adjective, cînd apar fără substantiv, revin la funcția lor gramaticală de bază, funcție care la cele mai multe este pronominală.

b) Dintre toate adjectivele atestate de DLRM, numai *mare* poate avea, la gradul comparativ, valoare de substantiv (*mai marele peste oști*) ; în schimb, la gradul pozitiv poate să apară cu valoare de substantiv numai cu articol adjectival (*cei mari*).

De asemenea, cazuri de substantivare a adjectivului la gradul superlativ, în afară de cîteva superlative arhaice formate cu *prea* (*preabun, preacurat, -ă, preacuvios, preafericit, preasfințit*), care pot fi folosite și ca substantive, altele n-am întîlnit.

Prin urmare substantivarea adjectivului la gradul comparativ și superlativ constituie o excepție și de aceea lucrarea se va referi numai la substantivarea adjectivului la gradul pozitiv.

¹ Vol. I, București, 1954, p. 37 și 188.

MIJLOACELE DE SUBSTANTIVARE

În limba română substantivarea adjectivului se poate face prin câteva procedee; folosirea unui mijloc nu exclude însă posibilitatea folosirii altui mijloc, deoarece, în general, unul și același adjectiv poate fi transformat în substantiv în mai multe feluri. Tuturor acestor mijloace le este comună elipsa termenului determinat, dar în afară de ea, în cele mai multe cazuri, mai este nevoie de un element pentru ca adjectivul să fie folosit cu valoare de substantiv. Ținând seamă de acest element vom face o clasificare a mijloacelor de substantivare.

1) PROCEDEUL ARTICULĂRII

Articularea adjectivului este procedeul cel mai frecvent în limba română. După felurile articolului folosit, substantivarea se poate face:

a) Cu ajutorul articolului hotărît (la sing. și pl.) *bolnavul, bolnava, bolnavii, bolnavele*;

b) cu ajutorul articolului nehotărît (sing. și pl.): *un bolnav, o bolnavă, niște bolnavi, niște bolnave*;

c) cu ajutorul articolului adjectival (sing. și pl.): *cel bolnav, cea bolnavă, cei bolnavi, cele bolnave*.

Comparând rezultatele care se pot obține cu ajutorul fiecăruia dintre cele trei feluri de articol, se poate stabili, între articolul hotărît și nehotărît pe de o parte, și cel adjectival pe de altă parte, o deosebire în ceea ce privește sfera de aplicare și gradul de concretizare realizat.

Articolul adjectival poate să cuprindă sfera cea mai largă de adjective și cred că oricare adjectiv din limba română, cu ajutorul articolului adjectival, poate fi transformat în substantiv dacă necesitățile vorbirii sau scrierii ar cere acest lucru.

Astfel există adjective care nu pot fi substantivate cu ajutorul articolului hotărît, în schimb, cu ajutorul articolului adjectival substantivarea lor este posibilă. Câteva exemple, luate la întâmplare, vor fi ilustrative pentru această afirmație. Cred că s-ar putea spune, de pildă, *cel inutilizabil, cel inundabil, cel intuitiv, cel introductiv, cel vacant*, etc., dar nu s-ar putea spune: *inutilizabilul, inundabilul, intuitivul, introductivul, vacantul*, etc.

Cum toate adjectivele substantivate cu ajutorul articolului hotărît și nehotărît pot fi substantivate și cu cel adjectival, dar nu și invers, este evident că sfera cea mai largă în întrebuintare este a articolului adjectival.

Privită din punctul de vedere al gradului de concretizare realizat, deosebirea dintre substantivarea cu ajutorul articolului adjectival și cel hotărît și nehotărît este în favoarea celor două din urmă.

Un adjectiv oarecare, cu ajutorul articolului adjectival poate ajunge să denumească obiectul însuși, dar pentru ca exprimarea să fie clară, este nevoie ca în același context să apară cel puțin o dată și numele obiec-

tului la care se referă adjectivul dat. Altfel nu s-ar putea înțelege precis despre ce este vorba. Într-un context, de exemplu, se poate vorbi de *terenuri inundabile*, și mai departe ar putea să apară, fără să lipsească claritatea, *cel inundabil* sau *cel neinundabil*, unde avem de-a face cu substantive, pentru că determinatul lipsește, dar ca să știm despre ce este vorba a fost nevoie ca substantivul *teren* să apară cel puțin o dată în context.

Nu aceeași este situația când substantivarea este făcută cu ajutorul articolului hotărît sau nehotărît. Cu ajutorul acestor articole și mai ales cu cel hotărît, concretizarea și individualizarea este mult mai evidentă.

Astfel, de la adjectivul *bătrîn*, se poate forma substantivul *un bătrîn* sau substantivul *bătrînul* cu ajutorul articolului hotărît, care are un sens foarte concret desemnând pe un om în vîrstă fără să mai fi fost nevoie să apară în context cuvîntul *om*.

Dacă substantivarea ar fi fost făcută cu articolul adjectival (*cel bătrîn*), legătura cu adjectivul s-ar fi păstrat mai bine și gradul de individualizare n-ar mai fi fost atît de evident, iar noi n-am putea ști decît cu ajutorul contextului dacă în *cel bătrîn* e vorba de un om, de un animal oarecare sau chiar de un obiect neînsuflețit (*vinul cel bătrîn* → *cel bătrîn*).

Prin urmare, substantivarea cu ajutorul articolului adjectival prezintă o situație aparte deoarece în acest caz ideea de însușire (element al definiției adjectivului) este destul de vie, concretizarea și individualizarea fiind precizate de context.

Din această cauză, deși sfera de adjective la care este aplicabil procedeul substantivării cu articol adjectival este mai mare, totuși, practic, în limba scrisă și mai ales în cea vorbită, substantivarea se face mai des cu articolul hotărît și nehotărît.

Deși în majoritatea cazurilor același adjectiv se substantivează în aceeași măsură cu articol hotărît sau nehotărît, există totuși situații când este posibilă numai substantivarea cu articol hotărît enclitic.

În această categorie intră un număr restrîns de adjective, mai ales din domeniul religiei (astăzi au o circulație foarte redusă):

cuvios, -oasă — cuviosul
împelițat, -ă — împelițatul
frumos, -oasă — pl. frumoasele (ielele)
mîntuitor, -oare — mîntuitorul
necurat, -ă — necuratul
preabun, -ă — preabunul
preabuna
hămîșliu, -ie în expresia *a face pe hămîșliu*
mahmur, -ă în expresia *a scoate mahmurul din cineva*.

La unele, cum ar fi *împelițatul*, se poate folosi și articolul nehotărît: *e un împelițat* se spune despre un copil ștrengar, dar se observă o oarecare diferență de sens, deoarece aici se simte că e vorba de o comparație, și nu de dracul din închipuirea oamenilor.

Toate aceste adjective, la care s-ar mai putea adăuga câteva, se substantivează numai cu ajutorul articolului hotărît, datorită sensului lor care exprimă o individualizare în gradul cel mai înalt, și aceasta nu se poate realiza mai bine cu alt articol decât cu cel hotărît enclitic.

Există de asemenea cazuri cînd, deși substantivarea se poate realiza atît cu ajutorul articolului hotărît cît și cu ajutorul articolului nehotărît, în întrebuintarea adjectivului substantivat apare mai frecvent un articol sau altul, după cum există și situații cînd se pot folosi în egală măsură ambele feluri de articol, și acestea sînt situațiile obișnuite și cele mai frecvente. Se spune, de exemplu, *susnumitul*, nu *un susnumit*; se spune mai frecvent *un nerușinat*, dar se poate spune și *nerușinatul* și se spune tot așa de frecvent *un bolnav* și *bolnavul*.

2) PROCEDEUL NUMĂRĂRII

Foarte asemănător cu procedeul substantivării prin articularea cu articol nehotărît este procedeul substantivării cu ajutorul numeralului.

Pornind de la situații ca *un bolnav* unde *un* poate fi și articol nehotărît și numeral, s-a putut spune *cinci bolnavi* unde ideea de număr nu se mai confundă cu cea de articol nehotărît.

Cele mai frecvente sînt situațiile în care substantivarea cu ajutorul numeralului este tot atît de posibilă ca și cea cu articolul hotărît sau nehotărît, ca în exemplul: *flămîndul*, *un flămînd*, *cinci flămînzi*.

Există și cazuri în care substantivarea cu numeralul e mai posibilă decât cu articolul hotărît. Astfel într-o zicală ca *un nebun aruncă o piatră în baltă și zece cumînți n-o pot scoate*, adjectivul *cumînți* este substantivat cu ajutorul numeralului (cu articolul hotărît el nu se întîlnește ca substantiv).

Cu ajutorul numeralului, ideea de concret, de obiect este foarte bine subliniată și de aceea substantivarea e mai pregnantă.

3) PROCEDEUL SUBSTANTIVĂRII CU AJUTORUL PREPOZIȚIILOR

Acest procedeu este asemănător cu procedeul substantivării prin articularea pentru că în ambele cazuri mijlocul cu ajutorul căruia se face substantivarea este un instrument gramatical: articolul sau prepozițiile. Astfel de la adjective ca *bolnav* se poate spune *pe bolnav*, *între bolnavi*, *la bolnavi*, *dintre bolnavi*, etc.

4) SUBSTANTIVAREA NUMAI PRIN ELIPSA TERMENULUI DETERMINAT

Datorită frecvenței folosiri a unor adjective pe lângă anumite substantive, se ajunge ca la un moment dat sensul substantivului determinat să fie «înghițit» de adjectivul determinant și în cele din urmă determinantul să apară cu valoare de substantiv: *gospodărie colectivă*, apoi *colectivă*, *organ săptămînal*, apoi *săptămînalul* etc.

Acest procedeu este specific pentru terminologia tehnică și se explică prin aceea că vorbitorul are nevoie să sublinieze factorul determinant, (adjectivul) ca elementul deosebitor care restrînge sfera categoriei denumită de factorul determinat (substantivul). Adjectivul determinant este folosit cu valoarea substantivului determinat mai întîi în sfera specialiștilor unde se înțelege despre ce este vorba datorită legăturii care se stabilește în mintea vorbitorului între determinant și determinat. Apoi adjectivul se fixează și cu valoare de substantiv și începe să fie înțeles și folosit de către ceilalți vorbitori.

De la *animale nevertebrate* s-a ajuns la *nevertebrate* reținînd din cei doi termeni ai sintagmei doar factorul determinant, căci el restrînge sfera largă a determinatului *animale* și precizează despre ce categorie este vorba.

De la *propoziție subordonată* s-a ajuns la *subordonată*. De la *subordonată atributivă*, la *atributivă* etc.

Întrebuintarea unuia dintre cele patru procedee de substantivare nu le exclude pe celelalte. Astfel adjectivele substantivate prin elipsa termenului determinat se pot folosi și cu articol, dar și atunci cînd apare fără articol cuvîntul trezește în mintea cititorului sau a ascultătorului, în primul rînd, imaginea obiectului, și nu a însușirii, este deci substantiv și nu adjectiv: (*motorizate*, *nevertebrate*, *blindate*, *agățătoare*, *diverse* etc.).

De asemenea, adjectivele substantivate pot apărea și cu prepoziții și cu articol: *cu leneșul*, *la niște bolnavi săraci*, *între supușii domnului* etc.

Pe lângă procedeele de substantivare discutate, trebuie amintită și topica ca un procedeu care dă naștere unui tip slab de adjective substantivate: *nemernicul de frate-meu*, *nefericitul de tata* etc.

MIJLOACE DE RECUNOAȘTERE A SUBSTANTIVĂRII

Mijloacele de recunoaștere a procesului de substantivare uneori sînt aceleași cu mijloacele de substantivare. În afară de acestea, mijlocul cel mai general și cel mai sigur de recunoaștere a substantivării este stabilirea relației sintactice dintre adjectivul substantivat și ceilalți termeni ai propoziției.

Dacă adjectivul în discuție nu mai este determinant și apare singur sau poate chiar să aibă la rîndul lui un determinant, atunci substantivarea este evidentă.

Astfel în exemplul *dușman cotropitor*, *cotropitor* este adjectiv, iar în exemplul *cotropitori ai țării* sau *cotropitori lacomi*, *cotropitori* este substantivat. Mai ales la adjectivele cu sufixul *-tor* și în general la cuvintele pe care dicționarul le atestă în egală măsură ca substantive și adjective (de exemplu denumirile de națiuni), relația sintactică dintre termenii contextului e un criteriu de recunoaștere a felului părților de vorbire respective.

FORMA ADJECTIVULUI SUBSTANTIVAT PRIVITĂ SUB RAPORTUL CAZULUI, GENULUI ȘI AL NUMĂRULUI

Între adjectiv și substantiv există, în primul rând, o deosebire funcțională din care rezultă și celelalte deosebiri formale.

Astfel, cuvântul care apare cu valoare de adjectiv nu are gen, număr și caz de sine stătătoare, aceste categorii fiindu-i impuse de substantivul pe care-l determină. În urma procesului de substantivare, cuvântul se comportă ca un substantiv propriu-zis.

a) Cazul

În limba română regula generală este că adjectivul se pune după substantiv. În această situație substantivul își modifică forma după caz, iar adjectivul rămâne neschimbat (cu excepția genitiv-dativului feminin).

Dar și în limba română există posibilitatea așezării adjectivului înaintea substantivului, mai ales atunci când vorbitorul vrea să scoată mai bine în evidență adjectivul. Într-o astfel de situație adjectivul se schimbă după caz, în timp ce substantivul se comportă formal întocmai ca adjectivul care stă pe locul al doilea.

Astfel, pe de o parte avem : { N. Ac. omul bătrîn
G. D. omului bătrîn

iar pe de altă parte : { N. Ac. bătrînul om
G. D. bătrînului om

N. G. Corlăteanu¹ a arătat că această posibilitate a folosirii adjectivului înaintea substantivului și comportarea la fel a celor două cuvinte în cursul flexiunii a constituit punctul de plecare pentru substantivarea unei categorii de substantive.

Forma adjectivului este identică cu forma substantivului în caz, gen și număr. Cu alte cuvinte adjectivul se include pe deplin în paradigma substantivului. Acest lucru explică și frecvența mai mare a substantivării adjectivului decât a altor părți de vorbire.

b) Genul

Prin substantivare, genul adjectivului devine de sine stătător, fiind determinat numai de realitatea obiectivă pe care o desemnează.

În general, de la adjectivele care exprimă însușiri specifice numelor de persoane se obțin substantive masculine și feminine :

¹ Коммерция в современном молдавском языке, în *Вопросы языкознания*, nr. 3, 1956, p. 36.

adjective

substantive

	m.	f.
înțelept, -eaptă	înțeleptul	— înțeleapta
leneș, -ă	leneșul	— leneșa
mincinos, -oasă	mincinosul	— mincinoasa

De la unele adjective care exprimă însușiri ce se pot referi la obiecte diferite (ființe sau lucruri) se formează substantive fie numai de genul masculin, fie numai de genul feminin.

SUBSTANTIVE NUMAI DE GENUL MASCULIN

adjective

substantive masculine

obiecte neînsuflețite	{	alexandrin, -ă	alexandrinul (despre vers)
		colorant, -ă	colorantul
		dezinfecant, -ă	dezinfecantul
obiecte însuflețite	{	fugar, -ă	fugarul
		bărbos, -oasă	bărbosul
		chel, -ă	chelul

SUBSTANTIVE NUMAI DE GENUL FEMININ

adjective

substantive feminine

obiecte neînsuflețite	{	anonim, -ă	o anonimă (scrisoare)
		beletristic, -ă	beletristica (domeniul literaturii artistice)
		erotic, -ă	erotica (totalitatea compozițiilor care cîntă dragostea)
obiecte însuflețite	{	conic, -ă	conica (curba realizată din întilnirea unui con cu o dreaptă)
		bălai, -ie	bălaia (nume dat vitelor de culoare albă)
		blondin, -ă	blondina (femeie cu părul blond)

De la majoritatea adjectivelor care exprimă însușiri specifice obiectelor neînsuflețite se formează substantive concrete sau abstracte de genul neutru.

adjective

substantive neutre

antibiotic, -ă	antibioticul
aglomerat, -ă	aglomeratul
adânc, -ă	adâncul
abstract, -ă	abstractul

Există și unele adjective care, substantivate, pot avea două genuri exprimând însă fiecare sensuri deosebite :

adjective

substantive

drept, -eaptă	s. f. dreapta (mîna dreaptă sau o linie dreaptă)
	s. n. dreptul (piciorul drept sau drepturi cetățenești)
component, -ă	s. n. componentul (în chimie : corpuri care sînt componente)
	s. f. componenta (în mecanică : forțe a căror direcție se intersectează)
patent, -ă	s. n. patent (un clește special)
	s. f. patentă (capsă)

Se observă că, de regulă, substantivele masculine și neutre provenite din adjective intră în declinarea a doua, terminată în consoane (*înțelept, bătrîn*), în -u vocalic (*albastru, roșu*) sau în -u semivocalic (*arămiu, vioriu, cenușiu*).

Substantivele feminine de aceeași proveniență intră în declinarea întâia fiind terminate în -ă (*mijlocașă, minoră, blondă* etc).

Se întîlnesc foarte puține cazuri de substantive provenite de la adjective încadrate în declinarea a treia (*verde* → *verdele, moale* → *moalele*).

Explicația trebuie căutată pe de o parte în numărul relativ mic al adjectivelor terminate la nominativ în -e, iar pe de altă parte în caracterul puțin productiv al declinării a treia.

c) Numărul

În ceea ce privește numărul, în general se pornește de la forma de singular a adjectivului și se formează substantive care pot avea atît singularul cît și pluralul.

Astfel pe de o parte avem :

adjective masculine

substantive masculine

	<i>sing.</i>	<i>pl.</i>
bătrîn	un bătrîn	doi bătrîni
mut	un mut	doi muți
mijlocaș	un mijlocaș	doi mijlocași
orb	un orb	doi orbi

pe de altă parte :

adjective feminine

substantive feminine

	<i>sing.</i>	<i>pl.</i>
bătrînă	o bătrînă	două bătrîne
mută	o mută	două mute
mijlocașă	o mijlocașă	două mijlocașe
oarbă	o oarbă	două oarbe

La substantivele feminine obținute pe această cale, nu se observă tendința înlocuirii desinenței feminine de plural -e cu desinența -i așa cum se întîmplă la substantivele propriu-zise : (*coală, -e, azi coli, școală, -e azi școli* etc.), deoarece în acest caz forma de plural feminin s-ar confunda cu forma de plural masculin.

În ceea ce privește forma de plural a substantivelor neutre situația se prezintă în două feluri :

1. De la adjectivele mai vechi pluralul se formează cu ajutorul desinenței -uri :

adjective

substantive neutre plural

adânc	adîncuri
așternut	așternuturi
boieresc	boierescuri
înalt	înalturi
întins	întinsuri
cenușiu	cenușuri
deșert	deșerturi
pustiu	pustiuri

2. De la adjectivele mai noi pluralul substantivului este în -e

adjective

substantive neutre plural

antinevralgie	antinevralgice
apocrif	apocrife
impermeabil	impermeabile
instantaneu	instantanee
laxativ	laxative
orbicular	decimale
toponimic	orbiculare
	toponimice

(Asupra neutrului vom reveni mai departe).

În concluzie, nu există desinențe speciale pentru indicarea genului și a numărului la adjectivele substantivate, aceste substantive comportându-se ca și substantivele propriu-zise. În plus ele au o situație mai simplificată deoarece se încadrează în declinarea întâi și a doua (foarte puține într-a treia), iar la feminine este generalizată desinența de plural *-e*.

În afară de substantivele de felul celor discutate mai sus, care pot avea atât formă de singular cât și de plural, există și adjective substantivate de la care, pornindu-se fie numai de la forma de singular a adjectivului, fie numai de la cea de plural, se obțin substantive defective de plural sau de singular :

1) ADJECTIVE SUBSTANTIVATE DEFECTIVE DE PLURAL

În această categorie intră toate denumirile de culori și abstractele formate de la adjective precum și alte substantive.

adjective

alb
galben
portocaliu
frumos
util
concret
moale

substantive

albul
galbenul
portocaliul
frumosul
utilul
concretul
moalele

Toate aceste substantive care au numai singular sînt de genul neutru din cauza conținutului lexical.

Unele substantive, avînd la bază un adjectiv din categoria celor discutate aici, pot avea și forme de plural, dar atunci își schimbă și genul și accepția lexicală. Astfel de la adjectivul *alb* se formează substantivul neutru *albul* care denumește culoarea sau *albul ochiului*, dar și substantivul masculin sing. și pl. *alb, albi* nume dat *contrarevoluționarilor*.

2) ADJECTIVE SUBSTANTIVATE DEFECTIVE DE SINGULAR

Există și adjective care apar cu valoare de substantiv numai la formelor de plural iar la singular nu pot fi decît adjective.

adjective

divers, -ă

rășinos, -oasă
păios, -oasă

substantive

pl. diverse (problemele care se discută la o adunare fără a fi trecute pe ordinea de zi)
pl. rășinoase
pl. păioase

În ceea ce privește genul, la unele substantive din această categorie nu putem preciza dacă este feminin sau neutru, deoarece pluralul lor este identic ca formă, iar singular nu au.

Pentru o parte din substantivele obținute de la forma de plural a adjectivului este posibil ca, pornind de la pluralul substantivului, să se creeze și o formă de singular, dar de obicei limba vorbită nu folosește astfel de singulare :

adjective

antropoid, -ă

blindat, -ă
geamăn, -ă
motorizat, -ă
nevertebrat, -ă
vertebrat, -ă

substantive

f. pl. antropoide (familie de maimuțe)

↓

sing. antropoid
pl. blindate → un blindat
pl. gemeni → un geamăn
pl. motorizate → un motorizat
pl. nevertebrate → un nevertebrat
pl. vertebre → un vertebrat

Majoritatea substantivelor care au la bază forma de plural a adjectivului sînt termeni din domeniul tehnicii și procedeul de substantivare folosit este elipsa termenului determinat, al cărui sens este înghițit de determinant : *plante rădăcinoase* → *rădăcinoase*.

★

O problemă care se desprinde din analiza formei adjectivului substantivat este aceea a neutrului ca realitate obiectivă în limbă atît în ceea ce privește conținutul cît și în ceea ce privește forma.

Am văzut că majoritatea adjectivelor care denumesc însușiri specifice obiectelor neînsuflețite prin schimbarea categoriei gramaticale formează substantive de genul neutru și tot neutre sînt și substantivele abstracte obținute prin substantivarea adjectivului.

Așadar categoria neutrului are o motivare în realitate, care îl susține ca gen de sine stătător. El exprimă un conținut propriu, care în majoritatea cazurilor se referă la obiecte neînsuflețite sau exprimă noțiuni abstracte.

Conținutului propriu al genului neutru îi corespunde și o formă proprie reprezentată de desinența *-uri* cu care se formează pluralul la o parte a substantivelor neutre.

Această desinență a constituit în ultimul timp obiectul de discuție al mai multor lingviști.

Acad. Iorgu Iordan a arătat că „la substantivele ambigene se dă o luptă între cele două desinențe mai importante *-e* și *-uri*¹ și conchide că *-uri* dispăre sau se împuținează „pînă la ultima limită”².

¹ Pluralul substantivelor în limba română actuală, în BUL. FIL., V, 1938, p. 18.

² *Id.*, *ibid.*

Ion Coteanu face constatarea că „aproape toate adjectivele primare fac pluralul cu *-uri* când sînt substantive” (*bun — bunuri, plin — plinuri, așternut — așternuturi* etc.)¹.

Făcînd un scurt istoric al procesului de adoptare a desinenței *-uri* pentru a substantiva adjectivele, ajunge la concluzia că „mult timp adjectivele se substantivau și în romînește cu desinența *-e*, *-uri* fiind o inovație în această privință. Cu trecerea vremii însă *-uri* se extinde în dauna lui *-e* < lat. *a*”².

Ion Coteanu a demonstrat că trecerea adjectivelor la substantive neutre se realizează în două faze: în prima, noul substantiv își formează pluralul cu *-e*, în a doua și-l poate forma cu *-e* și cu *-uri*, dar *-uri* încheie procesul (*produse — produsuri*).

Temeiul acestei afirmații trebuie căutat de fapt în caracterul concret pe care îl dă cuvîntului desinența *-uri*, dovadă și folosirea ei numai ca desinență de substantive. Adjectivul, fiind prin definiție mai abstract, trebuie să sufere un proces de concretizare a sensului și această transformare este mai bine percepută cînd se folosește desinența *-uri* și nu *-e*. Dovadă că astfel stau lucrurile este și faptul că, atîta timp cît pluralul este cu *-e*, cuvîntul mai este simțit ca adjectiv, dar adjective cu *-uri* nu există.

În ultimă analiză I. Coteanu pledează pentru teza că desinența *-uri* la substantivele neutre e în curs de dezvoltare.

Cel mai întemeiat mi se pare punctul de vedere al acad. Al. Graur. Pentru a trage concluzii cu privire la perspectiva de dezvoltare a unei anumite tendințe, acad. Al. Graur o urmărește avînd în vedere corelația dintre nou și vechi și face aprecieri ținînd seamă de aceste două elemente care există totdeauna în limbă.

Ocupîndu-se de folosirea desinenței *-uri* a constatat că la cuvintele din fondul principal lexical situația se prezintă astfel: la cuvintele mai vechi predomină desinența *-uri*, iar la cele mai noi predomină desinența *-e*. Deoarece numărul cuvintelor noi crește mereu „în ultima vreme *-e* capătă preponderență asupra lui *-uri*”³.

Concluzia aceasta se verifică și în cazul substantivelor neutre obținute prin schimbarea categoriei gramaticale a adjectivului care își formează pluralul în *-uri* dacă adjectivul este vechi și în *-e*, dacă adjectivul este nou.

Prin urmare, desinența *-uri* este încă bine reprezentată în cadrul substantivelor neutre și, cel puțin deocamdată, nu se poate vorbi de dispariția ei decît în măsura în care am admite înlocuirea unei părți a vocabularului cu termeni noi la care preponderență este desinența *-e*, ceea ce practic este imposibil, avînd în vedere importanța și frecvența în limbă a termenilor în discuție (*amar — amaruri, adevăr — adevăruri, amor — amoruri*) și dat fiind caracterul condiționat de societate al semnului lingvistic.

¹ Despre pluralul substantivelor în romînește, în *Limbă și literatură*, București, 1955, p. 107.

² *Id. ibid.*, p. 108.

³ Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romine*, București, 1954, p. 178.

SENSUL ADJECTIVULUI SUBSTANTIVAT

Prin substantivarea adjectivului, are loc un proces de restrîngere a sferei și de concretizare a sensului și este logic să se întîmple așa deoarece, în general, substantivul este mai concret decît adjectivul. Adjectivul exprimă o însușire caracteristică sau o însușire oarecare și de obicei aceeași însușire se poate raporta la cele mai diferite obiecte. Așa, de exemplu, adjectivul *bătrîn* se poate referi la oameni: *un om bătrîn*, la animale: *un cîine bătrîn*, se referă nu numai la ființe, ci și la lucruri: *un vin bătrîn*, dar în momentul cînd se folosește ca substantiv, cuvîntul ajunge să se refere la un singur lucru, și anume nu poate să însemne decît *un om* în vîrstă (*bătrînul*).

Un adjectiv de tipul *bolnav* se poate referi în egală măsură la substantive concrete sau abstracte: *un om bolnav, gînduri bolnave* dar substantivat, cuvîntul se referă numai la om (*bolnavul*).

Legat de concretizarea sensului adjectivului substantivat este gradul de substantivare a cuvîntului. Judecînd după sensul cuvîntului, mai mult sau mai puțin concretizat, se constată că substantivarea adjectivului este un proces care poate să apară în stadii diferite, ceea ce face să avem tipuri mai puternice sau mai slabe de substantivare. (Tangential problema a fost atinsă și la capitolul *Mijloace de substantivare*, p. 201.)

Am văzut de asemenea că la substantivele neutre formate de la adjective I. Coteanu deosebește două faze ale substantivării după cum este folosită la plural desinența *-e* sau *-uri*. De data aceasta un element formal, de natură morfologică, avînd reflexe semantice, marchează gradul mai mic sau mai mare de substantivare. Există însă și o altă cale, de natură sintactică: corelația dintre termeni, sintaxa îmbinării cuvintelor; în aceste situații avem a face doar cu un început al procesului de substantivare. Este tipul cel mai slab de substantivare întîlnit în construcții de felul: *gureșa de fată, frumosele de ghețe, nepricopsitul de tata, istețul de frate-meu* etc. În astfel de construcții, din punctul de vedere al conținutului fiecărui cuvînt, avem de-a face cu un adjectiv și un substantiv, dar, datorită topiceii, relația obișnuită dintre adjectiv și substantiv se schimbă și substantivul ne apare ca determinant al adjectivului. Avînd un determinant, adjectivul capătă o caracteristică a substantivului și ca urmare e perceput cu o nuanță substantivală.

CATEGORII DE ADJECTIVE CONSIDERATE DUPĂ STADIUL DE EVOLUȚIE SPRE SUBSTANTIV

Privind istoric și descriptiv problema substantivării adjectivului, se poate constata existența a trei mari tipuri de adjective considerate după stadiul evoluției lor spre substantiv:

1) ADJECTIVE SUBSTANTIVATE FOLOSITE ASTĂZI NUMAI CA SUBSTANTIVE

În această primă categorie intră un număr de substantive care în limba latină erau adjective iar în română sînt substantive: *treaptă* < *traecta*.

Încercarea de a se face o statistică a acestui tip de substantive, în cazul limbii romîne, ar întîmpina următoarea dificultate: nu se poate ști sigur, în unele cazuri, dacă adjectivul a fost substantivat în romînește sau l-am luat gata substantivat. Iată un exemplu clar: substantivul *adept* are la origine latinescul *adeptus*, -a, -um, participiul lui *adipiscor*, dar noi l-am împrumutat din franceză unde cuvîntul era deja substantiv.

Mai este și altă dificultate: cuvintele apar încă în latinește cu cele două valori și noi nu putem avea siguranța că le-am moștenit cu valoarea de adjectiv sau cu cea de substantiv, iar în situația din urmă nu s-ar mai putea vorbi de un proces de substantivare în cadrul limbii romîne. Pentru afirmații certe, este nevoie de cunoașterea exactă a etimonului și a istoriei fiecărui cuvînt. Din punctul de vedere al funcționării limbii actuale nu are însă mare importanță vechimea substantivării.

2) ADJECTIVE CARE ASTĂZI APAR ȘI CA SUBSTANTIVE ȘI CA ADJECTIVE

În această categorie intră un număr mare de adjective romînești și ele au constituit îndeosebi obiectul de cercetare al lucrării de față (*nemulțumitul*, *rănitul*, *exploatatul* etc.).

După felul cum sînt atestate de DLRM cuvintele din această categorie pot prezenta mai multe situații:

a) Cuvîntul e atestat de două ori: o dată ca adjectiv și altă dată ca substantiv:

<i>adînc</i> ¹ , -ă adj.	<i>automobil</i> ¹ , -ă adj.
<i>adînc</i> ² s.n.	<i>automobil</i> ² s.n.
<i>aspirator</i> , -oare ¹ adj.	<i>amar</i> ¹ , -ă adj.
<i>aspirator</i> ² s.n.	<i>amar</i> ² s.n.

b) Cuvîntul este atestat o singură dată, arătîndu-se că poate fi în egală măsură substantiv și adjectiv: *absolvent* -ă, adj., s.m. și f., *antic*, -ă adj., s.m. și f., *optimist*, -ă adj., s.m. și f., *pocăit*, -ă adj., s.m. și f.

c) Cuvîntul e atestat de dicționar ca adjectiv cu specificarea în paranteză că apare și substantivat: *aiurit*, -ă adj. (subst.); *adormit*, -ă adj. (subst.); *binevoitor*, -oare adj. (subst.); *bolnav*, -ă adj. (subst.).

d) Adjective care se substantivează numai în expresii sau construcții: *ars*, -ă, în construcția *miroase a ars*.
curat, -ă, în expresia *a scrie pe curat*.
făcut, -ă, în expresiile *a face o nefăcută*; *parcă e un făcut*.
hămișliu, -ie, în expresia *a se juca de-a hămișliul*.
pățit, -ă în expresia *tot pățitul priceput*.
posibil, -ă în expresia *a face tot posibilul* etc.

e) Adjective substantivate numai regional:
plîngător, -oare, reg. *plîngătoare* (cu sensul de bocitoare) *ahotnic*, -ă, reg. subst. *ahotnicul*.

1) ADJECTIVE CARE NU SE SUBSTANTIVEAZĂ

După cum reiese din statistică, categoria aceasta este cea mai numeroasă dar nu e o categorie închisă; cu timpul, adjectivul poate trece de la nesubstantivat la substantivat în măsura în care nevoia de exprimare a limbii cere acest lucru: *cald*, -ă, *calitativ*, -ă *calificat*, -ă etc.

*

Considerații asupra conținutului substantivelor formate de la adjective

Prin schimbarea categoriei gramaticale a adjectivului se obțin substantive cu un conținut tot atît de diferit pe cît sînt de diferite și însușirile desemnate de adjective.

De aceea o încercare de categorisire după conținut a adjectivelor substantivate care să cuprindă absolut toate aceste cuvinte este greu de făcut.

O primă împărțire a adjectivelor substantivate ar fi aceea după caracterul concret sau abstract al noțiunii formate.

Abstracte sînt noțiunile cu caracterul cel mai general și ele redau însăși însușirea sub formă de substantiv: *abstractul*, *concretul*, *dramaticul*, *frumosul*, *firescul*, *grotescul*, *generalul*, *neprevăzutul*, *noul*, *omenescul*, *realul*, *tipicul*, *utilul*, *vechiul* etc.

Cele mai multe însă sînt concrete. O grupare a lor este posibilă, fără a avea pretenția să încadrăm toate tipurile.

1. Adjective substantivate care se referă la persoane și denumesc pe purtătorul unei însușiri fizice sau morale, cu caracter individual, care este definitorie pentru el.

a) o trăsătură morală pozitivă sau negativă:

aiurit, -ă → *aiuritul*, -a
alienat, -ă → *alienatul*, -a
desperat, -ă → *desperatul*, -a
înțelept, -eaptă → *înțeleptul*, -eapta
viteaz, -ă → *viteazul*, -a

b) o însușire fizică:

cocoșat, -ă → *cocoșatul*, -a
invalid, -ă → *invalidul*, -a
orb, *oarbă* → *orbul*, *oarba*
surd, -ă → *surdul*, -a
etc.

Însușirea poate fi permanentă sau trecătoare, cum sînt însușirile desemnate de adjectivele care derivă de la numele de boli. De la aceste adjective prin schimbarea categoriei gramaticale se formează substantive care desemnează bolnavul după numele bolii: *diabetic* — *diabeticul*, *difteric* — *diftericul*, *epileptic* — *epilepticul*, *gutos* — *gutosul*, *isteric* — *istericul*, *lepros* — *leprosul*, *ofticos* — *ofticosul*, *pelagros* — *pelagrosul*, *rîios* — *rîiosul*, *reumatic* — *reumaticul*, *tuberculos* — *tuberculosul* etc.

2. Adjective substantivate care denumesc o însușire ce se referă la o colectivitate de persoane. În această categorie intră:

a) Adjective substantivate care arată starea socială a omului: *bogat* — *bogatul*, *împilat* — *împilatul*, *mijlocăș* — *mijlocășul*, *oropsit* — *oropsitul*, *obișdui* — *obișduitul*, *robîit* — *robîitul*, *sărac* — *săracul* etc.

b) Adjective care denumesc naționalitatea unui popor. Acestea se substantivează aproape toate la feminin și denumesc limba poporului respectiv: *limba indiană* — *indiana*, *irlandeză* — *irlandeza*, *istroromînă* — *istroromîna*, *indo-europeană* — *indo-europeana*, *portugheză* — *portugheza*, *poloneză* — *poloneza*, *sîrbă* — *sîrba*, *slavă* — *slava*, *spaniolă* — *spaniola* etc.

De asemenea adjectivele de acest fel substantivate la masculin și feminin desemnează pe omul care aparține naționalității respective: *algerian*, -ă s.m. și f., *bielorus*, -ă s.m. și f., *cerchez*, -ă s.m. și f., *danez*, -ă s.m. și f., *irlandez*, -ă s.m. și f. etc.

De la unele se poate forma numai masculinul iar pentru denumirea femeii de aceeași naționalitate se folosește de obicei un derivat cu sufix, de exemplu: *englez*, -ă → *englezul*, *francez*, -ă → *francezul*, *romîn*, -ă → *romînul*, *turc*, -ă → *turcul*, dar: *englezoaică*, *franzuzoaică*, *romîncă*, *turcoaică*.

Uneori nu putem ști dacă e mai vechi substantivul și el ar fi stat la baza adjectivului sau e mai vechi adjectivul și s-a substantivat.

3. De la adjective care arată însușiri fizice ale persoanelor se formează substantive, mai întii porecle și apoi porecla devine nume de familie: *Albu*, *Breazu*, *Buzatu*, *Grosu*, *Grasu* etc.

De la adjective care se referă la animale și denumesc culoarea părului sau o altă însușire se formează nume de animale ca: *Bălan*, *Bîrsana*, *Oacheșă*, *Surul* etc., sau substantive comune de animale cum ar fi: *urecheatul* (măgarul), *murgul* (cal) etc.

4. Prin substantivarea adjectivului se formează termeni tehnici. (Criteriul pe care l-am folosit în clasificarea unora dintre acești termeni este acela al domeniului în care se folosește cuvîntul.)

a) În domeniul botanicii:

cotiledonat, -ă, pl. *cotiledonate*
gamopetal, -ă, „ *gamopetale* (clasă de plante)
păios, -oasă, „ *păioase* (cereale a căror tulpină e pai)
rădăcinos, -oasă, „ *rădăcinoase* (nume dat legumelor cu rădăcina comestibilă)

b) În domeniul zoologiei:

cvadruman, -ă, pl. *cvadrumane* (mămuțe care se servesc de cele patru picioare)
nevertebat, -ă, „ *nevertebrate* (animale care nu au coloană vertebrală)
ovin, -ă, „ *ovine* (subfamilie de rumegătoare)
octopod, -ă, „ *octopode* (subordin din cefalopode avînd opt picioare)

c) În domeniul anatomiei:

frontal, -ă, n. sing. *frontalul* (partea proeminentă a unui obiect)
occipital, -ă, „ „ *occipitalul*
parietal, -ă, „ „ *parietalul*
tiroid, -ă, f. „ *tiroida* (glandă)

d) Termeni din domeniul farmaciei (denumiri de medicamente)

anestezic, -ă, n. *anestezic*
depurativ, -ă, „ *depurativ* (care curăță organismul de substanțe otrăvitoare)
diuretic, -ă, „ *diuretic*
laxativ, -ă, „ *laxativ*
narcotic, -ă, „ *narcotic*
purgativ, -ă, „ *purgativ*
vomitiv, -ă, „ *vomitiv*

Toate aceste denumiri sînt termeni generici, totdeauna de genul neutru, pentru că este vorba de obiecte neînsușite.

e) Termeni din matematică

conic, -ă, f. *conica*
drept, -eaptă, „ *dreaptă* (linie care unește două puncte și e formată dintr-un singur segment)
mediator, -oare, „ *mediatoare* (perpendiculara ridicată pe mijlocul unui segment de dreaptă)
median, -ă, „ *mediană* (dreapta care unește vîrfurile unui unghi cu mijlocul laturii opuse)
vertical, -ă, „ *verticală* (linie dreaptă care cade perpendicular pe un plan orizontal)

f) *Adjective substantivate care fac parte din terminologia gramaticii*

completiv, -ă,	f. completivă (directă sau indirectă)
comparativ, -ă,	n. comparativul (grad de comparație)
exploziv, -ă,	f. exploziva (consoană)
imperativ, -ă,	n. imperativul (mod personal)
imperfect, -ă,	n. imperfectul (timp verbal)
optativ, -ă,	n. optativul (mod personal)
superlativ, -ă,	n. superlativul (grad de comparație)
subordonat, -ă,	f. subordonata (propoziție)

Ținând seama de conținutul exprimat de substantivele provenite din adjective prin schimbarea categoriei gramaticale, se pot stabili mai multe tipuri; în lucrarea de față s-a sugerat doar o astfel de clasificare.

FRECVENȚA SUBSTANTIVĂRII ADJECTIVULUI

În principiu substantivarea e posibilă de la oricare adjectiv folosind îndeosebi procedeul articulării cu articol adjectival. Practic situația se prezintă altfel pentru că, așa cum s-a artătat (vezi p. 199), substantivarea cu articol adjectival nu este prea frecventă. Din statistica făcută, reiese că după DLRM numărul adjectivelor care nu se substantivează este cu mult mai mare decât al adjectivelor care apar și cu valoare de substantiv. Adjective ca: *tare, simplu, sigur, împede* nu se întâlnesc cu valoare de substantiv.

În general adjectivele cu un grad de abstractizare mai înalt se substantivează mai greu.

La unele adjective formate cu prefixe sau cu sufixe pur adjectivale, posibilitatea substantivării este și mai redusă (*gustos, istoricesc, ingineresc, identificabil* etc.). La adjectivele de acest fel sensul lexical al cuvântului primar și valoarea net adjectivală a sufixului împiedică substantivarea.

Nu se pot stabili categorii precise de adjective care se substantivează și care nu se substantivează, deoarece nu există criterii precise de delimitare; faptul hotărâtor îl constituie sensul cuvântului. Totuși se pot face unele aprecieri generale cu privire la posibilitatea substantivării adjectivelor având în vedere proveniența lor.

După proveniența lor, adjectivele care se substantivează sînt de trei feluri:

- adjective primare
- adjective derivate cu ajutorul sufixelor și prefixelor
- adjective provenite din forme verbale.

1. Adjectivele primare, cele cu o vechime și o frecvență mai mare, intră în fondul principal lexical. Desemnînd însușiri frecvente ale obiectelor din realitatea înconjurătoare, adjectivele de acest tip se substantivează și formează noțiuni abstracte: *frumos — frumosul, verde — verdele, vechi — vechiul, nou — noul*.

De asemenea pot denumi un obiect concret considerat din punctul de vedere al însușirii lui dominante; posesorul însușirii respective apare atunci ca un reprezentant al tuturor celor care poartă aceeași însușire sau ca personificare, ca întruchipare a însușirii: *bătrîn — bătrînul, orb — orbul, puternic — puternicul, tînăr — tînărul, viteaz — viteazul* etc.

Cele din fondul principal lexical, la care frecvența substantivării este explicabilă prin valoarea în limbă a cuvîntului, exercită o influență asupra celor din masa vocabularului și constituie pentru ele model de comportare.

2. Adjectivele derivate vădesc și mai mult legătura strînsă cu substantivul pentru că ambele părți de vorbire folosesc ca mijloc de formare procedeul derivării (unele sufixe și prefixe fiind comune substantivului și adjectivului). Faptul acesta nu rămîne fără urmări asupra posibilității de substantivare a adjectivelor. Se pot face următoarele constatări:

a) Adjectivele derivate cu sufixe care au o valoare pur adjectivală (*-esc, -os, -nic, -al, -bil*), se substantivează mai rar.

Făcînd pentru literele I și D o statistică a adjectivelor date de DLRM ca fiind substantivate, am găsit că la litera I din cele 16 adjective în *-os* numai două (*inimos și invidios*) se substantivează pentru că se referă la persoane, iar la litera D (întîmplarea a făcut să fie tot 16 adjective în *-os*) nici unul nu apare cu valoare de substantiv.

b) Adjectivele derivate cu sufixe care au în aceeași măsură valoare adjectivală și substantivală, cum este cazul sufixului *-tor*, prezintă o altă situație. Adjectivele derivate de la teme verbale cu sufixul *-tor* apar, în majoritatea cazurilor, atît în funcția de adjectiv cît și în aceea de substantiv, încît numai contextul ne dă posibilitatea să înțelegem dacă avem a face cu o parte sau alta de vorbire: *om muncitor și muncitor calificat, zi lucrătoare, lucrătoare într-o fabrică*.

De precizat că la origine sufixul *-tor* deriva numai substantive. În urma întrebunțării cuvintelor în diferite construcții, substantivul s-a adjectivat. Sufixul a început să fie folosit și pentru adjective și paralel cu procesul de adjectivare a substantivului s-a produs și fenomenul invers, de substantivare a adjectivului.

Astăzi, de cele mai multe ori, nu știm dacă avem de-a face cu o situație sau alta decât făcînd istoria cuvîntului.

Cele derivate cu prefixe nu pun alte probleme deoarece în majoritatea cazurilor prefixul apare împreună cu sufixul: *antialcoolic, anti-nevralgic, antibiotic, antipiretic* etc.

3. Adjectivele provenite de la forme verbale se aseamănă cu cele primare în ceea ce privește forma; ele sînt de două feluri:

- a) adjective de la participii
- b) adjective de la gerunzii.

Participiul care de fapt este și adjectiv și unele gerunzii se substantivează.

De la participiu la substantiv este posibilă o trecere nemijlocită : *robot* — *robotul*, *supărat* — *supăratul*, *nespălat* — *nespălatul* etc.¹

Formele de gerunziu cu valoare adjectivală sînt puține și în cazul lor trecerea în categoria substantivului se face numai mijlocit prin faza de adjectiv. În această fază, gerunziul, care nu are formă flexionară, capătă flexiune după gen și număr, categorii comune adjectivului și substantivului și apoi poate să treacă la substantiv.

Un exemplu poate ilustra mai bine acest proces : a suferi → (gerunziu) suferind → adj.

om suferind oameni suferinzi femeie suferindă femei suferinde	} → substantiv	un suferind niște suferinzi o suferindă niște suferinde
--	----------------	--

În concluzie, posibilitatea mai mare sau mai mică de substantivare a adjectivului este în primul rînd determinată de sensul cuvîntului, iar frecvența substantivării adjectivului este în strînsă legătură cu vechimea și frecvența lui, care fac să capete valori noi și îi dau posibilitatea să fie folosit și cu valoare de substantiv.

Un argument în susținerea acestei idei este comportamentul adjectivelor formate în romînește, de exemplu cu sufixul *-bil*. Dat fiind caracterul mai concret al substantivului, adjectivul format cu sufixul *-bil* avînd un sens foarte abstract (*agitabil*, *descifrabil*, *rezolvabil*) nu apar ca substantive (vezi statistica), în afară de cîteva. O altă cauză este și aceea a vechimii sufixului; derivatele noi din limbă nu au avut posibilitatea să se încarce cu mai multe valori semantice astfel încît, printr-una din ele, cuvîntul să poată fi folosit și cu valoare de substantiv. Un cuvînt ca *posibilul* și *imposibilul* poate să apară cu valoare de substantiv numai în locuțiunea *a face tot posibilul* sau *a face posibilul și imposibilul*. Cred că aici vechimea relativ mică a cuvîntului este compensată de frecvența mare a locuțiunii.

Pornind de la situații de felul acesta, se poate afirma că, la adjectivul din fondul principal lexical, care au o frecvență și o vechime mare și deci și sensuri și valori mai multe, este mai frecventă substantivarea decît la cele din masa vocabularului.

Cercetînd listele de cuvinte din fondul principal lexical întocmite de acad. Al. Graur, am constatat că, din adjectivul considerat ca făcînd parte din fondul principal lexical, numai 12% nu apar în limba vorbită și scrisă cu valoare de substantiv : *ager*, *cărunt*, *duios*, *fierbinte*,

¹ Substantivele provenite de la adjective participii se pot confunda cu cele formate de la supin. Un criteriu de diferențiere ar fi acesta : substantivul derivat de la supin denumește o acțiune, este deci abstract și nu poate fi niciodată de genul masculin sau feminin (*seceratul*, *spălatul*, *plînsul* etc.), iar participiul denumește obiectul concret care este rezultatul acțiunii de la care am pornit.

ieftin, *îngust*, *iute*, *măiestru*, *neted*, *proaspăt*, *sigur*, *singur*, *slobod*, *sprinten*, *stîngher*, *tare*, *țeapăn*.

Aceasta este încă o dovadă că fondul principal lexical este elementul principal pe baza căruia limba se îmbogățește cu cuvinte noi.

★

În continuare se dă o statistică care cuprinde toate adjectivul din DLRM, cu excepția regionalismelor și a diminutivelor, clasate în următoarele categorii :

- I Adjective atestate de DLRM numai ca atare.
- II Adjective pentru care DLRM indică că pot avea și valoare substantivală.
- III Cuvîntul e în aceeași măsură adjectiv și substantiv.
- IV Cuvîntul cu aceeași formă și același etimon e atestat o dată ca substantiv și altă dată ca adjectiv.
- V Cuvîntul adjectiv (participiu) substantivat se confundă cu supinul. În dicționar cuvîntul e atestat o dată ca adjectiv și altă dată ca substantiv.

Din statistica făcută rezultă :

Din categoria	I fac parte	6 183	de adjective
„ „ a II-a „ „		801	„ „
„ „ a III-a „ „		311	„ „
„ „ a IV-a „ „		314	„ „
„ „ a V-a „ „		262	„ „
Total		7 871	de adjective, dintre

care totalul ultimelor patru categorii este de 1 688 de adjective.

Se constată deci că numărul adjectivelor despre care DLRM nu indică că se substantivează (6 183) rămîne mult mai mare în comparație cu toate cele considerate de DLRM și ca substantive (1688).

Acest lucru se datorește faptului că, pe de o parte, DLRM nu e consecvent în indicarea schimbării categoriei gramaticale a adjectivului. Astfel, există situații cînd adjective foarte asemănătoare ca structură, sens și frecvență sînt tratate diferit din punctul de vedere al schimbării categoriei gramaticale. (La unul substantivarea este indicată iar la celălalt nu ; de exemplu : *antifascist*, -ă (substantivat), *antiimperialist*, -ă adj.).

Există de asemenea cazuri în care cuvîntul este foarte obișnuit și cu valoarea substantivală, deși DLRM îl atestă numai ca adjectiv : *anemic*, *antimarxist*, *central*, *cincinal*, *circumstanțial*, *contagios*, *fonfăit*, *internist*, *îndrăzneț* etc.

Pe de altă parte, foarte multe adjective despre care dicționarul nu spune că se substantivează au o frecvență mică (termeni tehnici) pe care vorbitorul, pentru că le folosește rar, nu simte nevoia să le substantiveze. Dacă acest lucru ar fi necesar pentru exprimare, atunci ar putea-o face cu ușurință.

De aceea, trebuie spus că, privit în dezvoltarea lui, procesul substantivării adjectivului are un caracter schimbător în sensul că ceea ce astăzi nu apare cu valoare de substantiv, la un moment dat el poate fi folosit și cu această valoare.

În continuare urmează listele statistice.

Adjective la care în dicționar nu se arată că se substantivează:

abătut, -ă	accesibil, -ă	adeveritor, -oare
abdominal, -ă	accidental, -ă	adeziv, -ă
abductor	acefal, -ă	adiacent, -ă
aberant, -ă	acerb, -ă	adiafor, -ă
abil, -ă	acetic, -ă	adipos, -oasă
abiotc, -ă	achiziționat, -ă	adițional, -ă
abisal, -ă	aciclic, -ă	adîncat, -ă
abject, -ă	acidulat, -ă	adîncit, -ă
abominabil, -ă	aciuat, -ă	adjectival, -ă
abordabil, -ă	acomodabil, -ă	adjunct, -ă
abortiv, -ă	acomodat, -ă	administrativ, -ă
abracadabrant, -ă	acoperit, -ă	admirabil, -ă
abraziv, -ă	acoperitor, -oare	admirativ, -ă
abreviat, -ă	acordat, -ă	admisibil, -ă
abreviativ, -ă	acotiledon, -ă	adnotat, -ă
abrupt, -ă	acrit, -ă	adonic, -ă
abrutizant, -ă	acrobatic, -ă	adoptiv, -ă
abrutizat, -ă	acromatic, -ă	adorabil, -ă
absent, -ă	actoricesc, -ească	adormitor, -oare
absidial, -ă	actual, -ă	aductor, -oare
absolut, -ă	acuminat, -ă	adulmecător, -oare
absolutist, -ă	acut, -ă	adus, -ă
absorbant, -ă	acuzator, -oare	adventiv, -ă
absorbit, -ă	acvatic, -ă	adverbial, -ă
absorbitor, -oare	acvifer, -ă	advers, -ă
abundent, -ă	acvilin, -ă	adversativ, -ă
aburit, -ă	adamantin, -ă	aerat, -ă
aburos, -oasă	adaptabil, -ă	aerian, -ă
abuziv, -ă	adecvat, -ă	aeriform, -ă
acaparator, -oare	ademenit, -ă	aerob, -ă
accentuat, -ă	ademenitor, -oare	aerobiotic, -ă
acceptabil, -ă	adevărat, -ă	aeropurtat, -ă

aeros, -oasă	alinat, -ă	amuzat, -ă
aerostatic, -ă	alinător, -oare	anacreontic, -ă
afabil, -ă	alintat, -ă	anacronic, -ă
afectat, -ă	alipit, -ă	anacronistic, -ă
afectiv, -ă	alogen, -ă	anaerob, -ă
afectuos, -oasă	alpestru, -ă	anaerobiotic, -ă
afemeiat, -ă	alpin, -ă	anafilactic, -ă
aferat, -ă	altaic, -ă	anahoretic, -ă
afherent, -ă	alterabil, -ă	anal, -ă
afirmativ, -ă	alterat, -ă	analgezic, -ă
afinat, -ă	altern, -ă	analitic, -ă
afocal, -ă	alternant, -ă	analizabil, -ă
afon, -ă	alternativ, -ă	anapestic, -ă
aforistic, -ă	alungător, -oare	anarhic, -ă
afrodiziac, -ă	alunecos, -oasă	anastatic, -ă
aftoasă	alungit, -ă	anastigmatic, -ă
afumat, -ă	aluniu, -ie	anatomic, -ă
afundat, -ă	aluvial, -ă	ancestral, -ă
agasant, -ă	aluvionar, -ă	anchilozat, -ă
ager, -ă	alveolar, -ă	andosat, -ă
aghesmuit, -ă	amabil, -ă	androgen, -ă
agil, -ă	amarnic, -ă	anecdotic, -ă
agitatoric, -ă	ambient, -ă	anemiatic, -ă
agitat, -ă	ambidextru, -ă	anemic, -ă
agonizant, -ă	ambigen, -ă	anevoios, -oasă
agrар, -ă	ambiguu, -uă	anexat, -ă
aggravant, -ă	amibițios, -oasă	anexionist, -ă
agreabil, -ă	ambulant, -ă	angelic, -ă
agresiv, -ă	amendabil, -ă	anglican, -ă
agricol, -ă	amenințător, -oare	angrenat, -ă
agrobiologic, -ă	amestecat, -ă	angular, -ă
agronomic, -ă	ameițit, -ă	angulos, -oasă
alarmant, -ă	ameițitor, -oare	anhidru, -ă
alambicat, -ă	amical, -ă	anihilator, -oare
alămit, -ă	amilaceu, -ee	animalier, -ă
alămiu, -ie	amniotic	animat, -ă
alăturat, -ă	amnistiabil, -ă	aniversar, -ă
albicios, -oasă	amoniacal, -ă	anodic, -ă
albuminos, -oasă	amoral, -ă	anodin, -ă
alburit, -ă	amorezat, -ă	anofelogen, -ă
alburiu, -ie	amorf, -ă	anorganic, -ă
alcalin, -ă	amoros, -oasă	anormal, -ă
alegoric, -ă	amortizabil, -ă	anost, -ă
alfabetic, -ă	amorțit, -ă	antagonic, -ă
algebric, -ă	amovibil, -ă	antagonist, -ă
alienabil, -ă	amplu, -ă	antarctic, -ă
alilodidactic, -ă	amuțit, -ă	antebelic, -ă
alimentar, -ă	amuzant, -ă	antediluvian, -ă

antepenultim, -ă	apostolesc, -ească	arhieresc, -ească
anterior, -oară	apoteotic, -ă	arhiplin, -ă
antiaerian, -ă	apreciabil, -ă	arhitectonic, -ă
antialcoolic, -ă	apreciat, -ă	arhitectural, -ă
anticipat, -ă	apretat, -ă	arid, -ă
anticonstituțional, -ă	apriat, -ă	arierat, -ă
antiderapant, -ă	aprig, -ă	arinos, -oasă
antidynastic, -ă	aprioric, -ă	aripat, -ă
antiepidemic, -ă	aprobativ, -ă	aristocratic, -ă
antiguvernamental, -ă	aprobator, -oare	aritmetic, -ă
antiimperialist, -ă	aprofundat, -ă	aritmic, -ă
antimonarhic, -ă	apropiat, -ă	armat, -ă
antimuncitoresc, -ească	aproximativ, -ă	armonios, -oasă
antinațional, -ă	apt, -ă	arnăutesc, -ească
antiparalel, -ă	apter, -ă	arămit, -ă
antipartinic, -ă	apusean, -ă	aromînesc, -ească
antipatic, -ă	arabic, -ă	arsenical, -ă
antirabic, -ă	arabil, -ă	arsenios
antirealist, -ă	aranjat, -ă	arterial, -ă
antireligios, -oasă	arăbesc, -ească	artezian, -ă
antispasmodic, -ă	arămit, -ă	articular, -ă
antistatal, -ă	arămiu, -ie	artificial, -ă
antistiințific, -ă	arăpesc, -ească	artificial, -ă
antitetic, -ă	arător, -oare	artificios, -oasă
antologic, -ă	arătos, -oasă	artistic, -ă
antrenant, -ă	arbitral, -ă	arțăgos, -oasă
antropocentric, -ă	arbitrar, -ă	asanator, -oare
antropologic, -ă	arborescent, -ă	ascultător, -oare
anual, -ă	arcat, -ă	asediat, -ă
anumit, -ă	arctic, -ă	asemănat, -ă
anunțator, -oare	arcuit, -ă	asemănător, -oare
aparent, -ă	ardeiat, -ă	aseptic, -ă
apat, -ă	ardelenesc, -ească	asertoric, -ă
apăsător, -oare	ardent, -ă	aservit, -ă
apăsător, -oare	areic, -ă	asexual, -ă
apăsător, -oare	arendășesc, -ească	asfaltat, -ă
aperceptiv, -ă	argăsitor, -oare	asfaltic, -ă
aperiodic, -ă	argățesc, -ească	asfixiant, -ă
apical, -ă	argentifer, -ă	asfixiat, -ă
aplecat, -ă	argilos, -oasă	asiduu, -ă
aplicabil, -ă	argintat, -ă	asociativ, -ă
aplicat, -ă	argotic, -ă	asortat, -ă
apocaliptic, -ă	arhaic, -ă	aspectuos, -oasă
apod, -ă	arhaizant, -ă	aspru, -ă
apodictic, -ă	arheologic, -ă	astîmpărat, -ă
apologetic, -ă	arhicunoscut, -ă	astral, -ă
aponevrotic, -ă	arhidiecezan, -ă	astrigent, -ă
apos, -oasă	arhiepiscol, -ă	astrologic, -ă
		astronomic, -ă

asudat, -ă	autoritar, -ă	bălăngănit, -oare
asurzitor, -oare	autorizat, -ă	bălos, -oasă
așchios, -oasă	autumnal, -ă	băltos, -oasă
așezat, -ă	avan, -ă	bănesc, -ească
așezător, -oare	avansat, -ă	bănos, -oasă
atacabil, -ă	avantajat, -ă	bănuitor, -oare
atacat, -ă	avantajos, -oasă	bărbătesc, -ească
atașabil, -ă	aventuros, -oasă	bășicat, -ă
ateist, -ă	aviatic, -ă	bătăios, -oasă
atent, -ă	avid, -ă	bătrînesc, -ească
atenuant, -ă	avizat, -ă	bătrînicos, -oasă
aterman, -ă	avintat, -ă	bătucit, -ă
atingător, -oare	avocățesc, -ească	bățos, -oasă
atins, -ă	axial, -ă	beat, -ă
atîrnat, -ă	axilar, -ă	belligerant, -ă
atmosferic, -ă	azimutal, -ă	belicos, -oasă
atomic, -ă	azotos, -oasă	benevol, -ă
aton, -ă	azvîrlitor, -oare	berbecat, -ă
atonic, -ă		bestial, -ă
atobiruitor, -oare	bacifer, -ă	bezmetic, -ă
atocuprinzător, -oare	bacilar, -ă	bezmeticit, -ă
atotprevăzător, -oare	bacterian, -ă	bianual, -ă
atotștiutor, -oare	bactericid, -ă	biatomic, -ă
atrăgător, -oare	bacteriologic, -ă	bibazic
atributiv, -ă	bahic, -ă	biblic, -ă
atrofiat, -ă	balcanic, -ă	bibliografic, -ă
ațîțat, -ă	balciz, -ă	bicameral, -ă
ațos, -oasă	balnear, -ă	bicefal, -ă
auditiv, -ă	balneoclimateric, -ă	biciuitor, -oare
augmentativ, -ă	balneologic, -ă	bicolor, -ă
auricular, -ă	balonat, -ă	biconvex, -ă
aurifer, -ă	balsamic, -ă	bienal, -ă
aurit, -ă	banal, -ă	bilabial, -ă
auriu, -ie	bancar, -ă	biliar, -ă
auster, -ă	banditesc, -ească	bilingv, -ă
austral, -ă	barat, -ă	bilios, -oasă
autarhic, -ă	baric, -ă	bilobat, -ă
autentic, -ă	baroc, -ă	bilunar, -ă
autenticat, -ă	basculant, -ă	biman, -ă
autobiografic, -ă	batant, -ă	bimetalic, -ă
autocefal, -ă	batjocoritor, -oare	bimilenar, -ă
autocratic, -ă	batojit, -ă	binar, -ă
autocritic, -ă	bazaltic, -ă	binecrescut, -ă
autogestionar, -ă	băbesc, -ească	binecuvîntat, -ă
automatic, -ă	bădărănos, -oasă	binemirositor, -oare
automobilistic, -ă	băgăcios, -oasă	binevenit, -ă
autonom, -ă	băiețesc, -ească	biologic, -ă
autopropulsat, -ă	bălăbănit, -ă	bipartit, -ă

bipatrat, -ă	bouresc, -ească	buruienos, -oasă
bipolar, -ă	brahial , -ă	burzului, -ă
birjăresc, -ească	brahicefal, -ă	butac, -ă
birocratic, -ă	brahmanic, -ă	butilic
bisericesc, -ească	brav, -ă	butucănos, -oasă
bisericos, -oasă	brăcuit, -ă	butucos, -oasă
bisexual, -ă	brănuț, -ă	buzat, -ă
bisilabic, -ă	brăzdat, -ă	
bisulc, -ă	breaz, -ă	cabalistic, -ă
bituminos, -oasă	brizant, -ă	cacofonic, -ă
bivalent, -ă	brinzit, -ă	cadastral, -ă
bivalv, -ă	bronhial, -ă	cadaveric, -ă
bizantin, -ă	bronzat, -ă	cadențat, -ă
bizar, -ă	broscăresc, -ească	cadrilat, -ă
blăguit, -ă	brumat, -ă	caduc, -ă
blăguitoar, -oare	brunatic, -ă	cafeniu, -ie
blăntuitoar, -oare	brumăriu, -ie	cainic, -ă
blărligat, -ă	brun, -ă	calcaros, -oasă
biziitor, -oare	brunat, -ă	calcificat, -ă
blagoslovit, -ă	brusc, -ă	calcinat, -ă
blajin, -ă	brusnat, -ă	calculabil, -ă
blazat, -ă	brut, -ă	calculat, -ă
blănos, -oasă	brutal, -ă	cald, -ă
bleg, -eagă	bubos, -oasă	calendaristic, -ă
blegit, -ă	bubuitoar, -oare	calicesc, -ă
blejdit, -ă	buburos, -oasă	calificat, -ă
bluzat, -ă	bucal, -ă	caligrafic, -ă
boacă, -ă	buciardat, -ă	calitativ, -ă
bogomilic, -ă	buciumător, -oare	calmucesc, -escă
boieros, -oasă	buclat, -ă	calomnios, -oasă
boldit, -ă	bucolic, -ă	caloric, -ă
bolnăvicios, -oasă	bucurat, -ă	calorific, -ă
bolovănit, -ă	bucuros, -oasă	calorifug, -ă
boltit, -ă	buf, -ă	calorigen, -ă
bombastic, -ă	bufant, -ă	calorimetric, -ă
bombat, -ă	bugetar, -ă	calos, -oasă
bombănit, -oare	bugetivor, -ă	calp, -ă
bondoc, -oacă	buhăit, -ă	calvinesc, -ească
bont, -oantă	buhos, -oasă	camaraderesc, -ă
borecănă, -ă	buică, -ă	cambial, -ă
boreal, -ă	buimac, -ă	camforat, -ă
boricat, -ă	bulbos, -oasă	camuflat, -ă
borșit, -ă	bulbucă, -ă	canalizabil, -ă
borșos, -oasă	bulgăresc, -ească	canalizat, -ă
bosumflat, -ă	bulgăros, -oasă	canalizator, -oare
botezat, -ă	burdușit, -ă	candid, -ă
botos, -oasă	buricat, -ă	canelat, -ă
boțit, -ă	burnișos, -oasă	cangrenat, -ă

cangrenos, -oasă	caustic, -ă	cenzurat, -ă
canibalic, -ă	cauzal, -ă	cerat, -ă
canicular, -ă	cauzator, -oare	cercat, -ă
canonic, -ă	cavaleresc, -ească	cercelat, -ă
cantitativ, -ă	cavernos, -oasă	cerealier, -ă
capabil, -ă	cazon, -ă	cerebrospinal, -ă
capeș, -ă	cazual, -ă	ceremonios, -oasă
capitolin, -ă	cazuistic, -ă	ceresc, -ească
capitonat, -ă	călăresc, -ească	ceros, -oasă
capitulard, -ă	călătorit, -ă	cert, -ă
capiu, -ie	călăuzitor, -oare	certat, -ă
capricios, -oasă	călduros, -oasă	certăreț, -eață
capsular, -ă	călugăresc, -ească	cervical, -ă
captabil, -ă	cămătăresc, -ească	cețățenesc, -ească
captiv, -ă	căpătuit, -ă	cețos, -oasă
captivant, -ă	căpăținos, -oasă	chefliu, -ie
captivat, -ă	căpiat, -ă	cheltuielnic, -ă
caracteristic, -ă	căpresc, -ească	chemat, -ă
caracterizator, -oare	căpriu, -ie	chenzinal, -ă
cardanic, -ă	cărămiziu, -ie	chiaburesc, -ească
cardat, -ă	cărărat, -ă	cherchelit, -ă
cardiovascular, -ă	cărnos, -oasă	chibzuit, -ă
carizat, -ă	cărturăresc, -ească	chihlimbariu, -ie
caricatural, -ă	cărunt, -ă	chinezesc, -ească
caritabil, -ă	căsătorit, -ă	chimic, -ă
carнал, -ă	căsnicesc, -ească	chinovial, -ă
carناسier, -ă	cățărător, -oare	chinuit, -ă
carosabil, -ă	căuzășesc, -ească	chinuitoar, -oare
carpatic, -ă	căzăcesc, -ească	chipeș, -ă
carpatin, -ă	căzător, -oare	chipoș, -oasă
cartilagos, -oasă	căznit, -ă	chircit, -ă
cartografic, -ă	ceacir, -ă	chirilic, -ă
cartonat, -ă	ceadiriu, -ie	chirurgical, -ă
casabil, -ă	cefalic, -ă	chistic, -ă
casant, -ă	cefalorahidian, -ă	chitinos, -oasă
cast, -ă	celebru, -ă	chitit, -ă
castaniu, -e	celtic, -ă	chivernisit, -ă
catalectic, -ă	celular, -ă	cicălitor, -oare
cataleptic, -ă	celulozic, -ă	ciclic, -ă
catalitic, -ă	centezimal, -ă	cicloidă, -ă
catara, -ă	centigrad, -ă	cifrat, -ă
catastrofal, -ă	central, -ă	cifric, -ă
categoric, -ă	centralist, -ă	ciliar, -ă
catifelat, -ă	centralizator, -oare	cilibiu, -ie
catihetic, -ă	centrat, -ă	cincinal, -ă
catodic, -ă	centrifugal, -ă	cinegetic, -ă
cauciucat, -ă	cențitar, -ă	cinematografic, -ă

cinic, -ă
 cinetic, -ă
 cinstit, -ă
 ciobănesc, -ească
 ciocnit, -ă
 ciocoiesc, -ească
 ciolănos, -oasă
 cioturos, -oasă
 circulant, -ă
 circumscris, -ă
 circumspect, -ă
 circumstanțial, -ă
 ciripitor, -oare
 ciucurat, -ă
 ciudat, -ă
 ciudos, -oasă
 ciufulit, -ă
 ciumos, -oasă
 ciut, -ă
 civic, -ă
 civilizată, -ă
 civilizator, -oare
 cizelat, -ă
 cizmăresc, -ească
 cfinesc, -ească
 cfinos, -casă
 cîlțos, -oasă
 cîmpesc, -ească
 cfnepiu, -ie
 cîntărit, -ă
 cfrciogăresc, -ească
 cfrcotos, -casă
 cfrlionțat, -ă
 cfrmiziu, -ie
 cfrtitor, -oare
 cfștigat, -ă
 clandestin, -ă
 clasabil, -ă
 clarificator, -oare
 clarvăzător, -oare
 claustral, -ă
 clavicular, -ă
 clăcășesc, -ească
 clăpăug, -ă
 elătinitor, -oare
 cleios, -oasă
 clement, -ă

clenciuros, -oasă
 clerical, -ă
 climateric, -ă
 climatic, -ă
 climatologic, -ă
 clinic, -ă
 clisos, -oasă
 clocotit, -ă
 clocotitor, -oare
 clonțos, -oasă
 clorhidric, -ă
 cloric
 clorofiliană
 clorotic, -ă
 coagulat, -ă
 cotitor, -oare
 cochet, -ă
 cocîrjat, -ă
 coclit, -ă
 codalb, -ă
 codat, -ă
 coercibil, -ă
 coercitiv, -ă
 coerent, -ă
 coexistent, -ă
 cognoscibil, -ă
 cointerestat, -ă
 cojit, -ă
 cojocăresc, -ească
 colateral, -ă
 colcotos, -oasă
 colegial, -ă
 coleric, -ă
 coloidal, -ă
 colonial, -ă
 colorat, -ă
 colosal, -ă
 colțat, -ă
 colțos, -ă
 colțurat, -ă
 colțuros, -oasă
 comat, -ă
 combativ, -ă
 comemorabil, -ă
 comemorativ, -ă
 comensurabil, -ă
 comercial, -ă
 comestibil, -ă

cominatoriu, -ie
 comisoriu, -ie
 comod, -ă
 compact, -ă
 comparabil, -ă
 comparat, -ă
 compartimentat, -ă
 compatibil, -ă
 compătimitor, -oare
 compensabil, -ă
 competent, -ă
 complementar, -ă
 complet, -ă
 complezent, -ă
 complicat, -ă
 complinitor, -oare
 componistic, -ă
 compozițional, -ă
 compresibil, -ă
 comprimabil, -ă
 compromițător, -oare
 comunal, -ă
 comunicativ, -ă
 comutabil, -ă
 concav, -ă
 concentric, -ă
 conceptual, -ă
 concesiv, -ă
 conciliant, -ă
 concis, -ă
 concludent, -ă
 conclusiv, -ă
 concomitent, -ă
 concordant, -ă
 condamnabil, -ă
 condensabil, -ă
 condensat, -ă
 condendent, -ă
 condimentar, -ă
 condițional, -ă
 conductibil, -ă
 conex, -ă
 confederativ, -ă
 confidențial, -ă
 confluent, -ă
 conform, -ă
 conformat, -ă

confortabil, -ă
 confrătesc, -ească
 confuz, -ă
 congelat, -ă
 congenital, -ă
 congestionat, -ă
 congruent, -ă
 conjugal, -ă
 conjugat, -ă
 conjunctă
 consacrat, -ă
 consanguin, -ă
 consecutiv, -ă
 consecvent, -ă
 considerabil, -ă
 consistent, -ă
 consolant, -ă
 consonant, -ă
 consonantic, -ă
 conspirativ, -ă
 consternat, -ă
 constipant, -ă
 constipat, -ă
 constituent, -ă
 constituit, -ă
 constitutiv, -ă
 constituțional, -ă
 constrictiv, -ă
 constrictor, -oare
 constructiv, -ă
 consular, -ă
 consultativ, -ă
 conștient, -ă
 conștiincios, -oasă
 contagios, -oasă
 contaminabil, -ă
 contaminat, -ă
 contemplativ, -ă
 contestabil, -ă
 contiguu, -uă
 continental, -ă
 continuu, -uă
 contorsionat, -ă
 contractant, -ă
 contractor, -oare
 contractual, -ă
 contradictoriu, -ie
 contraindicat, -ă

contrariat, -ă
 contras, -ă
 controlabil, -ă
 conturat, -ă
 convenabil, -ă
 convențional, -ă
 convergent, -ă
 convertibil, -ă
 convex, -ă
 conviețuitor, -oare
 convingător, -oare
 convins, -ă
 convulsionat, -ă
 convulsiv, -ă
 cooperatist, -ă
 copilăros, -oasă
 copios, -oasă
 copleșitor, -oare
 copulativ, -ă
 corcit, -ă
 cordial, -ă
 corect, -ă
 corecțional, -ă
 coregrafic, -ă
 corelat, -ă
 corespunzător, -oare
 corigibil, -ă
 cornos, -oasă
 coroiat, -ă
 corosiv, -ă
 corpolent, -ă
 corporal, -ă
 corporativ, -ă
 cortical, -ă
 coruptibil, -ă
 cositorit, -ă
 cosmic, -ă
 cosmogonic, -ă
 cosmografic, -ă
 costeliv, -ă
 costisitor, -oare
 costumat, -ă
 coșcovit, -ă
 cotit, -ă
 cotonog, -oagă
 covârșitor, -oare
 cranian, -ă
 crăcănat, -ă

crăiesc, -ească
 credul, -ă
 crenelat, -ă
 crengos, -oasă
 creponat, -ă
 crepuscular, -ă
 crescînd, -ă
 crescut, -ă
 cretaceu, -ee
 criptografic, -ă
 crispat, -ă
 criticabil, -ă
 crîncen, -ă
 cromat, -ă
 cromatic, -ă
 cromolitografic
 croncănit, -oare
 cronologic, -ă
 cronometric, -ă
 crucial, -ă
 cruciform, -ă
 cruciș, -ă
 crud, -ă
 erunt, -ă
 crural, -ă
 cruțător, -oare
 cuaternar, -ă
 cubist, -ă
 cubital, -ă
 cucuiat, -ă
 cultivat, -ă
 cultural, -ă
 cumințit, -ă
 cumpănit, -ă
 cumpătat, -ă
 cumulativ, -ă
 cununat, -ă
 cuprinzător, -oare
 curativ, -ă
 curățitor, -oare
 curbiliniu, -ie
 curgător, -oare
 curios, -oasă
 curmat, -ă
 cutanat, -ă
 cutezător, -oare
 cutremurător, -oare

cuvenit, -ă
 cuvincios, -oasă
 cvadruplu, -ă

 dacic, -ă
 dactilografiat, -ă
 dalb, -ă
 damaschinat, -ă
 dansant, -ă
 dantelat, -ă
 danubian, -ă
 darnic, -ă
 datat, -ă
 dator, -oare
 datorit, -ă
 dăinuitor, -oare
 dăltuit, -ă
 dărăpănat, -ă
 dărăpănător, -oare
 dăscălesc, -ească
 dăscălit, -ă
 dătător, -oare
 debil, -ă
 decadent, -ă
 decagonal, -ă
 decalibrat, -ă
 decapitat, -ă
 decapotabil, -ă
 decarburat, -ă
 decasilabic, -ă
 decavat, -ă
 decăzut, -ă
 decenal, -ă
 decent, -ă
 decepționat, -ă
 decis, -ă
 decisiv, -ă
 declamator, -oare
 declarat, -ă
 declasat, -ă
 declinabil, -ă
 decoltat, -ă
 decorat, -ă
 decorativ, -ă
 decorticat, -ă
 decuscutat, -ă
 dedublat, -ă
 dedus, -ă

defavorabil, -ă
 defăimat, -ă
 defectat, -ă
 defectiv, -ă
 defectuos, -oasă
 defertilizat, -ă
 definitor, -oare
 definit, -ă
 definitiv, -ă
 deformabil, -ă
 deformant, -ă
 defraudat, -ă
 defrișat, -ă
 degajat, -ă
 degenerat, -ă
 degenerescent, -ă
 degerat, -ă
 deghizat, -ă
 degradant, -ă
 degradat, -ă
 degradator, -oare
 degrevant, -ă
 degrevat, -ă
 dehiscenț, -ă
 deliberant, -ă
 deliberat, -ă
 deliberativ, -ă
 delicat, -ă
 delicios, -oasă
 delicvescent, -ă
 delirant, -ă
 deluros, -oasă
 demagogic, -ă
 dematerializat, -ă
 demilitarizat, -ă
 demobilizator, -oare
 demn, -ă
 democratic, -ă
 demografic, -ă
 demodat, -ă
 demonic, -ă
 demonstrativ, -ă
 demontabil, -ă
 demoralizat, -ă
 demoralizator, -oare
 denaturat, -ă
 dendritic, -ă
 dendrografic, -ă

denicotinizat, -ă
 dens, -ă
 dentar, -ă
 deocheat, -ă
 deosebit, -ă
 deparafinat, -ă
 departamental, -ă
 depănat, -ă
 depărtat, -ă
 depășit, -ă
 dependent, -ă
 deplasat, -ă
 deplorabil, -ă
 depolarizant, -ă
 deponent, -ă
 depravat, -ă
 depreciat, -ă
 depreciativ, -ă
 depresiv, -ă
 deprimat, -ă
 deprins, -ă
 deranjat, -ă
 derizoriu, -ie
 dermatologic, -ă
 derogatoriu, -ie
 dermic, -ă
 derutant, -ă
 derutat, -ă
 des, deasă
 desăvârșit, -ă
 descărcător, -oare
 descărnat, -ă
 descheiat, -ă
 deschis, -ă
 descifrabil, -ă
 descins, -ă
 descompus, -ă
 descoperit, -ă
 descrescător, -oare
 descrețit, -ă
 descriptiv, -ă
 descuiat, -ă
 descumpănit, -ă
 descurajat, -ă
 descuscăreț, -eață
 descusut, -ă
 desfășat, -ă
 desfășurat, -ă

desfătător, -oare
 desfătat, -ă
 desferecat, -ă
 desfigurat, -ă
 desființat, -ă
 desfoiat, -ă
 desfrunzit, -ă
 desfundat, -ă
 deslușit, -ă
 deslușitor, -oare
 despădurit, -ă
 despărțitor, -oare
 desperecheat, -ă
 despicat, -ă
 despieptănat, -ă
 despletit, -ă
 despotcovit, -ă
 despotic, -ă
 despuiat, -ă
 destins, -ă
 destoinic, -ă
 destrămat, -ă
 destroienit, -ă
 desuet, -ă
 deszăpezit, -ă
 deșănțat, -ă
 desenat, -ă
 deșirat, -ă
 deștept, -ă
 deșucheat, -ă
 deșurubat, -ă
 detaliat, -ă
 detașabil, -ă
 detașat, -ă
 deteriorat, -ă
 detestabil, -ă
 detonant, -ă
 detritic, -ă
 detronat, -ă
 detunat, -ă
 detunător, -oare
 devalorizat, -ă
 devastat, -ă
 dezvoltat, -ă
 devorant, -ă
 devolat, -ă
 dezacordat, -ă
 dezagreabil, -ă

dezagreat, -ă
 dezamăgit, -ă
 dezaprobat, -oare
 dezarmant, -ă
 dezarmat, -ă
 dezarticulat, -ă
 dezavantajos, -oasă
 dezbinat, -ă
 dezbinător, -oare
 dezbrobodit, -ă
 dezechilibrat, -ă
 dezechipat, -ă
 dezghețat, -ă
 dezgolit, -ă
 dezgustat, -ă
 dezgustător, -oare
 deziluzionat, -ă
 dezintegrat, -ă
 dezinteresat, -ă
 dezinvolt, -ă
 dezlănțuit, -ă
 dezlegat, -ă
 dezlipit, -ă
 dezlînat, -ă
 dezlocuit, -ă
 dezământat, -ă
 dezmeticit, -ă
 dezmiertat, -ă
 dezmorțit, -ă
 deznaționalizat, -ă
 deznădăjduit, -ă
 deznodat, -ă
 dezolant, -ă
 dezolat, -ă
 dezonorat, -ă
 dezordonat, -ă
 dezorganizat, -ă
 dezorientat, -ă
 dezrădăcinat, -ă
 dezrobitor, -oare
 dezumflat, -ă
 dezvoltat, -ă
 diabolic, -ă
 diacronic, -ă
 diafan, -ă
 devolat, -ă
 diametral, -ă
 diastolic, -ă

diatonică
 diavolesc, -ească
 dibaci, -e
 dichisit, -ă
 dictatorial, -ă
 dietetic, -ă
 diferit, -ă
 dificil, -ă
 diform, -ă
 diftongat, -ă
 difuz, -ă
 difuzabil, -ă
 digerabil, -ă
 digestiv, -ă
 digital, -ă
 digitat, -ă
 dilatabil, -ă
 dilatat, -ă
 diluat, -ă
 diluvian, -ă
 dimorf, -ă
 dinastic, -ă
 dințat, -ă
 dioic, -ă
 dionisiac, -ă
 dipetal, -ă
 direct, -ă
 directorial, -ă
 dirijat, -ă
 disciplinar, -ă
 disciplinat, -ă
 discontinuu, -uă
 discordant, -ă
 discordat, -ă
 discreditat, -ă
 discret, -ă
 discriminatoriu, -ie
 discursiv, -ă
 discutabil, -ă
 discutat, -ă
 disimulat, -ă
 disjunctiv, -ă
 dislocat, -ă
 disociat, -ă
 disociativ, -ă
 disonant, -ă
 disparent, -ă
 dispensat, -ă

dispersat, -ă	dosnic, -ă	efervescent, -ă
displăcut, -ă	dospit, -ă	egalat, -ă
disprețuitor, -oare	dotal, -ă	egalizator, -oare
disproporționat, -ă	doveditor, -oare	electiv, -ă
dispus, -ă	draconic, -ă	electoral, -ă
distant, -ă	drăcesc, -ească	electric, -ă
distructural, -ă	drăcos, -oasă	electrizat, -ă
distructiv, -ă	drăgălaș, -ă	electrodinamic, -ă
distrus, -ă	dreptunghic, -ă	electrogen, -ă
ditirambic, -ă	dreptunghiular, -ă	electrolitic, -ă
diurn, -ă	dresat, -ă	electronic, -ă
divergent, -ă	dubios, -oasă	elegant, -ă
divin, -ă	dubit, -ă	elementar, -ă
divinizat, -ă	dubitativ, -ă	elenistic, -ă
divizat, -ă	ducal, -ă	eligibil, -ă
divizabil, -ă	ductil, -ă	elipsoidal, -ă
divizionar, -ă	duhovnicesc, -ească	eliptic, -ă
divorțat, -ă	duios, -oasă	elocvent, -ă
dizgrațios, -ă	dulceag, -ă	elogios, -oasă
dizolvat, -ă	duminical, -ă	eluvial, -ă
dirz, -ă	dumnezeesc, -ească	emailat, -ă
doborit, -ă	dunărean, -ă	emancipat, -ă
docil, -ă	duodecimal, -ă	embrionar, -ă
doct, -ă	duodenal, -ă	emergent, -ă
doctoral, -ă	dur, -ă	emerit, -ă
doctoricesc, -ească	durabil, -ă	eminent, -ă
documentat, -ă	durativ, -ă	eminescian, -ă
dodecaedric, -ă	durduliu, -ie	emisferic, -ă
dodecagonal, -ă	dureros, -oasă	emitent, -ă
dodecasilabic, -ă	dușmănos, -oasă	emotiv, -ă
dogit, -ă		emoțional, -ă
dogmatic, -ă	ecarisat, -ă	emoționant, -ă
dogorit, -ă	echidistant, -ă	empiric, -ă
dojenitor, -oare	echilateral, -ă	empirio-critic
dolofan, -ă	echilibrat, -ă	encefalic, -ă
dolomitic, -ă	echinoxial, -ă	encefaloid, -ă
dolosiv, -ă	echipat, -ă	enciclopedic, -ă
domestic, -ă	ecleziastic, -ă	enclitic, -ă
domesticit, -ă	ecruisat, -ă	endecasilabic, -ă
domiciliar, -ă	echitabil, -ă	endemic, -ă
dominant, -ă	ectodermic, -ă	endocrin, -ă
domnesc, -ească	ecuatorial, -ă	endogen, -ă
domol, -oală	ecumenic, -ă	endotermic, -ă
domolit, -ă	efemer, -ă	energetic, -ă
dorit, -ă	ecvestru, -ă	energic, -ă
dorit, -ă	edificator, -oare	enervant, -ă
doritor, -oare	edilitar, -ă	enervat, -ă
dosit, -ă	educativ, -ă	enigmatic, -ă

enorm, -ă	evident, -ă	exportator, -oare
entomologic, -ă	evitabil, -ă	exploziv, -ă
entuziasmat, -ă	evocativ, -ă	expresiv, -ă
enumerativ, -ă	evocator, -oare	exprimabil, -ă
eolian, -ă	evoluat, -ă	expropriat, -ă
eolotrop, -ă	evolutiv, -ă	extaziat, -ă
eparhial, -ă	evreiesc, -ească	extensibil, -ă
epentetic, -ă	exact, -ă	extenuat, -ă
epic, -ă	exagerat, -ă	extenuant, -ă
epidemic, -ă	exaltat, -ă	exterminat, -ă
epidermic, -ă	exasperant, -ă	extrabugetar, -ă
epigenetic, -ă	exasperat, -ă	extracelular, -ă
episcopal, -ă	excedentar, -ă	extractiv, -ă
episodic, -ă	excelent, -ă	extrafin, -ă
epistolar, -ă	excepțional, -ă	extraordinar, -ă
epitelial, -ă	excesiv, -ă	extraparlamentar, -ă
epocal, -ă	excitabil, -ă	extrașcolar, -ă
epuizat, -ă	excitat, -ă	extraurban, -ă
ereditar, -ă	excitator, -oare	extrauterin, -ă
eroic, -ă	exclamativ, -ă	extrinsec, -ă
esențial, -ă	exclus, -ă	exuberant, -ă
escamotabil, -ă	exclusiv, -ă	
esoteric, -ă	executoriu -ie	fabricator, -oare
estetic, -ă	exegetic, -ă	fabulos, -oasă
estimativ, -ă	exigent, -ă	facial, -ă
estival, -ă	exigibil, -ă	facultativ, -ă
estompat, -ă	existent, -ă	fad, -ă
etans, -ă	exorbitant, -ă	falimentar, -ă
eterat, -ă	exoteric, -ă	falnic, -ă
eteric, -ă	exotermic, -ă	falsificator, -oare
etern, -ă	exotic, -ă	familial, -ă
eterodox, -ă	expansibil, -ă	familiar, -ă
eterogen, -ă	expansionist, -ă	familiarizat, -ă
eteromorf, -ă	expansiv, -ă	fanariotic, -ă
etic, -ă	expeditiv, -ă	fanat, -ă
etichetat, -ă	expediționar, -ă	fanatic, -ă
etilic, -ă	experimental, -ă	fandosit, -ă
etimologic, -ă	experimentală, -ă	fantasmagoric, -ă
etiologic, -ă	expiabil, -ă	fantastic, -ă
etnic, -ă	expiator, -oare	fantezist, -ă
etnografic, -ă	expirator, -oare	fantomatic, -ă
etnologic, -ă	expletiv, -ă	fardat, -ă
eufemistic, -ă	explicabil, -ă	farinjal, -ă
eufonic, -ă	explicativ, -ă	faringian, -ă
euforic, -ă	explicit, -ă	fariseic, -ă
euharistic, -ă	exploatabil, -ă	farmaceutic, -ă
euritm, -ă	exponențial, -ă	farmacologic, -ă
eventual, -ă	exportabil, -ă	fasciculat, -ă

fascinant, -ă	filatelie, -ă	forestier, -ă
fascinator, -oare	filetat, -ă	forfetar, -ă
fastidios, -oasă	filial, -ă	forfoitor, -oare
fatal, -ă	filiform, -ă	forjabil, -ă
fatidic, -ă	filigranat, -ă	forjat, -ă
favorabil, -ă	filogenetic, -ă	formal, -ă
fălcos, -oasă	filologic, -ă	formic, -ă
fărîmat, -ă	filozofic, -ă	formidabil, -ă
fărmicios, -oasă	filtrabil, -ă	fortificat, -ă
fărmițat, -ă	filtrant, -ă	fortat, -ă
fățarnic, -ă	fin, -ă	fosforescent, -ă
fățiș, -ă	finisat, -ă	fosforic, -ă
fățos, -oasă	finit, -ă	foșnitor, -oare
feciorelnic, -ă	fioros, -oasă	fotochimic, -ă
fecioresc, -ească	firav, -ă	fotoelectric, -ă
fecund, -ă	fiscal, -ă	fotogen, -ă
federal, -ă	fitotoxic, -ă	fotogenic, -ă
federativ, -ă	fiziocratic, -ă	fotometric, -ă
fecric, -ă	fix, -ă	fotosensibil, -ă
felurit, -ă	fixist, -ă	fotosferic, -ă
feminin, -ă	flagrant, -ă	fracturat, -ă
fenomenal, -ă	flasc, -ă	fracționar, -ă
fenomenologic, -ă	flatat, -ă	fracționat, -ă
fercheș, -ă	flămînzit, -ă	fraged, -ă
ferchezuit, -ă	flecuit, -ă	fragil, -ă
ferfenițat, -ă	flegmatic, -ă	fragmentar, -ă
ferfenițos, -oasă	flenduros, -oasă	francat, -ă
feric, -ă	flexibil, -ă	francmasonic, -ă
ferm, -ă	flexionar, -ă	frapant, -ă
fermecat, -ă	flocos, -oasă	fraudulos, -oasă
fermentat, -ă	floral, -ă	frazeologic, -ă
feroce	flotabil, -ă	frățesc, -ească
feromagnetic, -ă	flotant, -ă	frecvent, -ă
feros, -oasă	fluctuant, -ă	fredonat, -ă
fertil, -ă	fluierător, -oare	fremătător, -oare
feruginos, -oasă	fluorescent, -ă	frenetic, -ă
fervent, -ă	flușturistic, -ă	frigian, -ă
festiv, -ă	fluturător, -oare	frigid, -ă
festonat, -ă	fluvial, -ă	frigerific, -ă
fetid, -ă	focal, -ă	frigorigen, -ă
fibrilar, -ă	folcloric, -ă	friguros, -oasă
fibros, -oasă	folcloristic, -ă	frînt, -ă
fictiv, -ă	fonetic, -ă	frivol, -ă
fidel, -ă	fonfăit, -ă	fructifer, -ă
fiduciar, -ă	fonic, -ă	fructuos, -oasă
figurativ, -ă	folicular, -ă	frugal, -ă
filamentos, -oasă	folositor, -oare	frunzos, -oasă
filantropic, -ă	fonologic, -ă	fudul, -ă

fulgerat, -ă	generalizator, -oare	gingav, -ă
fulgerător, -oare	generalizat, -ă	gingăvit, -ă
fulminant, -ă	generic, -ă	girbov, -ă
fumegos, -oasă	generos, -oasă	girbovit, -ă
fumuriu, -ie	genetic, -ă	gîtit, -ă
funciar, -ă	genial, -ă	glagolitic, -ă
funcțional, -ă	genitival, -ă	glandular, -ă
funcționăresc, -ească	gentil, -ă	glandulos, -oasă
fundamental, -ă	gentilic, -ă	glasat, -ă
funebru, -ă	geocentric, -ă	gliptic, -ă
funerar, -ă	genital, -ă	glisant, -ă
funest, -ă	geodezic, -ă	global, -ă
fungibil, -ă	geofizic, -ă	globular, -ă
furajer, -ă	geogenic, -ă	globulos, -oasă
furibund, -ă	geografic, -ă	glomerular, -ă
furios, -oasă	geologic, -ă	glorios, -oasă
furiș, -ă	geometric, -ă	glotal, -ă
furtunatic, -ă	geonomic, -ă	gluconic, -ă
furtunos, -oasă	geotermal, -ă	glumeț, -eață
fusiform, -ă	germanic, -ă	gnomic, -ă
fuzibil, -ă	germinativ, -ă	gnoseologic, -ă
	geros, -oasă	gogonat, -ă
	geruit, -ă	gogoneț, -eață
	gerundival, -ă	golas, -ă
	gerunzial, -ă	golănesc, -ească
	getic, -ă	goniometric, -ă
	ghebos, -oasă	gospodăresc, -ească
	gheboșat, -ă	gospodărit, -ă
	ghemuit, -ă	gospodăros, -oasă
	gheșos, -oasă	gotic, -ă
	ghiftuit, -ă	grabnic, -ă
	ghimpat, -ă	grafologic, -ă
	ghimpos, -oasă	gramatical, -ă
	ghintuit, -ă	grandios, -oasă
	gigantic, -ă	granitic, -ă
	gimnastic, -ă	granular, -ă
	gimnazial, -ă	granulat, -ă
	ginecologic, -ă	granulometric, -ă
	gingaș, -ă	granulos, -oasă
	gingival, -ă	gras, -ă
	giroscopic, -ă	graseiat, -ă
	gîdilicios, -oasă	gratuit, -ă
	gîdilios, -oasă	grațios, -oasă
	gîlțitor, -oare	grav, -ă
	gîlțevitor, -oare	grăbit, -ă
	gîlțevos, -oasă	grădinăresc, -ească
	gîlțitor, -oare	grăniceresc, -ească
	gîndit, -ă	grăunțos, -oasă

greco-roman, -ă
grefat, -ă
gregar, -ă
greoi, -oale
greșit, -ă
greșos, -oasă
grimat, -ă
gripat, -ă
griv, -ă
groaznic, -ă
grohăitor, -oare
grosolan, -ă
grozav, -ă
grozavnic, -ă
grunjos, -oasă
grunzuos, -oasă
gudronat, -ă
gumat, -ă
guraliv, -ă
gureș, -ă
gurmand, -ă
gustat, -ă
gustos, -oasă
gutural, -ă
guvernamental, -ă

hagiografic, -ă
haiducesc, -ească
haihui, -ie
hain, -ă
hainit, -ă
halucinant, -ă
haotic, -ă
hardughit, -ă
harnic, -ă
hașurat, -ă
havaiu, -ie
hazardat, -ă
hămesit, -ă
hămușit, -ă
hărțuit, -ă
heliografic, -ă
hemiplegic, -ă
hemoroidal, -ă
hemostatic, -ă
hepatic, -ă
heraldic, -ă
herculean, -ă

heteroclit, -ă
hexagonal, -ă
hidos, -oasă
hidratat, -ă
hidraulic, -ă
hidrocefal, -ă
hidrodinamic, -ă
hidroelectric, -ă
hidrofil, -ă
hidrofob, -ă
hidrofug, -ă
hidrografic, -ă
hidrolitic, -ă
hidrologic, -ă
hidromecanic, -ă
hidrometric, -ă
hidropicos, -oasă
hidrostatic, -ă
hidrotehnic, -ă
hidroterapic, -ă
hieratic, -ă
hieroglific, -ă
higrometric, -ă
higroscopic, -ă
hilar, -ă
himeric, -ă
hioid
hiperbolice, -ă
hiperemic, -ă
hipersensibil, -ă
hipertensiv, -ă
hipic, -ă
hipnotic, -ă
hipnotizant, -ă
hipnotizat, -ă
hipogastric, -ă
hipotensiv, -ă
histologic, -ă
hid, -ă
hiit, -ă
hitrbar, -ă
hitrbit, -ă
hitrbitor, -oare
hodorogit, -ă
hohotitor, -oare
hoimar, -ă
holbat, -ă
homeopatic, -ă

homic, -ă
homocentric, -ă
hopuros, -oasă
hormonal, -ă
hortativ, -ă
horticol, -ă
hotarnic, -ă
hotărît, -ă
hotărîtor, -oare
hoșesc, -ească
hrănit, -ă
hrănit, -ă
hrăpăreș, -eașă
huliganic, -ă
hulit, -ă
hulpav, -ă
humeral, -ă
husăresc, -ească
hușănesc, -ească

iambic, -ă
iberic, -ă
iconografic, -ă
identificabil, -ă
ideografic, -ă
ideologic, -ă
idilic, -ă
idiomatic, -ă
idolatr, -ă
ieftin, -ă
ieniceresc, -ească
iepuresc, -ească
ierarhic, -ă
iertător, -oare
ighemonicos, -oasă
igienic, -ă
ignifug, -ă
igrasios, -oasă
ihtiofag, -ă
ihtologic, -ă
ilariant, -ă
ilegal, -ă
iliac, -ă
ilicite, -ă
ilizibil, -ă
ilogic, -ă
ilustrativ, -ă
ilustru, -ă

fluzoriu, -ie
imaculat, -ă
imagar, -ă
imagar, -ă
imagar, -ă
imant, -ă
imaterial, -ă
imbecilizat, -ă
imemorabil, -ă
imens, -ă
iminent, -ă
imitabil, -ă
imitativ, -ă
imobiliat, -ă
imobilizat, -ă
imoral, -ă
impar, -ă
impalpabil, -ă
imparipenat, -ă
imparisilabic, -ă
imparțial, -ă
imposibil, -ă
impenetrabil, -ă
imperceptibil, -ă
imperial, -ă
imperios, -oasă
impersonal, -ă
imperturbabil, -ă
impetuos, -oasă
implacabil, -ă
implicit, -ă
implorator, -oare
imponderabil, -ă
important, -ă
importat, -ă
impotent, -ă
impozabil, -ă
impozant, -ă
impracticabil, -ă
imprecis, -ă
impregnat, -ă
imprescriptibil, -ă
impresionabil, -ă
impresionant, -ă
impresionat, -ă
imprevizibil, -ă
improbabil, -ă
impropriu, -ie

improvizat, -ă
impuer, -ă
impudic, -ă
impulsiv, -ă
impunător, -oare
impur, -ă
imputabil, -ă
imuabil, -ă
imun, -ă
inacceptabil, -ă
inaccesibil, -ă
inactiv, -ă
inactual, -ă
inadaptabil, -ă
inadecvat, -ă
inaderent, -ă
inadmisibil, -ă
inalienabil, -ă
inalterabil, -ă
inaplicabil, -ă
inapreciabil, -ă
inapt, -ă
inatabil, -ă
inaugural, -ă
inavuabil, -ă
incalculabil, -ă
incalificabil, -ă
incandescent, -ă
incarnat, -ă
incasabil, -ă
incendiar, -ă
incendiat, -ă
incert, -ă
incestuos, -oasă
inchizitorial, -ă
incidental, -ă
incipient, -ă
inclus, -ă
incoativ, -ă
incoercibil, -ă
incoerent, -ă
incognoscibil, -ă
incolor, -ă
incombustibil, -ă
incomensurabil, -ă
incomod, -ă
incomparabil, -ă
incompatibil, -ă

incompetent, -ă
incomplet, -ă
incompresibil, -ă
inconsecvent, -ă
inconsistent, -ă
inconsolabil, -ă
inconstant, -ă
inconștient, -ă
incontestabil, -ă
inconvenabil, -ă
incorigibil, -ă
incompatibil, -ă
incredul, -ă
incriminat, -ă
incriminator, -oare
incrustat, -ă
incurabil, -ă
indecent, -ă
indecis, -ă
indeclinabil, -ă
indefinibil, -ă
indefinit, -ă
independent, -ă
indescifrabil, -ă
indescriptibil, -ă
indestructibil, -ă
indezirabil, -ă
indicat, -ă
indiferent, -ă
indigest, -ă
indignat, -ă
indirect, -ă
indiscret, -ă
indiscutabil, -ă
indisolubil, -ă
indispensabil, -ă
indisponibil, -ă
indispus, -ă
individual, -ă
individualizat, -ă
indiviz, -ă
indivizibil, -ă
inductiv, -ă
indulgent, -ă
industrial, -ă
inedit, -ă
inegal, -ă
inegalabil, -ă

inelar, -ă
 ineputabil, -ă
 inerent, -ă
 inert, -ă
 inestetic, -ă
 inevitabil, -ă
 inexact, -ă
 inexplicabil, -ă
 inexplorabil, -ă
 inexplorat, -ă
 inexpressiv, -ă
 inexprimabil, -ă
 inexpugnabil, -ă
 inextricabil, -ă
 infailibil, -ă
 infantil, -ă
 infatuat, -ă
 infect, -ă
 infecțios, -oasă
 inferior, -oară
 infernal, -ă
 infidel, -ă
 infim, -ă
 infinitezimal, -ă
 infinitival, -ă
 inflamabil, -ă
 inflamator, -oare
 inflaționist, -ă
 inflexibil, -ă
 influent, -ă
 influctuabil, -ă
 inform, -ă
 informat, -ă
 informativ, -ă
 inframicrobian, -ă
 infructuos, -oasă
 infuzibil, -ă
 ingenios, -oasă
 ingenuu, -uă
 ingineresc, -ească
 inhibitor, -oare
 inimaginabil, -ă
 inimitabil, -ă
 inimos, -oasă
 ininteligibil, -ă
 inițial, -ă
 injectat, -ă
 injurios, -oasă

injust, -ă
 inobservabil, -ă
 inocent, -ă
 in-octavo
 inodor, -ă
 inofensiv, -ă
 inoperant, -ă
 inoportun, -ă
 inospitalier, -ă
 inovator, -oare
 inundabil, -ă
 insalubru, -ă
 insațiabil, -ă
 inseparabil, -ă
 insensibil, -ă
 insesizabil, -ă
 insidios, -oasă
 insinuant, -ă
 insinuator, -oare
 insipid, -ă
 insistent, -ă
 insociabil, -ă
 insolent, -ă
 insudabil, -ă
 insolvabil, -ă
 insondabil, -ă
 instabil, -ă
 instinctiv, -ă
 instructiv, -ă
 instruit, -ă
 instrumental, -ă
 insultător, -oare
 insurecțional, -ă
 intact, -ă
 intangibil, -ă
 integral, -ă
 integrabil, -ă
 integru, -ă
 inteligent, -ă
 inteligibil, -ă
 intempestiv, -ă
 intens, -ă
 intensiv, -ă
 intenționat, -ă
 interaliat, -ă
 interastral, -ă

intercelular, -ă
 intercontinental, -ă
 intercostal, -ă
 interdepartamentar, -ă
 interdependent, -ă
 interesant, -ă
 interlop, -ă
 interminabil, -ă
 interministerial, -ă
 intermitent, -ă
 intermolecular, -ă
 internist, -ă
 interoceanic, -ă
 interogativ, -ă
 interplanetar, -ă
 interpolat, -ă
 interpretativ, -ă
 interraional, -ă
 interstatal, -ă
 interstițial, -ă
 interscolar, -ă
 interurban, -ă
 intestinal, -ă
 intim, -ă
 intimidat, -ă
 intitulat, -ă
 intolerabil, -ă
 intolerant, -ă
 intracelular, -ă
 intraductibil, -ă
 intraglandular, -ă
 intramuscular, -ă
 intransigent, -ă
 intranzitiv, -ă
 intravenos, -oasă
 intrigat, -ă
 intrinsec, -ă
 introductiv, -ă
 introdus, -ă
 introspectiv, -ă
 inutilizabil, -ă
 inutil, -ă
 inundabil, -ă
 inuman, -ă
 intuitiv, -ă
 invariabil, -ă
 inventiv, -ă
 invers, -ă

investit, -ă
 investigator, -oare
 inveterat, -ă
 invincibil, -ă
 invulnerabil, -ă
 ionian, -ă
 iotacizat, -ă
 ipocrit, -ă
 ipotecat, -ă
 ipotetic, -ă
 iradiant, -ă
 irascibil, -ă
 irațional, -ă
 ireal, -ă
 irealizabil, -ă
 ireductibil, -ă
 iremediabil, -ă
 ireparabil, -ă
 ireproșabil, -ă
 iresponsabil, -ă
 ireversibil, -ă
 irevocabil, -ă
 irezistibil, -ă
 irigabil, -ă
 iritabil, -ă
 iritant, -ă
 iritat, -ă
 irizat, -ă
 irmiziu, -ie
 ironic, -ă
 iscoditor, -oare
 ispășitor, -oare
 ispitit, -ă
 ispititor, -oare
 isprăvnicesc, -ească
 isteț, -eață
 istovit, -ă
 istovitor, -oare
 italic, -ă
 italianesc, -ească
 iterativ, -ă
 iubitor, -oare
 iudaic, -ă
 izbăvit, -ă
 izbitor, -oare
 izbânditor, -oare
 izbutit, -ă

izmenit, -ă
 izocor, -ă
 izocron, -ă
 izoedric, -ă
 izogon, -ă
 izolat, -ă
 izolant, -ă
 izomorf, -ă
 izomeric, -ă
 îmbăierat, -ă
 îmbălat, -ă
 îmbălsămat, -ă
 îmbărbătat, -ă
 îmbătat, -ă
 îmbătător, -oare
 îmbătrinit, -ă
 îmbelșugat, -ă
 îmbibat, -ă
 imbietor, -oare
 imbinat, -ă
 imbicsit, -ă
 imblănit, -ă
 imblinzit, -ă
 imbobocit, -ă
 imbolditor, -oare
 imbrăcat, -ă
 imbrinzit, -ă
 imbrobodit, -ă
 imbucurător, -oare
 imbunat, -ă
 imbuiat, -ă
 imbuiător, -oare
 imbujeat, -ă
 imbulzit, -ă
 imbunat, -ă
 imburghezit, -ă
 imburuienat, -ă
 împăcat, -ă
 împăciuitoare, -oare
 împădurit, -ă
 împăiat, -ă
 împăienjenit, -ă
 împănat, -ă
 împărătesc, -ească
 împărășat, -ă
 împărțit, -ă

impătrit, -ă
 împăturit, -ă
 împăunat, -ă
 împerecheat, -ă
 împestrițat, -ă
 împetelat, -ă
 împeticat, -ă
 împiedicat, -ă
 împiedicător, -oare
 impietrit, -ă
 împintenat, -ă
 impielit, -ă
 împinzit, -ă
 împislit, -ă
 împleticit, -ă
 împlinit, -ă
 împodobit, -ă
 împolat, -ă
 împoncișat, -ă
 împononat, -ă
 împopoșonat, -ă
 împotrivit, -ă
 împovărat, -ă
 împovărător, -oare
 împrăștiat, -ă
 împreunat, -ă
 împrospătat, -ă
 împrumutat, -ă
 împungător, -oare
 împroșcat, -ă
 împușinat, -ă
 împușit, -ă
 îmaintat, -ă
 înamorat, -ă
 înapoiat, -ă
 înaripat, -ă
 îarmat, -ă
 îăcrit, -ă
 îălțat, -ă
 îăsprit, -ă
 îăcălecat, -ă
 îăcălifat, -ă
 îăcălușat, -ă
 îăcăpăstrat, -ă
 îăcăpător, -oare
 îăcăpălnat, -ă
 îăcărunchit, -ă
 îăcătușat, -ă

incercănat, -ă
 incetăţenit, -ă
 incetinit, -ă
 incet, -eată
 inceţoşat, -ă
 inchegat, -ă
 inchegător, -oare
 inchiaburit, -ă
 inchingat, -ă
 inchis, -ă
 incincit, -ă
 inciudat, -ă
 incilcit, -ă
 incintat, -ă
 incintător, -oare
 incirligat, -ă
 incleştat, -ă
 inchinat, -ă
 incolăcit, -ă
 incondurat, -ă
 inconjurător, -oare
 incordat, -ă
 incoronat, -ă
 incorgetat, -ă
 incotoşmănat, -ă
 incovoiat, -ă
 incovoios, -oasă
 incovrigat, -ă
 incredinţat, -ă
 incremenit, -ă
 increzător, -oare
 increzut, -ă
 incriminator, -oare
 incrinćenat, -ă
 incropit, -ă
 incrunat, -ă
 incuiat, -ă
 incuibat, -ă
 incurajat, -ă
 incurajator, -oare
 indatorat, -ă
 indatoritor, -oare
 îndătinat, -ă
 indelung, -ă
 indelungat, -ă
 indeminatic, -ă
 indepărtat, -ă
 indesit, -ă

indestul, -ă
 indestulat, -ă
 indoctrinat, -ă
 indestulător, -oare
 indiguit, -ă
 indirjit, -ă
 indobitocit, -ă
 indoielnic, -ă
 indoios, -oasă
 indoliat, -ă
 indrăgit, -ă
 indrăgitor, -oare
 indrăzneţ, -eaţă
 indrăznitor, -oare
 indreptat, -ă
 indreptător, -oare
 indreptăţit, -ă
 indrituit, -ă
 induioşat, -ă
 induioşător, -oare
 indulcit, -ă
 indulcitor, -oare
 indumnezeit, -ă
 induplecător, -oare
 îndurător, -oare
 îndurerat, -ă
 induşmănit, -ă
 inecat, -ă
 inecăcios, -oasă
 inecător, -oare
 infăşat, -ă
 infăţat, -ă
 infierbîntat, -ă
 infigăreţ, -eaţă
 infierat, -ă
 infiorat, -ă
 infiorător, -oare
 infirat, -ă
 infiripat, -ă
 inflăcărat, -ă
 inflorat, -ă
 inflorit, -ă
 infloritor, -oare
 infocat, -ă
 infofolit, -ă
 infoiat, -ă
 infometat, -ă
 înfrăţitor, -oare

infriçoşat, -ă
 infriçoşător, -oare
 infrigurat, -ă
 infrizurat, -ă
 infrinat, -ă
 infrint, -ă
 infrumuseţat, -ă
 infruntător, -oare
 infrunzit, -ă
 infurcit, -ă
 infuriat, -ă
 îngăduitor, -oare
 îngăimat, -ă
 îngăimător, -oare
 îngălbenit, -ă
 îngemănat, -ă
 ingenuncheat, -ă
 ingeresc, -ească
 inghimpat, -ă
 inghirlandat, -ă
 înginat, -ă
 îngîndurat, -ă
 îngrăditor, -oare
 îngreuiat, -ă
 îngreunat, -ă
 îngrijat, -ă
 îngrijit, -ă
 îngrijorat, -ă
 îngrijorător, -oare
 îngroşat, -ă
 îngrozit, -ă
 îngrozitor, -oare
 îngust, -ă
 îngustat, -ă
 înjosit, -ă
 înjositor, -oare
 înjumătăţit, -ă
 înlăcrămat, -ă
 înlănţuit, -ă
 înlăturat, -ă
 înlemnit, -ă
 înmărmurat, -ă
 înmărmurit, -ă
 înmărmuritor, -oare
 înmiresmat, -ă
 înmrejuit, -ă
 înmugurit, -ă
 înmuiait, -ă

înmulţit, -ă
 înmundirat, -ă
 înnăbuşit, -ă
 înnăbuşitor, -oare
 înnădit, -ă
 înnămolit, -ă
 înnăscut, -ă
 înnebunitor, -oare
 înnegurat, -ă
 înnobilat, -ă
 înnoit, -ă
 înnoitior, -oare
 înnorat, -ă
 înnoroiat, -ă
 înnourat, -ă
 înrăbojit, -ă
 înrădăcinat, -ă
 înrăit, -ă
 înrămurat, -ă
 înrăutăţit, -ă
 înnregistrător, -oare
 înnrobit, -ă
 înnrouat, -ă
 înnrudit, -ă
 însămărat, -ă
 însănătoşit, -ă
 înscăiat, -ă
 înscăunat, -ă
 însceptrat, -ă
 însennat, -ă
 însemnător, -oare
 înseninat, -ă
 insetat, -ă
 însilozat, -ă
 însingurat, -ă
 însingerat, -ă
 însmălţat, -ă
 însolzat, -ă
 însorit, -ă
 înspăimîntat, -ă
 înspăimîntător, -oare
 înspicat, -ă
 înspumat, -ă
 înspumegat, -ă
 instărit, -ă
 instelat, -ă
 instrunat, -ă

însufleţit, -ă
 însufleţitor, -oare
 însuşit, -ă
 însutit, -ă
 înşalvarat, -ă
 înşelat, -ă
 înşeuat, -ă
 înşirat, -ă
 întărit, -ă
 întăritor, -oare
 întăritat, -ă
 întemeiat, -ă
 înteţit, -ă
 întinerit, -ă
 întineritor, -oare
 întiietor, -oare
 întimplător, -oare
 întomnat, -ă
 întortocheat, -ă
 întraripat, -ă
 intraurit, -ă
 întrebuiţat, -ă
 întredeschis, -ă
 întregit, -ă
 întregitor, -oare
 întreit, -ă
 întremat, -ă
 întremător, -oare
 întreprinzător, -oare
 întrerupt, -ă
 întretăiat, -ă
 întreţesut, -ă
 întrevăzut, -ă
 întristat, -ă
 întristător, -oare
 întroienit, -ă
 întrolocat, -ă
 întrupat, -ă
 întunecat, -ă
 întunecos, -oasă
 înţelegător, -oare
 înţelenit, -ă
 înţepat, -ă
 înţepător, -oare
 înţepenit, -ă
 înţepos, -oasă
 înţesat, -ă
 înţiglat, -ă

întolit, -ă
 întoţonat, -ă
 înturţurat, -ă
 învălătucit, -ă
 învălmăşit, -ă
 învăluit, -ă
 învăluitor, -oare
 învălurat, -ă
 învăpăiat, -ă
 învâscut, -ă
 învechit, -ă
 învecinat, -ă
 învederat, -ă
 inveninat, -ă
 inverşunat, -ă
 inverzit, -ă
 înverzitor, -oare
 înveselit, -ă
 înveselitor, -oare
 înveştit, -ă
 înveşmîntat, -ă
 învietor, -oare
 înviforat, -ă
 învineţit, -ă
 înviorat, -ă
 înviorător, -oare
 învîrstat, -ă
 învîrtitor, -oare
 învîrtoşat, -ă
 învoit, -ă
 învolburat, -ă
 învolt, -oaltă
 înzăpezit, -ă
 înzăuat, -ă
 înzdrăvenit, -ă
 înzecit, -ă
 înzeit, -ă
 înzestrat, -ă
 înzorzonat, -ă
 janghinos, -oasă
 jegos, -oasă
 jelitor, -oare
 jeluit, -ă
 jenant, -ă
 jenat, -ă
 jerpelit, -ă
 jigărit, -ă

jignit, -ă	lampant, -ă	legiuitor, -oare
jignitor, -oare	lenceolat, -ă	legumăreț, -eață
jigodios, -oasă	languros, -oasă	legumicol, -ă
jilav, -ă	lansat, -ă	lehămetit, -ă
jinduit, -ă	lapidar, -ă	leit, -ă
jinduitoar, -oare	laringal, -ă	lemnos, -oasă
jobenat, -ă	laringian, -ă	lenevos, -oasă
jos, -oasă	larvar, -ă	lent, -ă
josnic, -ă	lasciv, -ă	lenticular, -ă
jovial, -ă	laș, -ă	leonin, -ă
jubiliar, -ă	latent, -ă	lesnicios, -oasă
jucăuș, -ă	lateș, -ă	leșesc, -ească
judecătoresc, -ească	latinesc, -ească	leșetic, -etică
județean, -ă	latinizant, -ă	leșinat, -ă
judiciar, -ă	lavabil, -ă	letargic, -ă
judicios, -o să	lăbărlat, -ă	lexical, -ă
jumulit, -ă	lăbos, -oasă	lexicografic, -ă
jupuitor, -oare	lăcățuit, -ă	lexicologic, -ă
julit, -ă	lăcomos, -oasă	liberalist, -ă
juridic, -ă	lăcrămos, -oasă	libertin, -ă
jurisdicțional, -ă	lăcrimat, -ă	libovit, -ă
jurnalistic, -ă	lăcuit, -ă	libovnic, -ă
just, -ă	lăfăit, -ă	licăritor, -oare
justificabil, -ă	lămurit, -ă	liceal, -ă
justificat, -ă	lămuritor, -oare	licențios, -oasă
justificativ, -ă	lăptos, -oasă	lichefiat, -ă
justițiabil, -ă	lărgit, -ă	licit, -ă
juvenil, -ă	lăsător, -oare	lihnit, -ă
juxtalinier, -ă	lătăreț, -eață	liliachiu, -ie
juxtapus, -ă	lătunoios, -oioasă	limbăreț, -eață
	lăturalnic, -ă	limfatic, -ă
	lăturaș, -ă	limitat, -ă
kantian, -ă	lățit, -ă	limitativ, -ă
kilometric, -ă	lățos, -oasă	limitrof, -ă
	lăudabil, -ă	limpezit, -ă
labirintic, -ă	lăudăros, -oasă	lin, -ă
laborios, -oasă	lăuntric, -ă	lingav, -ă
lacom, -ă	lăutăresc, -ească	lingual, -ă
laconic, -ă	leal, -ă	liniar, -ă
lacrimonial, -ă	lecuitoar, -oare	liniat, -ă
lacto-vegetarian, -ă	lefter, -ă	liniștit, -ă
lacunar, -ă	legal, -ă	liniștitor, -oare
lacustru, -ă	legalizat, -ă	lins, -ă
laic, -ă	legănător, -oare	lipicios, -oasă
laicizat, -ă	legendar, -ă	liposolubil, -ă
lamelar, -ă	legislativ, -ă	lipovenesc, -ească
lamelat, -ă	legitim, -ă	lipsit, -ă
lamentabil, -ă	legiuitor, -ă	lișteav, -ă

literal, -ă	macerat, -ă	matricular, -ă
literar, -ă	machiat, -ă	matrimonial, -ă
literarizat, -ă	machiavelic, -ă	matur, -ă
litigant, -ă	macrocefal, -ă	mauresc, -ească
litigios, -oasă	macromolecular, -ă	mazilit, -ă
litografiat, -ă	macroscopic, -ă	măcelăresc, -ească
litografic, -ă	magic, -ă	măgăresc, -ească
liturgic, -ă	magistral, -ă	măgulitor, -oare
livid, -ă	magnetic, -ă	măiestreț, -eață
livrabil, -ă	magnezic, -ă	măiestrit, -ă
livresc, -ească	magnific, -ă	măiestru, -ieastră
lizibil, -ă	majestos, -oasă	mălăieț, -eață
lînced, -ă	majoritar, -ă	mălurată, -ă
lînos, -oasă	maladiv, -ă	măluros, -oasă
lobat, -ă	maleabil, -ă	mămăligos, -oasă
localizat, -ă	malign, -ă	mănat, -ă
localizator, -oare	malițios, -oasă	mănăstiresc, -ească
locomobil, -ă	maltratată, -ă	mănos, -oasă
locuibil, -ă	mamar, -ă	mărăcinit, -ă
locuit, -ă	mamelar, -ă	mărăcinos, -oasă
logaritmic, -ă	manevrabil, -ă	măreț, -eață
logic, -ă	mangalic, -ă	mărgelat, -ă
logodit, -ă	manganos, -oasă	mărginit, -ă
loial, -ă	manichiurat, -ă	mărinimos, -oasă
lombar, -ă	manierat, -ă	mărmurit, -ă
longitudinal, -ă	manometric, -ă	mărturisitor, -oare
lubric, -ă	mansardat, -ă	mărunt, -ă
lucid, -ă	manufacturat, -ă	măscuit, -ă
lucios, -oasă	manufacturier, -ă	măsliniu, -ie
lucitor, -oare	marcant, -ă	măsluit, -ă
lucrativ, -ă	marginal, -ă	măsurabil, -ă
lugubru, -ă	marinat, -ă	mătăhălos, -oasă
lumesc, -ească	marinăresc, -ească	mătășit, -ă
luminat, -ă	marital, -ă	mătășos, -oasă
luminescent, -ă	maritim, -ă	măzărat, -ă
luminos, -oasă	marmorat, -ă	measer, -ă
lunar, -ă	marmorean, -ă	mecanizat, -ă
lunecos, -oasă	mascat, -ă	mecanochimic, -ă
lungit, -ă	masculin, -ă	medaliat, -ă
lunguieț, -eață	masonic, -ă	medial, -ă
lupesc, -ească	mastoidă	medical, -ă
lustruit, -ă	mașinal, -ă	medicamentos, -oasă
lutos, -oasă	matematicesc, -ească	medicinal, -ă
luxos, -oasă	materializat, -ă	medico-farmaceutic, -ă
luxuriant, -ă	matern, -ă	medico-legal, -ă
	matinal, -ă	medico-militar, -ă
	matlasat, -ă	medico-sanitar, -ă
	matricol, -ă	medico-veterinar, -ă
marțial, -ă		
macabru, -ă		

mediocru, -ă
mediteranean, -ă
medular, -ă
mefistofelic, -ă
mefitic, -ă
megalitic, -ă
megaloman, -ă
melancolic, -ă
melifer, -ă
melodic, -ă
melodic, -oasă
melodramatic, -ă
membranos, -oasă
memorabil, -ă
menaajer, -ă
menit, -ă
menitor, -oare
menstrual, -ă
mercantil, -ă
mercerizat, -ă
mercuric, -ă
mercurios, -oasă
meremetisit, -ă
mergător, -oare
meridional, -ă
meritat, -ă
meritoriu, -ie
meritos, -oasă
meschin, -ă
mesianic, -ă
mestecat, -ă
meşteresc, -ească
meşteşugăreţ, -eaţă
meşteşugit, -ă
metabolic, -ă
metacarpian, -ă
metaforic, -ă
metalic, -ă
metalifer, -ă
matalochimic, -ă
metalografic, -ă
metalurgic, -ă
metamorfic, -ă
metatarsian, -ă
meteoric, -ă
meteorologic, -ă
meticulos, -oasă
metilic, -ă
metodologic, -ă
metonimic, -ă
metrologic, -ă
mezenteric, -ă
microbian, -ă
microbiologic, -ă
microcefal, -ă
microcosmic, -ă
microcristalin, -ă
microfotografic, -ă
micrometric, -ă
microscopic, -ă
micşorat, -ă
mieros, -oasă
miezos, -oasă
migălit, -ă
migălos, -oasă
migdalat, -ă
migrator, -oare
mijitor, -oare
mijlociu, -ie
milenar, -ă
milimetric, -ă
milităresc, -ească
milogit, -ă
milos, -oasă
milostiv, -ă
miluitor, -oare
minat, -ă
mineralizat, -ă
mineralizator, -oare
mineralogic, -ă
miniat, -ă
miniatural, -ă
minimal, -ă
ministerial, -ă
minor, -ă
mintal, -ă
mintos, -oasă
minunat, -ă
minuscul, -ă
minuţios, -oasă
miocenic, -ă
miorlăitor, -oare
mirat, -ă
mirenesc, -ească
mirific, -ă
mirositor, -oare
miscibil, -ă
misterios, -oasă
mistuitor, -oare
mişcat, -ă
mişcător, -oare
mişeleşc, -ească
mişelnic, -ă
mitarnic, -ă
mitic, -ă
mitocănesc, -ească
mitologicesc, -ească
mitologic, -ă
mitropolitan, -ă
mişos, -oasă
mixt, -ă
mizantropic, -ă
mizer, -ă
mizerabil, -ă
mihnicos, -oasă
mihnit, -ă
mihnitor, -oare
milit, -ă
milos, -oasă
mîncăcios, -oasă
mînglitor, -oare
mînglios, -oasă
mînios, -oasă
mînjit, -ă
mînjitor, -oare
mîntuit, -ă
mîriitor, -oare
mizgos, -oasă
mizgălit, -ă
mîrzăcesc, -ească
mîţesc, -ească
mlădiat, -ă
mlădiitor, -oare
mlădios, -oasă
mlăştinos, -oasă
mobilat, -ă
mobilizabil, -ă
mobilizat, -ă
mobilizator, -oare
mobiliar, -ă
mocăit, -ă
mocănesc, -ească
mocerlos, -oasă

mocnit, -ă
modal, -ă
modelat, -ă
moderat, -ă
modern, -ă
modernizat, -ă
modernizator, -oare
modest, -ă
modificabil, -ă
modificator, -oare
modulat, -ă
moftologic, -ă
mofturos, -oasă
mohorit, -ă
moinos, -oasă
mojicesc, -ească
molatic, -ă
molcom, -ă
molcomit, -ă
molcomitor, -oare
moldav, -ă
moldovenesc, -ească
molecular, -ă
moleşit, -ă
moleşitor, -oare
mollipsitor, -oare
momentan, -ă
monahal, -ă
monahicesc, -ească
monarhic, -ă
monastic, -ă
menden, -ă
mondial, -ă
monobazic, -ă
monocelular, -ă
monochimic, -ă
monocord, -ă
monocrom, -ă
monocromatic, -ă
monofazat, -ă
monofazic, -ă
monografic, -ă
monogranular, -ă
monoic, -ă
monolitic, -ă
monopetal, -ă
monosilabic, -ă
monoton, -ă
monovalent, -ă
monstruos, -oasă
montan, -ă
monumental, -ă
moralicesc, -cească
moralizator, -oare
morăresc, -ească
morbid, -ă
morcoviu, -ie
morfofiziologic, -ă
morfolit, -ă
morfologic, -ă
mormintal, -ă
morocănos, -oasă
mortal, -ă
mortificat, -ă
mortuar, -ă
morfos, -oasă
moscat, -ă
moschicesc, -ească
moşieresc, -ească
moşnegesc, -ească
moştenit, -ă
motomecanizat, -ă
mototolit, -ă
moţat, -ă
movilit, -ă
mrănişos, -oasă
muced, -ă
mucegăios, -oasă
mucegăit, -ă
mucezit, -ă
muceleţ, -ă
mucilaginos, -oasă
mugitor, -oare
mugurat, -ă
muieratic, -ă
muieresc, -ească
multicolor, -ă
multiform, -ă
multilateral, -ă
multinaţional, -ă
multiplicativ, -ă
multipolar, -ă
multiseclar, -ă
mulţumit, -ă
mulţumitor, -oare
mumificat, -ă
muncit, -ă
muncitoresc, -ească
muntenesc, -ească
muntos, -oasă
mural, -ă
murat, -ă
murdar, -ă
murind, -ă
murit, -ă
muritor, -oare
muscat, -ă
muscălesc, -ească
muscular, -ă
musculos, -oasă
mustos, -oasă
muştrător, -oare
musulman, -ă
muşcător, -oare
muşchios, -oasă
mutabil, -ă
muţesc, -ească
muzical, -ă
naftenic, -ă
naiv, -ă
naramzat, -ă
naramziu, -ie
narativ, -ă
narcotic, -ă
natal, -ă
nativ, -ă
naturalizat, -ă
naţional, -ă
naţionalicesc, -ească
nautic, -ă
naval, -ă
navigabil, -ă
năclăios, -oasă
năclăit, -ă
năduşit, -ă
năduşitor, -oare
nălucitor, -oare
nămolos, -oasă
năpîrlit, -ă
năpustit, -ă
năvălitor, -ă
năvălitor, -oare
năvălitor, -oare
năvălitor, -oare

nărtos, -oasă
 născînd, -ă
 năsilnic, -ă
 năstrușnic, -ă
 nățîngit, -ă
 năucit, -ă
 năucitor, -oare
 năutiu, -ie
 năzarnic, -ă
 năzuros, -oasă
 neabătut, -ă
 neademenit, -ă
 neadormit, -ă
 neajutat, -ă
 neajutorat, -ă
 neapărat, -ă
 nearticulat, -ă
 neasemănat, -ă
 neasemuit, -ă
 neastîmpărat, -ă
 neatins, -ă
 neatîrnat, -ă
 neauzit, -ă
 neavenit, -ă
 nebiruit, -ă
 nebîntuit, -ă
 nebulos, -oasă
 nebunatic, -ă
 nebunesc, -ească
 necalculabil, -ă
 necăjicios, -oasă
 necăjit, -ă
 necălcat, -ă
 necercat, -ă
 nechezător, -oare
 nechibzuit, -ă
 necicatrizat, -ă
 necinstit, -ă
 necinstitor, -oare
 necioplit, -ă
 neciteț, -eață
 neclintit, -ă
 necondiționat, -ă
 neconsolat, -ă
 neconținut, -ă
 necontestat, -ă
 necopt, -oaptă
 necovîrșit, -ă
 necrezut, -ă
 necrofag, -ă
 necromatic, -ă
 necrozat, -ă
 necruțător, -oare
 necugetat, -ă
 necumpănit, -ă
 necumpătat, -ă
 necunoscut, -ă
 necuprins, -ă
 necurmat, -ă
 necuviincios, -oasă
 nedefinit, -ă
 nedeslușit, -ă
 nedespărțit, -ă
 nedeslipit, -ă
 nedesmințit, -ă
 nedomolit, -ă
 nedormit, -ă
 nedumerit, -ă
 nefast, -ă
 nefavorabil, -ă
 nefățărit, -ă
 neferos, -oasă
 nefiert, -iartă
 nefript, -ă
 nefritic, -ă
 neftiu, -ie
 neghinos, -oasă
 neglijabil, -ă
 neglijent, -ă
 negociabil, -ă
 negos, -oasă
 negrăit, -ă
 negricios, -oasă
 negrijitor, -oare
 neguros, -oasă
 negustoresc, -ească
 negustoros, -oasă
 nehotărît, -ă
 neiertat, -ă
 neiertător, -oare
 neimitabil, -ă
 neimpozabil, -ă
 neios, -oasă
 neistovit, -ă
 neimblînzit, -ă
 neimpăcat, -ă

neimplinit, -ă
 nefnceput, -ă
 nefncetat, -ă
 nefnchipuit, -ă
 nefncrezător, -oare
 nefndemnatic, -ă
 nefndoios, -oasă
 nefnduplecat, -ă
 nefndurat, -ă
 nefndurător, -oare
 nefnfricat, -ă
 nefnfricoșat, -ă
 nefnfrînt, -ă
 nefnsemnat, -ă
 nefnsuflețit, -ă
 nefntîrziat, -ă
 nefntors, -oasă
 nefndomolit, -ă
 nefntreput, -ă
 nefnșteles, -ească
 nelămurit, -ă
 neleguit, -ă
 nelimitat, -ă
 neliniștit, -ă
 nelipsit, -ă
 nelipit, -ă
 nemaiauzit, -ă
 nemaivăzut, -ă
 nemărginit, -ă
 nemăsurat, -ă
 nemeșesc, -ească
 nemetalic, -ă
 nemijlocit, -ă
 nemilos, -oasă
 nemilostiv, -ă
 nemiluit, -ă
 nemișcat, -ă
 nemișcător, -oare
 nemîngîiat, -ă
 nemșesc, -ească
 nemulțumitor, -oare
 nemuncitor, -oare
 nenorocos, -oasă
 nenumărat, -ă
 neobișnuit, -ă
 neobosit, -ă
 neobrazat, -ă
 neoclasic, -ă
 neodihnit, -ă
 neogoit, -ă
 neogrec, -eacă
 neolatin, -ă
 neologic, -ă
 neomenesc, -ească
 neomenit, -ă
 neomenos, -oasă
 neorganic, -ă
 neostoit, -ă
 nepămîntean, -ă
 nepămîntesc, -ească
 nepărtinitor, -oare
 nepăsător, -oare
 nepătat, -ă
 nepătruns, -ă
 nepieritor, -oare
 nepilduit, -ă
 nepoftit, -ă
 nepomenit, -ă
 nepotolit, -ă
 nepotrivit, -ă
 nepovestit, -ă
 neprecugetat, -ă
 neprecupețit, -ă
 neprecurmat, -ă
 nepregătit, -ă
 nepretențios, -oasă
 neprețuit, -ă
 neprevăzut, -ă
 neprielnic, -ă
 neprietenesc, -ească
 neprietenos, -oasă
 neprihănit, -ă
 nepriincios, -oasă
 neptunic, -ă
 nerăbdător, -oare
 nerăzbit, -ă
 nerecunoscător, -oare
 neregulat, -ă
 neritic, -ă
 nerotunjit, -ă
 nerozesc, -ească
 nervist, -ă
 nesăbuit, -ă
 nesărat, -ă

nesățul, -ă
 nesățurat, -ă
 nesățios, -oasă
 nesăvîrșit, -ă
 neschimbat, -ă
 nesecat, -ă
 nesigur, -ă
 nesimțitor, -oare
 nesocotit, -ă
 nespus, -ă
 nestabil, -ă
 nestatornic, -ă
 nestăpînit, -ă
 nestătător, -oare
 nestăvilît, -ă
 nestins, -ă
 nestrăbătut, -ă
 nestrămutat, -ă
 nestricat, -ă
 nesuferit, -ă
 neșters, -earsă
 neștirbit, -ă
 netăgăduit, -ă
 neted, -ă
 netezit, -ă
 netrecut, -ă
 neșeselat, -ă
 neuitat, -ă
 neumblat, -ă
 neural, -ă
 neurastenizat, -ă
 neurosimpatic, -ă
 neutral, -ă
 neutralizat, -ă
 neutralizant, -ă
 neutronic, -ă
 nevătămat, -ă
 neverosimil, -ă
 nevestesc, -ească
 neviclenit, -ă
 nevindecat, -ă
 nevinovat, -ă
 nevrstnic, -ă
 nevoiaș, -ă
 nevolnic, -ă
 nevralgic, -ă
 nevrednic, -ă
 nevricos, -oasă
 nezdruncinat, -ă
 nichelat, -ă
 nimicîit, -ă
 nimicitor, -oare
 nins, -ă
 ninsoriu, -ie
 nisipit, -ă
 nisipiu, -ie
 nisipos, -oasă
 nitrurat, -ă
 nivelat, -ă
 nivelmetric, -ă
 nobiliar, -ă
 nobilitar, -ă
 nociv, -ă
 nodal, -ă
 noduros, -oasă
 nomad, -ă
 nomenclaturistic, -ă
 nominal, -ă
 noptatic, -ă
 noptos, -oasă
 nord-estic, -ă
 nörd-vestic, -ă
 normal, -ă
 normat, -ă
 norocit, -ă
 norocos, -oasă
 noros, -oasă
 nostalgic, -ă
 nostim, -ă
 novat, -ă
 novăcesc, -ească
 nuanțat, -ă
 nubil, -ă
 nuclear, -ă
 nul, -ă
 numenal, -ă
 numeric, -ă
 numeros, -oasă
 numerotat, -ă
 numismatic, -ă
 numit, -ă
 nunțitor, -oare
 nupțial, -ă
 nurliu, -ie
 nutritiv, -ă
 nuvelistic, -ă

oacheș, -ă	ogoit, -ă	orășenesc, -ească
obez, -ă	ogurliu, -ie	orbecat, -ă
obidos, -oasă	ohavnic, -ă	orbesc, -ească
obiectiv, -ă	oiesc, -ească	orbit, -ă
obiectivist, -ă	oleaginos, -oasă	orbital, -ă
oblic, -ă	oleic, -ă	orbitor, -oare
obligatoriu, -ie	olfactic, -ă	orchestral, -ă
oblojit, -ă	oligarhic, -ă	ordinar, -ă
oblonit, -ă	olimpian, -ă	ordonat, -ă
obnubilat, -ă	olimpic, -ă	organic, -ă
obosit, -ă	ologit, -ă	organizat, -ă
obositor, -oare	oltenesc, -ească	organizatoric, -ă
oboval, -ă	omagial, -ă	organogen, -ă
obrocit, -ă	ombilical, -ă	organotrop, -ă
obscen, -ă	omenit, -ă	orgiac, -ă
obscur, -ă	omenos, -oasă	orgolios, -oasă
obsedant, -ă	omofon, -ă	oribil, -ă
observabil, -ă	omogen, -ă	originar, -ă
obștesc, -ă	omolog, -oagă	ornamental, -ă
obstetric, -ă	omucigaș, -ă	ornant, -ă
obstetrical, -ă	omnipotent, -ă	ornitologic, -ă
obstructiv, -ă	oncologic, -ă	orogenetic, -ă
obtuz, -ă	onctuos, -oasă	orogenic, -ă
obstructionist, -ă	ondulat, -ă	orografic, -ă
ocazional, -ă	oneros, -oasă	ortocentric, -ă
ocăritor, -oare	onest, -estă	ortocromatic, -ă
oceanic, -ă	oniric, -ă	ortodiagonal, -ă
oceanografic, -ă	onomatopeic, -ă	ortoedric, -ă
ochenat, -ă	onorabil, -ă	ortofinic, -ă
ochios, -oasă	onorific, -ă	ortogonal, -ă
octoedric, -ă	ontogenetic, -ă	ortografic, -ă
octogonal, -ă	ontologic, -ă	ortopedic, -ă
oculat, -ă	oolitic, -ă	ortoscopic, -ă
ocupat, -ă	opalescent, -ă	oscilant, -ă
odihnitor, -oare	opalin, -ă	oscilatoriu, -ie
odios, -oasă	opărit, -ă	osebit, -ă
odraslit, -ă	operabil, -ă	osificat, -ă
ofensat, -ă	operant, -ă	osmotie, -ă
ofensator, -oare	operativ, -ă	osos, -oasă
ofilit, -ă	operatoriu, -ie	ospătos, -oasă
oficial, -ă	oportun, -ă	ospitalier, -ă
ofițeresc, -ească	opozabil, -ă	ostășesc, -ească
oftalmologic, -ă	opozit, -ă	ostenicios, -oasă
ofticat, -ă	opозиționist, -ă	ostenit, -ă
ogarnic, -ă	opresiv, -ă	ostentativ, -ă
ogăratic, -ă	oprimit, -ă	osteogen, -ă
ogival, -ă	optim, -ă	osteologic, -ă
ogrjit, -ă	oratoric, -ă	ostic, -ă

ostil, -ă	paralactic, -ă	patrimonial, -ă
oștensc, -ească	paralelipipedic, -ă	patriotic, -ă
otoman, -ă	paralizant, -ă	patronal, -ă
otrăvicios, -oasă	paralizat, -ă	patronimic, -ă
otrăvitor, -oare	paramagnetic, -ă	patrulateral, -ă
oțărit, -ă	paramilitar, -ă	pauper, -ă
oțelit, -ă	paranoic, -ă	pauperizat, -ă
ovarian, -ă	paraplegic, -ă	păcălitor, -oare
oviform, -ă	paratactic, -ă	păcurăresc, -ească
ovoid, -ă	paratific, -ă	păcuriu, -ie
ovoidal, -ă	paraxin, -ă	păcuros, -oasă
oxidabil, -ă	parazitar, -ă	păduchios, -oasă
oxigenat, -ă	parazitoid, -ă	pădurat, -ă
ozonat, -ă	parazitotrop, -ă	pădurăresc, -ească
	parcelat, -ă	păduros, -oasă
	parchetat, -ă	păgnesc, -ească
pacificator, -oare	pardosit, -ă	păgubit, -ă
pal, -ă	paremiologic, -ă	păgubitor, -oare
palatalizat, -ă	parenteral, -ă	păgubos, -oasă
paleografic, -ă	parfumat, -ă	pălit, -ă
paleontologic, -ă	parhelic, -ă	pămîntean, -ă
paleoslav, -ă	paripenat, -ă	pămîntesc, -ească
palid, -ă	parisilabic, -ă	pămîntiu, -ie
palmat, -ă	parohial, -ă	pămîntos, -oasă
palmioform, -ă	paronomastic, -ă	părăduit, -ă
palmitic, -ă	paroxistic, -ă	părăginit, -ă
palpabil, -ă	parșiv, -ă	părăginos, -oasă
palpitant, -ă	partenogenetic, -ă	părăsit, -ă
paludic, -ă	participial, -ă	părelnic, -ă
palustru, -ă	particularnic, -ă	părintesc, -ească
panașat, -ă	partinic, -ă	păros, -oasă
pancreatic, -ă	parțial, -ă	părtinitor, -oare
pancromatic, -ă	pasabil, -ă	păsăresc, -ească
panduresc, -ească	pascal, -ă	păstăos, -oasă
panificabil, -ă	pasibil, -ă	păstoresc, -ească
panoramic, -ă	pasional, -ă	păstos, -oasă
panortodox, -ă	pasicnant, -ă	pătat, -ă
panroman, -ă	pasionat, -ă	pătimaș, -ă
panslav, -ă	pasteurizat, -ă	pătimit, -ă
pantomimic, -ă	pastoral, -ă	pătimitor, -oare
papagalicesc, -ească	pașnic, -ă	pătlăginu, -ie
papilar, -ă	patentat, -ă	pătruns, -ă
papistășesc, -ească	patern, -ă	pătrunzător, -oare
parabolic, -ă	patetic, -ă	pătulit, -ă
paradisiac, -ă	patogen, -ă	păturit, -ă
paradoxal, -ă	patogenetic, -ă	pecetluit, -ă
parafat, -ă	patohial, -ă	pecinginos, -oasă
parafinic, -ă	parafinos, -oasă	

pectoral, -ă
 pedagogic, -ă
 pedantic, -ă
 pedepsit, -ă
 pedepsitor, -ă
 pedepsitor, -oare
 pediatic, -ă
 pedicelat, -ă
 pediculat, -ă
 pedologic, -ă
 pedunculat, -ă
 pehlivănesc, -ească
 peiorativ, -ă
 peisagistic, -ă
 pelagic, -ă
 pelinat, -ă
 peltat, -ă
 peltic, -ă
 peltinerv, -ă
 pelvian, -ă
 penat, -ă
 pendinte
 pendular, -ă
 penetrabil, -ă
 penibil, -ă
 pentagonal, -ă
 pentatonic, -ă
 penultim, -ă
 pepenos, -oasă
 pepsic, -ă
 perceptibil, -ă
 perceptiv, -ă
 percunat, -ă
 percutant, -ă
 perdeluit, -ă
 peremptoriu, -ie
 peren, -ă
 perfectibil, -ă
 perfecționat, -ă
 perfid, -ă
 pergamentos, -oasă
 pericios, -oasă
 periculos, -oasă
 periferic, -ă
 perifrastic, -ă
 perimat, -ă
 perimetric, -ă
 peripatetic, -ă

perisabil, -ă
 perlat, -ă
 permeabil, -ă
 pernicios, -oasă
 perpelit, -ă
 perpetuu, -uă
 perplex, -ă
 persecutat, -ă
 persecutoriu, -ie
 persid, -ă
 persienesc, -ească
 persistent, -ă
 perseverent, -ă
 personalizat, -ă
 personificat, -ă
 perspicace
 persuasiv, -ă
 pescăresc, -ească
 pestilent, -ă
 pervertit, -ă
 pestilențial, -ă
 pestitor, -oare
 pestricat, -ă
 peștriu, -ă
 peșterean, -ă
 peticit, -ă
 peticos, -oasă
 petrecător, -oare
 petrificat, -ă
 petrochimic, -ă
 petrolifer, -ă
 pianistic, -ă
 picant, -ă
 pictural, -ă
 pielos, -oasă
 pieptos, -oasă
 pieptiș, -ă
 pierdut, -ă
 piersiciu, -ie
 pierzător, -oare
 pietros, -oasă
 pieziș, -ă
 pigmentat, -ă
 pilaci, -e
 pilduitor, -oare
 pilos, -oasă
 pindaric, -ă
 pingelit, -ă

pionieresc, -ească
 pios, -oasă
 pipăibil, -ă
 piperat, -ă
 perpelit, -ă
 piramidal, -ă
 pirateresc, -ească
 piraticesc, -ească
 piriform, -ă
 piritos, -oasă
 piroforic, -ă
 pirogalic, -ă
 pirogravat, -ă
 pirometric, -ă
 pironit, -ă
 pirotehnic, -ă
 pirotermic, -ă
 piscicol, -ă
 piscesc, -ească
 piscos, -asă
 pisolitic, -ă
 pistruiat, -ă
 pișcăcios, -oasă
 pișcător, -oare
 pitagoric, -ă
 pitit, -ă
 pitoresc, -ească
 pitulat, -ă
 pițigăiat, -ă
 piuitor, -oare
 pivotant, -ă
 pizmaș, -ă
 pizmuț, -ă
 pizmuitor, -oare
 piclos, -oasă
 pilpăitor, -oare
 pindaci, -e
 pîndeș, -ă
 pînditor, -oare
 pingărit, -ă
 pingăritor, -oare
 pintecos, -oasă
 pinzat, -ă
 pirjolit, -ă
 pirlogit, -ă
 pirpălit, -ă
 pislit, -ă
 pislos, -oasă
 placardat, -ă

placentar, -ă
 placid, -ă
 plafonat, -ă
 planat, -ă
 planetar, -ă
 planic, -ă
 planificat, -ă
 planimetric, -ă
 planisferic, -ă
 plantigrad, -ă
 plastic, -ă
 plastografiat, -ă
 plat, -ă
 platinat, -ă
 platonice, -ă
 plauzibil, -ă
 plăcut, -ă
 plăpînd, -ă
 plăsmuit, -ă
 plătibil, -ă
 plătitor, -oare
 plăvăi, -ie
 plăviț, -ă
 plebiscitar, -ă
 plecăcios, -oasă
 pledant, -ă
 plenison, -ă
 pleonastic, -ă
 pleoștit, -ă
 pleșuv, -ă
 pleșuvit, -ă
 pletoric, -ă
 pletos, -oasă
 pleuritic, -ă
 pliabil, -ă
 pliat, -ă
 plecticos, -oasă
 plectisit, -ă
 plectisitor, -oare
 plimbăreț, -eață
 plisat, -ă
 plingăcios, -oasă
 plingăreț, -eață
 ploios, -oasă
 plouat, -ă
 plugăresc, -ească
 plumbifer, -ă
 plumburiu, -ie

pluricavitar, -ă
 pluricelular, -ă
 plușat, -ă
 pluvial, -ă
 pluviometric, -ă
 pneumatic, -ă
 poclîtit, -ă
 podgoriu, -ie
 podzolic, -ă
 poetic, -ă
 poftalnic, -ă
 poftăreț, -eață
 pofțicios, -oasă
 pofțitor, -oare
 pogonească
 polar, -ă
 polarizant, -ă
 polarizator, -oare
 polcovnicesc, -ească
 polecesc, -ească
 polemic, -ă
 poliarticular, -ă
 poliatomic, -ă
 policrom, -ă
 poliedric, -ă
 polifonic, -ă
 polignit, -ă
 poligonal, -ă
 poligrafic, -ă
 polimorf, -ă
 polipetal, -ă
 polipod, -ă
 polisemantic, -ă
 polisepal, -ă
 polisilabic, -ă
 polisportiv, -ă
 politesit, -ă
 politicesc, -ească
 politic, -ă
 politico, -oasă
 polițienesc, -ească
 poloș, -ă
 polon, -ă
 polspanc, -ă
 pomădat, -ă
 pomăzuit, -ă
 pomenit, -ă

pomicol, -ă
 pomologic, -ă
 pompieresc, -ească
 pompos, -oasă
 ponderabil, -ă
 ponderal, -ă
 ponderat, -ă
 ponderator, -oare
 ponderos, -oasă
 ponivos, -oasă
 ponorit, -ă
 ponosit, -ă
 pontic, -ă
 pontifical, -ă
 popesc, -ească
 poporal, -ă
 poporos, -oasă
 poprit, -ă
 popritor, -oare
 popular, -ă
 popularizat, -ă
 populat, -ă
 porfiriu, -ie
 porcesc, -ească
 porcîn, -ă
 porcos, -oasă
 poreclit, -ă
 porifer, -ă
 pornografic, -ă
 poros, -oasă
 portabil, -ă
 portant, -ă
 portuar, -ă
 posac, -ă
 poseclit, -ă
 posmăgit, -ă
 posomorit, -ă
 pospăit, -ă
 pospolit, -ă
 postbelic, -ă
 postdiluvian, -ă
 posterior, -oară
 postmeridian, -ă
 postoperatoriu, -ie
 postpalatal, -ă
 postpus, -ă
 postonic, -ă
 postum, -ă

postal, -ă
 potabil, -ă
 potasic, -ă
 potent, -ă
 potențiat, -ă
 poticnit, -ă
 potlogăresc, -ească
 potolit, -ă
 potolitor, -oare
 potopit, -ă
 potopitor, -oare
 potricălit, -ă
 potrivelnic, -ă
 povirnit, -ă
 poznaș, -ă
 practic, -ă
 pragmatic, -ă
 pravilnic, -ă
 prăbușit, -ă
 prădalnic, -ă
 prăfos, -oasă
 prăfuit, -ă
 prăfuriu, -ie
 prăfuros, -oasă
 prăjit, -ă
 prăpădător, -oare
 prăpăstios, -oasă
 prășitor, -oare
 prăvalnic, -ă
 prăvălat, -ă
 prăvălatic, -ă
 prăvălit, -ă
 prăzuliu, -ie
 preacinstit, -ă
 preafnalt, -ă
 prealabil, -ă
 prealuminat, -ă
 preamărit, -ă
 preaplecat, -ă
 preapustnic, -ă
 precalculat, -ă
 precapitalist, -ă
 precar, -ă
 precaut, -ă
 precis, -ă
 precoce

preconceput, -ă
 precugetat, -ă
 precumpănitor, -oare
 precurmător, -oare
 predabil, -ă
 predestinat, -ă
 predicativ, -ă
 predilect, -ă
 predispus, -ă
 predominant, -ă
 predominator, -oare
 predomnitor, -oare
 preeminent, -ă
 preexistent, -ă
 prefăcător, -oare
 prefăcut, -ă
 preferabil, -ă
 preferat, -ă
 preferențial, -ă
 prefeudal, -ă
 prefirat, -ă
 pregătit, -ă
 pregătitor, -oare
 pregnant, -ă
 preimperialist, -ă
 preistoric, -ă
 prescriptibil, -ă
 presocialist, -ă
 prejudiciabil, -ă
 prelins, -ă
 prelucrat, -ă
 prelucrător, -oare
 prelungit, -ă
 prematur, -ă
 premeditat, -ă
 premial, -ă
 premiat, -ă
 premonopolist, -ă
 preocupat, -ă
 preoțesc, -ească
 prepalatal, -ă
 preponderent, -ă
 prepozițional, -ă
 prepuielnic, -ă
 prerevoluționar, -ă
 preromantic, -ă

preșcolar, -ă
 presant, -ă
 președențial, -ă
 pretențios, -oasă
 pretimpuriu, -ie
 pretins, -ă
 prețios, -oasă
 prevăzător, -oare
 prevenitor, -oare
 preventiv, -ă
 previzibil, -ă
 prezentabil, -ă
 prezidențial, -ă
 prezidial, -ă
 prezumpt, -ă
 prezumtiv, -ă
 prezumțios, -oasă
 prian, -ă
 pribeag, -ă
 pribegit, -ă
 pribegitor, -oare
 priceput, -ă
 prielnic, -ă
 prietenesc, -ească
 prietenos, -oasă
 prigonit, -ă
 priincios, -oasă
 priitor, -oare
 primăvărat, -ă
 primăvăros, -oasă
 primejdios, -oasă
 primejduit, -ă
 primejduitor, -oare
 primitiv, -ă
 primitor, -oare
 primordial, -ă
 principal, -ă
 principial, -ă
 prielnic, -ă
 pripit, -ă
 priporos, -oasă
 prismatic, -ă
 prisoselnic, -ă
 prisositor, -oare
 privat, -ă
 privilegiat, -ă
 prizărit, -ă

proaspăt, -ă
 probabil, -ă
 probant, -ă
 problematic, -ă
 procedural, -ă
 procentual, -ă
 proclitic, -ă
 proconsular, -ă
 procreator, -oare
 prodig, -ă
 prodigios, -oasă
 productiv, -ă
 proeminent, -ă
 profesional, -ă
 profesoral, -ă
 profetic, -ă
 profilactic, -ă
 profir, -ă
 profiriu, -ie
 progresist, -ă
 profund, -ă
 programatic, -ă
 prohibit, -ă
 prohibitiv, -ă
 prolific, -ă
 prolix, -ă
 promiscuu, -uă
 promorocit, -ă
 promițător, -oare
 prompt, -ă
 pronominal, -ă
 pronunțat, -ă
 propagandistic, -ă
 propășitor, -oare
 proporțional, -ă
 proporționat, -ă
 proprietăresc, -ească
 propriu, -ie
 proptitor, -oare
 propulsiv, -ă
 prorocesc, -ească
 prorocitor, -oare
 prosodic, -ă
 prosper, -ă
 prostatic, -ă
 prostesc, -ească
 prostit, -ă

protav, -ă
 protegitor, -oare
 proteic, -ă
 protestat, -ă
 protetic, -ă
 protocolar, -ă
 protoistoric, -ă
 protonic, -ă
 protoplasmatic, -ă
 prototipic, -ă
 protuberant, -ă
 proțâp, -ă
 proverbial, -ă
 providențial, -ă
 provincial, -ă
 provocant, -ă
 proxim, -ă
 prozaic, -ă
 prudent, -ă
 pruhist, -ă
 pruncesc, -ească
 prundos, -oasă
 prunduit, -ă
 prusian, -ă
 psalmodic, -ă
 psihanalitic, -ă
 psihiatric, -ă
 psihofiziologic, -ă
 psihogen, -ă
 psihologic, -ă
 psihologizant, -ă
 psihopatic, -ă
 puber, -ă
 pubian, -ă
 publicabil, -ă
 publicistic, -ă
 pudic, -ă
 pudrat, -ă
 pudruit, -ă
 pueril, -ă
 pufos, -oasă
 pufoșit, -ă
 pugilistic, -ă
 puios, -oasă
 pulberos, -oasă
 pulmonar, -ă
 pulverizabil, -ă
 pulverizat, -ă

pulverulent, -ă
 punctat, -ă
 punctiform, -ă
 protestat, -ă
 pungășesc, -ească
 pungit, -ă
 punic, -ă
 pupăcios, -oasă
 pupilar, -ă
 pupuiat, -ă
 puricos, -oasă
 purificator, -oare
 puroios, -oasă
 purpuriu, -ie
 purulent, -ă
 pustiicios, -oasă
 pustiit, -ă
 pustiitor, -oare
 pustnesc, -ească
 pustulos, -oasă
 putred, -ă
 putregăios, -oasă
 putrezit, -ă
 puturos, -oasă
 rabi, -ă
 rabic, -ă
 rablagit, -ă
 radial, -ă
 radiant, -ă
 radiar, -ă
 radiceform, -ă
 radioactiv, -ă
 radioelectric, -ă
 radiofonic, -ă
 radiografic, -ă
 radios, -oasă
 radioscopic, -ă
 radiotelegrafic, -ă
 rafinat, -ă
 rahidian, -ă
 raional, -ă
 rambursabil, -ă
 ramificat, -ă
 ranchiunos, -oasă
 rar, -ă

rarefiat, -ă
 rasial, -ă
 rasolit, -ă
 raționabil, -ă
 rațional, -ă
 raționalizat, -ă
 raționat, -ă
 razant, -ă
 răbdător, -oare
 răcorit, -ă
 răcoros, -oasă
 răgușit, -ă
 rămurat, -ă
 rămuros, -oasă
 răpciugos, -oasă
 răpit, -ă
 răpitor, -oare
 răsăritor, -oare
 răscolit, -ă
 răscolitor, -oare
 răscopt, -oaptă
 răscredărat, -ă
 răscredit, -ă
 răscredpărabil, -ă
 răscrednoscud, -ă
 răscredțăat, -ă
 răscredrat, -ă
 răscredricat, -ă
 răscredndit, -ă
 răscrednzător, -oare
 răscrednăcit, -ă
 răscredgnit, -ă
 răscredit, -ă
 răscredurnat, -ă
 răscredcit, -ă
 răscredflăt, -ă
 răscredflător, -oare
 răscrednător, -oare
 răscredriu, -ie
 răscredchirat, -ă
 răscredluit, -ă
 răscredit, -ă
 răscreditor, -oare
 răscredvășit, -ă
 răscredzluit, -ă
 răscredzător, -oare
 răscredzbitor, -oare

războinicesc, -ească
 războitor, -oare
 războlit, -ă
 răzbucuros, -oasă
 răzbunat, -ă
 răzeșesc -ească
 răzghinat, -ă
 răzgniat, -ă
 răzleț, -eață
 reabilitat, -ă
 reacțional, -ă
 realizabil, -ă
 realizat, -ă
 realizator, -oare
 reavăn, -ă
 rebarbativ, -ă
 rebegit, -ă
 rebutat, -ă
 recalitrant, -ă
 recapitulativ, -ă
 recăsătorit, -ă
 recent, -ă
 receptiv, -ă
 reclamat, -ă
 recoltat, -ă
 recomandabil, -ă
 reconciliabil, -ă
 recondiționat, -ă
 reconfortat, -ă
 reconvențional, -ă
 recreat, -ă
 recreativ, -ă
 recreator, -oare
 rectal, -ă
 rectiliniar, -ă
 rectiliniu, -ie
 recucerit, -ă
 recunoscător, -oare
 recunoscud, -ă
 recuperabil, -ă
 cursoriu, -ie
 recuzabil, -ă
 redactat, -ă
 redacțional, -ă
 redăător, -oare
 redresat, -ă
 reductibil, -ă
 redus, -ă

reeditat, -ă
 reeducat, -ă
 reeligibil, -ă
 refăcut, -ă
 refecat, -ă
 referitor, -oare
 reflexogen, -ă
 refractar, -ă
 refractat, -ă
 refrangibil, -ă
 refulat, -ă
 regenerat, -ă
 regesc, -ească
 regimentar, -ă
 regizoral, -ă
 reglabil, -ă
 reglementar, -ă
 regresiv, -ă
 regretabil, -ă
 regulamentar, -ă
 regular, -ă
 regulat, -ă
 reținut, -ă
 reținemat, -ă
 reînviat, -ă
 reînviator, -oare
 relativ, -ă
 relaxat, -ă
 relegat, -ă
 religios, -oasă
 remarcabil, -ă
 remediabil, -ă
 remontant, -ă
 renumeratoriu, -ie
 remuscător, -oare
 renal, -ă
 renăscător, -oare
 renăscud, -ă
 rentabil, -ă
 renumit, -ă
 reparabil, -ă
 repent, -ă
 repetat, -ă
 repezit, -ă
 reprehensibil, -ă
 represibil, -ă
 represiv, -ă
 reprezentativ, -ă

reprobabil, -ă
 reprobator, -oare
 reproductibil, -ă
 reproșabil, -ă
 repulsiv, -ă
 reputat, -ă
 resemnat, -ă
 respectabil, -ă
 respectat, -ă
 respectuos, -oasă
 respingător, -oare
 respirabil, -ă
 respirator, -oare
 restant, -ă
 restrictiv, -ă
 restrins, -ă
 reteveiat, -ă
 reticent, -ă
 reticular, -ă
 reticulat, -ă
 retoric, -ă
 retoroman, -ă
 retractil, -ă
 retras, -ă
 retroactiv, -ă
 retrograd, -ă
 retrospectiv, -ă
 reținut, -ă
 reumatismal, -ă
 reușit, -ă
 revanșard, -ă
 revăzut, -ă
 revendicativ, -ă
 reverențios, -oasă
 reversibil, -ă
 revizuit, -ă
 revocabil, -ă
 revocat, -ă
 revoltat, -ă
 revoltător, -oare
 revolut, -ă
 revuistic, -ă
 rezbelnic, -ă
 rezemat, -ă
 rezervat, -ă
 rezidual, -ă
 rezistent, -ă

rezolut, -ă
 rezolvabil, -ă
 rezonabil, -ă
 rezumativ, -ă
 rigid, -ă
 riglat, -ă
 riguros, -oasă
 ripsat, -ă
 riscant, -ă
 riscat, -ă
 risipelnic, -ă
 risipit, -ă
 risipitor, -oare
 ritmat, -ă
 ritmic, -ă
 riveran, -ă
 rizibil, -ă
 rînced, -ă
 rînjitor, -oare
 rînzos, -oasă
 rîurat, -ă
 rîvnit, -ă
 rîvnitor, -oare
 rizăreț, -eață
 rizător, -oare
 robitor, -oare
 robust, -ă
 rodat, -ă
 rodit, -ă
 roditor, -oare
 rodnic, -ă
 rodos, -oasă
 rogozos, -oasă
 roinic, -ă
 roitor, -oare
 romanic, -ă
 romanizat, -ă
 romanțat, -ă
 rombic, -ă
 romboedric, -ă
 romboid, -ă
 romboidal, -ă
 romnizat, -ă
 ropotitor, -oare
 rostitor, -oare
 rostral, -ă
 rostuit, -ă
 roșcovan, -ă

roșiatic, -ă
 rotacizant, -ă
 rotacizat, -ă
 rotat, -ă
 rotilat, -ă
 rotitor, -oare
 rotocolit, -ă
 rotofei, -ie
 rotunjit, -ă
 rourat, -ă
 rouros, -oasă
 rozalb, -ă
 rubicond, -ă
 rubiniu, -ie
 rudăresc, -ească
 rudimentar, -ă
 rufos, -oasă
 ruginit, -ă
 ruginiu, -ie
 ruginos, -oasă
 rugos, -oasă
 ruinat, -ă
 ruinator, -oare
 ruland, -ă
 rumenit, -ă
 runic, -ă
 rupător, -oare
 rural, -ă
 rusienesc, -ească
 rustic, -ă
 rușinat, -ă
 rușinos, -oasă
 rutier, -ă
 rutinat, -ă
 sacadat, -ă
 sacerdotal, -ă
 sacral, -ă
 sacramental, -ă
 sacrat, -ă
 sacrificat, -ă
 sacrileg, -ă
 sacrosant, -ă
 sacru, -ă
 sadic, -ă
 safic, -ă
 sagace
 salin, -ă

salivar, -ă	scălimbat, -ă	scufundător, -oare
salubru, -ă	scămos, -oasă	sculptural, -ă
salutar, -ă	scăpărător, -care	scund, -ă
samaniu, -ie	scenic, -ă	scurtat, -ă
samavolnic, -ă	scenografic, -ă	scuzabil, -ă
sanatorial, -ă	scheletic, -ă	searbăd, -ă
sanchiu, -ie	schematic, -ă	sebaseu, -ee
sanționat, -ă	schilav, -ă	secat, -ă
sanghinolent, -ă	schilod, -ă	secătuit, -ă
sanguin, -ă	schilodit, -ă	secetos, -oasă
sarcastic, -ă	schimbat, -ă	secretor, -oare
sardanapalic, -ă	schimbăcios, -oasă	secționabil, -ă
sardonic, -ă	schimnicesc, -ească	secționat, -ă
sastisit, -ă	schimonosit, -ă	secuiesc, -ească
sașiu, -ie	sciatic, -ă	secular, -ă
satanic, -ă	scitic, -ă	sedentar, -ă
satanicesc, -ească	scilciet, -ă	sedimentar, -ă
satinat, -ă	scincitor, -oare	segmentar, -ă
satisfăcător, -oare	scînteietor, -oare	seimenesc, -ească
satisfăcut, -ă	scînteios, -oasă	sein, -ă
saturat, -ă	scîrbavnic, -ă	scîrbavnic, -ă
savuros, -oasă	scîrbit, -ă	scîrbit, -ă
saxatil, -ă	scîrbos, -oasă	scîrbit, -ă
săcos, -oasă	scîrșitor, -oare	scîrșitor, -oare
săgetat, -ă	sclavagist, -ă	sclavagist, -ă
sălbăticit, -ă	sclerozat, -ă	sclerozat, -ă
sălbăticos, -oasă	sclicios, -oasă	sclicios, -oasă
sălcu, -ie	sclipitor, -oare	sclipitor, -oare
săltat, -ă	scofilcit, -ă	scofilcit, -ă
săltăreț, -eață	scolastic, -ă	scolastic, -ă
săltător, -oare	scontabil, -ă	scontabil, -ă
sămînțos, -oasă	scontat, -ă	scontat, -ă
sărăcăcios, -oasă	scorboroșit, -ă	scorboroșit, -ă
sărăcit, -ă	scorburos, -oasă	scorburos, -oasă
sărbătoresc, -ească	scornit, -ă	scornit, -ă
săritor, -oare	scorojit, -ă	scorojit, -ă
săsesc, -ească	scorțos, -oasă	scorțos, -oasă
sătesc, -ească	scotocitor, -oare	scotocitor, -oare
sătul, -ă	scovlrdat, -ă	scovlrdat, -ă
sățios, -oasă	scriitoricesc, -cească	scriitoricesc, -cească
săvirșit, -ă	scrijelit, -ă	scrijelit, -ă
săvirșitor, -oare	scripsit, -ă	scripsit, -ă
scabros, -oasă	scriptic, -ă	scriptic, -ă
scadent, -ă	scrîntit, -ă	scrîntit, -ă
scalar, -ă	scrînșnitor, -oare	scrînșnitor, -oare
scandalizat, -ă	scrumit, -ă	scrumit, -ă
scandalos, -oasă	scrupulos, -oasă	scrupulos, -oasă
scălimb, -ă	scrutător, -oare	scrutător, -oare

sentimental, -ă	sibilic, -ă	sintetizat, -ă
senzațional, -ă	sibilin, -ă	sinuos, -oasă
senzitiv, -ă	sidefat, -ă	sinusoidal, -ă
senzorial, -ă	siderurgic, -ă	sinuzal, -ă
senzual, -ă	sideral, -ă	sireap, -ă
separabil, -ă	silabic, -ă	siropat, -ă
separat, -ă	sileptic, -ă	siropos, -oasă
septentrional, -ă	silhui, -ie	sistematizat, -ă
septic, -ă	silicios, -oasă	sistolic, -ă
sepulcral, -ă	silit, -ă	situat, -ă
serafic, -ă	silitor, -oare	siv, -ă
serafinic, -ă	silitros, -oasă	șingeratic, -ă
seral, -ă	silnic, -ă	șingerător, -oare
serat, -ă	silnicit, -ă	șingeriu, -ie
serăresc, -ească	silurian, -ă	sicilit, -ă
serenisim, -ă	siluric, -ă	siciitor, -oare
sericicol, -ă	silvic, -ă	șimburos, -oasă
serologic, -ă	simandicos, -oasă	șingeros, -oasă
seros, -oasă	simbiotic, -ă	șirguincios, -oasă
serviabil, -ă	simbolic, -ă	șirguitor, -oare
servil, -ă	simbriat, -ă	slab, -ă
sesil, -ă	simfonic, -ă	șirmos, -oasă
setos, -oasă	similar, -ă	slavic, -ă
sever, -ă	simpatetic, -ă	slavofil, -ă
sexagesimal, -ă	simplist, -ă	slavonesc, -ească
sexual, -ă	simplu, -ă	slăvitor, -oare
sexuat, -ă	simptomatic, -ă	slăbănogit, -ă
sesizabil, -ă	simptomatologic, -ă	slăbit, -ă
sezonier, -ă	simțit, -ă	slinos, -oasă
sfarogit, -ă	simțitor, -oare	slobod, -ă
sfărîmicios, -oasă	simultan, -ă	slugarnic, -ă
sfătos, -oasă	sinalagmatic, -ă	slugăresc, -ească
sfenoidal, -ă	sincer, -ă	sluțit, -ă
sferic, -ă	sincopat, -ă	smălțuit, -ă
sferoidal, -ă	sincron, -ă	smerit, -ă
sfidător, -oare	sincronic, -ă	smîntînos, -oasă
sfielnic, -ă	sincronistic, -ă	smîrcos, -oasă
sfiiicios, -oasă	sindical, -ă	smochinit, -ă
sfios, -oasă	singur, -ă	smolit, -ă
sfîrșit, -ă	singuratic, -ă	smreduit, -ă
sfîrșit, -ă	sinodal, -ă	smreduitor, -oare
sfîrșitor, -oare	sinonimic, -ă	smucit, -ă
sfîrșecat, -ă	sinodic, -ă	sobornic, -ă
sfîșiat, -ă	sinologic, -ă	sobornicesc, -ească
sfîșietor, -oare	sinoptic, -ă	sobru, -ă
sforăitor, -oare	sinovial, -ă	sociabil, -ă
sfredelitor, -oare	sintactic, -ă	social, -ă
sfruntat, -ă	sintetic, -ă	

socializat, -ă
sociativ, -ă
sociologic, -ă
sofistic, -ă
soios, -oasă
solar, -ă
soldătesc, -ească
solemn, -ă
solidar, -ă
solidificat, -ă
solistic, -ă
solstițial, -ă
solubil, -ă
solvabil, -ă
solzos, -oasă
somatic, -ă
somniațios, -ă
somniațios, -ă
somniațios, -ă
sonic, -ă
sonor, -ă
sorbitor, -oare
sordid, -ă
sorocit, -ă
soros, -oasă
sortit, -ă
sositor, -oare
spasmodic, -ă
spatulat, -ă
spațial, -ă
spațios, -oasă
spăimântos, -oasă
spăimos, -oasă
spălăcit, -ă
spătăresc, -ească
spătos, -oasă
special, -ă
specializat, -ă
specificator, -oare
specios, -oasă
spectaculos, -oasă
spectral, -ă
spectrometric, -ă
spectroscopic, -ă
speculativ, -ă
spelb, -ă
sperios, -oasă
spermatic, -ă

spiral, -ă
spetit, -ă
spilcuit, -ă
spinos, -oasă
spintecat, -ă
spintecător, -oare
spiritualizat, -ă
spirtuos, -oasă
spitalicesc, -ească
spitalizat, -ă
spițărât, -ă
spîmatic, -ă
spîrcuit, -ă
splendid, -ă
splenic, -ă
spongios, -oasă
spontan, -ă
spontaneu, -ee
sporadic, -ă
sporifer, -ă
sporit, -ă
sporitor, -oare
spornic, -ă
sporulat, -ă
sprevăzător, -oare
sprinten, -ă
sprintar, -ă
sprincenat, -ă
spulberat, -ă
spulberatic, -ă
spulberător, -oare
spumat, -ă
spumatic, -ă
spumegat, -ă
spumegător, -oare
spumegos, -oasă
spuzit, -ă
stabil, -ă
stacojiu, -ie
stadial, -ă
stadimetric, -ă
stafidit, -ă
stafios, -ă
stagnant, -ă
staminifer, -ă
standardizat, -ă
stanic, -ă
stanifer, -ă

stanos, -oasă
statal, -ă
statornic, -ă
statuar, -a
stăpînesc, -ească
stăpînit, -ă
stăruitor, -oare
stătut, -ă
stelat, -ă
stelesc, -ească
stelin, -ă
stelos, -oasă
stenic, -ă
stenografic, -ă
stereochemic, -ă
stereocinematografic, -ă
stereografic, -ă
stereometric, -ă
stereoscopic, -ă
stereotipic, -ă
stereotomic, -ă
sterilizat, -ă
sterilină
sternal, -ă
sterp, -earpă
sterpos, -oasă
sticlit, -ă
sticlicitor, -oare
sticlos, -oasă
stifos, -oasă
stigmatic, -ă
stigmatizat, -ă
stilat, -ă
stilistic, -ă
stilizat, -ă
stimulant, -ă
stingher, -ă
stingherit, -ă
stîlcit, -ă
stîlpit, -ă
stîmpărat, -ă
stînciu, -ie
stîncos, -oasă
stînjenească
stînjenit, -ă
stînjenitor, -oare
stîrcit, -ă
stîrpitor, -oare

stogos, -oasă
stogoș, -ă
stogoșat, -ă
storchiometric, -ă
stomacal, -ă
stomatologic, -ă
storcit, -ă
storocitor, -oare
stornat, -ă
strangulat, -ă
straniu, -ie
strategic, -ă
stratificat, -ă
stratigrafic, -ă
stratosferic, -ă
străbătător, -oare
străbunesc, -ească
strădalnic, -ă
străduitor, -oare
străduincios, -oasă
strălucit, -ă
strălucitor, -oare
străpungător, -oare
străpuns, -ă
străvăzător, -oare
străvechi, -e
străveziu, -ie
strecheat, -ă
streptococic, -ă
streșnit, -ă
striat, -ă
stricăcios, -oasă
stricător, -oare
stricat, -ă
strident, -ă
stringent, -ă
strivit, -ă
strivitor, -oare
strîmb, -ă
strîmbat, -ă
strîmător, -ă
stropșit, -ă
structural, -ă
stucat, -ă
studentesc, -ească
studiat, -ă
studios, -oasă

stufos, -oasă
stupefiant, -ă
stupid, -ă
stupinos, -ă
sturlubatic, -ă
suav, -ă
subalimentat, -ă
subalpin, -ă
subatins, -ă
subcarpatic, -ă
subcortical, -ă
subcutanat, -ă
subiectiv, -ă
subit, -ă
subjugător, -oare
subnutrit, -ă
subpămîntean, -ă
subpolar, -ă
subpopulat, -ă
subrăcit, -ă
subsecvent, -ă
subsidiar, -ă
subsonic, -ă
substanțial, -ă
substantival, -ă
substantivat, -ă
substituibil, -ă
subsumat, -ă
subtil, -ă
subtropical, -ă
subțiat, -ă
subțiratic, -ă
subunitar, -ă
suburban, -ă
subvențioant, -ă
subversiv, -ă
subzistent, -ă
succesiv, -ă
succesional, -ă
succint, -ă
suculent, -ă
sudabil, -ă
sud-dunărean, -ă
sud-estic, -ă
sudic, -ă
sudîtesc, -ească
sudoral, -ă
sudorific, -ă

sudoripar, -ă
sud-vestic, -ă
suferitor, -oare
sugestiv, -ă
suflecat, -ă
sufletesc, -ească
sufocant, -ă
sugrumat, -ă
sugrumător, -oare
sui-generis, -ă
suletic, -ă
sulfurat, -ă
sulfuric, -ă
sulfuros, -oasă
sulemenit, -ă
sultanin, -ă
sultănesc, -ească
sumbru, -ă
sumes, -easă
supărat, -ă
supărăcios, -oasă
supărător, -oare
superficial, -ă
superb, -ă
superfin, -ă
superfluu, -ă
superpus, -ă
superpersonic, -ă
superstițios, -oasă
supletiv, -ă
suplimentar, -ă
suplu, -ă
suportabil, -ă
supraabundent, -ă
supraaglomerat, -ă
supraalimentat, -ă
suprabugetar, -ă
suprafiresc, -ească
supraîncălzit, -ă
supraîncărcat, -ă
supranumeral, -ă
supranutrit, -ă
supraomenesc, -ească
suprapopulat, -ă
suprapus, -ă
suprasaturat, -ă
suprasensibil, -ă
suprastructural, -ă

suprauman, -ă	şmecheresc, -ească	tamponat, -ă
supraunitar, -ă	şnuruit, -ă	tandru, -ă
suprem, -ă	şocat, -ă	tanduriu, -ie
suprimat, -ă	şofrănat, -ă	tangent, -ă
supurant, -ă	şoimăresc, -ească	tangenţial, -ă
surescitabil, -ă	şold, şoldă	tangibil, -ă
surescitant, -ă	şolduit, -ă	taninos, -oasă
surescitat, -ă	şolduros, -oasă	tapisat, -ă
surizător, -oare	şonticăit, -ă	tarat, -ă
surizînd, -ă	şontorogit, -ă	tare
surmenat, -ă	şopotitor, -oare	tarifar, -ă
surpat, -ă	şoreciu, -ie	tarsian, -ă
surpăcios, -oasă	şoricesc, -ească	tatuat, -ă
surpător, -oare	şoselat, -ă	tautologic, -ă
surprins, -ă	şovăielnic, -ă	tăbăcăresc, -ească
surprinzător, -oare	şovăind, -ă	tăbluit, -ă
surugiesc, -ească	şovăit, -ă	tăciunat, -ă
susceptibil, -ă	şovăitor, -oare	tăciunos, -oasă
suscitar, -ă	şovăros, -oasă	tăgadnic, -ă
suspect, -ă	ştanţat, -ă	tăinuît, -ă
suspendat, -ă	ştevios, -oasă	tăios, -oasă
suspensiv, -ă	ştiftuit, -ă	tălăuzit, -ă
suspinator, -oare	ştiinţific, -ă	tălpos, -oasă
suspinos, -oasă	ştiut, -ă	tămăduitor, -oare
susţinut, -ă	ştiutor, -oare	tămîiat, -ă
şablonard, -ă	ştirbit, -ă	tăpălăgos, -oasă
şarlatanesc, -ească	ştregăresc, -ească	tărăgănat, -ă
şaten, -ă	şubred, -ă	tărbăcit, -ă
şăgalnic, -ă	şubrezit, -ă	tărişos, -oasă
şănţuit, -ă	şugubăţ, -eaţă	tărtăneţ, -eaţă
şchiopătat, -ă	şuierător, -oare	tătăresc, -ească
şcolăresc, -ească	şuiet, -eaţă	teafăr, -ă
şcolit, -ă	şuşuitor, -oare	teatral, -ă
şerpesc, -ească	şovăielnic, -ă	tegmentar, -ă
şerpuit, -ă	tabagic, -ă	tehnic, -ă
şerpuitor, -oare	tabelar, -ă	tehnicolor, -ă
şezător, -oare	tabietliu, -ie	tehnologic, -ă
şfichiuitor, -oare	tabular, -ă	teios, -oasă
şicanat, -ă	tacit, -ă	telefonic, -ă
şicanator, -oare	taciturn, -ă	teleghidat, -ă
şifonat, -ă	tactic, -ă	telegrafic, -ă
şistos, -oasă	tacticos, -oasă	telemetric, -ă
şistav, -ă	tactil, -ă	teleologic, -ă
şiţuit, -ă	tainic, -ă	telepatic, -ă
şlampăt, -ă	talentat, -ă	telescopice, -ă
şleuit, -ă	talionic, -ă	telpiz, -ă
	talmudic, -ă	

tematic, -ă	teutonic, -ă	totemic, -ă
temător, -oare	textual, -ă	toxicologic, -oare
tembel, -ă	ticăloşit, -ă	tradiţional, -ă
temerar, -ă	ticsit, -ă	tradiţionalist, -ă
temperamental, -ă	tigrat, -ă	trductibil, -ă
temperamentos, -oasă	tihnit, -ă	tovărăşesc, -ească
tempestuos, -oasă	timbrat, -ă	traforat, -ă
templiu, -ie	timorat, -ă	tragicomic, -ă
temporar, -ă	timpuriu, -ie	traheal, -ă
tendenţios, -oasă	tinctorial, -ă	trainic, -ă
tendinos, -oasă	tinerec, -ească	trandafiriu, -ie
tenebros, -oasă	tipizat, -ă	transalpin, -ă
tentacular, -ă	tipografic, -ă	transcarpatic, -ă
teocratic, -ă	tipograficesc, -ească	transcaucazian, -ă
teogonic, -ă	tipologic, -ă	transcendent, -ă
teologal, -ă	tiranic, -ă	transcendental, -ă
teoretic, -ă	tiranicesc, -ească	transcris, -ă
teofizic, -ă	tiranesc, -ească	transdanubian, -ă
terapeutic, -ă	tiriachiu, -ie	transferat, -ă
teratologic, -ă	tiroidal, -ă	transfigurat, -ă
terestru, -ă	titanic, -ă	transformabil, -ă
terfelit, -ă	titirit, -ă	transformist, -ă
terfelogit, -ă	tivilichiu, -ie	transhumant, -ă
teribil, -ă	tilhăresc, -ească	transilvan, -ă
teritorial, -ă	tilhăros, -oasă	translucid, -ă
termal, -ă	tilpac, -ă	transmarin, -ă
termic, -ă	tîmpit, -ă	transmisibil, -ă
terminal, -ă	tînguios, -oasă	transpirat, -ă
terminologic, -ă	tînguitor, -oare	transportabil, -ă
termochimic, -ă	tînjitor, -oare	transportat, -ă
termoelectric, -ă	tîrîtor, -oare	transpozitiv, -ă
termoizolant, -ă	tîrnosit, -ă	transversal, -ă
termolabil, -ă	tîrzielnic, -ă	tranşant, -ă
termometric, -ă	tolerabil, -ă	tranzacţional, -ă
termonuclear, -ă	tolerant, -ă	tranzitiv, -ă
termostabil, -ă	tonatic, -ă	tranzitoriu, -ie
tern, -ă	topic, -ă	trapezoidal, -ă
ternar, -ă	topografic, -ă	tras, -ă
tescuit, -ă	toporăşiu, -ie	tratabil, -ă
testamentar, -ă	topscat, -ă	traumatic, -ă
testicular, -ă	toracic, -ă	travestit, -ă
testimonial, -ă	torenţial, -ă	trăitor, -oare
teşit, -ă	torid, -ă	trăsnitor, -oare
teşos, -oasă	toropit, -ă	treaz, -ă
tetanic, -ă	toropitor, -oare	trebuincios, -oasă
tetraedric, -ă	torturat, -ă	trebuitor, -oare
tetrasilabic, -ă	torturător, -oare	tremurător, -oare
tetravalent, -ă	totalitar, -ă	

tremurind, -ă	tunător, -oare	țișnitor, -oare
trepidant, -ă	turaliu, -ie	țopirlănesc, -ească
treptat, -ă	turanic, -ă	țuguiat, -ă
trezit, -ă	turbat, -ă	țircănesc, -ească
triatomic, -ă	turbulent, -ă	țurțurat, -ă
tribal, -ă	turcesc, -ească	
tributar, -ă	turchez, -ă	ultragiāt, -ă
tricefal, -ă	turcit, -ă	ultramicroscopic, -ă
tridimensional, -ă	turcomerit, -ă	uluiț, -ă
trienal, -ă	turistic, -ă	uluițor, -oare
trifazat, -ă	turlac, -ă	uimit, -ă
trifazic, -ă	turluliu, -ie	uimitor, -oare
trifurcat, -ă	turmentat, -ă	uitat, -ă
trigemen, -ă	turtit, -ă	uitător, -oare
trigonometric, -ă	turungiu, -ie	uituc, -ă
trilingv, -ă	tutelar, -ă	ujujit, -ă
trilobat, -ă	tutelat, -ă	ulcerat, -ă
trimestrial, -ă	tutuniu, -ie	ulceros, -oasă
triform, -ă		uleiat, -ă
tripartit, -ă	țarist, -ă	uleios, -oasă
triplu, -ă	țanțoș, -ă	ulițarnic, -ă
trisepal, -ă	țândăros, -oasă	ulterior, -oară
trisilabic, -ă	țărănesc, -ească	ultim, -ă
trist, -ă	țărănos, -oasă	uman, -ă
triumfal, -ă	țărănos, -oasă	umanistic, -ă
triumfător, -oare	țărnuitor, -oare	umăros, -oasă
triunghiular, -ă	țeapăn, -ă	umbeliform, -ă
trivalent, -ă	țelinos, -oasă	umblăreț, -eață
trivial, -ă	țepos, -oasă	umbricios, -oasă
trîntit, -ă	țestos, -oasă	umbrît, -ă
trohaic, -ă	țevos, -oasă	umbritor, -oare
troienit, -ă	țignit, -ă	umbros, -oasă
tronconic, -ă	țiflitor, -oare	umed, -ă
tropic, -ă	țigănatîc, -ă	umedos, -oasă
tropical, -ă	țigănesc, -ească	umeral, -ă
troșnitor, -oare	țigănos, -oasă	umeros, -oasă
trunchiat, -ă	țintat, -ă	omezit, -ă
trupeș, -ă	ținteș, -ă	umflat, -ă
tuberculat, -ă	țintit, -ă	umidifug, -ă
tubiform, -ă	țintitor, -oare	umil, -ă
tubular, -ă	țintuit, -ă	umiditor, -oare
tufos, -oasă	ținutal, -ă	umoristic, -ă
tulburat, -ă	țipat, -ă	unanim, -ă
tulit, -ă	țipător, -oare	uncial, -ă
tumefiat, -ă	țiuitor, -oare	undos, -oasă
tumular, -ă	țifnos, -oasă	unduios, -oasă
tumultos, -ă	țircovnicesc, -ească	

unduit, -ă	ursăresc, -ească	vast, -ă
ungar, -ă	ursesc, -ească	vavilonic, -ă
unghiat, -ă	ursuz, -ă	văcsuit, -ă
unic, -ă	urticant, -ă	vădan, -ă
unicapsular, -ă	urzicat, -ă	vădit, -ă
unghiular, -ă	urzicător, -oare	văduv, -ă
unicarpelar, -ă	urzicos, -oasă	văduvesc, -ească
unicelular, -ă	uscăcios, -oasă	văduvit, -ă
unicolor, -ă	uscățiv, -ă	văităreț, -eață
unicord, -ă	usturător, -oare	văitător, -oare
unificat, -ă	usturicios, -oasă	văluuros, -oasă
unificator, -oare	usturoiat, -ă	vămășesc, -ească
uniflor, -ă	ușurat, -ă	vărgat, -ă
uniform, -ă	ușuratic, -ă	văros, -oasă
uniformizat, -ă	ușurător, -oare	vărvăresc, -ească
unilateral, -ă	uterin, -ă	vătâmat, -ă
uninomial, -ă	utilat, -ă	vătășesc, -ească
unional, -ă	utilar, -ă	vătraș, -ă
unipar, -ă	utilizabil, -ă	vătuit, -ă
unipersonal, -ă	utopic, -ă	văzător, -oare
unipetal, -ă	uvular, -ă	vectorial, -ă
unipolar, -ă	uzat, -ă	vegetativ, -ă
unisexuat, -ă	uzitat, -ă	vegheat, -ă
unisilab, -ă	uzual, -ă	veghetor, -oare
unisilabic, -ă		vehement, -ă
univalv, -ă	vacant, -ă	velin, -ă
universitar, -ă	vaccinal, -ă	venal, -ă
univoc, -ă	vaginal, -ă	venerat, -ă
unsuros, -oasă	vajnic, -ă	veneric, -ă
untdelemnîu, -ie	valabil, -ă	veninos, -oasă
untos, -oasă	valid, -ă	venitor, -oare
untuos, -oasă	valoric, -ă	venos, -oasă
urban, -ă	valoros, -oasă	ventral, -ă
urbanistic, -ă	valutar, -ă	ventricular, -ă
urcător, -oare	valval, -ă	venust, -ă
urduos, -oasă	valvular, -ă	verbal, -ă
uredinologic, -ă	vamal, -ă	vergelat, -ă
uremic, -ă	vampiric, -ă	vergur, -ă
uretral, -ă	van, -ă	veridic, -ă
urgent, -ă	vanitos, -oasă	verificat, -ă
urîesc, -ească	vaporos, -oasă	veritabil, -ă
urinar, -ă	variabil, -ă	vermial, -ă
urinifer, -ă	variat, -ă	vermiform, -ă
uricios, -oasă	varicos, -oasă	vernal, -ă
uritor, -oare	vascular, -ă	veros, -oasă
urîțit, -ă	vascularizat, -ă	verosimil, -ă
urlător, -oare	vasoconstrictor, -oare	versat, -ă
urluit, -ă	vasodilatator, -oare	versatil, -ă

versificat, -ă	virtual, -ă	volatilizat, -ă
versuit, -ă	virulent, -ă	volburos, -oasă
vertebral, -ă	visat, -ă	volintiresc, -ească
vertiginos, -oasă	visceral, -ă	vollitiv, -ă
vesel, -ă	viscolit, -ă	volițional, -ă
vestic, -ă	viscolitor, -ă	volnic, -ă
vestimentar, -ă	viscolos, -oasă	volnicit, -ă
vestit, -ă	vișinatic, -ă	voltaic, -ă
veșnic, -ă	vișiniu, -ie	volubil, -ă
veșted, -ă	vital, -ă	volumetric, -ă
veștejit, -ă	vitejesc, -ească	voluminos, -oasă
vetust, -ă	viticol, -ă	voluntarist, -ă
vexat, -ă	vitreg, -ă	voluptos, -oasă
vexatoriu, -ie	vitros, -oasă	vomat, -ă
vezical, -ă	vișos, -oasă	votiv, -ă
vezicant, -ă	vivipar, -ă	vrăjit, -ă
viabil, -ă	vizibil, -ă	vrăjitoresc, -ească
vibratil, -ă	vizionar, -ă	vrăjmășesc, -ească
viciat, -ă	viziresc, -ească	vrăjmășos, -oasă
vicinal, -ă	viziteesc, -ească	vrednic, -ă
vicios, -oasă	vizual, -ă	vremelnic, -ă
viclenesc, -ească	vîlvoi, -oaie	vremelnicesc, -ească
viclenit, -ă	vîlvoiat, -ă	vuiitor, -oare
viclenitor, -oare	vînătoresc, -ească	vulcanic, -ă
victorios, -oasă	vînjos, -oasă	vulcanizat, -ă
viermănos, -oasă	vînos, -oasă	vulgar, -ă
vîforatic, -ă	vîntos, -oasă	vulnerabil, -ă
vîfornic, -ă	vînturatic, -ă	vulpăresc, -ească
vîforos, -oasă	vînturos, -oasă	vulpesc, -ească
vigilent, -ă	vîrfuit, -ă	vulturesc, -ească
vîguros, -oasă	vîrstnic, -ă	
vîjelios, -oasă	vîrtejitor, -oare	wolfram, -ă
vindecabil, -ă	virtelnic, -ă	
vindecat, -ă	virtojit, -ă	xenofob, -ă
vindecător, -oare	viscos, -oasă	xilografic, -ă
vinețit, -ă	vladnic, -ă	xilofon, -ă
vinicol, -ă	vlăguit, -ă	
vinifer, -ă	voalat, -ă	zadarnic, -ă
vinos, -oasă	vocal, -ă	zaharisit, -ă
vinteș, -ă	vocalic, -ă	zaharos, -oasă
vioi, -oaie	voiajat, -ă	zaif, -ă
violaceu, -ee	voievodal, -ă	zarif, -ă
violent, -ă	voinicesc, -ească	zavistios, -oasă
viperin, -ă	voinicos, -oasă	zavistnic, -ă
viran, -ă	voios, -oasă	zavistuitor, -oare
virat, -ă	voit, -ă	zăbavnic, -ă
virginal, -ă	volatil, -ă	zăbălos, -oasă
wiril, -ă	volatilizabil, -ă	zăbăuc, -ă

zăbovit, -ă	zdreliț, -ă	zilnic, -ă
zăbovitor, -oare	zdrențaros, -oasă	zimțat, -ă
zăbrelit, -ă	zdrențuit, -ă	zimțos, -oasă
zăcător, -oare	zdrobit, -ă	zimțuit, -ă
zădărit, -ă	zdrumicat, -ă	zincat, -ă
zădufos, -oasă	zdruncinat, -ă	zincografic, -ă
zăgăzuit, -ă	zdruncinător, -oare	zimbăreț, -eață
zăhărit, -ă	zebrat, -ă	zîmbitor, -oare
zălogit, -ă	zecimal, -ă	zlotos, -oasă
zălud, -ă	zeflemitor, -oare	zmăcinat, -ă
zămislitor, -oare	zelos, -oasă	zmeios, -oasă
zănatic, -ă	zenital, -ă	zmeuriu, -ie
zângănitor, -oare	zeros, -oasă	zobit, -ă
zăpădos, -oasă	zgăibat, -ă	zodiacal, -ă
zăpușit, -ă	zgărdat, -ă	zoios, -oasă
zăpușitor, -oare	zgfrcit, -ă	zoologic, -ă
zbanghiu, -ie	zgfrciuros, -oasă	zoomorfic, -ă
zbcit, -ă	zgfriat, -ă	zootehnic, -ă
zbircit, -ă	zgomotos, -oasă	zornăitor, -oare
zbirlit, -ă	zgrăbunțos, -oasă	zorzonat, -ă
zbfirnit, -oare	zgribulit, -ă	zuliar, -ă
zborșit, -ă	zgrunțuros, -oasă	zulufat, -ă
zbuciumat, -ă	zguduit, -ă	zurbav, -ă
zbuciumător, -oare	zguduito, -oare	zurliu, -ie
zburat, -ă	zgurit, -ă	zuruito, -oare
zburatic, -ă	zguros, -oasă	zvăpăiat, -ă
zburătăcit, -ă	zguruit, -ă	zvelt, -ă
zburdalnic, -ă	ziaristic, -ă	zvicnitor, -oare
zburdatic, -ă	zidit, -ă	zvînturatic, -ă
zburdător, -oare	zigomatic, -ă	zvîrlav, -ă
zdravăn, -ă	zigzagat, -ă	

Total 6183

Adjective la care se arată în dicționar că se substantivează :

abraș, -ă, s.m.f.	adulterin, -ă, s.m.f.
abstract, -ă, s.n.	afiliat, -ă, s.n.f.
absurd, -ă, s.n.	afazic, -ă, s.m.f.
abulic, -ă, s.m.f.	aflător, -oare, s.m.f.
accessoriu, -ie, s.n.	africată, s.f.
accidentat, -ă, s.m.f.	afrodiziac, -ă, s.n.
acotiledonat, -ă, s.f. pl.	afund, -ă, s.n.
acreditat, -ă, s.m.	afurisit, -ă, s.m.f.
academic, -ă, s.m.	agățător, -oare, s.f. pl.
adorat, -ă, s.m.f.	ageamiu, -ie, s.m.f.
adormit, -ă, s.m.f.	aglomerat, -ă, s.n.
aducător, -oare, s.m.f.	ahotnic, -ă, s.m.f.
adult, -ă, s.m.f.	aiurit, -ă, s.m.f.

albăstriu, -ie, s.n.
 albuminoid, -ă, s.n.pl.
 aldin, -ă, s.f.
 ales, -ă, s.m.f.
 alexandrin, -ă, s.m.
 altruist, -ă, s.m.f.
 alunecător, -oare, s.n.
 amăgitor, -oare, s.m.f.
 amărit, -ă, s.m.f.
 ambigen, -ă, s.n.
 anestezic, -ă, s.n.
 angiosperm, -ă, s.n.pl.
 animator, -oare, s.m.f.
 anonim, -ă, s.f.
 antibiotic, -ă, s.n.
 antifascist, -ă, s.m.f.
 antinevralgic, -ă, s.n.
 antipiretic, -ă, s.n.
 antropoid, -ă, s.n.pl.
 apelativ, -ă, s.n.
 apelpisit, -ă, s.m.f.
 apetal, -ă, s.f.pl.
 apocrif, -ă, s.n.
 apolitic, -ă, s.m.f.
 apoplectic, -ă, s.m.f.
 apostat, -ă, s.m.f.
 armonie, -ă, s.f.pl.
 arogant, -ă, s.m.f.
 ars, -ă, s.n.
 artritic, -ă, s.m.f.
 asediator, -oare, s.m.f.
 asigurator, -oare, s.m.f.n.
 astenic, -ă, s.m.f.
 atotputernic, -ă, s.m.f.
 autograf, -ă, s.n.
 autohton, -ă, s.m.f.
 auxiliar, -ă, s.n.
 avar, -ă, s.m.f.
 azuriu, -ie, s.n.

bălan, -ă, s.m.f.
 barosan, -ă, s.m.f.
 batard, -ă, s.f.
 băgător, -oare, s.m.
 bălai, -ie, s.f.
 băltăreț, -eață, s.n.
 bănuț, -ă, s.m.f.

bărbos, -oasă, s.m.
 băștinaș, -ă, s.m.f.
 bătauș, -ă, s.m.f.
 beletristic, -ă, s.f.
 beligerant, -ă, s.m.f.
 bigot, -ă, s.m.f.
 bimotor, s.n.
 binevoitor, -oare, s.m.f.
 biogen, -ă, s.n.
 biped, -ă, s.m.f.
 biruitor, -oare, s.m.f.
 bilbit, -ă, s.m.f.
 blestemat, -ă, s.m.f.
 blindat, -ă, s.n.pl.
 blond, -ă, s.m.f.
 blondin, -ă, s.f.
 bobleț, -eață, s.reg.m.f.
 bocciu, -ie, s.m.f.
 bogat, -ă, s.m.f.
 bolnav, -ă, s.m.f.
 bovin, -ă, s.f.pl.
 brunet, -ă, s.m.f.
 buclucaș, -ă, s.m.f.
 bufon, -ă, s.m.
 burduhănos, -oasă, s.m.f.
 burlesc, -escă, s.f.
 burtos, -oasă, s.m.f.

calic, -ă, s.m.f.
 calmant, -ă, s.n.
 candriu, -ie, s.m.f.
 canin, -ă, s.m.
 capilar, -ă, s.n.pl.
 capucin, -ă, s.m.
 caraghios, -oasă, s.m.f.
 cardiac, -ă, s.m.f.
 carierist, -ă, s.m.f.
 carnivor, -ă, s.n.pl.
 călător, -oare, s.m.f.
 centrifugă, s.f.
 cenușiu, -ie, s.n.
 cerebral, -ă, s.m.f.
 cezarian, -ă, s.f.
 chel, -eală, s.m.
 chelbos, -oasă, s.m.f.
 cheltuitor, -oare, s.m.f.
 chemător, -oare, s.m.f.
 chirilic, -ă, s.f.

circular, -ă, s.n.
 citric, -ă, s.f.pl.
 ciumat, -ă, s.m.f.
 ciung, -ă, s.m.f.
 ciunt, -ă, s.m.f.
 civil, -ă, s.m.f.
 cîrtitor, -oare, s.f.m.
 cîrn, -ă, s.m.f.
 ciștigător, -oare, s.m.f.
 clar, -ă, s.n.
 clonțat, -ă, s.f.
 coagulat, -ă, s.m.
 coborîtor, -oare, s.m.f.
 cocoșat, -ă, s.m.f.
 codan, -ă, s.m.f.
 colonialist, -ă, s.m.pl.
 colorant, -ă, s.n.
 columbac, -ă, s.f.
 combatant, -ă, s.m.f.
 comburant, -ă, s.m.
 comparativ, -ă, s.n.
 compensator, -oare, s.n.
 completiv, -ă, s.f.
 component, -ă, s.n.
 compozit, -ă, s.n.
 compus, -ă, s.m.
 comun, -ă, s.n.
 conabiu, -ie, s.n.
 conciliator, -oare, s.m.f.
 concret, -ă, s.n.
 conector, -oare, s.n.
 conic, -ă, s.f.
 conjunctiv, -ă, s.n.
 contemporan, -ă, s.m.n.
 contrar, -ă, s.n.
 coordonat, -ă, s.f.
 coral, -ă, s.f.
 corelativ, -ă, s.f.
 corporalist, -ă, s.m.f.
 cosmetic, -ă, s.n.
 cosmopolit, -ă, s.m.f.
 cotiledonat, -ă, s.f.pl.
 cotropitor, -oare, s.m.f.
 credincios, -oasă, s.m.f.
 cucernic, -ă, s.m.
 cuminte, s.m.
 curat, -ă, s.m.f.

cuvios, -oasă, s.m.
 cvadruman, -ă, s.f.pl.

damnat, -ă, s.m.f.
 dăunător, -oare, s.m.
 decedat, -ă, s.m.f.
 decepționist, -ă, s.m.f.
 decimal, -ă, s.n.
 declinatoriu, -ie, s.n.
 decolorant, -ă, s.m.
 defăimător, -oare, s.m.f.
 deficient, -ă, s.m.f.
 defunct, -ă, s.m.f.
 dement, -ă, s.m.f.
 demobilizat, -ă, s.m.f.
 depurativ, -ă, s.n.
 derivativ, -ă, s.n.
 descreierat, -ă, s.m.f.
 desculț, -ă, s.m.
 desperat, -ă, s.m.f.
 destul, -ă, s.n.
 deșertat, -ă, s.n.
 deșteptător, -oare, s.n.
 determinativ, -ă, s.n.
 detractat, -ă, s.m.f.
 devastator, -oare, s.m.f.
 dezaxat, -ă, s.m.f.
 dezbrăcat, -ă, s.m.f.
 dezmetic, -ă, s.m.
 dezmoștenit, -ă, s.m.f.
 dezoxidant, -ă, s.m.
 dicotiledonat, -ă, s.f.pl.
 dilatator, -oare, s.n.
 dirigitor, -oare, s.m.f.
 dispărut, -ă, s.m.f.
 dispeptic, -ă, s.m.f.
 distilat, -ă, s.n.
 distrofic, -ă, s.n.
 diuretic, -ă, s.n.
 divers, -ă, s.f.pl.
 diversionist, -ă, s.m.f.
 dizenteric, -ă, s.m.f.
 dizolvant, -ă, s.m.f.
 doctrinar, -ă, s.n.
 doinitor, -oare, s.m.
 dolihocefal, -ă, s.m.f.
 dramatic, -ă, s.n.

dublu, -ă, s.n.
 dugliș, -ă, s.m.f.
 ebraic, -ă, s.f.
 echivalent, -ă, s.n.
 echivoc, -ă, s.n.
 eclectic, -ă, s.m.f.
 economic, -ă, s.n.
 editorial, -ă, s.n.
 egal, -ă, s.n.
 egoist, -ă, s.m.f.
 elastic, -ă, s.n.
 electromotor, -oare, s.n.
 eliberator, -oare, s.m.f.
 emițător, -oare, s.n.
 entuziast, -ă, s.m.f.
 erotic, -ă, s.f.
 evadat, -ă, s.m.f.
 evanghelic, -ă, s.m.f.
 evidențiat, -ă, s.m.f.
 evlavios, -oasă, s.m.f.
 examinator, -oare, s.m.f.
 excitant, -ă, s.m.n.
 exclusivist, -ă, s.m.f.
 executant, -ă, s.m.f.
 executor, -oare, s.m.f.
 exilat, -ă, s.m.f.
 expatriat, -ă, s.m.f.
 expectorant, -ă, s.n.
 exploatat, -ă, s.m.f.
 expozant, -ă, s.m.f.
 expres, -ă, s.n.
 exterminator, -oare, s.m.
 extravagant, -ă, s.m.f.

falit, -ă, s.m.f.
 făcător, -oare, s.m.f.
 făinos, -oasă, s.f.pl.
 fecal, -ă, s.f.pl.
 felin, -ă, s.f.pl.
 feminist, -ă, s.m.f.
 fenomenalist, -ă, s.m.f.
 fericit, -ă, s.m.f.
 feroviar, -ă, s.n.
 feștelitor, -oare, s.m.f.
 fideist, -ă, s.m.f.
 filarmonic, -ă, s.f.

filotim, -ă, s.n.
 filtrat, -ă, s.n.
 firesc, -ească, s.n.
 firosos, -oasă, s.m.f.
 firnit, -ă, s.m.f.
 flămînd, -ă, s.m.f.
 fost, -ă, s.n.
 franțuzesc, -ească, s.f.
 franțuzit, -ă, s.m.f.
 fricativ, -ă, s.f.
 fricos, -oasă, s.m.f.
 frontal, -ă, s.n.
 fugar, -ă, s.m.
 fugaci, -e, s.m.
 fugarnic, -ă, s.m.
 fugit, -ă, s.m.f.
 futurist, -ă, s.m.

galonat, -ă, s. m.
 gamopetal, -ă, s.f.
 gamosepal, -ă, s.f.
 gazat, -ă, s.m.f.
 geamăn, -ă, s.m.f.
 ghiduș, -ă, s.m.f.
 glasnic, -ă, s.f.
 grăsan, -ă, s.m.f.
 grecesc, -ească, s.m.f.
 grecocatholic, -ă, s.m.f.
 gulerat, -ă, s.m.f.
 gușat, -ă, s.m.f.
 gutos, -oasă, s.m.f.
 guvernant, -ă, s.m.pl.

haidoș, -ă, s.m.f.
 hapsîn, -ă, s.m.f.
 hăbăuc, -ă, s.m.f.
 hălăoi, -oaie, s.m.f.
 hămîșliu, -ie, s.n.
 hebdomadar, -ă, s.n.
 herghelian, -ă, s.m.f.
 hermafrodit, -ă, s.m.f.
 hexapod, -ă, s.f.pl.
 hibrid, -ă, s.n.
 hipermetrop, -oapă, s.m.f.

ieșit, -ă, s.f.pl.
 ignorant, -ă, s.m.f.
 ilustrat, -ă, s.f.

imagistic, -ă, s.f.
 imperativ, -ă, s.n.
 imperfect, -ă, s.n.
 imperfectiv, -ă, s.n.
 impertinent, -ă, s.m.f.
 incapabil, -ă, s.m.f.
 incisiv, -ă, s.m.
 îndigen, -ă, s.m.f.
 individualist, -ă, s.m.f.
 indo-european, -ă, s.f.
 infam, -ă, s.m.f.
 infirm, -ă, s.m.f.
 infraroșu, -ie, s.n.
 inițiat, -ă, s.m.f.
 insecticid, -ă, s.n.
 insectifug, -ă, s.n.
 insectivor, -ă, s.n.
 instantaneu, -ee, s.n.
 internațional, -ă, s.m.f.
 insular, -ă, s.m.f.
 insuficient, -ă, s.m.
 invadator, -oare, s.m.f.
 invidios, -oasă, s.m.f.
 invizibil, -ă, s.n.
 ipohondru, -ă, s.m.f.
 iscusit, -ă, s.m.f.
 izmenit, -ă, s.m.f.
 izobar, -ă, s.f.
 izolator, -oare, s.n.
 izomer, -ă, s.m.
 izoterm, -ă, s.f.
 izotop, -ă, s.m.
 izodinamic, -ă, s.f.
 impermeabil, -ă, s.n.
 imposibil, -ă, s.n.
 improvizator, -oare, s.m.f.
 indicativ, -ă, s.n.
 idiot, -ă, s.m.f.
 îmbogățit, -ă, s.m.f.
 împăciuitoarist, -ă, s.m.f.
 împelițat, -ă, s.m.
 împilat, -ă, s.m.
 împilator, -oare, s.m.
 înalt, -ă, s.n.
 închipuit, -ă, s.m.f.
 încornurat, -ă, s.m.
 îndărătnic, -ă, s.m.f.

îndoit, -ă, s.n.
 îndrăgostit, -ă, s.m.f.
 îndrumător, -oare, s.n.
 înfumurat, -ă, s.m.f.
 îngîmfat, -ă, s.m.f.
 înlocuitor, -oare, s.m.f.
 înjunghietor, -oare, s.m.
 înșelător, -oare, s.m.f.
 întemnițat, -ă, s.m.f.
 întrebător, -oare, s.m.f.
 întreg, -eagă, s.m.
 înțelept, -eaptă, s.m.f.
 învins, -ă, s.m.f.
 înfășurător, -oare, s.n.

jefuitor, -oare, s.m.f.
 june, -ă, s.m.f.
 junimist, -ă, s.m.
 jurat, -ă, s.m.

labial, -ă, s.f.
 labiat, -ă, s.f.pl.
 labiodental, -ă, s.f.
 lactat, -ă, s.n.
 lamelibranhiat, -ă, s.n.
 lateral, -ă, s.f.
 laxativ, -ă, s.n.
 lăliu, -fie, s.m.f.
 lătrător, -oare, s.m.
 legist, -ă, s.m.
 leguminos, -oasă, s.f.pl.
 lenitiv, -ă, s.n.
 lepros, -oasă, s.m.f.
 levantin, -ă, s.m.f.
 lichid, -ă, s.n.
 limbut, -ă, s.m.f.
 lingușitor, -oare, s.m.f.
 liric, -ă, s.f.
 lunatic, -ă, s.m.f.
 luteran, -ă, s.m.f.

mahmur, -ă, s.m.f.
 malaric, -ă, s.m.f.
 maniac, -ă, s.m.f.
 marin, -ă, s.f.
 mărginaș, -ă, s.f.
 măsurător, -oare, s.n.
 median, -ă, s.f.

medieval, -ă, s.m.
 mezozoic, -ă, s.n.
 mijlocas, -ă, s.m.f.
 miliar, -ă, s.n.pl.
 militant, -ă, s.m.f.
 milităros, -oasă, s.m.
 mincinos, -oasă, s.m.f.
 miraculos, -oasă, s.n.
 mistic, -ă, s.m.f.
 mintuitor, -oare, s.m.
 mnemotehnic, -ă, s.f.
 moliu, -ie, s.m.f.
 monarhist, -ă, s.m.f.
 monocotiledonat, -ă, s.f.pl.
 monolit, -ă, s.m.
 motorizat, -ă, s.n.pl.
 mucalit, -ă, s.m.
 mucos, -oasă, s.m.f.
 municipal, -ă, s.m.
 muribund, -ă, s.m.f.
 muritor, -oare, s.m.f.
 mustăcios, -oasă, s.m.
 mut, -ă, s.m.f.
 mutător, -oare, s.f.
 mutilat, -ă, s.m.f.
 mult, -ă, s.n.

narcotic, -ă, s.n.
 natural, -ă, s.n.
 naufragiat, -ă, s.m.f.
 nazal, -ă, s.f.
 năbădăios, -oasă, s.m.f.
 năpăstuit, -ă, s.m.f.
 năprasnic, -ă, s.m.
 născocitor, -oare, s.m.f.
 năsos, -oasă, s.m.f.
 nătăflet, -eață, s.m.f.
 nătăntol, -oală, s.m.f.
 nătărău, s.m.
 nătîng, -ă, s.m.f.
 năuc, -ă, s.m.f.
 năzdrăvan, -ă, s.m.f.
 necesar, -ă, s.n.
 nechimuluit, -ă, s.f.
 necredincios, -oasă, s.m.f.
 necurat, -ă, s.m.
 necuvîntător, -oare, s.n.
 nefăcut, -ă, s.f.

nefericit, -ă, s.m.f.
 neghiob, -oabă, s.m.f.
 neisprăvit, -ă, s.m.f.
 nemernic, -ă, s.m.f.
 nemulțumit, -ă, s.m.f.
 nenorocit, -ă, s.m.f.
 neolitic, -ă, s.n.
 nepriceput, -ă, s.m.f.
 nepricopsit, -ă, s.m.f.
 neputincios, -oasă, s.n.
 nerod, -oadă, s.m.f.
 nerușinat, -ă, s.m.f.
 nestemat, -ă, s.f.
 neștiutor, -oare, s.m.f.
 netot, -oată, s.m.f.
 netrebnic, -ă, s.m.f.
 neurastenic, -ă, s.m.f.
 neutru, s.n.
 nevertebrat, -ă, s.n.pl.
 nivelator, -oare, s.n.
 nocturn, -ă, s.f.
 nordic, -ă, s.m.f.
 nou, -ă, s.m.
 notabil, -ă, s.m.pl.

obidit, -ă, s.m.f.
 obijduit, -ă, s.m.f.
 obișnuit, -ă, s.n.
 oblăduitor, -oare, s.m.f.
 obligat, -ă, s.m.f.
 obraznic, -ă, s.m.f.
 occidental, -ă, s.m.f.
 occipital, -ă, s.n.
 octopod, -ă, s.f.pl.
 ocrotitor, -oare, s.m.f.
 ofertant, -ă, s.m.f.
 oficiant, -ă, s.m.f.
 oficios, -oasă, s.n.
 ofticos, -oasă, s.m.f.
 olog, -oagă, s.m.f.
 omenesc, -ească, s.n.
 omnivor, -ă, s.n.
 omoritor, -oare, s.m.f.
 onomastic, -ă, s.f.
 opăritor, -oare, s.m.f.
 optativ, -ă, s.n.
 orbicular, -ă, s.m.
 orfan, -ă, s.m.f.

organizator, -oare, s.m.f.
 original, -ă, s.n.
 orizontal, -ă, s.f.
 oropsit, -ă, s.m.f.
 ortodox, -ă, s.m.f.
 ortoman, -ă, s.m.
 osîndit, -ă, s.m.f.
 ostenitor, -oare, s.m.f.
 ovin, -ă, s.f.pl.
 ovipar, -ă, s.n.f.
 oxidant, -ă, s.m.

palatal, -ă, s.f.
 paleolitic, -ă, s.m.
 paleozoic, -ă, s.n.
 paliativ, -ă, s.n.
 paraponisit, -ă, s.m.
 parietal, -ă, s.m.
 particular, -ă, s.m.f.
 partitiv, -ă, s.n.
 partinic, -ă, s.m.
 pașoptist, -ă, s.m.
 patent, -ă, s.n.f.
 patriotard, -ă, s.m.f.
 păcătos, -oasă, s.m.f.
 pădureț, -eață, s.m.f.
 păios, -oasă, s.f.pl.
 păstrător, -oare, s.m.f.
 pedant, -ă, s.m.f.
 pedestru, -ă, s.m.
 pelagros, -oasă, s.m.f.
 peninsular, -ă, s.m.f.
 periodic, -ă, s.n.
 permanent, -ă, s.n.
 perpendicular, -ă, s.f.
 personalist, -ă, s.m.f.
 pervers, -ă, s.m.f.
 pestiferat, -ă, s.m.f.
 petrecăreț, -eață, s.m.f.
 pintenat, -ă, s.m.
 pintenog, -oagă, s.m.
 pipernicit, -ă, s.m.f.
 pîrdalnic, -ă, s.m.
 pîrît, -ă, s.m.f.
 pîrîtor, -oare, s.m.f.
 planificator, -oare, s.m.f.
 plebeian, -ă, s.m.f.

plinar, -ă, s.f.
 pliant, -ă, s.m.f.
 plingător, -oare, s.m.f.
 pluralist, -ă, s.m.f.
 pocit, -ă, s.m.f.
 politehnic, -ă, s.f.
 poliglot, -ă, s.m.f.
 politic, -ă, s.m.
 portocaliu, -ie, s.n.
 ponegritor, -oare, s.m.f.
 porumbac, -ă, s.f.
 poruncitor, -oare, s.m.f.
 posibil, -ă, s.n.
 pozitiv, -ă, s.n.
 potrivnic, -ă, s.m.f.
 practicabil, -ă, s.n.
 pravoslavnic, -ă, s.m.f.
 prăpădit, -ă, s.m.f.
 preabun, -ă, s.m.
 preacurat, -ă, s.f.
 preafericit, -ă, s.m.f.
 preasfîntul, -a, s.m.f.
 prefabricat, -ă, s.n.
 prelung, -ă, s.n.
 premergător, -oare, s.m.f.
 premilitar, -ă, s.m.
 prevestitor, -oare, s.m.f.
 prezbit, -ă, s.m.f.
 probatoriu, -ie, s.n.
 proclêt, -ă, s.m.f.
 privitor, -oare, s.m.f.
 profan, -ă, s.m.f.
 profitor, -oare, s.m.f.
 protector, -oare, s.m.f.
 promovat, -ă, s.m.f.
 proscris, -ă, s.m.f.
 prost, -oastă, s.m.f.
 protejat, -ă, s.m.f.
 protestant, -ă, s.m.f.
 protestatar, -oare, s.m.f.
 provizoriu, -ie, s.n.
 provocator, -oare, s.m.f.
 purgativ, -ă, s.n.
 puternic, -ă, s.m.
 puțin, -ă, s.n.

radiat, -ă, s.n.pl.
 rahitic, -ă, s.m.f.

rapid, -ă, s.n.
 ratat, -ă, s.m.f.
 rănit, -ă, s.m.f.
 răcoritor, -oare, s.f.
 rădăcinos, -oasă, s.f.pl.
 răpitor, -oare, s.f.pl.
 răpănos, -oasă, s.m.f.
 răsăritean, -ă, s.m.
 răscolat, -ă, s.m.f.
 rășinos, -oasă, s.f.pl.
 răutăcios, -oasă, s.m.f.
 răzbunător, -oare, s.m.f.
 răzvrătit, -ă, s.m.f.
 răzvrătitor, -oare, s.m.f.
 reacționar, -ă, s.m.f.
 rebel, -ă, s.m.f.
 reangajat, -ă, s.m.
 rece, s.n.
 reciproc, -ă s.f.
 recomandat, -ă, s.f.
 reconfortant, -ă, s.n.
 reformat, -ă, s.m.f.
 reformist, -ă, s.m.f.
 reflex, -ă, s.n.
 regional, -ă, s.f.
 regretat, -ă, s.m.f.
 renovator, -oare, s.m.f.
 reparator, -oare, s.m.f.
 repetent, -ă, s.m.f.
 reproducător, -oare, s.m.f.
 respectiv, -ă, s.m.f.
 responsabil, -ă, s.m.f.
 restanțier, -ă, s.m.f.
 reumatic, -ă, s.m.f.
 revulsiv, -ă, s.n.
 rezervatar, -ă, s.m.
 radical, -ă, s.n.
 răsos, -oasă, s.m.f.
 robit, -ă, s.m.f.
 roib, s.m.
 romantic, -ă, s.m.
 romantios, -oasă, s.m.f.
 rominesc, -ească, s.f.
 roșcat, -ă, s.n.
 rotaș, -ă, s.m.
 rotativ, -ă, s.f.
 roz, -ă, s.n.

rugător, -oare, s.m.f.
 rumegător, -oare, s.f.pl.
 salariat, -ă s.m.f.
 salvator, -oare, s.m.f.
 sanscrit, -ă, s.f.
 sapient, -ă, s.m.
 satiric, -ă, s.n.
 sănătos, -oasă, s.f.
 săptăminal, -ă, s.n.
 sărac, -ă, s.m.f.
 sărăcuț, -ă, s.m.f.
 sărbătorit, -ă, s.m.f.
 sărman, -ă, s.m.f.
 scabios, -oasă, s.m.f.
 schismatic, -ă, s.m.f.
 schizofrenic, -ă, s.m.f.
 sclivisit, -ă, s.m.f.
 scornitor, -oare, s.m.f.
 scrofulos, -oasă, s.m.f.
 scurt, -ă, s.f.
 scump, -ă, s.m.
 scurmător, -oare, s.n.
 scutit, -ă, s.m.f.
 sedativ, -ă, s.n.
 selecționabil, -ă, s.m.f.
 selecționat, -ă, s.f.
 sentimental, -ă, s.m.f.
 senzual, -ă, s.m.f.
 sfadic, -ă, s.m.f.
 sfrijit, -ă, s.m.f.
 sibilant, -ă, s.f.
 sicativ, -ă, s.n.
 sifilitic, -ă, s.m.f.
 siflant, -ă, s.f.
 silogistic, -ă, s.f.
 simetric, -ă, s.n.f.
 simpatic, -ă, s.n.
 singular, -ă, s.n.
 sinistral, -ă, s.m.f.
 sistematic, -ă, s.f.
 sîrbesc, -ească, s.f.
 soliped, -ă, s.n.pl.
 slut, -ă, s.m.f.
 smintit, -ă, s.m.f.
 sclid, -ă, s.n.
 somnifer, -ă, s.n.
 somnoros, -oasă, s.m.f.

soporific, -ă, s.n.
 spancă, s.f.
 spirant, -ă, s.f.
 spiritos, -oasă, s.f.pl.
 sprijinitor, -oare, s.m.f.
 stagiari, -ă, s.m.f.
 stăruitor, -oare, s.f.
 steril, -ă, s.m.f.
 stimabil, -ă, s.m.f.
 sting, -ă, s.m.f.
 stingaci, -e, s.m.f.
 străjuitor, -oare, s.m.f.
 stupefiant, -ă, s.n.
 sturluibat, -ă, s.m.f.
 subaltern, -ă, s.m.f.
 subiectivist, -ă, s.m.f.
 submersibil, -ă, s.n.
 subordonat, -ă, s.f.
 subrogat, -ă, s.n.
 suferind, -ă, s.m.f.
 suficient, -ă, s.m.
 sugar, -ă, s.m.
 sugător, -oare, s.m.f.
 sugaci, -e, s.m.f.
 superior, -oară, s.m.f.
 superlativ, -ă, s.n.
 suplinitor, -oare, s.m.f.
 supranatural, -ă, s.n.
 sur, -ă, s.m.
 surd, -ă, s.m.f.
 surdomut, -ă, s.m.f.
 suriu, -ie, s.n.
 sus-numit, -ă, s.m.f.

șarg, -ă, s.m.
 șchiop, -oapă, s.m.f.
 șmecher, -ă, s.m.f.
 șoltic, -ă, s.m.f.
 șontorog, -oagă, s.m.f.
 știrb, -ă, s.m.f.

tabetic, -ă, s.m.f.
 tandalic, -ă, s.m.f.
 țaurin, -ă, s.f.pl.
 tămios, -oasă, s.n.
 temporal, -ă, s.f.
 termogen, -ă, s.n.
 terorist, -ă, s.m.f.

terț, -ă, s.m.
 terțiar, -ă, s.n.
 textil, -ă, s.f.pl.
 textilist, -ă, s.m.f.
 tiliaceu, -ee, s.n.pl.
 timid, -ă, s.m.f.
 tipicar, -ă, s.m.f.
 tipic, -ă, s.n.
 tiroid, -ă, s.f.
 titrat, -ă, s.m.f.
 tituiar, -ă, s.m.f.
 timp, -ă, s.m.f.
 tânăr, -ă, s.m.f.
 tîrîtor, -oare, s.f.
 tonic, -ă, s.f.
 tont, -oantă, s.m.f.
 toponimic, -ă, s.n.
 toxic, -ă, s.n.
 trăsnet, -ă, s.m.f.
 trădător, -oare, s.m.f.
 trigam, -ă, s.m.
 tricolor, -ă, s.n.
 trimotor, s.n.
 trîndav, -ă, s.m.f.
 trudit, -ă, s.m.f.
 trudit, -oare, s.m.f.
 trudnic, -ă, s.m.f.
 trufaș, -ă, s.m.f.
 tuberculos, -oasă, s.m.f.
 tuciuriu, -ie, s.m.f.
 tulburător, -oare, s.m.f.
 turnant, -ă, s.f.

țîitor, -oare, s.m.f.
 țîrlîitor, -oare, s.f.

ucigător, -oare, s.m.f.
 umilitor, -oare, s.m.f.
 ultraviolet, -ă, s.f.
 ungueresc, -ească, s.f.
 unicorn, -ă, s.m.
 unionist, -ă, s.m.f.
 unitarian, -ă, s.m.f.
 unit, -ă, s.m.f.
 universal, -ă, s.n.
 urecheat, -ă, s.m.
 urgisit, -ă, s.m.f.
 următor, -oare, s.m.f.

ursit, -ă, s.m.f.
 ursitor, -oare, s.f.
 ușor, -oară, s.n.
 util, -ă, s.n.
 uzurar, -ă, s.m.

vag, -ă, s.n.m.
 vătămător, -oare, s.n.
 vegetal, -ă, s.f.
 vegetarian, -ă, s.m.f.
 venerabil, -ă, s.m.f.
 vermicid, -ă, s.n.
 vermifug, -ă, s.n.
 vertebrat, -ă, s.n.pl.
 vertical, -ă, s.f.
 veterinar, -ă, s.m.
 vibrant, -ă, s.f.
 viclean, -ă, s.m.
 viețuitor, -oare, s.f.

vinețiu, -ie, s.n.
 vinovat, -ă, s.m.f.
 vioriu, -ie, s.n.
 vitalist, -ă, s.m.f.
 vivipar, -ă, s.n.
 vizionar, -ă, s.n.
 viitor, -oare, s.n.
 vomitiv, -ă, s.n.
 vorbăreț, -eață, s.m.f.

zăpăcit, -ă, s.m.f.
 zeflemist, -ă, s.m.f.
 zemos, -oasă, s.m.
 zevzec, -eacă, s.m.f.
 zgîit, -ă, s.m.f.
 zgîriotor, -oare, s.m.f.
 zglobiu, -ie, s.m.f.

Total 801

Dicționarul atestă cuvîntul o singură dată cu indicația că poate fi atît substantiv cît și adjectiv.

În aceste cazuri de multe ori nu știm care este cel mai vechi:

absolvent, -ă, s.m.f.
 aderent, -ă, s.m.f.
 adulator, -oare, s.m.f.
 adunător, -oare, s.m.f.
 adventist, -ă, s.m.f.
 agnostic, -ă, s.m.f.
 agramat, -ă, s.m.f.
 alcătuitor, -oare, s.m.f.
 african, -ă, s.m.f.
 algerian, -ă, s.m.f.
 aliat, -ă, s.m.f.
 alienat, -ă, s.m.f.
 american, -ă, s.m.f.
 animist, -ă, s.m.f.
 antic, -ă, s.m.f.
 antiregalist, -ă, s.m.f.
 antisemit, -ă, s.m.f.
 antitrinitar, -ă, s.m.f.
 arestat, -ă, s.m.f.
 apărător, -oare, s.m.f.
 arab, -ă, s.m.f.
 ardelean, -ă, s.m.f.
 armean, -ă, s.m.f.
 aromîn, -ă, s.m.f.

arvanit, -ă, s.m.f.
 asiatic, -ă, s.m.f.
 asirian, -ă, s.m.f.
 asistent, -ă, s.m.f.
 asociaționist, -ă, s.m.f.
 astigmatic, -ă, s.m.f.
 astmatic, -ă, s.m.f.
 atenian, -ă, s.m.f.
 atomist, -ă, s.m.f.
 ațfător, -oare, s.m.f.
 australian, -ă, s.m.f.
 austriac, -ă, s.m.f.
 avar, -ă, s.m.f.
 balamut, -ă, s.m.f.
 bănățean, -ă, s.m.f.
 belgian, -ă, s.m.f.
 bătrîn, -ă, s.m.f.
 băutor, -oare, s.m.f.
 becnic, -ă, s.m.f.
 bețiv, -ă, s.m.f.
 bigam, -ă, s.m.f.
 binefăcător, -oare, s.m.f.
 bielorus, -ă, s.m.f.

bulgar, -ă, s.m.f.
 bolșevic, -ă, s.m.f.
 bosniac, -ă, s.m.f.
 boem, -ă, s.m.f.
 boșorog, -oagă, s.m.f.
 britanic, -ă, s.m.f.
 bucovinean, -ă, s.m.f.
 budist, -ă, s.m.f.
 burghez, -ă, s.m.f.

calmuc, -ă, s.m.f.
 calomniator, -oare, s.m.f.
 calvin, -ă, s.m.f.
 calvinist, -ă, s.m.f.
 canceros, -oasă, s.m.f.
 capitalist, -ă, s.m.f.
 cartezian, -ă, s.m.f.
 catolic, -ă, s.m.f.
 caucazian, -ă, s.m.f.
 cărpănos, -oasă, s.m.f.
 ceh, -ă, s.m.f.
 cehoslovac, -ă, s.m.f.
 cercetător, -oare, s.m.f.
 cerchez, -ă, s.m.f.

chiabur, -ă, s.m.f.
 chiolhănos, -oasă, s.m.f.
 comanditat, -ă, s.m.f.
 colhoznic, -ă, s.m.f.
 comunist, -ă, s.m.f.
 conducător, -oare, s.m.f.
 conlocuitor, -oare, s.m.f.
 conservator, -oare, s.m.f.
 contabil, -ă, s.m.f.
 coreean, -ă, s.m.f.
 cositor, -oare, s.m.f.
 crescător, -oare, s.m.f.
 creștin, -ă, s.m.f.
 criminal, -ă, s.m.f.
 cunoscător, -oare, s.m.f.
 cuvîntător, -oare, s.m.f.
 croat, -ă, s.m.f.

dac, -ă, s.m.f.
 dacoromîn, -ă, s.m.f.
 dadaist, -ă, s.m.f.
 dajnic, -ă, s.m.f.
 danez, -ă, s.m.f.
 darwinist, -ă, s.m.f.
 debitor, -oare, s.m.f.
 defetist, -ă, s.m.f.
 deist, -ă, s.m.f.
 descendent, -ă, s.m.f.
 destrăbălat, -ă, s.m.f.
 descîntător, -oare, s.m.f.
 determinist, -ă, s.m.f.
 diabetic, -ă, s.m.f.
 diferit, -ă, s.m.f.
 dobrogean, -ă, s.m.f.
 dominican, -ă, s.m.f.
 drăguț, -ă, s.m.f.
 dualist, -ă, s.m.f.
 dușman, -ă, s.m.f.

idealist, -ă, s.m.f.
 imbecil, -ă, s.m.f.
 imperialist, -ă, s.m.f.
 ingrat, -ă, s.m.f.
 inspirator, -oare, s.m.f.
 intelectual, -ă, s.m.f.
 intern, -ă, s.m.f.
 intervenționist, -ă, s.m.f.
 isteric, -ă, s.m.f.
 iredentist, -ă, s.m.f.
 irlandez, -ă, s.m.f.
 islandez, -ă, s.m.f.
 istoromîn, -ă, s.m.f.
 italian, -ă, s.m.f.
 iugoslav, -ă, s.m.f.
 izraelit, -ă, s.m.f.

econom, -oamă, s.m.f.
 educator, -oare, s.m.f.
 egiptean, -ă, s.m.f.
 elen, -ă, s.m.f.
 elvețian, -ă, s.m.f.
 epicurian, -ă, s.m.f.
 epileptic, -ă, s.m.f.
 eston, -ă, s.m.f.
 estonian, -ă, s.m.f.

etiopian, -ă, s.m.f.
 evoluționist, -ă, s.m.f.
 existențialist, -ă, s.m.f.
 expresionist, -ă, s.m.f.
 extern, -ă, s.m.f.
 extremist, -ă, s.m.f.

fatalist, -ă, s.m.f.
 fascist, -ă, s.m.f.
 fălitor, -oare, s.m.f.
 federalist, -ă, s.m.f.
 fenician, -ă, s.m.f.
 fetișist, -ă, s.m.f.
 flămînd, -ă, s.m.f.
 fracționist, -ă, s.m.f.
 franciscan, -ă, s.m.f.

georgian, -ă, s.m.f.
 german, -ă, s.m.f.
 gestionar, -ă, s.m.f.
 gînditor, -oare, s.m.f.
 gnostic, -ă, s.m.f.

habotnic, -ă, s.m.f.
 hindus, -ă, s.m.f.
 husit, -ă, s.m.f.

ințepător, -oare, s.m.f.
 înotător, -oare, s.m.f.
 înrobitor, -oare, s.m.f.
 însoțitor, -oare, s.m.f.

întovărășit, -ă, s.m.f.
 învingător, -oare, s.m.f.
 învrăjbitor, -oare, s.m.f.

japonez, -ă, s.m.f.
 jeluitor, -oare, s.m.f.

lapon, -ă, s.m.f.
 latin, -ă, s.m.f.
 latinist, -ă, s.m.f.
 leton, -ă, s.m.f.
 liberal, -ă, s.m.f.
 logician, -ă, s.m.f.
 lucrător, -oare, s.m.f.

macedonean, -ă, s.m.f.
 macedoromîn, -ă, s.m.f.
 maghiar, -ă, s.m.f.
 mahomedan, -ă, s.m.f.
 malaez, -ă, s.m.f.
 manciurian, -ă, s.m.f.
 maramureșean, -ă, s.m.f.
 marxist, -ă, s.m.f.
 marxist-leninist, -ă, s.m.f.
 materialist, -ă, s.m.f.
 maur, -ă, s.m.f.
 mecanicist, -ă, s.m.f.
 menșevic, -ă, s.m.f.
 mexican, -ă, s.m.f.
 militarist, -ă, s.m.f.
 miop, -oapă, s.m.f.
 mistreț, -eață, s.m.f.
 mișel, -ea, s.m.f.
 mindru, -ă, s.m.f.
 mîndruț, -ă, s.m.f.
 modernist, -ă, s.m.f.
 mongol, -ă, s.m.f.
 monist, -ă, s.m.f.
 monogam, -ă, s.m.f.
 monopolist, -ă, s.m.f.
 monoteist, -ă, s.m.f.
 muncitor, -oare, s.m.f.

narodnic, -ă, s.m.f.
 naționalist, -ă, s.m.f.
 naturalist, -ă, s.m.f.
 năvălitor, -oare, s.m.f.
 nebun, -ă, s.m.f.

- negativist, -ă, s.m.f.
 nictalop, -ă, s.m.f.
 nihilist, -ă, s.m.f.
 nipon, -ă, s.m.f.
 nobil, -ă, s.m.f.
 nord-american, -ă, s.m.f.
 norvegian, -ă, s.m.f.
- obscurantist, -ă, s.m.f.
 olandez, -ă, s.m.f.
 optimist, -ă, s.m.f.
 oriental, -ă, s.m.f.
- parvenit, -ă, s.m.f.
 pacifist, -ă, s.m.f.
 pădurean, -ă, s.m.f.
 panteist, -ă, s.m.f.
 peruvian, -ă, s.m.f.
 persan, -ă, s.m.f.
 pesimist, -ă, s.m.f.
 pitic, -ă, s.m.f.
 platonice, -ă, s.m.f.
 pocăit, -ă, s.m.f.
 podgorean, -ă, s.m.f.
 pogromist, -ă, s.m.f.
 politeist, -ă, s.m.f.
 polonez, -ă, s.m.f.
 poporan, -ă, s.m.f.
 portughez, -ă, s.m.f.
 pozitivist, -ă, s.m.f.
 proletar, -ă, s.m.f.
 prășitor, -oare, s.m.f.
 producător, -oare, s.m.f.
 proletcultist, -ă, s.m.f.
 prohibiționist, -ă, s.m.f.
 proiectant, -ă, s.m.f.
 protecționist, -ă, s.m.f.
 provensal, -ă, s.m.f.
 puritan, -ă, s.m.f.
 purtător, -oare, s.m.f.
- ramolit, -ă, s.m.f.
 rasist, -ă, s.m.f.
 raționalist, -ă, s.m.f.
 realist, -ă, s.m.f.
 recidivist, -ă, s.m.f.
 relativist, -ă, s.m.f.
 revizionist, -ă, s.m.f.
 recurent, -ă, s.m.f.
 recuzat, -ă, s.m.f.
 reformator, -oare, s.m.f.
 refugiat, -ă, s.m.f.
 republican, -ă, s.m.f.
 revoluționar, -ă, s.m.f.
- savant, -ă, s.m.f.
 sălbatic, -ă, s.m.f.
 scandinav, -ă, s.m.f.
 scarlatin, -ă, s.m.f.
 sceptic, -ă, s.m.f.
 scontator, -oare, s.m.f.
 scorbutic, -ă, s.m.f.
 scoțian, -ă, s.m.f.
 seducător, -oare, s.m.f.
 semănătorist, -ă, s.m.f.
 senzualist, -ă, s.m.f.
 siamez, -ă, s.m.f.
 siberian, -ă, s.m.f.
 simbolist, -ă, s.m.f.
 sionist, -ă, s.m.f.
 sirian, -ă, s.m.f.
 sîrb, -ă, s.m.f.
 slav, -ă, s.m.f.
 slavon, -ă, s.m.f.
 slovac, -ă, s.m.f.
 sloven, -ă, s.m.f.
 social-democrat, -ă, s.m.f.
 socialist, -ă, s.m.f.
 spaniol, -ă, s.m.f.
- sovietic, -ă, s.m.f.
 spartan, -ă, s.m.f.
 sportiv, -ă, s.m.f.
 spiritist, -ă, s.m.f.
 spiritualist, -ă, s.m.f.
 stăpînitor, -oare, s.m.f.
 străin, -ă, s.m.f.
 strîngător, -oare, s.m.f.
 structuralist, -ă, s.m.f.
 subscris, -ă, s.m.f.
 sud-african, -ă, s.m.f.
 sud-american, -ă, s.m.f.
 susținător, -oare, s.m.f.
 suveran, -ă, s.m.f.
- șahist, -ă, s.m.f.
 șovin, -ă, s.m.f.
 șovinist, -ă, s.m.f.
- tăietor, -oare, s.m.f.
 tezisist, -ă, s.m.f.
 ticălos, -oasă, s.m.f.
 tific, -ă, s.m.f.
 tirolez, -ă, s.m.f.
 trac, -ă, s.m.f.
 transilvănean, -ă, s.m.f.
 trecător, -oare, s.m.f.
 trepădător, -oare, s.m.f.
- țigănesc, -ă, s.m.f.
- ucrainean, -ă, s.m.f.
 umanist, -ă, s.m.f.
 umanitarist, -ă, s.m.f.
 utilitarist, -ă, s.m.f.
 uzbek, -ă, s.m.f.
- zoolatru, -ă, s.m.f.

Total 311

Cuvinte atestate de dicționar de două ori, considerînd deci substantivul independent de adjectiv, deși ambele au la bază aceeași formă; nu putem ști întotdeauna dacă adjectivul este mai vechi, sau invers.

- acid, -ă, și s.n.
 activ, -ă, și s.n.
 acustic, -ă, și s.f.
- adinc, -ă, și s.n.
 adulter, -ă, și s.n.
 aerodinamic, -ă, și s.f.
- aeronautic, -ă, și s.n.
 aglutinant, -ă, și s.n.
 agrotehnic, -ă, și s.f.

- agrozootehnic, -ă, și s.f.
 alb, -ă, și s.m.n.
 albastru, -ă, și s.n.
 amar, -ă, și s.n.
 amănunt, -ă, și s.n.
 ambulatoriu, -ie, și s.n.
 amfibiu, -ie, și s.n.
 analog, -ă, și s.n.
 anticar, și s.m.
 antropomorf, -ă, și s.n.
 apucător, -oare, și s.n.
 arzător, -oare, și s.n.m.
 ascendent, -ă, și s.m.f.
 aspirator, -oare, și s.m.
 atic, -ă, și s.n.
 athletic, -ă, și s.f.
 august, -ă, și s.m.
 automobil, -ă, și s.n.
 azotat, -ă, și s.m.
- balistic, -ă, și s.f.
 bărbat, -ă, și s.m.
 băcănor, -oare, și s.n.
 blînd, -ă, și s.f.
 bocitor, -oare, și s.f.
 boieresc, -ească, și s.n.
 botanic, -ă, și s.f.
 briliant, -ă, și s.f.
 buiestru, -ă, și s.n.
 bun, -ă, și s.n.
 bursier, -ă, și s.m.f.
- calificativ, -ă, și s.n.
 calm, -ă, și s.n.
 capital, -ă, și s.n.f.
 carbonifer, -ă, și s.n.
 cardinal, -ă, și s.m.
 casnic, -ă, și s.m.
 chinez, -ă, și s.m.f.
 ciuruitor, -oare, și s.n.
 cîmpean, -ă, și s.m.
 cîntător, -oare, și s.m.
 colectiv, -ă, și s.n.
 colector, -oare, și s.m.
 coloid, -ă, și s.m.
 comic, -ă, și s.m.n.
 complex, -ă, și s.n.
 confesional, -ă, și s.n.
- constant, -ă, și s.n.f.
 coordonator, -oare, și s.n.
 cotidian, -ă, și s.n.
 creț, -ă, și s.n.m.
 cristalin, -ă, și s.n.
 cristaloid, -ă, și s.m.
 critic, -ă, și s.m.
 cuprins, -ă, și s.m.
 curb, -ă, și s.f.
 curent, -ă, și s.n.m.
- deșert, -eartă, și s.n.
 didactic, -ă, și s.f.
 dialectic, -ă, și s.n.
 diferentia, -ă, și s.n.
 diminutiv, -ă, și s.n.
 dinamic, -ă, și s.f.
 diplomat, -ă, și s.m.f.
 diplomatic, -ă, și s.f.
 director, -oare, și s.m.f.
 disponibil, -ă, și s.n.
 distrugător, -oare, și s.n.
 doritor, -oare, și s.m.
 dornic, -ă, și s.m.
 drag, -ă, și s.m.
 drept, -eaptă, s.n.f.
- efectiv, -ă, și s.n.
 englez, -ă, și s.m.f.
 excentric, -ă, și s.n.
 exemplar, -ă, și s.n.
 explozibil, -ă, și s.n.
 exploziv, -ă, și s.n.
 extractor, -oare, și s.n.
 exterior, -oare, și s.n.
 extincător, -oare, și s.n.
 extrem, -ă, și s.m.
- fals, -ă, și s.n.
 fanariot, -ă, și s.n.
 favorit, -ă, și s.m.
 fățătoare, și s.f.
 feudal, -ă, și s.m.
 final, -ă, și s.n.
 fizic, -ă, și s.f.n.
 fluid, -ă, și s.n.
 focol, -oasă, și s.n.
 foios, -oasă, și s.n.
- fondant, -ă, și s.n.f.
 franc, -ă, și s.m.
 francez, -ă, și s.m.f.
 frumos, -oasă, și s.n.f.
 frunțaș, -ă, și s.m.f.
- galben, -ă, și s.m.n.
 germinator, -oare, și s.n.
 general, -ă, și s.m.n.
 generator, -oare, și s.n.
 gol, -oală, și s.n.
 gradat, -ă, și s.m.
 grafic, -ă, și s.n.
 grăitor, -oare, și s.m.
 greu, -ea, și s.n.
 gros, -oasă, și s.n.
 grotesc, -ească, și s.n.
- hultan, -ă, și s.m.
- ideal, -ă, și s.n.
 ierarhic, -ă, și s.n.
 imobil, -ă, și s.n.
 imperialist, -ă, și s.m.f.
 incident, -ă, și s.n.
 indian, -ă, și s.n.f.
 indicator, -oare, și s.n.
 inductor, -oare, și s.n.
 inelar, -ă, și s.n.m.
 infinit, -ă, și s.n.
 intermediar, -ă, s.m.
 interior, -oară, și s.n.
 internaționalist, -ă, s.m.f.
 istoric, -ă, s.n.m.
- înaintaș, -ă, s.m.
 înălțător, -oare, și s.n.
 îngrijitor, -oare, s.m.f.
 întrerupător, -oare, s.n.
 învățător, -oare, s.m.f.
- laminat, -ă, s.n.
 larg, -ă, s.n.
 lat, -ă, s.n.
 levent, -ă, s.m.
 liber, -ă, s.n.
 lingvistic, -ă, s.f.
 local, -ă, s.m.
 locativ, -ă, s.n.

locomotor, -oare, s.n.
luciu, -ie, și s.n.
luminător, -oare, și s.n.
lung, -ă, s.n.

macrobiotic, -ă, și s.f.
major, -ă, și s.m.
manifestat, -ă și s.n.
manual, -ă, și s.n.
masiv, -ă, și s.n.
mașter, -ă, și s.m.f.
mat, -ă, și s.n.
matematic, -ă, și s.f.
material, -ă, și s.n.
matricol, -ă, și s.f.
maxim, -ă, și s.n.
mărgărit, -ă, și s.n.
mecanic, -ă, și s.f.
mediator, -oare, și s.n.f.
mediu, -ie, și s.n.
memorialistic, -ă, și s.f.
mercurial, -ă, și s.n.f.
metafizic, -ă, și s.m.f.
metric, -ă, și s.f.
metropolitan, -ă, și s.m.
mic, -ă, și s.m.
militar, -ă, și s.m.
mimic, -ă, și s.f.
mineral, -ă, și s.n.
minim, -ă, și s.n.
mobil, -ă, și s.n.
monetar, -ă, și s.n.
moral, -ă, și s.n.
mototol, -ă, și s.n.
motor, -ă, și s.n.
mozaic, -ă, și s.n.
multiplu, -ă, și s.m.
murg, -ă, și s.m.f.n.

năvalnic, -ă, s.m.
nedrept, -eaptă, și s.n.
negativ, -ă, și s.n.
negru, -eagră, și s.m.n.
normativ, -ă, și s.n.
nud, -ă, și s.n.
numulitic, -ă, și s.n.

obiectiv, -ă, și s.n.

observator, -oare, și s.n.m.
ocular, -ă, și s.n.
ofensiv, -ă, și s.f.
ondulator, -oare, și s.n.
opac, -ă, și s.n.
optic, -ă, și s.f.
orar, -ă, și s.n.
orb, -oarbă, și s.m.f.n.
oval, -ă, și s.m.

pag, -ă, și s.m.
palatin, -ă, și s.m.
paralitic, -ă, și s.m.f.
parazit, -ă, și s.m.f.
parlamentar, -ă, și s.m.
pasiv, -ă, și s.n.
patrician, -ă, și s.m.f.
pavat, -ă, și s.n.
pătrar, -ă, și s.n.
pătrat, -ă, și s.n.
peisagistic, -ă, și s.f.
penal, -ă, și s.n.

perfect, -ă, și s.n.
personal, -ă, și s.n.
petrolier, -ă, și s.n.
pidosnic, -ă, și s.n.
pisălog, -oagă, și s.n.
pistru, -ie, și s.m.
placat, -ă, și s.n.
plan, -ă, și s.n.
plin, -ă, și s.n.
plutitor, -oare, și s.n.
polițist, -ă, și s.m.
popîndoc, -oacă, și s.m.
precedent, -ă, și s.n.
portativ, -ă, și s.n.
potențial, -ă și s.n.
preliminar, -ă, și s.n.
pretorian, -ă, și s.m.
prezent, -ă, și s.n.
primar, -ă, și s.m.
prevăzător, -oare, și s.n.
psihic, -ă, și s.n.
public, -ă, și s.n.
pur, -ă, și s.n.
pustiu, -ie, și s.n.

radical, -ă, și s.n.

rău, -rea, și s.n.
războinic, -ă, și s.m.
reactiv, -ă, și s.m.
real, -ă, și s.n.
receptor, -oare, și s.n.
redresător, -oare, și s.n.
reflex, -ă, și s.n.
refrigerent, -ă, și s.n.
regal, -ă, și s.n.
regenerator, -oare, și s.n.
regicid, -ă, și s.n.
regulator, -oare, și s.n.
retoric, -ă, și s.f.
relevator, -oare, și s.n.
ritual, -ă, și s.n.
roman, -ă, și s.m.f.n.
romîn, -ă, și s.m.f.
roșu, -ie, și s.m.f.n.
rotocol, -ă, și s.n.
rumen, -ă, și s.n.
rus, -ă, și s.m.f.

sanitar, -ă, și s.m.
săditor, -oare, și s.n.
săgetător, -oare, și s.m.
schimbător, -oare, și s.n.
secret, -ă, și s.n.
secundar, -ă și s.n.
senin, -ă, și s.n.
separator, -oare, și s.n.
serios, -oasă, și s.n.
sinonim, -ă, și s.n.
slăbănog, -oagă, și s.m.
solitar, -ă, și s.n.
solvent, -ă, și s.m.f.
spărgător, -oare, și s.m.f.n.
specific, -ă, și s.n.
spiritual, -ă, și s.m.
static, -ă, și s.f.
staționar, -ă, și s.n.
stelar, -ă, și s.m.
stereotip, -ă, s.n.
strașnic, -ă, și s.m.
străbun, -ă, și s.n.
strigător, -oare, și s.m.
strîmt, -ă, și s.n.
sublim, -ă, și s.n.
submarin, -ă, și s.n.

substantiv, -ă, și s.n.
subteran, -ă, și s.n.
suitor, -oare, și s.n.
sumar, -ă, și s.n.
sunător, -oare, și s.m.
supus, -ă, și s.m.f.
suzeran, -ă, și s.m.
școlar, -ă, și s.m.
șiret, -eată, și s.n.
șui, -ie, și s.n.

tăietor, -oare, și s.n.m.

ticăit, -ă, și s.n.
tocător, -oare, și s.n.
tomnatic, -ă, și s.n.
tragic, -ă, și s.m.
transatlantic, -ă, și s.n.
transformator, -oare, și s.n.
transmițător, -oare, și s.n.
transparent, -ă, și s.n.
transportor, -oare, și s.n.
trăgaci, -e, și s.n.m.
trădător, -oare, și s.m.f.n.

tulnic, -ă, și s.n.

ture, -ă, s.m.f.
tărănist, -ă, și s.m.
țurcan, -ă, și s.m.f.
ud, -ă, și s.n.
umblător, -oare, și s.m.
urzitor, -oare, și s.n.
uscător, -oare, și s.n.
zburător, -oare, și s.m.
zdrobitor, -oare, și s.n.

Total 314

Cuvinte atestate de dicționar de două ori: o dată ca adjectiv și a doua oară ca substantiv. Ele au aceeași formă provenită dintr-un verb. Adjectivul este participiul verbului iar substantivul este fie adjectivul substantivat, fie supinul verbului. Cele două forme se confundă și numai în context se poate vedea dacă este un substantiv de la supinul verbului sau este un participiu → adjectiv → substantivat.

ahtiat, -ă, și s.n.
albit, -ă, și s.n.
altoit, -ă, și s.n.
ajuns, -ă, și s.n.f.
amănunțit, -ă, și s.n.
amurgit, -ă, și s.n.
aprins, -ă, și s.n.
apucat, -ă, și s.n.
apus, -ă, și s.n.
arat, -ă, și s.n.
ascuns, -ă, și s.n.
ascuțit, -ă, și s.n.

bătătorit, -ă, și s.n.
bătut, -ă, și s.n.
băut, -ă, și s.n.
broșat, -ă, și s.n.
brodat, -ă, și s.n.

căutat, -ă, și s.n.
călit, -ă, și s.n.
căscat, -ă, și s.n.
cătrănit, -ă, și s.n.
cernit, -ă, și s.n.
cernut, -ă, și s.n.
citit, -ă, și s.n.
ciupit, -ă, și s.n.

cîrțit, -ă, și s.n.
clocit, -ă, și s.n.
coafat, -ă, și s.n.
compromis, -ă, și s.n.
concentrat, -ă, și s.n.
copt, -oaptă, și s.n.
crestat, -ă, și s.n.m.
decupat, -ă, și s.n.
derivat, -ă, și s.n.
descălțat, -ă, și s.n.
desfăcut, -ă, și s.n.
despărțit, -ă, și s.n.
desprimăvărat, -ă, și s.n.
deșelat, -ă, și s.n.
dezghiocat, -ă, și s.n.
dres, -easă, și s.n.

fasonat, -ă, și s.n.
făcut, -ă, și s.n.
fălțuit, -ă, și s.n.
fătat, -ă, și s.n.
fățuit, -ă și s.n.
ferecat, -ă, și s.n.
ferit, -ă, și s.n.m.
fiert, -iartă, și s.n.
filat, -ă, și s.n.

fleşcăit, -ă, și s.n.
fotografiat, -ă, și s.n.
format, -ă, și s.n.
frământat, -ă, și s.n.
furt, -ă, și s.n.
gătit, -ă, și s.n.
găurit, -ă, și s.n.
gunoiat, -ă, și s.n.
hîrțit, -ă, și s.n.
hîrșcit, -ă, și s.n.
hîrșit, -ă, și s.n.

iluminat, -ă, și s.n.
imprimat, -ă, și s.n.
intrat, -ă, și s.n.
iscălit, -ă, și s.n.
iubit, -ă și s.n.m.f.

impletit, -ă, și s.n.
împrejmuit, -ă, și s.n.
înălbit, -ă, și s.n.
încălțat, -ă, și s.n.
încălzit, -ă, și s.n.
încărcat, -ă, și s.n.
încercat, -ă, și s.n.

încheiat, -ă, și s.n.
 încins, -ă, și s.n.
 încleiat, -ă, și s.n.
 încondeiat, -ă, și s.n.
 încrețit, -ă, și s.n.
 încrucișat, -ă, și s.n.
 încurcat, -ă, și s.n.
 îndesat, -ă, și s.n.
 îndopat, -ă, și s.n.
 înfundat, -ă, și s.n.
 înghesuit, -ă, și s.n.
 înghetăt, -ă, și s.n.
 îngrășat, -ă, și s.n.
 înhămat, -ă, și s.n.
 înjugat, -ă, și s.n.
 innopat, -ă, și s.n.
 însăilat, -ă, și s.n.
 însămințat, -ă, și s.n.
 înstrăinat, -ă, și s.n.
 întins, -ă, și s.n.
 întors, -oasă, și s.n.
 înțârcat, -ă, și s.n.
 învățat, -ă, și s.n.
 învelit, -ă, și s.n.
 învirtit, -ă, și s.n.
 jintuit, -ă, și s.n.
 jupuit, -ă, și s.n.
 legat, -ă, și s.n.m.
 legănat, -ă, și s.n.
 lepădat, -ă, și s.n.
 lipit, -ă, și s.n.
 măcelărit, -ă, și s.n.
 măcinat, -ă, și s.n.
 mărit, -ă, și s.n.
 măsurat, -ă, și s.n.
 melițat, -ă, și s.n.
 miorlăit, -ă, și s.n.
 mîncat, -ă, și s.n.
 montat, -ă, și s.n.
 mormăit, -ă, și s.n.
 muiat, -ă, și s.n.
 mulș, -ă, și s.n.
 neajuns, -ă, și s.n.
 neașteptat, -ă, și s.n.

nemîncat, -ă, și s.n.
 nesfîrșit, -ă, și s.n.
 nespălat, -ă, și s.n.
 neștiut, -ă, și s.n.
 nevăzut, -ă, și s.n.
 nituit, -ă, și s.n.
 nimerit, -ă, și s.n.
 numărât, -ă, și s.n.
 nuntit, -ă, și s.n.
 ocolit, -ă, și s.n.
 odihnit, -ă, și s.n.
 oprit, -ă, și s.n.
 otrăvit, -ă, și s.n.
 păcălit, -ă, și s.n.
 pățit, -ă, și s.n.
 păzit, -ă, și s.n.
 perforat, -ă, și s.n.
 periat, -ă, și s.n.
 permis, -ă, și s.n.
 picat, -ă, și s.n.
 pieptănat, -ă, și s.n.
 pietruit, -ă, și s.n.
 pilit, -ă, și s.n.
 pipăit, -ă, și s.n.
 pisat, -ă, și s.n.
 pîrguit, -ă, și s.n.
 pîrlit, -ă, și s.n.
 plecat, -ă, și s.n.
 plesnit, -ă, și s.n.
 plivit, -ă, și s.n.
 plîns, -ă, și s.n.
 plumbuit, -ă, și s.n.
 plutit, -ă, și s.n.
 pcdit, -ă, și s.n.
 poleit, -ă, și s.n.
 polizat, -ă, și s.n.
 potcovit, -ă, și s.n.
 potrivit, -ă, și s.n.
 prădat, -ă, și s.n.
 prășit, -ă, și s.n.
 precipitat, -ă, și s.n.
 prepus, -ă, și s.n.m.
 presat, -ă, și s.n.
 presupus, -ă, și s.n.
 primat, -ă, și s.n.
 primenit, -ă, și s.n.

prins, -ă, și s.n.
 purtat, -ă, și s.n.
 pus, -ă, și s.n.
 ras, -ă, s.n.
 răcit, -ă, și s.n.
 răgîlat, -ă, și s.n.
 răposat, -ă, și s.n.
 rărit, -ă, și s.n.
 răsărit, -ă, și s.n.
 rășchirat, -ă, și s.n.
 rețezat, -ă, și s.n.
 revărsat, -ă, și s.n.
 ridicat, -ă, și s.n.
 rupt, -ă, și s.n.
 săpat, -ă, și s.n.
 săpunit, -ă, și s.n.
 sărat, -ă, și s.n.
 sărit, -ă, și s.n.
 săturat, -ă, și s.n.
 scămoșit, -ă, și s.n.
 scăpărat, -ă, și s.n.
 scărmanat, -ă, și s.n.
 scăzut, -ă, și s.n.
 schingiuit, -ă, și s.n.
 sclifosit, -ă, și s.n.
 scobit, -ă, și s.n.
 scormonit, -ă, și s.n.
 scris, -ă, și s.n.
 scrișnit, -ă, și s.n.
 scrobit, -ă, și s.n.
 scuipat, -ă, și s.n.
 sculat, -ă, și s.n.
 sculptat, -ă, și s.n.
 scurs, -ă, și s.n.
 scuturat, -ă, și s.n.
 sfărîmat, -ă, și s.n.
 sfîrșit, -ă, și s.n.
 sfîrșit, -ă, și s.n.
 sigilat, -ă, și s.n.
 sîngerat, -ă, și s.n.
 sisiit, și s.n. -ă,
 sleit, -ă, și s.n.
 smîntînit, -ă, și s.n.
 socotit, -ă, și s.n.
 sosit, -ă, și s.n.
 sorit, -ă, și s.n.

spart, -ă, și s.n.
 spălat, -ă, și s.n.
 speriat, -ă, și s.n.
 spînzurat, -ă, și s.n.
 spoit, -ă, și s.n.
 spurcat, -ă, și s.n.
 stins, -ă, și s.n.
 stors, -oasă, și s.n.
 strecurat, -ă, și s.n.
 stricat, -ă, și s.n.
 strîns, -ă, și s.n.
 stropit, -ă, și s.n.
 subînțeleș, -ească, și s.n.
 subliniat, -ă, și s.n.
 sucit, -ă, și s.n.
 sudat, -ă, și s.n.
 subț, -ă, și s.n.
 șindrilit, -ă, și s.n.
 șinuit, -ă, și s.n.

șlefuit, -ă, și s.n.
 șoptit, -ă, și s.n.
 șters, -earsă, și s.n.
 tăbăcit, -ă, și s.n.
 tăcut, -ă, și s.n.
 temut, -ă, și s.n.
 tencuit, -ă, și s.n.
 tighelit, -ă, și s.n.
 tîrșit, -ă, și s.n.
 tocat, -ă, și s.n.
 topit, -ă, și s.n.
 tors, -oarsă, și s.n.
 tremurat, -ă, și s.n.
 tricotat, -ă, și s.n.
 trîndăvit, -ă, și s.n.
 tuns, -ă, și s.n.
 tușinat, -ă, și s.n.

țacănit, -ă, și s.n.
 țeselat, -ă, și s.n.
 ucis, -ă, și s.n.
 udat, -ă, și s.n.
 uitat, -ă, și s.n.
 umblat, -ă, și s.n.
 urcat, -ă, și s.n.
 urit, -ă, și s.n.
 uscat, -ă, și s.n.
 zăcut, -ă, și s.n.
 zbențuit, -ă, și s.n.
 zbîțuit, -ă, și s.n.
 zecuit, -ă, și s.n.
 zorit, -ă, și s.n.
 zugrăvit, -ă, și s.n.
 zvicnit, -ă, și s.n.
 zvîntat, -ă, și s.n.

Total 262

CONCLUZII

- În limba romînă adjectivul își schimbă categoria gramaticală substantivîndu-se; fenomenul acesta este destul de frecvent.
- Procedeele și mijloacele de substantivare sînt :
  - Articularea : cu articol hotărît
 „ „ nehotărît
 „ „ adjectival
  - Numărarea
  - Prepozițiile
  - Elipsa termenului determinat
- Articularea este procedeul cel mai frecvent în procesul de substantivare.
- Mijloacele de recunoaștere a substantivării sînt :
  - Stabilirea relației sintactice dintre termenii propoziției
  - Unele mijloace de substantivare
- Substantivele formate de la adjective pot fi de genul masculin, feminin și neutru.
- Substantivarea adjectivelor care exprimă însușiri specifice obiectelor constituie un mijloc de întărire a genului neutru în limba romînă.
- Substantivele formate de la adjective întăresc declinarea I și a II-a.
- Prin substantivarea adjectivului nu se produce nici o schimbare în structura morfologică a cuvîntului.

9. Din punctul de vedere al sensului are loc un proces de restrângere a sferei și de concretizare a sensului.

10. Posibilitatea substantivării adjectivului este determinată în primul rînd de sensul cuvîntului.

11. Frecvența substantivării este mai mare la adjectivele din fondul principal lexical cînd e vorba de substantive primare și la cele derivate cu sufixe care au atît valoare substantivală cît și valoare adjectivală.

12. Substantivarea adjectivului constituie un mijloc de îmbogățire a vocabularului pe baze proprii.

SUBSTANTIVAREA ADJECTIVELOR CARE DENUMESC ÎNSUȘIRI OMENEȘTI NEGATIVE

DE

ION COJA

În limba romînă adjectivele care denumesc însușiri omenești negative se pot substantiva mai ușor decît adjectivele care denumesc însușiri omenești pozitive. Pentru ușurința exprimării primele adjective vor fi numite adjective negative iar celelalte, adjective pozitive. Astfel din perechile de antonime : *leneș — harnic, necuviincios — cuviincios, obraznic — cuminte, rău — bun, neserios — serios* numai adjectivele negative se pot substantiva. Putem spune : *un leneș! un obraznic! răule! necuviinciosule! ești un neserios!* ș.a. m.d., dar nu putem substantiva antonimele pozitive : *un harnic! un cuminte! bunule! ești un serios!*

Adjectivele negative alcătuiesc o categorie distinctă între adjectivele din limba romînă, datorită faptului că prin substantivarea lor se exprimă totodată atitudinea vorbitorului față de însușirea omenească negativă pe care o denumește adjectivul substantivat și față de persoana care prilejuește folosirea aceluși adjectiv, atitudine de ironie, satiră, oprobriu. Acest specific al substantivării adjectivelor negative e ușor de remarcat dacă se face o comparație între două contexte identice, în care substantivul determinat de un adjectiv negativ e înlocuit prin adjectivul respectiv substantivat. De pildă este sesizabilă diferența dintre comunicarea neutră : *Numai un om mincinos a spus asta. Ești un om leneș. Elevule neserios!* și comunicarea mai vie, mai expresivă : *Numai un mincinos a spus asta! Ești un leneș! Neseriosule!...* Explicarea acestei atitudini ironice, batjocoritoare se observă în substantivarea adjectivelor care definesc defecte umane, trăsături urite, neplăcute ale omului, referindu-se cu precădere la natura morală și intelectuală a omului. Acestea sînt adjectivele negative. Iată cîteva dintre ele : *afemeiat, ageamiu, ambițios, arogant, avar, becisnic, bezmetic, bîlbîit, bleg, blestemat, bondoc, burduhănos, caraghios, căpiat, cîrpanos, chefliu, chelbos, chior, chițibușar, crăcănat, cretin, decăzut, declasat, degenerat, dement, deocheat, depravat, descreierat, desfrînat, destrăbălat,*

dezământat, dezordonat, egoist, fricos, ghebos, idiot, imbecil, indolent, laș, leneș, mișel, neastîmpărat, nechibzuit, nesăbuit, nesătul, neserios, nespălat, obraznic, puturos, ramolit, risipitor, sfrijit, urît, zănatic, zgîrcit etc. Dintre aceste adjective unele denumesc defecte umane fizice. Prin substantivarea lor persoana denumită astfel (*crăcănatul ăla, un ghebos! sfrijitul! chiorul*) este compromisă în întregul ei, specificul fizic estompîndu-se, și aceasta datorită nuanței ironice, batjocoritoare, care este exprimată prin substantivarea adjectivelor negative. Această ironie vizează defectul, dar mai ales persoana în cauză. Sînt negative adjectivele care denumesc acele defecte fizice care dau omului o înfățișare caraghioasă: *ghebos, ramolit, sfrijit* etc. Nu sînt negative acele adjective care denumesc defecte fizice față de care ironia nu e posibilă, ci, din contră, mila, compătămirea. Astfel este semnificativ faptul că dintre *chior* și *orb*, ambele referindu-se la defecte de vedere, numai adjectivul negativ *chior* se poate substantiva însoțit de o nuanță batjocoritoare, pe cînd *orb* se substantivează obișnuit, ca orice adjectiv. Aceasta se explică prin aceea că *un chior* „om care nu vede cu un ochi sau nu vede bine” poate să pară caraghios și, prin urmare, poate stîrni batjocura, ironia; nu însă *un orb*. Aceeași deosebire între *șchiop* și *olog*. Unui om *șchiop* (sau *chior*) ne putem adresa ironic, batjocoritor cu *șchiopule!* (sau *chiorule!*), făcînd chiar poreclă din numele defectului respectiv, dar unui *olog* (sau *orb*) niciodată n-o să ne adresăm ironic, cu *ologule!* (sau *orbule!*). În felul acesta ne adresăm cel mult unui om sănătos care se mișcă încet sau din neatenție nu vede bine.

În general în limba romînă majoritatea adjectivelor se substantivează. Printre ele un număr apreciabil îl formează adjectivele care denumesc însușiri omenești pozitive. Prin substantivarea lor nu se poate spune că se exprimă vreo atitudine personală a vorbitorului, ci ele se substantivează după norme obișnuite, generale, de substantivare a adjectivelor¹. Dintre aceste adjective trebuie amintite cele folosite în zicători și proverbe unde apar foarte adesea un adjectiv negativ și unul pozitiv. În această situație e foarte probabil că adjectivul negativ, substantivîndu-se, atrage prin opoziție și pe cel pozitiv, care se substantivează. Totuși sînt unele adjective pozitive (ex: *deștept, frumos, priceput* și alte cîteva) prin a căror substantivare se exprimă atitudinea vorbitorului. Această atitudine este tot ironică, batjocoritoare, încît, substantivîndu-se, aceste adjective devin negative. Astfel, atunci cînd cineva spune: *ești un deștept! deșteptule!* oricine înțelege că nu e vorba de o persoană inteligentă, ci dimpotrivă. La fel cînd spunem: *frumosule! priceputule!* sensul peiorativ, batjocoritor este evident.

★

Substantivarea adjectivelor negative se realizează la diferite grade pentru fiecare adjectiv. Cel mai frecvent e întîlnită acolo unde intervine mai mult afectivitatea: în exclamații, în expresii sau în formulări des întrebînd: *leneșule! un leneș! N-am văzut un leneș mai mare! Un leneș și*

¹ Vezi Ioana Diaconescu, *Substantivarea adjectivului în limba romînă*, în SFC volumul de față, p. 197.

jumătate! Ești un zgîrcit! Ești un neserios! etc. O bună parte din adjectivele negative, datorită frecvenței întrebînd, au căpătat deplin caracteristicile substantivului. Ele pot sta: la nominativ: *Un fricos n-ar fi urcat pînă aici! Cîte spune mincinosul ăla? Leneșul ăsta iar va întîrzia. Numai un laș putea să facă asta!*; la acuzativ: *Nu l-am mai văzut pe zănaticul ăla!* Gradul ultim, la care nu se folosesc toate adjectivele negative îl constituie flexiunea la genitiv și dativ; în felul acesta adjectivele negative și-au completat declinarea: *Obraznicului ăstuia să nu-i dai nimic! Jurămintele fățarnicului! I-au dat mișelului răsplata cuvenită!* Adjectivele pozitive a căror substantivare e însoțită de nuanța ironică, peiorativă nu se folosesc substantivate decît la vocativ, cu excepția lui *deștept* care poate să apară și la celelalte cazuri: *Ești un deștept și jumătate! Un deștept spunea că trenul a deraiat! Deșteptului ăstuia îi lipsește o doagă!* De aici se poate trage concluzia foarte importantă că vocativul este, prin excelență, cazul prin care se exprimă substantivele provenite din adjectivele negative.

Iată tabloul declinării unor adjective negative substantivate:

N. neseriosul	un neserios	netrebnicul	un netrebnic
G. (a) neseriosului	(a) unui neserios	(a) netrebnicului	(a) unui netrebnic
D. neseriosului	unui neserios	netrebnicului	unui netrebnic
A. neseriosul	un neserios	netrebnicul	un netrebnic
V.	neseriosule!	netrebnicule!	

Se observă că declinarea la genitiv și dativ e mai firească (și de aceea apare mai des în vorbire) cînd adjectivul e însoțit de articolul nehotărît (prepus) și aceasta, desigur, pentru că în limba romînă adjectivul fiind de obicei postpus substantivului, flexiunea nominală o suferă substantivul.

Adjectivele negative se deosebesc de cele pozitive și prin faptul că sînt în număr mai mare. Făcînd un inventar¹ aproximativ al adjectivelor care denumesc însușiri omenești, am remarcat că adjectivele negative sînt de trei ori mai numeroase decît cele pozitive. Pe baza acestui inventar am observat următoarele:

a) În unele cazuri este greu să stabilim antonimele pozitive ale unor adjective negative: *caraghios, degenerat, deșucheat, mîrșav, parvenit, blestemat, bâlbîit* etc.

b) Mai multor adjective negative sinonime le corespunde unul sau două antonime pozitive (sau numai o expresie): *nătărău, nătîng, negliob nerod, netot, prost, tont — deștept, inteligent;*

fățarnic, ipocrit, prefăcut, viclean — cinstit, sincer;

bezmetic, candriu, căpiat, nebun, timpit, fîcnit, zănatic, zevzec — întreg

la mînte.

Și aceasta pentru că adjectivele negative au de obicei o sferă a înțelesului mai restrînsă, mai precisă, vizînd detaliul, în timp ce foarte adesea un adjectiv pozitiv are mai multe înțelesuri. Astfel *bun* are înțelesurile de „binevoitor, conștiincios, corect, cuminte, capabil, îndemînat” și multe

¹ Inventarul a fost alcătuit pe baza DLRC.

alte. La fel *cinstit* = „onest, fidel, cast, venerabil”; *cuminte* = „cu purtări bune, liniștit, așezat, cu judecată”; *vrednic* = „harnic, iute, demn de ceva, care e potrivit cu cineva”.

c) Numărul mai mare al adjectivelor negative poate fi urmărit și ținând seama de structura lor.

Adjectivele negative și pozitive pot fi:
cu rădăcină proprie: *prost* — *deștept*, *urît* — *frumos*, *zgîrcit* — *darnic*, *leneș* — *silitor* etc.

cu rădăcină comună: *inconștient* — *conștient*, *nepriștit* — *priceput*, *neserios* — *serios*, *nechibzuit* — *chibzuit*, *necinstit* — *cinstit* etc. Ne-am aștepta ca adjectivele negative și pozitive din categoria adjectivelor cu rădăcină comună să fie în număr egal: fiecărui pozitiv să-i corespundă antonimul negativ format din aceeași rădăcină cu ajutorul prefixelor, ca în exemplele de mai sus. De multe ori însă adjectivului negativ nu-i corespunde antonimul pozitiv pentru că:

a. antonimul formal nu există de la adjective ca: *nesăbuit* (format de la pozitivul maghiar „*szabádni*”), *nepăsător* (nume de agent negativ de la un verb care are numai forma pozitivă și de la care nu s-a format numele de agent pozitiv: *păsător);

b. antonimul formal a ieșit din uz: *nelegiuit* — *legiuit*, *neastîmpărat* — *astîmpărat*, *nenorocit* — *norocit* etc.

c. antonimul formal nu se referă la trăsături omenești, ca cel negativ: *necioplît* — *cioplît*, *desfrînat* — *înfrînat*, *neobrazat* — *obrazat* (cu sensul de „mascat”), *netot* — *tot*.

*

Toate cele spuse pînă acum duc la concluzia că în limba romînă adjectivele care denumesc însușiri omenești negative au o situație aparte. Voi încerca să dau o explicație acestei situații. Adjectivele pozitive denumesc trăsături omenești obișnuite, normale, care se întîlnesc la toți oamenii, în general. Oamenii însă pot avea un defect, fizic sau moral-intelectual, mai mult sau mai puțin vizibil. Astfel un om poate fi *bîlbîit*. Deși este *bun*, *cinstit*, *frumos*, *darnic*, *îndrăzneț* etc., în chip firesc sîntem tentați să-l caracterizăm nu printr-o calitate a lui, ci printr-o singură notă negativă, care „bate la ochi”. De aceea adjectivele negative au o mai mare dezvoltare:

1. Sînt mai nuanțate, mai precise (vezi p. 280);

2. Se formează ușor, de la orice adjectiv pozitiv, cu ajutorul prefixelor (*ne-*, *des-*, *în-*); fenomenul nu se petrece însă și invers (*neleneș, *neobraznic, *nerău etc. nu se folosesc). Cele cîteva adjective cu valoare pozitivă care s-au format cu ajutorul unui prefix negativ, cum sînt *neabătut* și *neînfricat*, nu au mare importanță față de numărul imens al adjectivelor negative formate în același mod. Așadar numărul mai mare al adjectivelor negative se datorește faptului că în mod obișnuit se trece cu vederea ceea ce e normal în comportarea unui om și se dă atenție defectelor sale. Față de persoanele ce au aceste defecte, atitudinea firească a oricărui vorbitor a fost ironia, batjocura, satira, oprobiul și chiar imprecizia. Această atitudine se manifestă în limbă prin substantivarea adjec-

tivelor care denumesc aceste defecte. În felul acesta o însușire oarecare poate să ajungă nota caracteristică, unică, *atributivul* devenind *identitate*. Prin substantivare nota devine esența subiectului: *Ești leneș* față de *Ești un leneș*. Substantivarea îngroașă, subliniază defectul respectiv și ajunge la același rezultat ca și caricatura: sugerează interlocutorului o atitudine ironică, dezaprobatore, satirică, față de conținutul comunicării. Caricatura nu poate elogia. Tot așa substantivarea unor adjective pozitive ajunge să sugereze aceeași atitudine de ironie și batjocură (*deșteptule!* *priceputule!*). Existența nuanței ironice care însoțește adjectivul substantivat este întărită și de valoarea peiorativă a articolului nehotărît în unele exclamații formate cu substantive care denumesc persoane demne de dispreț și ironie: *Un măscărici!* *Ești un măgar!* *O curtezană!* *Un derbedeu!* etc. În redarea acestei nuanțe ironice la început probabil că a avut un rol important și intonația. Generalizîndu-se procedeul gramaticalizat, intonația mai are importanță doar în substantivarea adjectivelor pozitive cu nuanță ironică, peiorativă (*deșteptule!* = *prostule!*). Unele adjective, care nu denumesc un defect uman, prin substantivare își schimbă sensul devenind negative. Astfel adjectivul *amărît*, sinonim cu *necăjit*, *trist*, prin substantivare, ca orice substantiv, ar fi trebuit să exprime o stare permanentă. Dar cum un om nu poate fi mereu *trist*, *amărît* are, ca substantiv, alt sens, prin care se exprimă o stare permanentă: „om de nimic, prăpădit”. Astfel e ușor sesizabilă diferența de sens între:

Ești amărît și

Ești un amărît sau *amărîtule!*

În aceeași situație se află și *aiurit*, *nespălat* etc.:

E aiurit („buimăcit, uluit”) față de

E un aiurit („zăpăcit, bezmetic”).

La fel: *Ești nespălat* („om care nu s-a spălat încă”)

și *Ești un nespălat* („golan, mitocan”). Această schimbare de sens se datorește faptului că prin substantivare atributivul a devenit identitate. Substantivarea a fost așadar foarte legată de necesitatea precizunii. De aceea comunicarea, care conține adjective negative substantivate este mai firească atunci cînd acestea sînt însoțite de determinante (de preferință adjective demonstrative). Astfel: *leneșul ăsta*, *nătărăul ăla*, *zgîrcitul ăsta*, *acest mișel*, *acest nebun* etc. În felul acesta se merge mai precis la situația de viață care cere o comunicare vie, firească. Și aceasta corespunde de asemenea cu rostul substantivării (exprimarea ironiei, a batjocurii), pe cînd negativele substantivate neînsoțite tind spre general, spre narație: *un leneș*, *leneșul*, *zgîrcitul* etc.

Într-o situație oarecum similară se află adverbele de negație care sînt, față de adverbele de afirmație, mult mai vechi și mai bine fixate. Adverbul *da* n-a existat în latinește și, se pare, nici în romînește în trecut¹, în timp ce în majoritatea limbilor indo-europene adverbul de negație este unul din cuvintele cele mai bine fixate, reproducînd cu ușoare transformări fonetice același etimon: *nein*, *non*, *ne*, *nem*, *nu* etc.

¹ Vezi Al. Niculescu, *Afirmarea prin da în limba romînă*, în SCL 4, 1961 p. 482).

BIBLIOGRAFIE

- AGÎRBICEANU, L. T. — I. Agîrbiceanu, Legea Trupului. Editura Librăriei Universala Alcalay Co., București, 1926.
- ALECSANDRI, P. I—III — Vasile Alecsandri, Opere complete. Poezii. Vol. I—III. Editura Librăriei Socec & comp., București, 1875.
- ALECSANDRI, P. P. — Vasile Alecsandri, Poezii populare ale românilor, adunate și întocmite de . . . Tipografia lucrătorilor asociați, București, 1866.
- ALECSANDRI, T. I—III — Vasile Alecsandri, Opere complete, Partea I. Teatru. Vol. I—III. Editura Librăriei Socec & comp., București, 1875.
- ALEXANDRESCU, M. — Grigore Mihail Alexandrescu, Meditații, elegii, epistole, satire și fable. Tipografia națională a lui Ștefan Rassidescu, București, 1863.
- ALEXANDRIA — Istoria lui Alexandru cel mare. București, 1850.
- ANON. CAR. — Anonymus Caransebesiensis. Publicat în Tinerimea română, noua serie, vol. I, fasc. III, p. 326—380, precedat de un studiu de Gr. Crețu, p. 320—325.
- DR. GR. ANTIPA, — Fauna ichtiologică a României cu 31 tabele în fotocopie. Carol Göbl, București, 1909.
- ARDELEANU, D. — C. Ardeleanu, Diplomatul, tăbăcărul și actrița. Roman. Ed. II. Editura Cartea Românească, București, 1928.
- ARHIVA R. I—II — Arhiva românească. Subt redacția lui Mihail Kogălniceanu. Tom. I—II, Iașii, 1841—1845.
- ASACHI, E. I — G. Asachi, Elemente de matematică. Partea I—III, Esii, 1836—1838.
- ASACHI, N. — Gh. Asachi, Nuvele istorice. Editura Minerva, București, 1915.
- ASACHI, S. I. — Gh. Asachi, Scrieri literare. Vol. I și II. Ediție îngrijită cu prefață, note și glosar de N. A. Ursu. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți [București, 1957].
- BACOVIA, O. — Bacovia, Opere. Fundația pentru literatură și artă [București] 1944.
- BARAC, A. — I. Barac, Istoria prea frumosului Arghir și a prea frumoasei Elena cea Măiastră și cu părul de aur. București, 1847.
- BARCIANU — Sab. Pop-Barcianu, Dicționar romîn-germîn și germîn-romîn. Partea I-a : Romînă-germană. Ediția a treia. Revidat și completat de Dr. P. Barcianu. Sibiu, Kraft, 1900.
- BARIT, GAZ. T. — Gazeta Transilvaniei. Seria I (anul 1865) Brașov.

- BARITIU, P. A. II — George Barițiu, Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă. I—II 1890; III 1891.
- BĂCESCU, P. — Dr. Mihai Băcescu, Peștii, așa cum îi vede țăranul pescar român. Studiu etnozologic, zoogeografic și bioeconomic de... Imprimeria națională, București, 1947.
- BĂLCESCU, O. I — N. Bălcescu, Opere. Vol. I: Studiu și articole. Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953.
- BIBICESCU, P. P. — I. G. Bibicescu, Poezii populare din Transilvania. Culese și adnotate de... Imprimeria statului, București, 1893.
- BIBLIA (1688) — Biblia, adevărată dumnezeiască scriptură ale cei vechi și ale cei noaleage toate care s-au tălmăcit după limba elinească, spre înțelegerea limbii românești cu porunca prea bunului creștin și luminațului domn Ioan Șarban Cantacuzino Basarab Voevod și cu îndemnarea dumnealui Constantin Brîncoveanu Marele logofăt... Tipăritu-s-au întâi în scaunul mitropoliei Bucureștilor... la anul 1688.
- BL — Bulletin linguistique. Faculté des Lettres de Bucarest. Institut de linguistique Roumaine. Paris-București, 1933 și urm.
- B. R. V. I—III — Bibliografia românească veche (1508—1830). Tom. I alcătuit de Ioan Bianu și Nerva Hodoș, București, 1903. Tom II alcătuit de Ioan Bianu și Nerva Hodoș, București, 1910. Tom III alcătuit de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1912—1936.
- BUCOV. I — Focea Soțiaetății pentru literatura și cultura românae, în Bucovina, an. I, 1865.
- BUDAI-DELEANU, T. — I. Budai-Deleanu, Țiganiada. Ediție îngrijită de J. Byck. Editura de stat pentru literatură și artă [București, 1953].
- BUJOR, S. — Paul Bujor, Scrieri alese. Editura pentru literatură și artă a Societății scriitorilor din R.P.R. Biblioteca pentru toți [București, 1951].
- BUL. FIL. I și urm. — Buletinul Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide”. Director Iorgu Iordan. Vol. I (1934) și urm., Iași.
- CADE — Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”. Partea I: Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi de I. Aurel Candrea. Partea a II-a: Dicționarul istoric și geografic universal de Gh. Adamescu. Editura Cartea Românească, București [1926—1931].
- CAMILAR, N. I—II — Eusebiu Camilar, Negura. Roman. Vol. I—II. Editura de stat, București, 1949—1950.
- CAMILAR, P. S. — Eusebiu Camilar, Prăpădul Solohodei, Cartea Moldovei, Iași, 1943.
- CANTEMIR, HR. — Principele Demetriu Cantemir, Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor, publicat de Gr. S. Tocilescu, București, 1901.
- CANTEMIR, IST. IER. — Principele Demetriu Cantemir, Operele... publicate de Academia Română. Tom. VI: Istoria ieroglifică, operă originală, inedită, scrisă în limba românească la 1704... București, 1883.
- CARAGIALE, O. I—II — I. L. Caragiale, Opere, vol. I: Nuvele și schițe. Ed. Cultura Națională, București, 1930; vol. II: Nuvele și schițe. Ed. Cultura Națională, București, 1931; vol. III: Reminiscențe și notițe critice. Ed. Cultura Națională, București, 1932; vol. IV: Notițe critice, literatură și versuri. Fundația pentru literatură și artă, București, 1938; vol. V: Articole politice și cronici dramatice. Fundația pentru

- literatură și artă, București, 1938; vol. VI: Teatru. Fundația pentru literatură și artă, București, 1939; vol. VII: Corespondența. Editura pentru literatură și artă, București, 1942.
- CDDE — I. A. Candrea (și) Ov. Densusianu, Dicționarul etimologic al limbii române. A — Putea, Socec, București, 1907—1914.
- CHEST. IV—VI — Muzeul Limbii Române. Răspuns la Chestionarul IV: Nume de loc și nume de persoane. Cluj, 1930; V: Stîna, păstoritul și prepararea laptelui, Cluj, 1931; VI: Stupăritul. Cluj, 1933.
- CIAUȘANU, GL. — C. F. Ciușanu, Glosar de cuvinte din județul Vilcea. Academia Română. Mem. Sect. lit. Seria III, tomul V, Mem. 6. Imprim. Națională, București, 1931.
- CODRESCU, D. — Theodor Codrescu. Dicționarul franceso-roman. Iași, 1859.
- COL. LĂCUST., A. — Amintirile Colonelului Grigore Lăcusteanu publicate de Radu Crutzescu. București, 1934.
- COMAN, GL. — Petre Coman, Glosar dialectal (Extras din Analele Academiei Române, Mem. Sect. Lit. Seria III, Tom. IX, Mem. 5. Imprimeria Națională, București, 1939.
- CONACHI, P. — Logofătul Costachi Konaki, Poezii. Alcătuirii și tălmăcirii. Ed. a II-a, Șaraga, Iași, 1887.
- P. CONSTANT, R. — Paul Constant, Rîia. Roman. Craiova, 1936.
- CONTEMPORANUL, III — Contemporanul. Revistă științifică și literară. Iași, 1884.
- CONV. LIT. XLV — Convorbiri literare. Anul XLV. București, 1911.
- CORESI, C₂ — Diaconul Coresi, Carte cu învățătură (1581). Comisia istorică a României. Atelierele grafice Socec & Co. [București] 1914.
- CORESI, E. — Diaconul Coresi. Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învățătură... în anii și în zilele mării lui Batăr Cristov... cu jupănul Hărăjil Lucaci, județul Brașovului... Și se-au săvârșit lucrul la 1581.
- CORESI, PS. — Diaconul Coresi, Psaltirea, publicată românește la 1577 de... Reprodusă cu unu studiu bibliografic și un glosar comparativu de B. Petriceicu-Hasdeu. Tomul I: Textulu. București, 1881.
- COSTINESCU, V. — Ion Costinescu, Vocabularu romano-francesu, lucratu dupe dicționarulu Academiei franceze dupe ali lui Napoleone Landais și alte dicționare latine, italiene etc. Bucuresci, 1870.
- COȘBUC, AE. — P. Vergilius Maro, Opere complete. Partea I: Aeneis. Traducere în formele originale de George Coșbuc. Editura Librăriei C. Sfetea, București, 1896.
- COȘBUC, F. — George Coșbuc, Fire de tort. Versuri. Ediția II, Sfetea, București, 1898.
- COȘBUC, P. I—II — George Coșbuc, Poezii. Vol. I—II. Editura de stat pentru literatură și artă. Clasicii români [București, 1953].
- CREANGĂ, A. — Ion Creangă. Scrierile lui... Vol. II: Diverse. Iași, 1892.
- CREANGĂ, P. — Ion Creangă. Scrierile lui... Vol. I: Povești. Iași, 1890.
- I. CR. — Ion Creangă, revistă de limbă, literatură și artă populară. Anul I (1900) și urm, Bîrlad.
- CUV. BĂTR. I—III — B. Petriceicu-Hasdeu, Cuvente den bătrîni. Tom. I, București [1878]. Tom. II, București, 1878. Tom. III, București [1881].

- DA — Dicționarul limbii române. T. I, partea I. Librăria Socec et comp. și C. Sfetea, București, 1913; t. I, partea a II-a. Tipografia Universul, București, 1940; t. II partea I. Imprimeria națională, București, 1934.
- DA ms. — Dicționarul tezaur al limbii române, aflat sub formă de manuscris la Institutul de lingvistică din București.
- DAME, DICT. — Frédéric Damé, Nouveau Dictionnaire roumain-français. Bucarest, 1894.
- DAME, T. — Frédéric Damé, Încercare de terminologie poporană română. Stabilimentul grafic, Socec, București, 1898.
- DAVILA, V. V. — Alexandru Davila, Vlaicu Vodă. Dramă în 5 acte, în versuri. Ed. a VI-a. Editura Europolis [București] 1948.
- DELAVRANCEA, S. — B. Delavrancea, Sultănică. București, 1885.
- DENSUSIANU, T. H. — Ovid Densusianu, Graiul din Țara Hațegului. Socec, București, 1915.
- DHLE I—II — Ovide Densusianu, Histoire de la langue roumaine. Tome premier: Les origines. Leroux, Paris, 1901. Tome second: Le seizième siècle, 1938.
- DICT. POLITEHNIC — Dicționar politehnic, Editura tehnică. București, 1957.
- DICT. SILV. — Dicționar tehnic silvic (Român-Francez-German-Englez-Italian-Ungar-Rus) de A. Ionescu și St. Sprangate. București, 1936.
- DLRC — Dicționarul limbii române literare contemporane. Vol. I-IV. Editura Academiei Republicii Populare Române [București] 1955 — 1957.
- DLRM — Dicționarul limbii române moderne. Editura Academiei R.P.R., București, 1958.
- DOINE — 1000 Doine, strigături și chiuituri, culese de mai mulți învățați zeloși. Culegere de doine, strigături, ce se obișnuiesc la jocurile și petrecerile noastre populare. Brașov, 1891.
- DONICI, F. I—II — A. Donici, Fabule. Cartea I—II. Ed. a II-a. Iași, 1842.
- DOSOFTI, PROL. — Mitru. Dosoftei, Proloage. Iași, 1683.
- DOSOFTI, PS. — Dosoftei, Psaltirea în versuri. Ed. Bianu, București, 1887.
- DOSOFTI, V. S. — Dosoftei, Viața și petrecerea svinților. Iași, 1682.
- DR — Dacoromania. Buletinul Limbei Române condus de Sextil Pușcariu. Universitatea din Cluj. Anul I (1920—1921) și urm.
- DRĂGHICI, R. — Sardariul Vasile Drăghici, Robinson Crusoe sau Întâmplările cele minunate a unui tînăr, compus de Kampe și tradus pe romînie de... Eși, 1835.
- DUNĂREANU, CH. — N. Dunăreanu, Chinuiții. Nuvele și schițe din viața de port. Editura Minerva, București, 1907.
- ECONOMIA — Povățuirea către Economia de cîmp, pentru folosul școalelor românești celor din țeara ungurească și din părțile ei, împreunate de G. Șincai. Buda, 1806.
- EMINESCU, L. P. — M. Eminescu, Opere complete. Vol. I: Literatura populară. Scrieri inedite, Editura Minerva, București, 1902.
- EMINESCU, N. — M. Eminescu, Nuvele. Editura Librăriei școalelor Frații Șaraga, Iași [f.a.]
- EMINESCU, O. I, IV — M. Eminescu, Opere. Ediție critică îngrijită de Perpessicius. Vol. I: Poezii tipărite în timpul vieții. Fundația pentru literatură și artă, București, 1939; vol. IV: Poezii postume. Editura Academiei R.P.R., București, 1952.

- ESOPIA — Esopia. Ediție îngrijită, cu un studiu introductiv, note, glosar și bibliografie de I. C. Chițimia. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți [București] 1956.
- FILIMON, O. I—II — Nicolae M. Filimon, Opere. Ediție, glosar și bibliografie de George Baiculescu cu o introducere de George Ivașcu. ESPLA, 2 vol., București, 1957.
- FURNICĂ, I. C. — D.Z. Furnică, Din istoria comerțului la romîni, mai ales băcănii a publicație de documente inedite 1593—1855. Socec, București, 1908.
- GALACTION, O. I — Gala Galaction. Opere. Vol. I. Editura pentru literatură și artă a Societății scriitorilor din R.P.R., București, 1949.
- GALAN, Z. R. — V. Em. Galan, Zorii robilor, Roman. Ed. II. Editura de stat pentru literatură și artă [București, 1951].
- GASTER, CR. I—II — M. Gaster. Crestomatie romînă. Vol. I—II. Ed. F. A. Brockhaus, Leipzig. Socec et co., București, 1891.
- GHICA, A. — Ion Ghica, Amintiri din pribegia după 1848. Editura librăriei Socec, București, 1889.
- GHICA, S. — Ion Ghica, Scrisori către V. Alecsandri. București, 1940.
- GHICA, S. I—IV — Ion Ghica, Scrisori către V. Alecsandri. Vol. I—IV. Ed. Alcalay. Biblioteca pentru toți. București [f.a.].
- GLOSAR REG. — V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, Glosar regional. Editura Academiei Republicii Populare Romîne [Iași, 1961].
- GOLESCU, I. — Dinicu Golescu, Însemnare a călătoriei mele, Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826. Ediție îngrijită de Panaitescu-Perpessicius. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți [București, 1952].
- GORJAN, H. I—IV — I. Gherasim Gorjan, Halima sau povestiri mitologicești arabești pline de băgări de seamă, și de întâmplări foarte frumoase și de mirare. Compuse în limba arabească de prea învățatul derviş Abubekir și traduse din alte limbi streine în cea romînească de... [București], tom. I și II 1835, tom. III 1837, tom. IV 1930.
- GRAIUL, I—II — I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de romîni publicate de... Vol. I—II. Socec, București, 1906—1917.
- HASDEU, C. P. — B. Petriceicu Hasdeu, Cărțile populare ale romînilor în sec. XVI. În legătură cu literatura poporană cea nescrisă. București, 1879.
- HASDEU, D. M. — Din Moldova. Sub redacția lui B. Petriceicu Hăjdîu. Tomul I. Iași, 1862.
- HASDEU, L. — Lumina. Sub redacția lui B. Petriceicu Hăjdîu. Tom. II. Iași, 1863.
- HASDEU, R. V. — B. Petriceicu-Hasdeu, Răzvan și Vidra. Poemă dramatică în 5 cînturi. Biblioteca pentru toți. București, 1909.
- HASDEU, T. C. — B. Petriceicu-Hasdeu. Trei crai de la răsărit. Comedie în 2 acte. București, 1879.
- HELIADU, O. I—II — Ion Heliade Rădulescu, Opere. Ediție critică cu introducere note și variante de D. Popovici. Fundația pentru literatură și artă. București, vol. I 1939; vol. II 1943.
- HEM — B. Petriceicu-Hasdeu, Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și populare a romînilor. Stabilimentul grafic Socec & Teclu. București, tomul I 1836; tomul II 1887, tomul III 1897; tomul IV 1898.

- HERZ. — GHER., M. I — E. Herzog și V. Gherasim, Glosarul dialectului Mărginean, și urm. (1924 — 1932).
- HOGAȘ, DR. M. — C. Hogaș, Pe drumuri de munte. II. Răzlețe și diverse. Fundația pentru literatură și artă, București, 1947.
- HOGAȘ, M. N. — Calistrat Hogaș, În Munții Neamțului. Cartea românească, București, 1936.
- ILARIAN, T. — A. Papiu Ilarianu, Tesauru de monumente istorice pentru România. Tom. I. Tipografia națională a lui Ștefan Rassidescu, București, 1862.
- INF. BUC. — Informația Bucureștiului. Ziar al Comitetului Orășenesc București. [București] 1953 și urm.
- IOANOVICI, TEHN. — L. Ioanovici, Tehnologia mecanică. Ediția a VIII-a, București, 1949.
- I. IONESCU, C. — Ion Ionescu, Calendar pentru bunul gospodar. Iași, 1845.
- I. IONESCU, D. — Ion Ionescu, Agricultură română din județul Dorohoi. Imprimeria statului, București, 1866.
- I. IONESCU, M. — Ion Ionescu, Agricultură română din județul Mehedinți. Imprimeria statului, București, 1868.
- IORGA, I. L. I—III — N. Iorga, Istoria literaturii românești de la 1821 înainte, în legătură cu dezvoltarea culturală a neamului, de... Vol. I. Editura Minerva, București, 1909; vol. III. Vălenii de Munte, 1910.
- IORGA, I. R. — N. Iorga, Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688. București, 1904.
- IOSIF, PATR. — St. O. Iosif, Patriarhale. Editura librăriei Universala Alcalay, București [1922].
- ISPIRESCU, L. — P. Ispirescu, Legende sau Basmele românilor... Adunate din gura poporului, București, 1892.
- ISPIRESCU, U. — P. Ispirescu, Din poveștile uncheașului sfătos. Basme păgânești întocmite de... Cu o precuvîntare de A. I. Odobescu. Partea I. Tipografia Academiei Române. București, 1879.
- JARNÍK-BİRSEANU, D. — Dr. Ioan Urban Jarník și Andrei Birseanu, Doine și strigături din Ardeal. Date la iveală de... Ediția Academiei Române, București, 1885.
- JIPESCU, O. — Gligore M. Jipescu, Opincaru, cumă iese și cumă trebuie să hiie săteanu. Scriere-n limba țaranului munteanu, de... București, 1881.
- KLOPSTOCK — Sărmanul Klopstock, Feciorul lui Nenea Tache vameșul. Biblia unui trecut, 1879—1925, București, 1935.
- KOGĂLNICEANU, S. A. — Mihail Kogălniceanu, Serieri alese. Editura de stat [București] 1948.
- LET. I—III — Letop sețele Țării Moldovei, publicate pentru întâiași dată de M. Kogălniceanu (Cronicarii : Miron Costin, Nicolae Costin, Grigore Ureche, Ioan Neculce, N. Muste, Alexandru Am ras, Spătarul Ioan Conta, Enachi Kogălniceanu, Gheorgachi Logofătul, Simeon Dascălu, Eustratie Logofătul și Misail Călugăru.) Iași, tom. I 1852; tom. II 1845; tom. III 1846.
- LEX. TEHN. — Lexiconul tehnic român. Editura tehnică. Vol. I—VII. Sibiu, 1949—1955.
- LIUBA-IANA, M. — Sofronie Liuba și Aurelia Iana, Topografia satului și hotarului Maidan. Urmată de un studiu despre celți și numele de localități de dr. At. N. Marinescu. Caransebeș, 1895.

- L. M. — A. T. Laurianu și C. I. Masimu, Dicționarulu limbii române. Tomu I. A—H; tomu II (Colaboratori Iosefu Hodasiu și G. Barițiu) : I—Z; tomu III : Glosariu, care coprinde vorbele din limba romana streine prin originea sau formă, cum și cele de origine indiuoasa. București, 1871—1876.
- MACEDONSKI, O. IV — Alexandru Macedonski, Opere. Ediție critică, cu studii introductive, note și variante de Tudor Vianu. Vol. IV : Articole literare și filozofice. Fundația pentru literatură și artă, București, 1946.
- MAG. IST. I—V — Magazinul istoric pentru Dacia. Subt redacția lui A. Treb. Laurianu și Nicolae Bălcescu. Tomu I—V. București, 1845—1847.
- MAIORESCU, CR. I — Titu Maiorescu, Critice (1867—1892). Vol. I. Ediție nouă și sporită. Socec, București, 1892.
- MARDARIE, L. — Mardarie Cozianul, Lexicon slavo-romînesc și tilcuirea numelor din 1648... Publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor romînești de Grigore Crețu. București, 1900.
- MARIAN, INS. — Sim. Fl. Marian, Insectele în limba, credințele și obiceiurile romînilor. Studiu folcloric. Edițiunea Academiei Romîne, București, 1903.
- MARIAN, NA. — S. Fl. Marian. Nașterea la romîni. Studiu etnografic. București, 1892.
- MARIAN, O. I. — S. Fl. Marian. Ornitologia poporană romînă. Tom. I, 1883.
- MARIAN, S. R. I — S. Fl. Marian, Sărbătorile la romîni. Studiu etnografic. Vol. I : Cîrnilegile. Institutul de arte grafice Carol Göbl, Bucuresci, 1898.
- MASSIM, IST. CRIT. — I. C. Massimu, Una mostra de istoria critica. Noua tipographia a laboratoriloru romîni, București, 1874.
- MAT. FOLK. — Materialuri folclorice culese și publicate prin îngrijirea lui Gr. G. Tocilescu. Vol. I. Socec, București, 1903.
- MERA, B. — I. T. Mera, Din lumea basmelor. Minerva, București, 1906.
- MICU, C. R. — Samuel Micu, Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin. Viena, 1779.
- MICU, EL. L. — Samuel Micu (și Gh. Șincai). Elementa linguae daco-romanae siue ualachicae, Vindobonae, 1780.
- MINEIUL (1776) — Chir Chesarie, episcopul Rîmnicului, Mineiul, luna lui octombrie, care s-au tipărit acum întii în rumînește întru întiia domnie a prea înălțatului domn Io Alexandr Ipsilanti Voevod... prin usărdia sfinții sale iubitorului de Dumnezeu... la anul de la Hs. 1776.
- MÎNDRESCU, L. P. — Simion C. Mîndrescu, Literatură și obiceiuri poporane din comuna Ripa de jos comitatul Mureș-Turda (Transilvania), publicate de... București, 1892.
- MOLIN, V. T. — Virgil Molin, Vocabularul tipografului român. Întocmit... Editura Uniunea Camerelor de Muncă, 1940.
- MUNCA — Munca. Ziar al Consiliului Central al Sindicatelor.
- NEGRUZZI, I—III — Constantin Negruzzi, Scrierile lui... Vol. I : Păcatele tinerețelor, vol. II : Poezii, vol. III : Teatru, Socec, București, 1872—1873.
- I. NEGRUZZI, S. I—V — Iacob Negruzzi, Scrieri complete. Vol. I : Copii de pe natură, Scrisori, vol. II : Poesii, vol. III : Mihai Vereanu, Plimbări prin munți, vol. V : Pe malul mării, Din Carpați, Traduceri de Schiller. Socec-București, 1893—1897.

- NEGULICI, V. — I. D. Negulici. Vocabular romanu de toate vorbele străbune reprimite de limba română și de toate cele ce sînt a se mai primi de acum înainte și mai ales în științe. București, 1848.
- N. REV. R. — Noua revistă română pentru politică, literatură, știință și artă. Anul I și urm. București, 1900—1901.
- ODOBESCU, I—III — A. I. Odobescu, Scrieri literare și istorice. Vol. I—III. Editura librăriei Socec & Comp., București, 1887.
- ORIZONTURI — Orizonturi. Revista păcii, editată de Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din R.P.R. București, 1957 și urm.
- PAMFILE, A. R. — Tudor Pamfile, Agricultura la romîni. Studiu etnografic cu un adaus despre măsurătoarea pămîntului și glosar de... cu 103 figuri în text. București, 1913.
- PAMFILE, CR. — Tudor Pamfile, Sărbătorile la romîni. Crăciunul. Studiu etnografic de... București, 1914.
- PAMFILE, I. C. — Tudor Pamfile, Industria casnică la romîni. Trecutul și starea ei de astăzi, Contribuțiuni de artă și tehnică populară. Din viața poporului romîn. Culegeri și studii. București, 1910.
- PAMFILE, J. II
PAMFILE, S. V. — Tudor Pamfile, Jocuri de copii. Memoriul al doilea. București, 1907.
- Tudor Pamfile, Sărbătorile de vară la romîni. Studiu etnografic de... (Academia Romînă. Din viața poporului romîn. Culegeri și studii, XI) București, Librăria Socec & Comp. Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold & Comp. [f.a.].
- PANN, E. I—V — Anton Pann, Noul Erotocrit, compus în versuri de... Tomul I—V. Sibiu, Klozius, 1837.
- PANN, P. V. — Anton Pann, Culegere de proverburile sau Povestea vorbii. De prin lume adunate și iarăși la lume date de..., București, 1853.
- PANTU, PL. — Zach. C. Panțu, Plantele cunoscute de poporul romîn. Vocabular botanic cuprinzînd numirile romine, franceze, germane și științifice. Ed. II. Editura Casa școalelor, București, 1929.
- PAS, Z. I—II — Ion Pas, Zilele vieții tale. Editura de stat. Vol. I—II. București, 1949.
- PĂCALĂ, M.R. — Victor Păcală, Monografia comunei Rășinari de... profesor la seminarul Andreian din Sibiu. Sibiu, 1915.
- CAMIL PETRESCU, V. — Camil Petrescu, Versuri. București, 1923.
- CEZ. PETRESCU, C. V. — Cezar Petrescu, Calea Victoriei. Roman. Editura Națională Ciornei, București [f.a.].
- CEZ. PETRESCU, I. I—II — Cezar Petrescu. Întunecare. Roman. Partea I—II. Scrisul românesc, Craiova, 1928.
- CEZ. PETRESCU, S. — Cezar Petrescu. Scrisorile unui răzeș. Editura Cultura Națională [București, f.a.].
- PISCUPESCU, O. — Ștefan Vasile Piscupescu, Oglinda sănătății și a frumuseții ome-nești. Mijloacele și leacuri de ocrotirea și de îndreptarea stricăciunilor. București, 1829.
- POLIZU, V. — G.A. Polizu, Vocabular romîno-german, compus și întocmit cu privire la trebuințele vieții practice de... Înăvușit și cores de G. Bariș. Brașov, 1857.
- PONI, F. — Petru Poni, Elemente de fizică. Edițiunea VII-a, Iași, 1897.
- PONTBRIANT, D. — Raoul de Pontbriant, Dicționarul romîno-francesu. Bucuresci și Göttingen, 1862.

- PROTOPOPESCU, D. — E. Protopopescu și V. Popescu, Dicționarul romîn de ziceri străbune uzitate în limba romînă. București, 1860.
- PSALT HURM. — Psaltirea Hurmuzachi.
- PUMNUL, V. — Aron Pumnul, Curs de literatura romînească. Publicat în vol. Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui... de D-rul Ion al lui G. Sbiera, 1889.
- REBREANU, I. — Liviu Rebreanu, Ion. Roman. Editura de stat pentru literatură și artă [București, 1955].
- RETEGANUL, TR. — Ion Pop Reteganul, Trandafiri și viorele, Poezii populare culese și ordinate de... Gherla, 1891.
- ROMÎNUL GLUMET — Romînul glumeț, Basme, legende, tradițiuni, orațiuni de anulu nou și de nuntă, cîntece populare vechi, ghicitori, povestea vorbii sau proverburile etc. Partea I: Proverburile și ghicitori. București, 1874.
- SADOVEANU, A. L. — Mihai Sadoveanu, Aventură în lunca Dunării. Editura Tinerețului [București] 1954.
- SADOVEANU, B. — Mihail Sadoveanu, Baltagul. Roman. Edit. Cartea Romînească, București, 1930.
- SADOVEANU, D. P. — Mihail Sadoveanu, Divanul persian. Poveste orientală. Edit. Cartea Romînească, București, 1943.
- SADOVEANU, O. I—VII — Mihail Sadoveanu, Opere. Vol. I—VII. Editura de stat pentru literatură și artă [București, 1954 și urm.].
- SADOVEANU, P. M. — Mihail Sadoveanu, Păuna Mică. Edit. Cartea Romînească, București [1948].
- SAHIA, N. — Alexandru Sahia, Nuvele. Editura de stat [București, 1948].
- SANDU, D. P. — C. Sandu (Aldea), Drum și popas. Note de drum. Schițe. Editura Minerva, București, 1904.
- SĂM. IV — Sămănătorul, Revistă literară săptămînală, 1905.
- SBIERA, F. S. — Dr. Ion. G. Sbiera, Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului, 1899.
- SBIERA, P. — Ion al lui G. Sbiera, Povești populare romînești. Din popor luate și poporului date de..., 1886.
- SCÎNTEIA — Scînteia. Organ al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn.
- SCL — Studii și cercetări lingvistice. Academia R.P.R. Institutul de lingvistică. [București] 1950 și urm.
- SFC I—II — Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba romînă. Academia Republicii populare Romîne. Institutul de lingvistică. Vol. I [București] 1959; vol. al II-lea [București] 1960.
- SG II — Studii de gramatică. Vol. al II-lea, Academia Republicii Populare Romîne. Institutul de lingvistică [București] 1957.
- SIMIONESCU, F. R. — Prof. I. Simionescu, Fauna Romîniei. Fundația pentru literatură și artă. Biblioteca enciclopedică. București, 1938.
- SLAVICI, N. I—II — Ioan Slavici, Nuvele. Editura librăriei Socec, București. Vol. I 1892; vol. II 1896.
- STAMATI, D. — Pah. T. Stamatii, Dicționarul românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles. Iași, 1851.
- STANCU, D. — Zaharia Stancu, Desculț. Roman. Ed. IV. Editura de stat pentru literatură și artă [București, 1952].

- SEZ. — Șezătoarea. Revistă pentru literatură și tradițiuni populare. Fălțiceni, anul I [1892] și urm.
- ȘINCAI, EL. L. — S. Micu și Gh. Șincai, Elementa linguae daco-romanae siue ualahaicae, Vindobonae, 1780.
- ȘINCAI, HR. I—II — Gheorghe Șincai din Șinca, Hronica romnilor și a mai multor neamuri în cit au fost ele... amestecate cu romnii... alcătuită de... Tom. I—III. Iași, 1853—1854.
- TDRG — Dr. H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch (Dicționarul romîn-german). Imprimeria statului, București. Vol. I 1903; vol. II 1911; vol. III 1924.
- TEODORESCU, P. P. — G. Dem. Teodorescu, Poezii populare romîne. Culegere de... Tipografia modernă, București, 1885.
- TOPÎRCEANU, B. — G. Topîrceanu, Balade vesele și triste. Ediția a IV-a, București, 1931.
- URICARIUL, I—XXV — Theodor Codrescu, Uricariul sau Colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria romnilor. Vol. I—XXV. Iași, 1871—1895.
- VAILLANT, V. — J. A. Vaillant, Vocabular purtăreț romnesc franțozesc și franțozesc romnesc, București, 1839.
- VARLAAM, C. — Varlaam (Mitropolitul Moldovei), Cazania (1643). Fundația pentru literatură și artă, București, 1943.
- E. VĂCĂRESCU, IST — Ianache Văcărescu, Istoria a preputernicilor împărați otomani, adunată și alcătuită pe scurt a dumnealui... (în A. Pap'iu Ilarian. Tesauru de monumente istorice pentru Romînia, atît din vechiu tipărite cit și manuscripte, cea mai mare parte străine, adunate, publicate cu prefațiuni și note ilustrate de... Tomu I—III, 1862—1864).
- I. VĂCĂRESCU, P. — I. Văcărescu, Colecție din poeziile d-lui Marelui Logofăt. Tipografia lui C. A. Rosetti și Vinterhalder, București, 1848.
- VIANU, A. P. — Tudor Vianu, Arta prozatorilor romîni. Editura Contemporană [București] 1941.
- VICIU, GL. — Alexiu Viciu, Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului romîn din Ardeal. Extras din Analele Academiei Romîne. Tom. XXIX, Mem. Secț. Lit., București, 1906.
- VICIU, S. GL. — Alexiu Viciu, Supplement la Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului romîn din Ardeal. Extras din Analele Academiei Romîne. Tom. XXIX, Mem. Secț. Lit., București, 1906.
- VISSARION, B. — I. C. Vissarion, Ber Căciulă. Povestiri. Ediția a IV-a. Cartea Romînească, București, 1943.
- VIRCOL, V. — V. Vircol, Graiul din Vlcea. Atelierele grafice Socec, București, 1910.
- VLAHUȚĂ, D. — A. Vlahuță, Dan. Roman. Graeve, București, 1894.
- VLAHUȚĂ, N. — A. Vlahuță, Nuvele. Socec, București, 1886.
- VLAHUȚĂ, O. A. — A. Vlahuță, Opere alese. Editura de stat. [București] 1949.
- VLAHUȚĂ, R. P. — A. Vlahuță, Romînia pitorească. Ed. a VI-a, Editura Minerva, București, 1908.
- ZANNE, P. I—IX — Zanne, Proverbele romnilor din Romînia... Vol. I—IX. Editura librăriei Socec [București] 1895—1903.
- ZILOT, CRON. — Zilot Romînul, Scrierile inedite ale lui... publicate de Gr. C. Tocilescu, în Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie. Vol. V: Cronica p. 50—88; Adunare, de stihuri p. 331—358.

S U M A R

	Pag.
I. RIZESCU, Prefixe noi neproductive și puțin productive	3
ELENA CARABULEA, Prefixele <i>inter-</i> , <i>intre-</i>	27
FLORENȚA SĂDEANU, Sufixele colective din limba romînă cu specială privire asupra repartiției lor	41
D. BÎRSAN, False diminutive	89
LAURA VASILIU, Sufixelē verbale romînești noi (<i>-isi</i> , <i>-iza</i> , <i>-ifica</i> , <i>-ona</i>)	99
ZIZI ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ, Sufixul <i>-ache</i>	119
GEORGETA CIOMPEC, Variantele sufixelor <i>-ant</i> <i>-ent</i> , <i>-anță</i> <i>-ență</i> din limba romînă	129
ELENA CIOBANU, Categoriile semantice create de sufixul <i>-ar</i> în limba romînă	143
E. CONTRAȘ, Sufixul <i>-et</i>	155
ELENA SLAVE, Sufixele <i>-ie</i> , <i>-ărie</i>	163
MAGDALENA POPESCU-MARIN, Sufixele <i>-oare</i> și <i>-loare</i> (<i>-ătoare</i> , <i>-etoare</i> , <i>-itoare</i>)	175
LUIZA SECHE, Sufixul <i>-ură</i> (<i>-atură</i> , <i>-ătură</i> , <i>-etură</i> , <i>-itură</i> , <i>-sură</i> , <i>-tură</i>)	187
IOANA DIACONESCU, Substantivarea adjectivului în limba romînă	197
ION COJA, Substantivarea adjectivelor care denumesc însușiri omenești negative	279
BIBLIOGRAFIE	285

Redactor responsabil: STELA NICOLAU
Tehnoredactor: PETRU BRUMĂ

Dat la cules 20.08.1962. Bun de tipar 19.12.1962. Apărut 1962.
Tiraj 1350 ex. broșate. Hârtie velină satinată de 80 g/m² 16/700
× 1000. Coli editoriale 22,31. Cost de tipar 18,50. A 0656/1962. C.Z.
pentru bibliotecile mari 459 - 54(082) C.Z. pentru bibliotecile mici
4 R. - 5 08).

Întreprinderea poligrafică nr. 2, str. Bzeozianu nr. 23-25,
București - R.P.R. Comanda nr. 3743.

VERIFICAT
1987

ERATĂ

<u>Pag.</u>	<u>rîndul</u>	<u>în loc de :</u>	<u>se va citi :</u>	<u>din vina :</u>
54	22 de sus	<i>parfumerie</i>	<i>parfumărie</i>	autorului
64	11 de jos	-et	z et	editurii
66	6 de jos	z ét	z et	editurii
67	3 de sus	nume de persoane	nume de plante, 265(31,5%), de persoane	autorului
136	9 de jos	<i>Cunoștințe și neștiințe</i>	<i>Cunoștinte și neștiinte</i>	editurii
194	2-1 de jos	<i>Sufixele -oare și (-ătoare, -etcare, -eloare, -itoare)</i>	<i>Sufixele -oare și -toare (-ătoare, -eloare, -itoare)</i>	editurii
202	12 de jos	categoria de substantive	categoria de adjective	autorului
283	2 de jos	ne	no	autorului

Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română.